

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**GAZETECİLERİN HABER KAYNAKLARI İLE
İLİŞKİLERİNDE YAŞANAN ETİK SORUNLAR**

Ezgi Çisil KABAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ruhdan UZUN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

AĞUSTOS 2019

**GAZETECİLERİN HABER KAYNAKLARI İLE İLİŞKİLERİNDE YAŞANAN
ETİK SORUNLAR**

Ezgi isil KABAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2019

Ezgi isil KABAN tarafından hazırlanan ‘‘Gazetecilerin Haber Kaynakları ile İlişkilerinde Yaşanan Etik Sorunlar’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ruhdan UZUN

Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN

Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

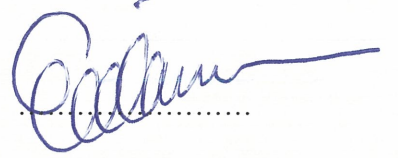
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye : Doç Dr. Erol İLHAN

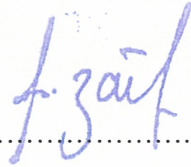
Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 19/08/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ezgi Çisil KABAN

19/08/2019

Ezgi Çisil

GAZETECİLERİN HABER KAYNAKLARI İLE İLİŞKİLERİNDE YAŞANAN ETİK
SORUNLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Ezgi Çisil KABAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2019

ÖZET

Gazetecilik meslek ilkeleri, gazetecilik mesleğinin saygınlığının korunması açısından önemlidir. Gazetecilik etiği alanında yapılan söz konusu bu araştırma, gazetecilerin haber kaynaklarıyla olan ilişkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Gazetecilerin haber kaynakları ile geliştirdiği ilişkilerin ne gibi etik ihlallere yol açabileceği çalışmanın ana konusudur. Bu amaç çerçevesinde, Türkiye’de gazetecilik mesleği yapan katılımcılarla anket çalışması gerçekleştirildi. Gazetecilerle yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçların ışığında hazırlanan sorularla, Haziran 2019’da bir grup deneyimli gazeteciyle görüşüldü. Derinlemesine görüşmelerde, Türkiye’de gazetecilerin haber kaynaklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları ve meslek yaşamlarında tanık oldukları etik ihlallere odaklanıldı. Söz konusu çalışmada, Türkiye’de çalışan gazetecilerin, haber kaynaklarıyla profesyonel olmayan ilişkiler geliştirdiği ve etik ihlallerin sıkça yaşandığı saptanmıştır. Aynı zamanda, yapılan araştırma gazetecilerin deneyimlerinden yola çıkarak, Türkiye’de gazetecilik mesleğinde yaşanan bu etik ihlallerin geçmişi ve bugününü ortaya koymuştur.

Bilim Kodu : 116501
Anahtar Kelimeler : Gazetecilik, Etik, İletişim Etiği, Haber Kaynağı
Sayfa Adedi : 162
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ruhdan UZUN

ETHICAL PROBLEMS IN RELATIONSHIP BETWEEN JOURNALISTS AND NEWS
SOURCES

(M.Sc. Thesis)

Ezgi isil KABAN

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY

August 2019

ABSTRACT

The professional principles of journalism are important for maintaining the dignity of journalism. This research, which in the field of journalism ethics, focuses on the relationship between journalists with news sources. The main subject of the study is, what kind of ethical problems that journalists' relations with news sources cause. For this purpose, in first part of the research, an online survey is conducted with professional journalists in Turkey. And second, a group of journalists interviewed in June 2019. These interview questions are prepared under the guidance of the results of the survey conducted with journalists. Interviews with Turkish journalists are focused on what kind of ethical issues arising from relations with news sources by journalists' experiences or witnesses. As a result, Turkish journalists develop non-professional relationships with news sources and these relations causes many ethical issues. The interviews with Turkish journalists reveal the past and current situation in journalistic practices and ethical issues in Turkey.

Science Code : . 116501
Key Words : Journalism, Ethics, News Source
Page Number : 162
Supervisor : Prof. Dr. Ruhdan UZUN

TEŞEKKÜR

Gazetecilik alanına girdiğim günden bu yana bilgi ve ilgisini esirgemeyen, bu çalışmayı gerçekleştirme aşamasında deneyim, fikir ve yönlendirmeleriyle her zaman yanımda olan ve destek veren, öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli hocam Prof. Dr. Ruhdan UZUN'a;

Gazeteciliğin ne olduğunu öğrenmemi sağlayan, meslek yaşamlarındaki onurlu duruşlarıyla bu çalışmayı yapmama ilham veren, hayatımın her alanında olduğu gibi bu çalışma sırasında da desteklerini esirgemeyen ve yanımda olan babam Recep KABAN ve annem Şükran KABAN'a;

Değerli deneyim, görüş ve destekleriyle çalışmaya katkı sunan gazetecilerden, Ayşe SAYIN, Faruk BİLDİRİCİ, Emine KAPLAN, Hüseyin ÖZALP, Yurdagül ŞİMŞEK, Şebnem HOŞGÖR, Egemen LİMONCUOĞLU, Kemal BALCI, Sultan ÖZER ve Hıdır GÖKTAŞ'a;

Üzerinde büyüdüğüm basın koridoruna, bana gazetecilikten başka bir meslek düşünme şansı bırakmayan, hayatta olan ve olmayan tüm emekçi gerçek gazetecilere;

Sonsuz teşekkür ve saygılarımla...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLARIN LİSTESİ.....	x
GRAFİKLERİN LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. ETİK, GAZETECİLİK MESLEK İLKELERİ VE İŞLEYİŞ	5
2.1. Etik Tanımı.....	5
2.2. Basın Özgürlüğü, Demokrasi ve Gazetecilik Etiği	7
2.3. Dünyada ve Türkiye’de Basın Meslek İlkeleri ve İşleyiş	11
2.3.1. Gazetecilik etik kodlarının izlenmesi ve denetimi.....	16
2.3.2. Türkiye’de gazetecilik meslek ilkelerinin gelişimi ve izlenmesi	19
3. HABER KAYNAKLARIYLA İLİŞKİLERDE YAŞANAN ETİK SORUNLAR	23
3.1. Haber Kaynaklarıyla Profesyonel Olmayan İlişkiler	23
3.2. Haber Kaynağının Talimatı ile Haber Yapma.....	25
3.3. Çıkar Karşılığı Haber Yayımlama/Yayımlamaktan Vazgeçme.....	26
3.4. Haber Kaynağı Olarak Halkla İlişkiler Uygulayıcıları	27
3.5. Armağan ve Geziler	29
3.6. Haber Kaynağı Gazeteci İlişkisinde Güven-Teyit Mekanizması.....	31
3.7. Haber Kaynağını Yanıltıcı Yöntemlerin Kullanımı	32
3.8. Haber Kaynağının Gizliliği.....	34

	Sayfa
3.9. Off the Record Bilgiler ve Ambargolu Haberler	35
3.10. Haber Kaynağı ile İlişkilerde En Çok Sorun Yaşanan Uzmanlık Alanları	36
3.10.1. Ekonomi gazeteciliği	36
3.10.2. Spor gazeteciliği	38
3.10.3. Parlamento muhabirliği	40
3.10.4. Köşe yazarları	41
3.11. Medya Patronları ve Üst Düzey Görevlerde Bulunan Gazeteciler	43
4. YÖNTEM VE ARAŞTIRMA BULGULARI	45
4.1. Yöntem	45
4.2. Araştırma Bulguları	48
4.2.1. Gazetecilerle haber kaynaklarıyla yaşanan etik sorunlar üzerine yapılan anket çalışması	48
4.2.1.1. Çevrimiçi ankete katılan gazetecilerin demografik bilgileri	49
4.2.1.2. Gazetecilerin etik kodlara karşı tutumları	54
4.2.1.3. Gazetecilerin mesleki deneyimlerini içeren değerlendirmeler	76
4.2.2. Gazetecilerle haber kaynaklarıyla yaşanan etik sorunlar üzerine yapılan derinlemesine görüşmeler	90
4.2.2.1. Gazetecilerin haber kaynaklarıyla profesyonel olmayan ilişkileri ...	92
4.2.2.2. Çıkar karşılığı yapılan/yapılmayan haberler	97
4.2.2.3. Gazetecilerin taraf olması	100
4.2.2.4. Ekonomi muhabiri-haber kaynağı ilişkisi	102
4.2.2.5. Talimatla yapılan gazetecilik	104
4.2.2.6. Reklam alan köşe yazarları	105
4.2.2.7. Kabul edilen armağanlar ve zorunlu geziler	107
4.2.2.8. Haberin teyit edilmesi	111
4.2.2.9. Ambargolu haber, off the record bilgiler ve kaynağı yanılma	112

	Sayfa
4.2.2.10. Medya sektörünün ekonomi politik yapısından kaynaklanan sorunlar .	114
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	119
KAYNAKLAR	123
EKLER	131
EK-1 Bordeaux Declaration.....	132
EK-2 Munich Declaration.....	134
EK-3 Resolution on the Ethics of Journalism.....	135
EK-4 Basın Ahlak Yasası	142
EK-5 Basın Ahlak Kuralları.....	143
EK-6 Basın Meslek İlkeleri	144
EK-7 Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi.....	146
EK-8 Basın Ahlak Esasları	157
ÖZGEÇMİŞ	162

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 4.1: Derinlemesine Görüşme Yapılan Gazetecilerin Demografik Bilgileri	91

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik	Sayfa
Grafik 4.1: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	50
Grafik 4.2: Katılımcıların Yaş Dağılımı	50
Grafik 4.3: Katılımcıların Çalışma Durumu.....	51
Grafik 4.4: Katılımcıların Mesleki Deneyimleri	52
Grafik 4.5: Katılımcıların Son Çalıştıkları/Çalışıyor Oldukları Kurum	52
Grafik 4.6: Katılımcıların Son Çalıştıkları/Çalışıyor Oldukları Alan Dağılımı ...	53
Grafik 4.7: Gazeteci-Kaynak-Teyit İlişkisi	54
Grafik 4.8: Kişisel Yakınlık Geliştirme	55
Grafik 4.9: Gazetecinin Siyasi Görüşü	56
Grafik 4.10: Armağan Kabulü.....	57
Grafik 4.11: Siyasi Parti ve Devlet Kurumlarının Ücretsiz Gezileri	58
Grafik 4.12: Özel Şirketlerin Ücretsiz Gezileri	59
Grafik 4.13: Haber Kaynağından Kişisel İstekler	60
Grafik 4.14: Spor Muhabirinin Taraftarlığı	61
Grafik 4.15: Parlamento Muhabirleri Yemek Daveti	62
Grafik 4.16: Basın Açıklamalarının Haberleştirilmesi	63
Grafik 4.17: Basın Bültenleri ve Rutin Haberler	64
Grafik 4.18: Rakip Şirket Haberleri	65
Grafik 4.19: Gazeteci Siyasetçi İlişkisi	66
Grafik 4.20: Devlet Haber Ajanslarının Haberleri	67
Grafik 4.21: Yakınlık Geliştirilen Siyasetçinin Haberini Yayımlamama	68
Grafik 4.22: Yakınlık Geliştirilen Siyasetçinin Haberini Yayımlama	69
Grafik 4.23: Kaynağa Para Teklif Etme	70

Grafik	Sayfa
Grafik 4.24: Ambargolu Haberler	71
Grafik 4.25: Haber Kaynağının Denetimi	72
Grafik 4.26: Off the Record Bilgiler	73
Grafik 4.27: Haber Kaynağının Gizlenmesi	74
Grafik 4.28: Yanıltıcı Yöntemlerin Kullanımı	75
Grafik 4.29: Çıkar Karşılığı Habere Tanıklık	77
Grafik 4.30: Çıkar Karşılığı Haber Deneyimi	77
Grafik 4.31: Çıkar Karşılığı Haber Yayımlama Karşılaştırması	78
Grafik 4.32: Çıkar Karşılığı Haberden Vazgeçme Tanıklık.....	79
Grafik 4.33: Çıkar Karşılığı Haberden Vazgeçme Deneyimi	79
Grafik 4.34: Çıkar Karşılığı Haberden Vazgeçme Karşılaştırması	80
Grafik 4.35: Talimat ile Haber Yapma Tanıklık	81
Grafik 4.36: Talimat ile Haber Yapma Deneyimi	81
Grafik 4.37: Talimat ile Haber Yapma Karşılaştırması	82
Grafik 4.38: Hediye, Para, Seyahat Tanıklık	83
Grafik 4.39: Hediye Deneyimi	83
Grafik 4.40: Hediye Kabul Etme Karşılaştırması	84
Grafik 4.41: İş Dışı İlişkiler Tanıklık	85
Grafik 4.42: İş Dışı İlişkiler Deneyimi	85
Grafik 4.43: Gazeteci-Haber Kaynağı İlişkisi Karşılaştırma	86
Grafik 4.44: Para Teklif Etme Tanıklık	87
Grafik 4.45: Para Teklif Etme Deneyimi	87
Grafik 4.46: Kaynağa Para Teklif Etme Karşılaştırma	88

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ASNE	American Society of Newspaper Editors
IFJ	International Federation of Journalists
IPI	International Press Institute
TGC	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TGS	Türkiye Gazeteciler Sendikası

GİRİŞ

Haber kaynağı, gazetecilerin haber içeriği üretmek için yararlandıkları ve etkileşim içinde buldukları kişi ve kurumları kapsamaktadır. Haber kaynağı ve gazeteci arasındaki ilişkiler, bu ilişkilerin nasıl yürütüldüğü ve ilişkinin karşılıklı dinamikleri gazetecilik araştırmalarına konu olmuştur. Yapılan çalışmaların bir bölümü, gazetecilerin haber kaynakları ile olan ilişkilerinde yaşanan karşılıklı çekişmeyi ve kurulmaya çalışılan güç dengesini konu almıştır. Bu çalışmalarda, haber kaynağı-gazeteci ilişkisinin çoğunlukla haber kaynakları tarafından yönetildiğine vurgu yapılmaktadır. Sigal'a göre, bu ilişkide etkin olan taraf haber kaynağıdır ve her zaman olmasa da haberin içeriğini belirlemektedir (Sigal, 1986). Gans ise, haber kaynağı-gazeteci ilişkisini çekişmeli bir güç savaşı, karşılıklı yönetme çekişmesi olan bir tango dansı olarak nitelendirir ve bu dansı çoğunlukla haber kaynağı yönetmektedir (Gans, 1980). Bu çalışmalar ve ilişkilere dair değerlendirmeler, profesyonel gazeteci-haber kaynağı ilişkisi çerçevesinde yapılmış ve haber içeriğinin belirlenmesini konu almıştır.

Gazetecilik alanında, özellikle haber kaynağı ve gazeteci arasındaki ilişkilerin pratikte nasıl işlediğine odaklanan araştırmalar yapılmıştır. Gieber ve Johnson, gazeteci ile haber kaynağı arasındaki iletişim biçimlerini ve bu iletişimin taraflarda nasıl karşılık bulunduğunu araştırmıştır. Karşılıklı olarak birbirlerinden açıklık ve güven bekleyen gazeteciler ve haber kaynaklarının her ikisi de, kurulan iletişimin seyrini kendileri belirlemek istediklerini söylemişlerdir. Haber kaynaklarının, haber içeriğini belirleme ve gazetecilerin bilgiye bakış açılarını kendi perspektiflerine çekme isteği bulunmaktadır. Gieber ve Johnson'a göre, karşılıklı çıkara dayanan bu ilişkide geliştirilen samimiyet ve yakınlık, bir süre sonra gazetecilik mesleğinde bir asimilasyona neden olacaktır (Gieber ve Johnson, 1961).

Siyasilerle iç içe olan profesyonel gazeteciliğin bir denge işi olduğu söylenmektedir. Mancini, gazetecilerin haber kaynaklarıyla arasında oluşturulacak güvenin, gazetecilik mesleğinin doğasında olan şüphenin önüne geçmemesi ve bu ikisinin denge içinde olması gerektiğini söylemiştir (Mancini, 1999).

Literatüre bakıldığında gazeteci-siyasetçi ilişkisinin pratiklerini inceleyen çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Davis(2009), Birleşik Krallık'ta yapılan bir araştırma gerçekleştirmiş, gazeteci ve siyasetçiler arasındaki ilişkilerde güç savaşının kimin lehine olduğunu saptamaya çalışmıştır. Görüşmelerden çıkan sonuca göre siyasetçilerin neredeyse

tamamı gücün kendi ellerinde olduğunu düşünmekte ve gazetecileri kendi reklamlarını yapmak için birer araç olarak görmektedir (Davis, 2009).

Gazeteciler, haber kaynakları ile kurdukları ilişkilerin haber üretim sürecine olan etkilerini gözetmek durumundadır. Özellikle haber kaynakları ile yoğun ilişki içerisinde bulunan bazı alanlar, haber kaynağının yönlendirmesine ve etkisine açık olabilmektedir. Bu alanlardan biri olan parlamento muhabirliğinin gazetecilik pratiklerine bakıldığında, parlamento muhabirlerinin, baskı unsuru olarak çalıştıkları kurumdan sonra ikincil olarak parlamenterleri gördüğü saptanmıştır (Kılıç,1998). Kılıç(1998), siyasetçilerin hakkında yapılan olumlu haberlerin, haber kaynaklarıyla iletişimin pekişmesini sağladığını, olumsuz haberlerin ise kısa süreli küslüklere neden olabildiğini söylemiştir.

Özellikle küçük ve orta ölçekli şehirlerde gazetecilik yapan muhabirlerin, haber kaynaklarıyla ilişkileri yoğun olabilmektedir. Örebro'nun(2010) yaptığı bir araştırmaya göre, Özellikle yerel basının güçlü olduğu küçük yerleşim birimlerinde, gazeteci ve haber kaynaklarının profesyonel iş yaşamı dışında da aynı sosyal çevre içerisinde yer aldığı, ve mesleki kimlikliklerinin dışında farklı sosyal rollerle yoğun ilişki içinde oldukları saptanmıştır (Örebro, 2010).

Türkiye'de yapılan bir araştırmada ise Bayar Ekren(2006), gazetecilerin haber kaynakları olan siyasetçilere oldukça yakın oldukları sonucuna varmıştır. Gazetecilerin iş pratiklerine bakıldığında, siyasetçilerle ortak-karşılıklı fayda için bir arada oldukları, çoğu gazetecinin iyi haberler veren haber kaynağını incitmemek ya da küstürmemek adına, onlarla ilgili olumsuz haber yapmaktan kaçındığı saptanmıştır (Bayar Ekren, 2006).

Gazetecilerin haber kaynakları ile olan ilişkilerinin gazetecilik etiği bağlamında incelenmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Haber kaynağı-gazeteci ilişkilerini konu alan çalışmalara bakıldığında, geliştirilen bu ilişkileri gazetecilik etiği çerçevesinde inceleyen araştırma sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle yapılacak olan çalışmanın literatüre katkı sunması beklenmektedir.

Söz konusu çalışma kapsamında, Türkiye'de gazetecilik yapan basın çalışanlarının, haber kaynağı olan kişi ve kurumlarla geliştirdikleri ilişkiler incelenerek olası etik ihlallerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Haber kaynağı ve gazeteciler arasındaki ilişkilerin inceleneceği bu çalışmada, haber kaynaklarıyla ilişkileri düzenleyen etik kodlar yol gösterici olacaktır. Gazetecilerin meslek hayatlarında, var olan bu etik kodlara ne kadar uyduğu, haber

kaynaklarıyla ilişkilerini nasıl düzenlediği ve bu ilişkileri ne düzeyde tuttuğu, bu ilişkilerin haberciliğine ne derecede etki ettiği çalışmanın odak noktalarıdır.

Gazetecilerin haber kaynakları ile ilişkileri, sınırlarının taraflarca çizilmesi gerekli ve aynı zamanda zor olan ilişkileri kapsar. Bu ilişkiler, gazetecilik meslek ilkeleriyle sınırlandırılan ve belli kurallar çerçevesinde yürütmeleri gereken ilişkilerdir. Gazetecilik meslek ilkeleri, gazetecilere birçok konuda hak ve sınırlamalar getiren kurallar bütünüdür. Gazetecilik meslek ilkeleri, gazetecilik mesleğinin saygınlığını ve güvenilirliğini korumaya yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Gazetecilik etiği ve gazetecilik etiğinin basın özgürlüğü ve demokrasi ile olan ilişkisi çalışmanın birinci bölümünde irdelenecektir. Yine bu bölümde, gazetecilik etiğinin tarihsel geçmişinden söz edilecek, gazetecilik etik kodlarının ortaya çıkışında rol alan uluslararası gelişmeler açıklanacak, Türkiye’de etik kodların ortaya çıkış süreci ve denetleyici kurumlar serimlenecektir.

Gazeteci-haber kaynağı ilişkisi her zaman profesyonellik sınırları içinde biçimlenmeyebilmektedir. Gazetecilerin haber kaynakları ile olan ilişkilerinde, profesyonellik sınırlarının aşıldığı zamanlarda ortaya çıkan ve sorunlu olarak görülen bazı durumlar bulunmaktadır. Gazetecilerin haber kaynağı ile iş yaşamı dışında özel ilişkilere sahip olması, haber kaynağının para/çıkar karşılığı gazetecilere haber yayınlaması ya da yayınlanmasını engellemesi, haber kaynaklarından gelen hediye ve bedava geziler, siyasi parti, ekonomi ve spor muhabirliğinde haber kaynağı ile geliştirilen profesyonel olmayan ilişkiler gibi etik ihlallerin sıklıkla yaşandığı durumlar, çalışmanın ikinci bölümünde irdelenecektir.

Gazetecilerin haber kaynakları ile ilişkilerinin anlaşılması amacıyla, gazetecilerden veri toplamak için iki yöntem kullanılacaktır. Araştırmanın ilk aşamasında, gazetecilerin, haber kaynakları ile ilişkileri düzenleyen etik kodlara hakimiyetini ve etik ihlallere dair deneyimlerini ölçmek amacıyla çevrimiçi anket çalışması yapılacaktır. Çevrimiçi anket yöntemi, birçok alandan gazeteciye kolayca uygulanabilir olması ve katılımcı sayısının olabildiğince yüksek tutularak genel kanıyı doğru yansıtabilmesi amacıyla seçilmiştir. Söz konusu çalışmanın örneklemini, en az bir yıllık meslek deneyimi olan, çeşitli alanlarda çalışmış ve çalışmakta olan gazetecilerden oluşturmaktadır. Gazeteciler Türkiye sınırları içinde ulusal ve uluslararası yayın yapan kuruluşlarda çalışmaktadırlar. Gazetecilerin çevrimiçi anket çalışmasında verdikleri yanıtlar çalışmanın üçüncü bölümünde analiz edilecektir.

Gazetecilerin haber kaynakları ile ilişkilerine dair elde edilen bu veriler, ikinci veri toplama yöntemi olan derinlemesine görüşmelerde sorulacak sorulara kaynaklık edecektir. Derinlemesine görüşme yöntemi, gazetecilerden bireysel deneyimleri hakkında bilgi edinilmesi amacıyla seçilmiştir. Derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılar, Türkiye’de haber kaynağı gazeteci ilişkisinin neden olduğu etik ihlallerin geçmişi ve bugünkü durumunu aktarabilmeleri amacıyla deneyimli gazetecilerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında mesleki deneyimleri 14 ila 39 yıl arasında değişen gazetecilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gazetecilerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler, belli temalar etrafında toplanarak başlıklandırılacak ve çalışmanın üçüncü bölümünde yer alacaktır.

Söz konusu çalışma gazetecilerin hem kendilerinin hem de meslektaşlarının haber kaynakları ile ilişkilerine dair öznel görüşlerini, deneyimlerini, davranışlarını serimleyen, nitel ve nicel veri toplama yöntemlerini kullanan bir araştırmadır.

Gazetecilik etiği alanında yapılan çalışmalar, çoğunlukla olması gerekene, idealin ne olduğuna işaret eden çalışmalardan oluşmaktadır. Alandaki teorik çalışmaların yoğun olduğu göz önünde bulundurularak, yapılan araştırma, gazetecilik etiğinin Türkiye’de basın çalışanları gözünden nasıl değerlendirildiğini ve pratiğe nasıl yansıdığını görmek açısından önemlidir. Yapılacak olan çalışmayla birlikte gazetecilik alanında var olan etik sorunlara ışık tutulması amaçlanmıştır. Gazetecilik alanında yaşanan etik ihlallerin geçmişi, bugünü ve nedenleri üzerine etik kodların uygulayıcısı konumunda olan gazetecilerin görüşlerinden faydalanılacaktır.

2. ETİK, GAZETECİLİK MESLEK İLKELERİ VE İŞLEYİŞ

2.1. Etik Tanımı

Etik, insan davranışlarının ahlaki olma durumunu araştıran ahlak bilimi anlamını taşır. Yunanca ethos sözcüğünden türeyen etik kelimesinin iki tür kullanımı vardır. İlk kullanımı görenek, alışkanlık ve töre gibi anlamlar taşımaktadır. Bu anlamıyla, kişi davranışlarını dönemin toplumunun kabul görmüş törelerine uygun şekilde düzenlemektedir ve bu şekilde etiğe uygun davranmış olmaktadır. İkincil ve dar anlamıyla etiğe uygun davranan kişi, kendisine aktarılan kural, değer ve davranış biçimlerini, üzerinde düşünerek içselleştiren ve alışkanlığa dönüştürmektedir. Burada karakter anlamını alan etik, erdemli olmanın temel tavrı olarak karşımıza çıkmaktadır. Pieper'a göre, etik sözcüğü toplumun tamamını kapsayan bir "ortak iyiyi" anlatır. Etik karşısında özneye atıfta bulunarak, bireyin, kendisine aktarılan ahlaki değerleri sorgulamasından, üzerinde düşünerek iyiyi gerçekleştirmek için çaba sarf edilen bilinçli bir kabulden söz eder (Pieper, 1999).

Etik ve ahlak kavramları günlük dilde çoğu kez birbiri yerine kullanılmaktadır. Yalın haliyle ahlak, toplumda yerleşik olan değer yargıları anlamına gelmektedir. Arapçadan Türkçeye geçen ahlak, hulk sözcüğünün çoğuludur. Hulk sözcüğü, insanın yaradılışından doğan, iyi veya kötü olarak değerlendirileceği huyların, manevi özelliklerin ve bunlar çerçevesinde ortaya çıkan davranışların bütünü anlamını taşımaktadır. Her insanın iyi ya da kötü ahlak anlayışı vardır. Topluluk halinde yaşamının bir sonucu olarak ortaya çıkan ahlak ise, toplumdaki kişiler arası ilişkileri düzenlemek için konulmuş mutlak iyiyi işaret eden kurallar bütünüdür. Toplumun ortak isteklerini bireylere benimsetme ve ilişkileri düzenleme amacı güden ahlak, düzen ve denetim sağlamaktadır (Başpınar ve Çakıroğlu, 2012).

Etik sözcüğünün günlük kullanımda ahlak ve ahlaki anlamlarında kullanımı bulunmaktadır. Ahlak sözcüğünün yerine kullanılsa da etik, insan davranışlarını ahlakilik kuralları çerçevesinde irdeleyen ahlak bilimi anlamına gelmektedir. Ahlak, etikle aynı anlama gelmediği gibi, etiğin araştırma alanını oluşturmaktadır. Etik ahlak arasındaki bir diğer ayırt edici özellik ise, etiğin daha çok evrensel ilkelerle ilgilenmesi, ahlakın ise daha çok yerel görenekler, normlar etrafında şekillenmesidir.

Ahlaki davranış modellerinin betimlenmesi, temel tutumların çözümlenmesi, pratiği değerlendirerek karmaşık olan ahlaki eylem alanını akıl yoluyla sadeleştirmeyi amaçlayan

etik, bir felsefi disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Pieper'a göre, etik ahlak üretmemekte, ahlak üzerine konuşmaktadır (Pieper, 1999).

Spinoza'ya göre etik, günlük yaşamda ahlaksızlık, zayıflık şeklinde tanımlanan belli tutum ve davranışları anlamaya yöneliktir ve insanların özgür kılınmasına çabalar. Etik bu noktada ahlaktan ayrılır çünkü, din ve ahlak temelli yaklaşımlar ahlaksızlığın önüne geçmeyi ve mücadeleyi vurgularken, etik bunları anlamayı gerektirir. Çünkü Spinoza'ya göre, insan ancak davranışlarının sebeplerini kavradığında erdemli olmayı başarabilecektir (Fransez, 2004).

Bu disiplin, bir eylemi ahlaki açıdan iyi olarak değerlendirmeye neden olan etik durumu sorgulamakta, aynı zamanda bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değer, norm ve kuralları araştırmaktadır (İnal, 1996). Etiğin ahlakileştirme, ideoloji üretme, dünya görüşü yaratma gibi amaçları yoktur. Etik, ahlaki alandaki eylemlere belirli bir yöntem kullanarak yaklaştığı için nesnel geçerliliği olan, öznel arası bağlayıcılığı kanıtlanabilen önermelerle ilgilenmektedir (Pieper, 1999).

Etiğin normatif ve betimleyici olmak üzere iki yöntemi bulunmaktadır. Betimleyici yöntem, eylem ve davranış biçimlerini, toplumda genel kabul görmüş değerler ve kurallar çerçevesinde araştırır. Normatif yöntem ise olan eylem ve davranışları betimlemekten çok, bunları ahlak çerçevesinde değerlendirmemizi sağlayacak ölçütleri belirlemeye çalışır. İletişim etiğine uygulanabilir en uygun yöntem normatif yöntemdir. Normatif yöntem içerisinden genellikle en yaygın olan iki model, teleolojik ve deontolojik yaklaşımdır (Uzun, 2011)

Teleolojik yaklaşım, bir davranışın etik olup olmadığına, davranışın nihai sonucunun iyi veya kötü olmasına dayandırarak karar verir. Teleoloji, Yunanca teleo ve logos kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur ve teleo sonuç, logos ise inceleme anlamına gelmektedir. Kelime kökenine bakıldığında teleoloji sözcüğü sonuç incelemesi anlamına gelmektedir (Seib ve Fitzpatrick, 1997). Etik davranışın, eylemin sonuçlarına göre değerlendirildiği bu teleolojinin temeli faydacı yaklaşımdır. Bu yaklaşım, etik davranışın belirlenmesinde, eylemin yararlılığının sağlayacağı hoşnutluğu önemli bir ölçüt olarak almaktadır. Faydacı etik anlayış çerçevesinde bir eylemin sonucu amacından önemlidir ve eylemin sonucu ne kadar çok kişiye ne kadar çok iyiyi sağlıyorsa etik davranış olarak nitelenir.

Deontolojik yaklaşım ise eylemin sonuçlarıyla ilgilenmez. Deontolojik yani ödevbilimsel etik anlayışa göre eylemin sonuçlarından çok amacı önemlidir. Bir eylemin sonucunun yarar sağlaması ve iyi olması onu ahlaki yapmaz. Deontolojik kuramlarda eylemde bulunmak için alınan kararlar önem taşımaktadır ve bunlar dürüstlük, adalet, kişilere ve mülkiyete saygı gibi ilkelere dayanır (Uzun, 2011, s. 24). Ödev ahlakının, deontolojik kuramların en önemli temsilcisi Immanuel Kant'tır. Kant'a göre "iyi isteme" (gutter wille) kavramı önemlidir ve eylemi etkilerinden, başarısından, sonuçlarından azade kılar. Kant, eylemin ahlakiliğini, belli ilkelerle verilen eyleme geçme kararıyla ölçmektedir. Ödev bilinciyle yapılan bir eylem, ahlakiliğini, sonucundan ve amacından bağımsız olarak kazanır.

Teleolojik yaklaşım, bir eylemde bulunmadan önce bütün olasılıkları gözden geçirmeyi ve en iyiyi seçmeyi gerektirir. Bu yaklaşım, bireyi bir davranışta ya da eylemde bulunmadan önce düşünmeye yönlendirir ve eyleminin sonuçlarını tartmasına sevk eder. Ancak bir eylemin sonuçlarının kesin olarak öngörülebilmesi ve çok sayıda sonucun arasından en iyinin kolayca seçilebilmesi gibi olumsuz yanları bulunmaktadır. Bunun karşısında, deontolojik yaklaşım ise eylemin sonuçlarının sağlayacağı faydadansa, bireyin belli ilkeleri göz önünde bulundurarak eyleme geçme kararını önemseyerek, insanın araçsallaştırılmasına karşı çıkar. Ancak, deontolojik, yani ödevbilimsel etik anlayışı ise önceden belirlenmiş belli kural ve ilkelerin dışına çıkamaması yönünden eleştirilir. Deontolojik yaklaşımda bütün karar verme durumlarında aynı kuralların geçerli olması ve teleolojik yaklaşımda sadece sonucun yararının gözetilmesi olumsuzluklarının karşısında, her bir eylemi biricik gören durum etiği tanımı karşımıza çıkmaktadır. Durum etiği, her bir eylemin etik değerlendirmesini durum temelinde yapmaktadır. Durum etiği, kurallara körü körüne itaat ile sorumsuz fırsatçılık arasında bir denge kurmaya çalışır (Jensen, 1997). Ne olursa olsun, her durumda geçerli olabilen hiçbir etik ilke yoktur, her durum kendi özelinde değerlendirilmelidir. Belli bir olay değerlendirildiğinde etik olarak neyin iyi olduğu kurallara ve kodlara bakılarak belirlenemez. Bu nedenle, bir olayın etik incelemesi yapıldığında durum etiği önem kazanmaktadır (Leisinger, 2000).

2.2. Basın Özgürlüğü, Demokrasi ve Gazetecilik Etiği

Gazetecilik etiğinin odak noktasını, gazetecilik mesleğini yapan kişilerin davranışlarının ahlaki açıdan sorgulanması oluşturmaktadır. Gazeteciler, günümüzde büyük bir endüstri haline gelen piyasa koşullarında yaşamaya çalışan birer işçi konumundadırlar. Diğer sektörlerde çalışan emekçilerden bir farkları bulunmamakta, piyasa içerisinde iş bulma

ve sahip olduğu işi elinde tutma gibi endişelere sahiplerdir. Gazetecilik etiği söz konusu olduğunda, mevcut piyasa koşullarında etik tartışmanın anlamsız olduğundan bahsedilmektedir.

Gazetecilik etiğinden bahsedebilmek için öncelikle gazeteciliğin profesyonel bir meslek olarak görülüp görülmediğine dair tartışmalardan söz etmek yerinde olacaktır. Gazetecilik mesleğini yapabilmek için gerekli bir lisans olmaması, denetlenme mekanizmasının yokluğu, gibi durumlar nedeniyle gazetecilik profesyonel meslek tanımına girmemektedir (Bertrand, 2000; Belsey, 1998).

Bir işin meslek tanımına girebilmesi için gereken tüm koşulları sağlayamasa da gazetecilik tüm dünyada ve Türkiye’de artık bir meslek olarak ele alınmaktadır. Gazetecilik, klasik liberal yaklaşıma göre sadece bir meslek olmakla kalmayıp, dördüncü güç olarak nitelenir. Liberal kuramlara göre, demokratik rejimlerde yasama, yürütme ve yargının üstünde dördüncü bir güç olarak konumlandırılan basın, gözlemci rolü üstlenerek kamunun temel konular hakkında değerlendirme yapabilmesi için bilgi sağlar. Medyanın gözcü, bilgi sağlayıcı, kamunun sesi olarak nitelendiği liberal yaklaşımda, demokrasinin korunmasında ve gelişmesinde medyanın büyük rolü olduğu savunulur. Basın, denetleyicilik ve gözcülük görevinin yanında yurttaşların farklı bakış açılarından haberdar olmasını sağlar, çoksesliliğin gelişmesini sağlayan bir araç olarak görülür.

Dördüncü güç, tarihsel dönemlerde farklı gruplara atfedilmiştir. Farklı dönemlerde, farklı siyasal yapı ve siyasi ideolojilerde dördüncü güç kavramı değişim göstermiştir. Örneğin, 18. Yüzyılda ordunun dördüncü güç olarak nitelenmesine rastlanmaktadır. Tarihsel gelişimine bakıldığında, basının dördüncü güç olarak tanımlanması ilk olarak 1828 yılında, Lord Thomas Babington Macaulay tarafından yazılan "Hallam's Constitutional History" adlı makalede görülmektedir. O dönem İngiliz parlamentosu, Lords of spiritual, Lords of temporal ve halktan oluşan üç gücün etkisi altındaydı ve gazeteciler denetleyici dördüncü güç görevini üstlendi (Erdoğan, 1999, s. 33).

Egemen olan kapitalist siyasal sistemle birlikte, yasama, yürütme ve yargının denetleyicisi görevi yüklenen ve dördüncü güç olarak nitelenen basın, demokrasinin koruyucusu ve gelişimini sağlayan en önemli unsur olarak görülmeye başlandı. Halk için ve halk adına gözetleyen basına, bu dönemden itibaren idealleştirilmiş bir görevsellik yüklenmiştir.

Liberal anlayışa göre, nasıl metalar serbest piyasada rekabet içinde bulunuyorsa, fikirler de rekabet etmelidir. Demokrasinin gelişimi için çok sesliliğin önemine vurgu yapan serbest piyasa anlayışının, özgür ifadeyi garanti altına aldığı öne sürülmektedir. Basının gözlemci, dördüncü güç olarak işlev görmesi öncelikle ifade özgürlüğünü zorunlu kılar. Basının, demokrasinin gelişimine katkı sunabilmesi için halihazırda demokratik bir düzenin varlığı gereklidir. Basının, ona atfedilen fonksiyonlarını gerçekleştirebilmesi için devletin müdahalesinin olmaması gerekmektedir. Öyle ki, Amerika Birleşik Devletleri'nde devlet başkanını, kongreyi ve yargı sistemini denetleme görevi atfedilen ve gayri resmi dördüncü güç olan basın denetleme görevini garanti altına alabilmek için, anayasaya “kongre basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yasa yapmayacak” eklemesi yapılmıştır.

Serbest piyasanın varlığını savunan liberal yaklaşım, demokrasinin devamlılığı için ekonomik piyasanın mutlaka özgür olması gerektiğini söyler. Liberallere göre, serbest piyasanın siyasal güçler tarafından sınırlandırılmaması gerekir, çünkü serbest piyasa, demokrasi ve gazetecilik mesleğinin birlikteliğine en iyi ortamı sağlayacaktır. Özgür basının var olabilmesi için serbest piyasa şarttır, basının özgür olması da ifade özgürlüğünü ve çoksesliliği beraberinde getirecektir (O'Neill, 2011).

Liberal yaklaşıma göre basın özgürlüğü, kitle iletişim araçlarının devlet kontrolünden bağımsız özel mülkiyet hakimiyetinde olmasıyla garanti altına alınmaktadır. Liberal yaklaşımın, basının işlevlerini yerine getirebilmesi için serbest piyasayı şart koşmasının karşısında, serbest piyasanın tekelleşme eğilimi eleştirileri beraberinde getirmektedir. Kitle iletişim araçlarında, serbest piyasanın doğası gereği yaşanan tekelleşme ve yoğunlaşma, öngörülen demokrasi gelişiminin ve çoksesliliğin önünde engel oluşturmaktadır.

Liberal yaklaşıma göre, tekelleşmeye müdahale mümkün değildir. Tekelleşmeye yönelecek olası bir müdahale, basın özgürlüğüne ve fikirlerin serbest dolaşımına müdahale anlamına gelmektedir ve bu nedenle reddedilir. Ancak liberal yaklaşım burada bir çıkmaza girer. Çünkü özel mülkiyet hakimiyetiyle, özgürlüğünün garanti altına alındığı düşünülen basın, olası tekelleşmelerle birlikte tehdit altına girmektedir. Medya alanında tekelleşme, bilginin ve haberin de tekelleşmesine neden olacak ve tekelleşen medya sahiplerine haksız bir güç kazandıracaktır. Gücün sahipleri, ellerinde tuttıkları bilgi ve haberin dağıtımını istedikleri gibi yapabilecektir. Liberalizmin başta karşı çıktığı, gerçeğin ve bilginin serbest dolaşımına müdahale, bu düzen içerisinde, devlet tarafından değil medya sahipleri tarafından gerçekleştirilebilecektir.

Bahsedilen bu durum 1900'lerin ortasında, savaş sonrası Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de vuku bulmuştur. Bu dönemlerde medyada yoğun bir tekelleşme yaşanmıştır. Belli medya patronlarının egemenliğinin yoğunlaştığı basının sahiplik yapısı kaygıya neden olmuştur. Bu duruma karşı eleştiriler yükselmiş, yapılan inceleme ve çalışmalar devletin müdahalesinin gerekliliğine işaret etmiştir. Geline bu noktada, özgürlük savaşını olası bir devlet müdahalesine karşı şekillendiren basın, gerçekleşen tekelleşme tehdidine karşı devletin müdahalesine gereksinim duymaktadır.

Bu dönemlerde, İngiltere'de üç basın komisyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Hutchins Komisyonu medyada yaşanan sorunlara çözüm aramaktadır. Liberal yaklaşım, medya alanında tekelleşmeye yine liberal sistem içinde çözüm bulmaya çalışmıştır. Liberal kavrayış çerçevesinde aranan çözüm, kamu hizmeti ya da toplumsal sorumluluk kuramı ile bulunmaya çalışılmıştır. Toplumsal sorumluluk kuramının temeli, 1947 yılında basın özgürlüğünün işleyişi ve güncel durumu hakkında inceleme yapan Hutchins Komisyonu tarafından atılmıştır. Basının durumu konusunda bir rapor hazırlayan Hutchins Komisyonu, gazeteciliğin ilk ve temel görevinin kamuya hizmet etmek olduğunu söylemiştir. Gazeteciliğin ahlaki boyutunun önemine vurgu yapan rapor, toplumsal sorumluluk çerçevesinde medya profesyonelliğine atıfta bulunmaktadır. Raporda önerilen medyada profesyonelleşme, alanda var olan eksikliklere ve sorunlara çözüm olarak sunulmuştur. Gazeteciliğin, sorumluluk gerektiren ve kamusal çıkarın gözetilmesinin şart olduğu profesyonel bir meslek olarak kabul edilmesi önerisi olumlu karşılık bulmuştur. Hutchins Komisyonu raporu, toplumsal sorumluluk kuramının gelişimine katkıda bulunmuştur.

Gazetecilikte var olan ve tepkiye neden olan sorunların profesyonelleşme ve toplumsal sorumluluk bilinciyle aşılması önerisi, gazeteciliğe yönelecek olası bir devlet müdahalesinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Hutchins Komisyonu, gazetecilikle ilgili kaygıya neden olan sorunların, serbest pazar piyasası içinde gerçekleşecek özdenetim mekanizması ile aşılabileceğini söylemektedir. Gazetecilik etiğinin gelişimine de katkı sunan bu durum, hükümetleri ve toplumu, basının dışarıdan bir müdahaleye gerek kalmaksızın, kendi kendini denetleyebileceğine ikna etmeyi amaçlamaktadır.

Hutchins Komisyonu, "*A Free and Responsible Press*" adlı raporunda, gazetecilik mesleğinin özgürlüklere sahip olmasının yanı sıra sorumlulukla da hareket etmesi gerektiğini söylemiştir. Bu raporda, basının işlevinin ne olduğuna ve sorumluluklarının nelerden oluştuğuna dair beş madde yer almaktadır.

Gelinen bu noktada, basında yaşanan sorunların aşılmasının yolunun toplumsal sorumluluk ekseninde değerlendirilmesi, gazeteciliğin kamu yararına hizmet eden bir meslek olarak nitelenmesini doğurmuştur. Gazeteciliğe yüklenen bu misyonla birlikte, basın alanında sorumluluk ve özdenetim vurgusu artmıştır.

2.3. Dünyada ve Türkiye’de Basın Meslek İlkeleri ve İşleyiş

Gazetecilik meslek ilkeleri, Türkiye’de ve dünyada gazetecilik mesleğini yapanların uyması gereken kurallar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetecilerin uyması ve sahip olması gereken etik değerler gazetecilik meslek örgütlerinin ve medya kuruluşlarının hazırladığı etik kodlarla belirlenmiştir.

Gazetecilik meslek ilkelerinden ilk olarak ne zaman söz edildiği tam olarak bilinmese de Almanya’da 1676 Yılında yayımlanan “*Ahasver Fritsch*” ve “*Christian Weise*” isimli gazetelerin gazetecilik mesleği konusundaki ilk tartışmaları başlattığı söylenmektedir. Kunczik, bu iki gazetenin o dönem çıkan yeni süreli yayınların artıları ve eksileri üzerine tartıştığını söyler. İlerleyen yıllarda düzenli periyotlarla çıkan gazetelerin sadece hikayeler değil halkı bilgilendirecek haber ve enformasyonları içermesi gerektiği üzerine görüşler sunulduğunu aktarır (Kunczik, 2000).

16. ve 17. Yüzyıllarda basının görevi ve amacı, devletin ve iktidarın politikalarını desteklemektir. Monarşik devlet yapısının etkisiyle gazete ve gazetecilerin görevi, devletin söylediğini halka duyurmakla sınırlıydı. 17. Ve 18. Yüzyılda yaşanan gelişmelerle birlikte burjuvazi güçlendi. Güçlenen burjuvazi ve aynı dönem düşünürlerinden Locke, John Milton, John Stuart Mill’in görüşleriyle beslenen gazeteciler, meslek amaçlarında ve görev tanımlarında değişime gittiler. Bu dönemle birlikte gazetelerin devlet hizmetinde, iktidarın sesi tavrından sıyrılıp, asıl görevlerinin kamuyu bilgilendirmek olduğu görüşü gelişti ve yaygınlaşmaya başladı (Eryılmaz, 1999). Ancak bu dönemde günümüz gazetecilik etiğine atıf yapan bir durum söz konusu değildir, yalnızca gazetecilerin meslek algısının ve amacının farklılaşması söz konusudur.

Gazetecilik etiğine atıf yapan eleştirinin ilk örneğine 1889’da rastlanmıştır. 1896 yılında, Galiçya’daki Polonyalı gazeteciler, meslekleri için bir görevler listesi ve onur kurulu oluşturdu. 1910’da Kansas’ta bir basın derneği, yayıncı ve editörleri ilgilendiren kurallar geliştirdi. William E. Miller tarafından yazılan bu kurallar, haberlerin açık, dürüst ve tarafsız olması gerektiği, gazetecilerin haberlerinin tarafsızlığını etkileyeceği için kaynaklardan gelebilecek herhangi bir şeyi kabul etmemesi gibi kodları içermektedir. 1910-1920 yılları

arasında, Kansas kurallarını takip ederek birçok bağımsız yayın kuruluşu benzer biçimde kendi kurallarını geliştirdi. İlerleyen yıllarda, 1923'te Amerikan Gazete Editörleri Derneği (American Society of Newspaper Editors), "*Canons of Journalism*" adını verdikleri bir kurallar listesini kabul etti. Casper Yost'un hazırlamış olduğu bu kurallarda, gazetecilerin hak ve sorumlulukları üzerine maddeler yer almaktaydı. 1926 yılında Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti (Society of Professional Journalist) tarafından kabul edilen "*Canons of Journalism*", o dönem birçok yayın kuruluşunun kendi yayın ilkelerini hazırlamasına rehberlik etti (Wilkins ve Christians, 2009). 1926 yılında ise Kansas Devlet Üniversitesi'nden Nelson Crawford, gazetecilik etiği alanındaki ilk ders kitabını yazdı. Crawford, bu eserde gazeteciliğin kamusal hizmetin bir aracı olmasına vurgu yapar ve sorumluluğa sahip olduğunu söyler (Uzun, 2011).

Gazetecilik alanında getirilen ulusal ilk kurallar, Fransa'da 1918 yılında Syndicat National des Journalistes (Ulusal Gazeteciler Sendikası) tarafından getirilmiştir. "Charte des devoirs" adını taşıyan bu kurallar dizisi, gazetecilerin hak ve sorumluluklarına dair detaylı kodlar içermektedir ve en son 2011 yılında güncellenmiştir. 1926 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde InterAmerikan Basın Derneği (InterAmerican Press Association) kendi gazetecilik kurallarını oluşturdu ve 1939 yılında uluslararası bir kuruluş olan IFJ (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu) gazetecilik mesleği onur kurallarını yayımladı. 1954 yılında ise IFJ, Bordeaux'da gazetecilerin meslek etiği ile ilgili sorunlarını ele alarak gazetecilerin görevlerini ilgilendiren bir bildiriye kabul etti (Uzun, 2011).

Etik kodların ortaya çıkışı, profesyonelleşme çabasının bir sonucu olarak, günümüz çağdaş basınının ilk geliştiği batılı ülkelerde olmuştur. ABD ile başlayan gazetecilik etik kodların oluşturulması, 1. Dünya Savaşı sonrasında İsviçre Fransa ve İngiltere'ye, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise İtalya ve Belçika'ya yayılmıştır. 1960'lar ve 1970'lerde ise Portekiz ve İspanya kendi etik ilkelerini oluşturmuştur (Keeble, 2004). Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (IFJ) 1954 yılında Bordeaux Bildirgesi'ni(Ek-1) yayımlaması ve 1971 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üye ülkelerin gazeteci sendikalarının Münih Bildirgeleri'ni(Ek-2) ilanıyla, temel gazetecilik ilkeleri sıralandı ve gazetecilerin meslektaşlarından başka kimsenin otoritesini kabul etmeyeceği metinlere girdi. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren enformasyon ve iletişim alanında UNESCO tarafından da desteklenen etik kodlarla birlikte, gazetecilerin bir toplumsal sınıf ve profesyonel bir meslek oluşturma bilinci oluşmuştur. Gazetecilik mesleğinde oluşturulan etik kodlar mesleki sınırlarını çizmenin yanı sıra, devlet ve özel sektör denetimine karşı gazetelerin ve

gazetecilerin oluşturduğu direncin ve verdiği mücadelenin ilk adımları olmuştur. 1991 yılında Helsinki’de gerçekleştirilen uluslararası konferansın ardından, Parliamentary Assembly of the Council of Europe (Avrupa Parlamenterler Meclisi), gazetecilik etiği ile ilgili kararı 1993 yılında kabul etmiştir(EK-3) (Encabo, 2002).

Gazetecilik mesleğinde ortaya çıkan etik kodlar ülkeden ülkeye farklılık gösterse bile, temel olarak çoğu gazetecilik meslek ilkeleri benzerdir. Siyasal, ekonomik ve sosyolojik yapının farklılıklarda rol oynadığı kabul edilse de, medya etiği konusunda Avrupa geleneğinin takip edildiği görülmektedir. Temel ahlaki yapısını Yahudi-Hristiyan kültüründen alan gazetecilik etik kodları, Avrupa’da basın özgürlüğünü koruma ve kamu hizmeti anlayışına uygun yayın yapma yönünde bir eğilime sahiptir ve yasalarla çerçevelenir. Medya etiği kapsamında Avrupa’daki yaygın etik kodlar, literatürde mekanik bir yaklaşım olduğu konusunda eleştirilir. ABD’de ise etik kararların alınması noktasında gazeteciye alan tanınır. Bu durumun nedenlerinden biri, basın özgürlüğünün anayasa tarafından koruma altına alınmasıdır (Uzun, 2011). Avrupa ve ABD arasında, etik kodlarda yaşanan ayrışma, gazetecilik uygulamalarında da farklılaşmayı beraberinde getirmektedir.

Dünyada pek çok meslek dalında yaygınlaşan etik kodlar, gazetecilik mesleğinde de bahsi geçen gelişmelerle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu davranış kodlarının geneline bakıldığında, iki tür kurallar bütünüyle karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki olumlu yani teşvik edici kurallardır. Olumlu kurallar, genel olarak gazetecilik mesleğinin misyonunu tanımlamaya yöneliktir. Kamunun bilgi edinme hakkını gözetme, kamuoyu oluşturmada etkili olduğunun bilincinde olarak sorumlu hareket edilmesi, aktarılan bilginin doğruluğunun sağlanması gibi konularda getirilen kurallar gazeteciliğin görev tanımını yapmaktadır. Bu kurallar gazeteciliğin profesyonelleşmesi adına, gazeteciye mesleğinin ne ve nasıl olması gerektiğini öğretme işlevi görür. Gazeteciye, profesyonel bir meslek olarak gazetecilik mesleğini nasıl yapması gerektiğini açıklar.

Etik davranış kodlarında karşılaşılan bir diğer yönelim ise yasaklayıcı, yani olumsuz biçimdeki kurallardır. Bu kategori altında yer alan kurallar, gazeteciye neleri yapmaması gerektiğini gösterir. Gazeteciliğin, profesyonel bir meslek haline gelmesine katkı veren bu kurallar bütünü, gazetecilik mesleğinin saygınlığını, onurunu ve güvenini temin etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de ve dünyada etik ilkelerin çoğunluğunu yasaklayıcı, olumsuz kurallar oluşturmaktadır. Gazeteciliğin misyonunu açıklamaktan çok, saygınlığını sağlamak adına kısıtlayıcı kurallar getirildiği görülmektedir.

Bu durum, gazetecilik etiği tartışmalarının tarihsel gelişimine bakıldığında şaşırtıcı değildir. Çünkü bu alanda tartışmaların temeli, bahsedildiği gibi gazetecilerin ve gazetecilik mesleğinin saygınlığının sarsılması ve bir müdahaleye olan ihtiyaçtan doğmuştur. Gazeteciliğin, liberal sistemde karşılaşacağı olası bir dış müdahaleye karşı, kendisini getireceği belli kurullarla ve profesyonelleşme hamleleriyle koruma çabası vardır. Bu duruma bir çözüm olarak geliştirilmeye çalışılan özdenetim mekanizmasıyla saygınlığı koruma altına almak amaçlanmıştır.

Gazetecilere, mesleki davranış kodlarıyla getirilen olumsuz, kısıtlayıcı ve yasaklayıcı bu kurulları İrvan, üç kategoriye ayırır. Gazetecilere, özellikle haberi toplama ve aktarma aşamalarında yol gösterici olan bu kurullar; haber toplama yöntemlerine dair ilkeler, habere konu olan kişilere dair ilkeler ve son olarak haber kaynakları ile ilişkileri düzenleyen ilkeler olarak temalara ayrılabilir (İrvan, 2005).

Haber toplama yöntemlerine dair etik ilkeler, gazeteciler için enformasyon toplama aşamasında kullanılacak yöntem ve teknikleri belirler ve sınırlamalar getirir. Örneğin, dünyada gazetecilik meslek kodlarına bakıldığında, gazetecilerin haber toplamak için kaynağı yanıltıcı yöntemler kullanamayacağına dair kurullar görülmektedir. Gazeteci haber elde etmek için, gizli kamera, gizli ses kayıt cihazı kullanamaz.

Habere konu olan kişilere dair geliştirilen kurullar, gazetecilik meslek ilkelerinde yer almaktadır. Bu kurullar, gazetecinin habere konu olan kişilere nasıl davranması gerektiğini açıklamaktadır. Genel olarak, habere konu olan kişilerin ırk, cinsiyet, dini inanç gibi konular nedeniyle ayrımcılığa uğrayamayacağı, özel yaşama saygı, kimlik gizliliğine saygı, haksız suçlamalardan kaçınma gibi konularda kurullar görülmektedir.

Son olarak çalışmanın da temelini oluşturan, haber kaynakları ile ilişkileri düzenleyen kurullar meslek ilkelerinde yer almaktadır. Bu kodlar, gazetecinin enformasyon elde ettikleri haber kaynaklarıyla ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Burada getirilen kurullar yasaklayıcıdır ve kesin cümlelerle ifade edilmiştir. Genel olarak haber kaynağının haklarını gazeteciye karşı koruyan yargılar içeren bu kurullar, kaynak gizliliği, off the record verilen bilgilerin paylaşılması gibi konular içermektedir.

Gazetecilik davranış kodlarının kimin için yararlı olduğu konusunda farklı düşünceler vardır. Gazetecilik ilkelerinin çıkış noktası, gazetecilik mesleğinin ve gazetecilerin korunması üzerine olduğu görülse de, Harris(2011) bu etik kodlardan doğrudan yararlanan, etik kodların koruduğu üç kesim olduğunu söyler. Bunlardan ilki, gazetecilerin çalıştığı

kurumların okuyucularıdır. Gazetecinin aktardığı enformasyonun tüketici konumundaki okurlar, getirilen ilkelerle korunur. Haberin objektif, doğru ve geçerli olması gerektiğini söyleyen kurallar, okurları yönlendirilmekten veya yanlış bilgilendirilmekten korumaktadır. Gazetecilik ilkelerinin koruduğu bir diğer kesim, gazetecilerin bilgi elde ettikleri kaynakları kapsar. Etik kodlarda yer alan çoğu ilke, kaynağı koruyan kurallar içerir. Üçüncü kesimi ise, gazetecinin yaptığı habere konu olan kişiler oluşturmaktadır. Yine gazetecilik kodlarının birçoğunda gazetecinin habere konu olan kişilere karşı tavrı belli kurallarla çerçevelenmiştir (Harris, 2011).

Gazetecilik mesleğinde etik kodlar, hemen hemen dünyanın her yerinde uygulandığı ülkelerde benzeşmektedir. Gazeteciliğin hakları ve sorumlulukları anlamında, yazılı kodlarda neredeyse aynı tanımlamalar görülmektedir. Hafez'in yaptığı çalışmada, gazetecilere ait etik kodlar ülkeler genelinde incelenmiş, bu kodların ortak ve ayrışan yönleri karşılaştırılmıştır. Araştırmaya göre, ülkelerin etik kodlarına bakıldığında, özel yaşama saygı konusunun seküler veya teokratik yönetim biçimlerinin rastlandığı her ülkede yer aldığı görülmektedir. Ancak burada özel yaşamın gizliliği ile ilgili etik kodların uygulanışına bakıldığında, Batı ülkelerinde şeffaflık eksenli ve gerekli görüldüğünde özel yaşamın habere konu edilebileceğine yönelik bir tavır görülürken, Orta Doğu ve Arap ülkelerinde özel yaşamın gizliliğinin korunmasına yönelim vardır (Hafez, 2002). Bu dikotominin, ülkeler ve bölgeler arasındaki kültürel, politik ve toplumsal farklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Habermas'ın, Batı ülkelerinde demokrasinin gelişimi açısından öngörülen ve icat edilen kamusal alan kavramı kültürler arasında oluşan ve etik kodlara yansıyan bu farkı açıklayabilir (Habermas, 1993).

Gazetecilik meslek kodlarının uygulanması konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Gazetecilik meslek ilkelerinde yer alan hak, yükümlülük, ödev gibi kavramlar etiğin kapsamında olmasının yanı sıra hukukun da konusudur. Anca burada etik ve hukuk ayrımı yapmak gerekir. Gazetecilik söz konusu olduğunda, hukukun yasa koyucu ve cezalandırıcı tavrından çok, etiğin düzenleyiciliği öne çıkmaktadır. Gazetecilik mesleğinde, yasal olarak bir engeli bulunmayan davranışlar, meslek etiğine aykırı olabilir. Örneğin, bir gazetecinin bedava gezilere katılmasının önünde hukuken hiçbir engel yokken, gazetecilik meslek ilkeleri bunu yasaklamaktadır. Bu durumun tam tersi durumlarla da karşılaşılabilir. Örneğin, bir gazetecinin kamu yararına olan bir haber yapabilmek için devlet yetkililerine yalan beyanda bulunması hukuken suç iken, etik bu konuda kamu yararını göz önüne alarak esneklik sağlayabilir.

Etik ve hukuk ayırımının yapılması, gazetecilik etiğinde yapılan tartışmaların önüne geçememektedir. Etik kodların belli yaptırımlara dayandırılıp dayandırılmaması gerekliliği tartışma konusudur. Avukatlık, doktorluk gibi meslek ilkelerine sahip birtakım mesleklerde, etik davranış kodlarına uymamanın belli yaptırımları vardır. Cezalandırma sistemiyle çalışan bu meslek gruplarında, meslek ahlakına uygunsuz davranış sergileyen meslek sahipleri, dahil oldukları meslek kuruluşları tarafından meslekten süreli ve süresiz men edilebilmektedir. Tıp ve hukuk gibi sadece birkaç alanda işleyen bu yöntem, meslek kuruluşlarının, üyelerini meslek ilkelerinin gerektirdiği davranışların yerine getirilmesine zorlamaya olanak sağlamaktadır.

Ancak Harris'e(2011) göre, gazetecilik mesleğinde bu tür uygulamaları gerçekleştirmek mümkün değildir. Meslek ilkelerine uymayan bir gazeteciyi, meslek kuruluşları aracılığıyla gazetecilikten men etmek olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Tıp ve hukuk alanında, meslek üyelerinin men edilmesine neden olan yaptıkları veya yaptıkları iddia edilen yanlışların arkasında siyasi bir boyut yoktur. Ancak bir gazeteci, yaptığı haberler dolayısıyla çok rahat bir biçimde siyasetçilerin hedefi haline gelebilir. Böyle bir durumda da, men etme yetkisi bulunan meslek kuruluşlarının, baskı yapan bürokrat veya siyasetçilere boyun eğmeyeceğinin garantisi bulunmamaktadır (Harris, 2011).

Ancak yasalarla etik kodlar her zaman çatışma halinde olmak zorunda değildir. Gazetecilik etik kodlarıyla aynı doğrultuda yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı yasalar gazetecilerin haklarını korumakta, güvence altına almaktadır. Türkiye'de meslek ilkelerinde yer alan, kaynak gizliliğinin korunması, cevap ve düzeltme hakkı gibi konular aynı şekilde yasal düzenlemelerle de çerçevelenmiştir. Benzer şekilde İsveç'te basın yasası gazetecilere birtakım güvenceler getirmektedir (Bertrand, 2000).

2.3.1. Gazetecilik Etik Kodlarının İzlenmesi ve Denetimi

Etik kodların oluşturulması, tek başına etik davranış kalıplarının gelişmesinde ve meslek üyelerinin uygulamasında yeterli değildir. Tıp ve hukuk alanında olduğu gibi uygulamayı izleyecek ve denetleyecek bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü etik kodlar ne kadar kapsamlı ve ideali gösteren biçimde hazırlanmış olursa olsun uygulama alanı yaratılmadıkça bir anlamı olmayacaktır. Bu nedenle gazetecilik mesleğinde etik kodların oluşturulmasının yanı sıra, bazı gözlemleyici ve denetleyici mekanizmalar geliştirilmiştir. Gazetecilik mesleğinde özdenetim sağlayan bu mekanizmalar, hem mesleğin saygınlığını, hem de basın özgürlüğünü korumaya yöneliktir. Gazetecilik alanında özdenetim

mekanizmalarından bazıları ombudsmanlık, etik komisyonları, basın konseyi ve medya gözlemleridir (Uzun, 2011).

Kamu denetçiliği olarak Türkçede karşılık bulan ombudsmanlık, 18. Yüzyıl'da İsveç'te ortaya çıkmıştır. İsveç Kralı XII. Karl'ın Poltava Savaşı'nda bozguna uğrayıp, Osmanlı topraklarına sığındığı dönemde, ülkesinin yönetimini uzaktan denetleme amacıyla bir gözlemci görevlendirmiştir. Ombudsmanlık kurumu, 1809 yılında yasalarca tanınmış ve anayasada yer bulmuştur (Uzun, 2011).

Basın ombudsmanlığının ortaya çıkışı da yine İsveç'te olmuştur. 1969 yılında kurulan ombudsmanlık mekanizması, gazetecilik mesleğinde gerçekleşebilecek olumsuzlukları denetlemektedir. Gazetecilerin mesleklerini yaparken ortaya çıkabilecek olası yanlışlıklar, yanlışlıklar ve kusurlar tarafsız ve deneyim sahibi bir gazeteci tarafından izlenir. Deneyimli gazetecilerden oluşan ombudsmanlar, denetçilik yaptığı kurumlarla hiçbir bağa sahip değildir ve bu kurumlardan iş karşılığı ücret almazlar. Aynı zamanda hükümet ve devlet kurumlardan da bağımsız olan ombudsmanların maaşları, İsveç Yayıncılar Derneği tarafından karşılanır. Ombudsman, gazeteci ve yazarlarla ilgili şikayetleri kabul eder ve şikayete konu olan durumları inceler. Yaptığı incelemelerin sonucunda, şikayet sahibinin haklı bulunduğu durumlarda düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasını sağlar. Ombudsman, yaptığı incelemede gazeteci veya yazarın etik ilkeleri kastî olarak çiğnediğine karar verirse, soruşturmayı genişletip, ilgili yazı işleri müdürünün görüşüne başvurabilir. Bunun sonucunda, gazeteci veya yazara, kınama, uyarı cezası verebilir ya da basın konseyince bu cezanın verilmesini isteyebilir.

Bir başka ombudsmanlık modeli ise, okur temsilcisi olarak Türkçede karşılık bulan, basın kurumlarının kendi içinde özdenetimini sağlamaya yönelik bir yaklaşımdır. İlk olarak Japonya'da, okurlardan gelen şikayetleri değerlendirmek üzere 1922 yılında ortaya çıkan okur temsilciliği, daha sonra ABD'de geliştirilmiştir (Atabek, 2005). Bu modelde ombudsmanlık yapan okur temsilcilerinin, denetlediği kurumla bağı bulunmamaktadır. Aynı zamanda denetlediği kurumun çalışanı olarak görev yapan okur temsilcisinin maaşı kurum tarafından karşılanmaktadır. Türkiye'de de örnekleriyle karşılaşılan okur temsilciliği, maaşını ödeyen kuruma karşı tarafsız olamayacağı nedeniyle eleştirilen bir ombudsmanlık modelidir.

Türkiye'de okur temsilciliği alanında en etkin çalışan isimlerden biri Faruk Bildirici olmuştur. Doğan Medya Grubu'na bağlı Hürriyet gazetesinde uzun yıllan okur temsilciliği yapan ve deneyimli bir gazeteci olan Bildirici, çalışmanın yapıldığı dönemde Doğan Medya

Grubu'nun el değiştirmesinin ardından, yönetimce işten çıkarılmıştır. Görev yaptığı dönemde, her ne kadar okur temsilciliği modeli tarafsız olamama endişesiyle eleştirilse de, köşesinde Hürriyet gazetesinin haber ve köşe yazarlarına getirdiği eleştiriler dikkat çekmiştir.

Gazetecilik alanında etik izleme yapan bir diğer model, etik komisyonlarıdır. Gazetecilik meslek örgütlerinin oluşturduğu etik komisyonları, etik ilkelerin belirlenmesi ve uygulamada ortaya çıkabilecek kusurları gidermede gözlemci konumundadır. Etik ihlallerin söz konusu olduğu durumlarda, kınama, uyarı ve üyelikten çıkarma gibi yaptırımları bulunmaktadır.

Medya gözlemleri de yine gazetecilik alanında ortaya çıkabilecek olası ihlallerin gözlemcisi konumundadır. Mesleki saygınlığı artıracak yüksek standartlara sahip etik ilkelerin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasında rol oynamaktadırlar. Bir diğer yandan medya gözlemleri, basın özgürlüğüne ve bağımsız gazeteciliğe yönelen müdahale ve saldırıları izleyen ve duyurulmasını sağlayan bir yapıdır. Medya gözlemleri, haberde ve gazetecilikte kalitenin, kendi çıkarlarına sahip olan kurumlar ve sadece gazetecilerden oluşan örgütler tarafından sağlanamayacağı görüşüyle ortaya çıkmıştır. İşlevini yitirdiği düşünölen okur temsilciliği kurumu, medya kuruluşlarının okuyucuya yapay bir güven sağlamak adına getirdiği ve uygulanması noktasında sorunlar yaşanan etik kodların yetersizliği gibi nedenlerle medya gözlemleri oluşturulmuştur. Akademisyenlerin de çoğunlukla rol aldığı medya gözlemleri, yüksek etik standartları ve medya içeriğinin kalitesinin artırılmasının yanı sıra, basın ve ifade özgürlüğünün alanını genişletmeyi hedefler. Medya için bir hakem konumunda olan medya gözlemleri, medyada kalite artışı için düzenli raporlar ve araştırmalar yayınlamaktadır.

Basın konseyleri ise etik ihlallerin izlenmesinde bir başka modeli oluşurmaktadır. Gazetecilik ilkelerinin izlenmesi anlamında görölen en yaygın yöntemlerden biri basın konseyleridir. Basın konseyleri, gazeteci, gazete sahipleri ve halk temsilcilerinden oluşmaktadır. Hükümet temsilcilerinden bağımsız olan basın konseylerinin ilki, yine ombudsmanlık kurumunda olduğu gibi 1916 yılında İsveç'te kurulmuştur. Basın konseyleri sırasıyla, 1953'te İngiltere, 1956'da Federal Almanya, 1961'de Avusturya, 1962'de İsrail, 1964'te Güney Kore, 1965'te Hindistan, 1968'de Gana ve 1986'da Türkiye tarafından kurulmuştur (Uzun, 2011). Basın konseyleri diğer her denetleme mekanizmasında olduğu gibi gazetecilikte standartların yükseltilmesini ve basın özgürlüğünün geliştirilmesini amaçlar. Basın konseyleri, İsveç ve Danimarka'da şikayet ve denetim talebi ile işlev

görürken, Almanya, Avusturya gibi ülkelerde kendi inisiyatifleriyle harekete geçebilir. Basın konseyleri, hükümetten bağımsız yapılar olarak baskı ve güvenilirlik endişesi taşımamasına rağmen, yaptırım gücü olarak yetersiz kalabilmektedir. Basın konseylerinin etkin bir biçimde etkili olabilmesi için, medya kuruluşları tarafından gönüllü bir kabulün varlığı gereklidir.

2.3.2. Türkiye’de Gazetecilik Meslek İlkelerinin Gelişimi ve İzlenmesi

Türkiye’de 1960 yılında kadar basında özdenetim adına herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Bu dönemdeki gelişmeler basında özdenetim ihtiyacını gündeme getirmiş ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Gazeteciler Sendikasının ortaklaşması sonucunda, 24 Temmuz 1960 günü Basın Ahlak Yasası(EK-4) kabul edilmiştir. Gazeteciler ve yayın kuruluşu temsilcilerinin Basın Ahlak Yasası’nı kabul ettiği 24 Temmuz 1960 günü, kabul edilen ilkelerin denetiminin yapılması amacıyla Basın Şeref Divanı da kurulmuştur.

Basın Şeref Divanı’nın Türkiye genelindeki gazeteciler cemiyetleri, gazeteciler sendikaları, gazete sahipleri sendikaları ve gazete sahipleri federasyonu temsilcilerinden oluşan 10 üyesi bulunmaktaydı. Basın Şeref Divanı, Basın Ahlak Yasası’na aykırı hareketleri kendiliğinden ya da gelen şikayetler üzerine değerlendirmeye alıyordu. Görüşmeler kapalı oturumla gerçekleşiyor, oylamalar gizli oy yöntemiyle yapılıyordu. Basın şeref divanının yetkileri Basın Ahlak Yasası’na aykırı davranışları değerlendirmek, uygun görülen biçimde uzlaştırmaya gitmek ya da uyarı, kınama cezası vermek şeklindeydi. Aynı zamanda gazetecinin bilinçli olarak etik ihlallerde bulunduğu kanaat getirirse, gazetecinin bağlı bulunduğu kuruluşlardan ihracı noktasında kuruluşlara bilgilendirme yapacaktı. Basın Şeref Divanı, gazeteci ve gazete sahiplerinin de iş birliğiyle oluşturulmasına rağmen başarısızlıkla sonuçlanmış bir girişim olmuştur. İçel’e göre Basın Şeref Divanı’nın başarısız olmasının nedenleri şöyleydi:

- Basın Şeref Divanı’nın ceza verme üzerine kurulmuş bir yapı olması ve bu nedenle gazeteciler tarafından kabullenip prestij elde edememesi.
- Uyguladığı ceza yöntemlerinin gazeteciler tarafından teşhir olarak algılanması ve yeni etik ihlallerin önüne geçme konusunda yetersiz kalması.
- Basın Ahlak Yasası’nı ihlal eden kurumlara ilan desteğinin çekilmesinin gündeme gelmesiyle, gazetelerin taahhütlerini geri çekmeleri.
- Basın Şeref Divanı’nın çalışmasını sağlayacak gelir kaynaklarından yoksun olması.
- Bu dönemde siyasi ve ideolojik tartışmalar nedeniyle Basın Ahlak Yasası’na aykırı hareketlerin yoğunlaşması ve Basın Şeref Divanı’nın bunları inceleyemez haline gelmesi.
- Basın Şeref Divanı’nın kamuoyu gözünde gereken prestiji elde edememesi ve kararlarının yaptırım olarak kamuoyu nezdinde gerekli karşılığı bulmaması.

- Basın Şeref Divanı tarafından aykırı hareketlerde bulunduğu saptanan gazeteciler üzerinde kamuoyunun etkili denetiminin gerçekleşmemesi.
- Türkiye’de patronların etkisinin yüksek olduğu süreli yayınlarda, çalışanlara yönelik yaptırımların etkili olmasının mümkün olmaması (İçel, 1990:218).

Basın Şeref Divanı, 1960-1967 yılları arasında faaliyet göstermiş, bu dönemde 148 olay incelemiştir. Basın Şeref Divanı girişiminin başarısız olmasından sonra, bir süre basında özdenetim ile ilgili bir girişimde bulunulmamıştır. 14 Şubat 1972’de, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti genel kurul toplantısında, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından hazırlanmış olan ve 9 maddeden oluşan ‘Gazetecilerin Basın Ahlak Kuralları’(EK-5) kabul edilmiştir. Gazetecilik mesleğini yapacak olanların uyacağını taahhüt etmesi beklenen bu dokuz madde, gazeteciliğin çok temel kurallarından oluşmaktadır ve gazetecilerin haklarından çok sorumluluklarına vurgu yapmaktadır (Girgin, 2007).

1986 yılında gelindiğinde, içlerinde Oktay Ekşi, Yalçın Doğan, Güneri Cıvaoglu, Hasan Cemal, Orhan Erinç, Güngör Mengi isimlerinin bulunduğu bir grup gazeteci, Türkiye basınının özdenetimi konusunda bir adım atmışlardır. Demokratik ülkelerde başarılı örneklerinin bulunduğunu ve Türkiye’de de hayata geçirilmesi gerektiğini söyledikleri bir özdenetim mekanizmasını gerçekleştirebilmek için, öneriler almaya başlamışlardır. Bu çalışmalara İzmir Gazeteciler Cemiyeti ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti temsilciler vasıtasıyla katkı sunmuşlardır. Yaklaşık iki yıl süren tartışmaların ardından 6 Şubat 1988’de, 28 gazete, 22 dergi, 6 yayın kuruluşu, 11 haber ajansı temsilcileriyle Basın Konseyi kurulmuş ve 16 maddelik ‘Basın Meslek İlkeleri’ (EK-6) kabul edilmiştir. Her özdenetim mekanizmasında olduğu gibi Basın Konseyi’nin de amacı ve görevi, gazetecilik mesleğinin saygınlığını korumak ve olası etik ihlallerin önüne geçebilmektir. Basın Konseyi, şikayetle veya kendiliğinden etik ihlalleri incelemeye almaktadır. Verdikleri nihai kararlar, kınama ve uyarı şeklindedir.

Basın Konseyi’nin kuruluş aşamasında gazeteciler ve kuruluşlar arasında görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Tartışmalar kuruluşun ardında devam etmiş, Çağdaş Gazeteciler Derneği ve Türkiye Gazeteciler Sendikası üyelerine Basın Konseyi’ne katılmama çağrısında bulunmuştur. Bunun yanı sıra, Uğur Mumcu, Ali Sirmen, Nail Güreli, Rahmi Turan, Oktay Akbal gibi gazeteciler Basın Konseyi’ne karşı tavır almışlardır. Sözü geçen gazeteciler basında her şeyden önce özgürlük için savaş verilmesi kanısındaydılar (Alemdar, 1990).

Basın Konseyi, kuruluş döneminin ardından yaptığı değerlendirmelerde verdiği kararların etkili olmadığını görerek, basının saygınlığını düşürücü nitelikte haber yapmaya devam eden gazetecilerin kurul ile ilişkilerini kesmek yönünde bir karar almıştır. Ancak bir

kurumun aldığı kınama ve uyarı kararlarının dikkate alınabilmesi için, meslek üyelerinin gönüllü olarak o kurumu benimsemesi gerekmektedir. Ancak, henüz kuruluş aşamasında birçok gazetecinin eleştiri odağı haline gelen ve gazeteciler tarafından özgürlüklerin kısıtlı olduğu bir ortamda, basın özgürlüğünü daha da zedeleyebileceği, medya gruplarının çıkar çekişmelerinde taraf olabileceği endişesiyle mesafeli durduğu bir kurum haline gelmiştir. Daha en başından kapsayıcılığı olmayan bir kurum olan Basın Konseyi, yakın geçmişte Doğan Medya grubunun uydusu haline gelmekle eleştirilmiştir. Bunun nedeni, Basın Konseyi'nin kuruluşundan 2011 yılına kadar başkanlık görevini yürüten Oktay Ekşi'nin hem uzun yıllar boyunca başkanlığı, hem de o dönemde Doğan Grubu'na bağlı Hürriyet Gazetesi'nde baş yazarlık yapmasıdır. Bu dönemde anti-demokratik ve taraflı olmakla eleştirilen Basın Konseyi, günümüzde hala çalışmalarına devam etmektedir. Ancak günümüz gazeteciliğindeki etik ihlaller göz önüne alındığında ne derece etkin bir özdenetim mekanizması olduğu tartışmalıdır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin de basında özdenetim mekanizması oluşturma konusunda girişimleri olmuştur. 1997 yılında "Basın Senatosu" ve "Meslek İlkelerini İzleme Komitesi" kurma kararı almıştır. 1998 yılında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"ni (EK-7) yayımlamıştır. Bildirgede 6 alt başlık halinde detaylı açıklamalar sunulmuş ve düzenlemeler getirilmiştir.

Türkiye de meslek ilkelerine bakıldığında bir diğer etik kodu ise 1964 yılındaki kararlar düzenlenen ve 1994 yılında son halini alan, Basın İlan Kurumu'nun Basın Ahlak Esasları'dır. (EK-8) 2002 yılında, Doğan Grubu'nun kamuoyuna duyurduğu Doğan Yayın Holding Yayın İlkeleri de kurumların kendi etik kodlarını oluşturmaya ilk örnektir. Bu yıllardan günümüze kadar etik kodların kurumlarca kabulü yaygınlaşmış, Doğu Grubu, Turkuvaz Grubu ve Demirören Medya Grubu kendi etik kodları olan bazı medya holdingleridir.

Son duruma bakıldığında Türkiye'de meslek ilkelerinin uygulanmasını izleyen iki kurum vardır ve bunlar Basın İlan Kurumu ile Basın Konseyi'dir. Basın Konseyi, bahsedildiği üzere gelen şikayetler ve kendi değerlendirmeleriyle kararlar almakta, yaptırımları uyarı ve kınama şeklinde olmaktadır. Basın İlan Kurumu'nun yasalarca desteklenen bir denetim mekanizması olması nedeniyle, kurumlara ekonomik yaptırım olarak ilan ve reklam kesme cezası uygulayabilmektedir.

3. HABER KAYNAKLARIYLA YAŞANAN ETİK SORUNLAR

Gazetecilerin haber kaynaklarıyla ilişkileri etik sorunlara yatkın bir ilişki alanıdır. Gazetecilerin, okurlara olduğu kadar haber kaynaklarına karşı da sorumlulukları bulunmaktadır. Gazetecilik meslek ilkelerinin gazetecilere yüklediği sorumlulukların bir kısmı haber kaynakları ile ilgilidir. Gazeteci-haber kaynağı ilişkisi çoğunlukla karşılıklı güven unsurunun bulunması gereken bir ilişkidir. Özellikle haber kaynağının bir kurum değil kişi olduğu durumlarda güven önem kazanmaktadır. İlerleyen başlıklarda Türkiye’de etik ilkelerle gazeteci-haber kaynağı ilişkisinin nasıl düzenlendiği, gazetecilerin haber kaynaklarıyla nasıl ilişkiler kurdukları ve bunların ne tür etik ihlallere yol açabildiği irdelenecektir.

3.1. Haber Kaynaklarıyla Profesyonel Olmayan İlişkiler

Gazetecilerin haber kaynakları ile profesyonel iş yaşamının sınırları dışına çıkan ilişkileri etik sorunların ortaya çıkmasında başlıca sebeplerden biridir. Gazetecinin haber kaynağıyla yakınlık geliştirmesi, gazetecinin tarafsızlığını ve nesnellliğini gölgeleyebilmektedir. Haber kaynağı ile iş ilişkisi dışında geliştirilen ilişkiler sadece Türkiye’de yaşanmamakta, dünyanın birçok ülkesinde karşımıza çıkabilmektedir.

Dünyada ve Türkiye özelinde daha çok küçük yerleşim bölgelerinde yayın yapan yerel medyada bu ilişkilerle karşılaşılmaktadır. Larsson Örebro tarafından, 2010 yılında İsveç’te haber kaynağı gazeteci ilişkisini irdelleyen bir araştırma gerçekleştirildi. Araştırmada gazeteci ve siyasetçilerle mülakatlar yapıldı. Yapılan görüşmelerde küçük ve orta ölçekli şehirlerde çalışan gazeteci ve siyasetçilerin günlük hayatta birbirleriyle yakın ilişki içinde olduğu görüldü. Gazeteci bir kadın, seçimleri kazanması durumunda kızının öğretmeni olan bir adaya nasıl davranması gerektiği konusunda tereddüt ettiğini söyledi. Yine bir siyasetçi, yakından tanıdığı bir gazeteci için, “Benim hakkımda bir haber yapabilir ve ben insan içine çıkamam” diyerek ilişkinin yakınlığından bahsetti. Aynı şekilde bir gazeteci, “Siyasetçi X ile bazı konularda anlaşamadığımız ve tartıştığımız zamanlar haricinde iyi bir ilişkimiz var. Bazen sinirlenir ve bana bir daha asla bilgi vermeyeceğini söyler ama genelde böyle olmaz. Ben üç hafta sonra hala onun için faydalıyım, birbirimize tabiyiz.” demektedir (Larsson Örebro, 2010).

Türkiye’de gazeteci ve haber kaynağı ilişkisinin sınırlarını belirleyen etik kodlar bulunmaktadır. Gazetecinin mesleğinin gerekliliklerinin bilincinde olması beklenmekte, bu sınırları kendi otokontrolünde çizmesi gerekmektedir. Etik kuralların doğası gereği hukukî

bir yaptırımını yoktur, yani gazetecinin sınırlarını geniş çizmesi tamamen onun karar vereceği bir durumdur.

Gazetecilerin haber kaynakları ile olan ilişkilerini belirleyen etik kodlardan biri, TGC'nin Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde yer alan "Gazeteci, konumu ne olursa olsun haber kaynağı olarak kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür."(EK-7) şeklindeki maddedir. İlgili bir diğer madde ise "Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi menfaat sağlayamaz; çıkar çatışması yaratmaktan kaçınır. Gazeteci, konumu ne olursa olsun haber kaynağı olarak kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür."(EK-7) olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer biçimde, haber kaynaklarıyla olan ilişkilerle de bağdaştırılabilecek bir madde, Basın İlan Kurumu'nun Basın Meslek İlkeleri'nde "Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez." (EK-8) olarak yer almaktadır. Gazetecinin mesleğini herhangi bir çıkar için kullanmasının önüne geçmeyi amaçlayan madde, haber kaynaklarıyla kurulacak profesyonel olmayan ilişkileri de bir noktada kapsamaktadır.

Özellikle belli alanlarda çalışan gazetecilerin haber kaynaklarıyla olan yakınlıklarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu mesleğin ve çalışılan alanın doğasından kaynaklanan bir durumdur. Örneğin, bir siyasi parti muhabiri, diplomasi muhabirinden çok daha fazla haber kaynaklarıyla iletişim içerisinde bulunması gereken bir alanda çalışmaktadır. Türkiye'de gazetecilik pratiklerine bakıldığında haber kaynağı ile ilişkilerde sorunlu görülen alanların başında; siyasi parti muhabirliği, ekonomi muhabirliği, parlamento muhabirliği ve spor muhabirliği gelmektedir.

Siyasi parti muhabirliği yapan basın çalışanları, haber elde etmek amacıyla siyasi partilerde görev yapan kişilerle sürekli iletişim halinde bulunmaktadır. Türkiye'de medya kurumlarında, siyasi parti muhabirleri uzun yıllar aynı siyasi partilere bakmaktadırlar. Belli bir siyasi partiye uzun yıllar bakan gazeteciler, siyasi partinin geçmişine, parti tüzüğüne, milletvekillerine, genel başkanlara ve hatta parti içerisinde görev yapan danışmanlara, güvenlik çalışanlarına kadar hakim olurlar. Bunlar medya sektöründe gazetecinin haber elde etme becerisini yüksek tutan durumlar olarak görülmektedir. Bir siyasi parti muhabiri, parti içerisinden alacağı bilgilerle, partinin bir konudaki görüşünü yansıtacak demeçlerle, partinin atacağı adımları kestirebilmekle iyi bir siyasi parti muhabiri olmaktadır. Siyasi parti yetkilileri, Türkiye'de hangi yayın kuruluşunun hangi muhabirinin kendi partisine baktığını bilmektedir, bilmenin ötesinde ismen tanımaktadır. Siyasi parti yetkilileri, muhabirlerle

çoğunluğu off the record bilgilerden oluşan sohbetler gerçekleştirebilmektedirler. Parti yetkililerinin, parti içerisinden veya dışarıdan elde ettiği bir bilgiyi güvendiği gazetecilere, adının kullanılmaması şartıyla vermesi yaygın bir durumdur.

Haber kaynağı ile ilişkilerde yaşanan etik ihlallerin yoğun görüldüğü bir diğer alan da ekonomi gazeteciliğidir. Ekonomi muhabirinin, haber kaynağı olan şirketlerle ve kuruluşlarla olan ilişkileri de bazen çıkar odaklı olabilmektedir. Bu konuda detaylı açıklamalar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde “Ekonomi Gazeteciliği” başlığı altında yapılacaktır.

Gazeteci-haber kaynağı ilişkileri, bazı durumlarda gazetecinin farklı çıkar ilişkileri geliştirmesine de neden olabilmektedir. Gazeteci, güç sahibi haber kaynaklarıyla kuracağı profesyonellik dışı ilişkilerle kaynağından birtakım özel isteklerde bulunabilmektedir. Bu istekler, güç, terfi, transfer isteği üçgeninde olabilmektedir. Sözü edilen çıkarlara yönelik ilişkilerin örnekleri, gazetecilerle yapılan derinlemesine görüşmelerde detaylandırılacaktır.

3.2. Haber Kaynağının Talimatı ile Haber Yapma

Talimat ile haber yapma, çoğunlukla haber kaynağı ile geliştiren ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkan bir durumdur. Gazeteci haber kaynağı ile geliştirdiği ilişkinin zarar görmemesi ve kaynağından gelecek bilgi akışının kesilmemesi için, haber kaynağının isteğini göz ardı etmeyerek haber yapabilmektedir. Özellikle siyasi parti, parlamento ve ekonomi muhabirliği gibi haber kaynaklarıyla görece daha yakın iletişimi olan alanlarda karşılaşılan bu durum, bir süre sonra gazeteciye kaynağın sesi/kalemi durumuna sokabilmektedir. Siyasilerin, yapmış olduğu bir çalışmayı duyurma amacıyla gazetecilerden haber yapılması isteğinde bulunulması sık rastlanan bir durumdur. Özellikle seçim dönemlerinde siyasetçiler, yaptığı etkinlik ve seçim çalışmalarının haberleştirilmesini gazetecilerden istemektedirler.

Haber kaynağı ile profesyonellik dışı ilişkilerin ve dolayısıyla talimatla haber yapımının en çok görüldüğü alanlardan birisi de magazin muhabirliği olmaktadır. Türkiye’de magazin muhabirliği çoğunlukla alaylı olarak yetişen ve gazetecilik eğitimi almamış kişilerce yapılmaktadır. Magazin, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etik ihlallerle son derece fazla karşılaşılan bir alandır. Magazin muhabirleri, haber kaynaklarıyla geliştirdikleri ilişkiler ve samimiyet sebebiyle, talimatla haber yapmaya açık bir konumdadırlar. Haber elde etme kaynakları kısıtlı olan ve etik açıdan sorunlu yöntemlere

sahip olan magazin muhabirliği, haber üretme aşamasında haber kaynağına fazlasıyla bağımlıdır.

Haber kaynağından gelen talimatların, gazeteci tarafından ciddiye alınma durumu her zaman geliştirilen güvenin sarsılmaması, bilgi akışının kesilmemesi gibi masum nedenlere bağlı olmamaktadır. Gazeteci, haber kaynağı ile profesyonel sınırları aştığında, özellikle bu ilişki haber kaynağından çıkar sağlama noktasına geldiğinde, gelen talimatı olumsuz karşılaması gazetecinin çıkarlarını da tehlikeye sokacaktır.

Haber kaynaklarının isteği doğrultusunda ile haber yapma durumu gibi, gazeteciyi pasif konuma sokan bir diğer durum da polis muhabirliği özelinde yaşanmaktadır. Polis muhabirliği alanında çalışan gazetecilerin haber kaynaklarını emniyet mensupları oluşturmaktadır. Ancak çoğu olayda emniyet mensupları resmi açıklama yapmamaktadırlar. Bu durumda gazeteci edindiği polis haber kaynaklarından bilgi elde etmektedir ve resmi açıklama olmaması nedeniyle kaynak açıklayamadığı için zor durumlarla karşılaşabilmektedir. Zamanının çoğunu emniyet mensuplarıyla geçiren, bu alanda çalışan gazeteciler, zamanla polisle özdeşleşme gibi bir durumla karşı karşıya kalmaktadır. Gazeteci bir süre sonra bu dilde konuşmaya ve bunu haberlerini yansıtmaya başlayabilir. Bu özdeşleşme durumunu Bildirici, “En kötüsü de haberlerin polis bakış açısıyla yazılmasıdır. Polisle özdeşleşen gazeteci, polis ve operasyonlarına karşı eleştirel tavır alamaz, olayları polisin cephesinden değerlendirir” şeklinde eleştirir (Bildirici, 2018). Burada, haber kaynağının sesine dönüşme tehlikesine karşı gazetecinin takınması gereken tavır, her zaman kuşkucu yaklaşma ve habere konu olan olayın taraflarına haberde yer verme biçiminde olmalıdır.

3.3. Çıkar Karşılığı Haber Yayınlama/Yayımlamaktan Vazgeçme

Gazetecilerin haber kaynaklarıyla geliştirdikleri ilişkiler yaptıkları haberleri de etkileyebilmektedir. Gazetecinin kaynağıyla olan özel ilişkileri, bazı durumlarda kaynağın haber içeriği ve yayımlanması konusunda müdahalesini ortaya çıkarabilmektedir. Haber kaynakları, geliştirdikleri kişisel ilişkilerini kullanarak gazeteciden belli bir haberi yayımlamasını isteyebilir. Örneğin, bir siyasi parti muhabiri, yakınlık geliştirdiği bir siyasinin isteği ile belli bir haber içeriği üretebilir.

Gazetecilerin karşılaştığı bir diğer durum ise, haber kaynağının kendi aleyhinde olabilecek bir haberin yayımlanmamasını istemesidir. Burada haber içeriği, haber kaynağının şahıs veya şirket olmasına göre değişebilir. Örneğin, bir siyasetçi kendisi veya

partisi aleyhinde yayımlanacak bir haberin önüne geçmek isteyebilir. Bir diğer örnek olarak, haber kaynağı durumunda olan bir özel şirket ya da tüzel kuruluş gazeteciye haberi yayımlaması karşılığında herhangi bir çıkar önerebilir. Siyasi parti, parlamento, ekonomi muhabirliği gibi alanlarda karşımıza çıkması olası olan bu durumlarda, gazeteci belli bir çıkar karşılığında haberi yayımlamaktan vazgeçebilir. Burada haber kaynağı tarafından gazeteciye sunulan para, armağan gibi maddi bir şey olabilirken, haber kaynağının nüfuzunun güçlü olduğu durumlarda terfi, transfer gibi bir çıkar da söz konusu olabilmektedir. Olumsuz haberleri yayımlamama davranışı, haber kaynağından gelecekte alabilecekleri olası bilgilerin kesilmemesi için gerçekleştirilebilmektedir.

Gazetecinin, haber kaynağının isteği ile belli bir haberi yayımlama veya yayımlamama kararı vermesi gazetecilik meslek ilkelerine ters düşen bir durumdur. Gazeteciler, ürettikleri haber içeriğini çalıştıkları kurum dışında kimseye denetlettirmek zorunda değildir. Burada haber kaynağının, gazetecinin ürettiği haber içeriğine doğrudan veya dolaylı müdahalesinin gazeteci tarafından kabul edilmemesi gerekmektedir.

Gazetecinin, haber kaynağı ile bu tür ilişkilerine dair TGC'nin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde, "Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetlettirmekle yükümlü değildir."(EK-7) maddesi bulunmaktadır. Konu ile ilgili bir diğer önemli madde ise "Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi menfaat sağlayamaz; çıkar çatışması yaratmaktan kaçınır."(EK-7) şeklindedir.

3.4. Haber Kaynağı Olarak Halkla İlişkiler Uygulayıcıları

Özel şirket ve kurumların halkla ilişkiler birimleri, medya kuruluşlarıyla ilişki halindedir. Medya kuruluşlarına gönderdikleri bültenler ve iletilerin medyada yer almasını sağlayarak hedef kitlelerine ulaşmayı amaçlamaktadırlar. Şirketlerin kurumsal iletişim ve pazarlama birimleri sadece ilan ve reklam yayımlatma amacı gütmeyizler. Kontrollü haber adı verilen içeriklerle kitle iletişim araçları üzerinden hedef kitleye ulaşmak isterler. Kontrollü haber, halkla ilişkiler birimlerince gönderilen iletilerin medya kanallarında aynen yer almasıdır (Uzun, 2011).

Halkla ilişkiler faaliyetlerini medya ve gazeteciler üzerinden yürüten şirketlerin medyada kapladığı alan giderek artmaktadır. Seymen'in *Amiral Battı: Sabah Grubunun Öyküsü* adlı kitabında, Can Ataklı, 80'lerin sonundan itibaren bu durumu yaygınlaştıranların kendisinin içinde bulunduğu ekip olduğunu söylemektedir. Ataklı, önceden reklam olması

endişesiyle şirket adı verilmezken, kendisi ve içinde bulunduğu ekibin şirket adlarına haberlerde yer vermeye başladıklarını ve o dönem bu konuda çok eleştirildiklerini söylemektedir (Uzun, 2011). Gazetecinin, halkla ilişkiler uygulayıcılarından gelen içeriklere kuşkucu yaklaşımları gerekmektedir. Ancak günümüzdeki durumun geneline bakıldığında böyle bir durumun olmadığı söylenebilir.

Basın ve halkla ilişkilerin ortaklığından doğan ve etik ilkelerin çiğnendiği bir olay olan zakazuka skandalı, para karşılığı yapılan haberlere güzel bir örnektir. Rusya’da ortaya çıkan bu skandal, aslında bir sır olmayan basın-halkla ilişkiler uygulayıcıları ilişkilerini ve para karşılığı haber yapılması durumunu gözler önüne sermiştir. Rusya’da çok yaygın olan bu durumun, gazetelerin gelirlerinin yaklaşık yarısını oluşturduğu söylenmektedir. Ortaya çıkmasıyla büyük yankı uyandıran zakazuka skandalı hakkında, isminin açıklanmasını istemeyen gazeteciler, Rus basınında gazetecilerden yazı işleri müdürlerine kadar çoğu kişinin para karşılığı haber yaptığını kabul etmiştir.

Türkiye’de, Temmuz 2019’da Journos adlı websitesinde yayımlanan bir haber, bir danışmanlık ve reklam şirketinin para karşılığı, belli internet siteleri ve haber ajanslarında haber ve söyleşi yayımlattığını iddia etti (Satılık haber: “50 liradan başlayan fiyatlarla isterseniz röportajınızı da yayımlatırız”, 2019). Habere konu olan ve para karşılığı haber yayımladığı iddia edilen dört yayın kuruluşu iddiaları yalanlamış fakat bu kamuoyunda bir tartışmaya neden oldu. Tartışmalar devam ederken, uzun yıllar Hürriyet Gazetesi’nde okur temsilciliği yapan ve hala medyada gördüğü etik ihlalleri kendi internet sitesinde değerlendiren Faruk Bildirici, bir yazı kaleme aldı. Bildirici, para karşılığı yapılan haberler hakkında yazısında şu değerlendirmeyi yaptı:

Doğrudan parayla içerik pazarlanması kadar pespaye bir yöntem ne denli yaygın, kim nasıl yapıyor bilemiyorum. Ama sadece internet medyasında değil, basılı ve görsel medyada da reklam ve PR metinleriyle gazetecilik ürünlerinin iç içe geçtiği örnekler hemen her gün, her an rastlıyoruz. PR şirketlerinin hazırladığı metinler, haber, yorum hatta söyleşi görünümü altında yayımlanabiliyor. Bu tür metinlerin çok azında “Bu bir ilandır” ya da “Advertorial” uyarısı konuluyor. “Sektör sayfası” başlığıyla reklam metinleri yayımlamak da iyiden iyiye sıradan bir uygulama (Bildirici, 2019).

Etik açıdan son derece sakıncalı olan bu durum, basın meslek ilkelerinde geçmektedir. TGC’nin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde, “Gazeteci; mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.”(EK-7) şeklinde yer almaktadır. Advertorial içerikleri düzenleyen bir diğer madde ise “Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak biçimde

yapılmalıdır. Ücretle yayımlanan içeriklerde mutlaka ‘Advertorial’ ya da ‘Bu bir ilandır’ ibaresine yer verilmelidir.”(EK-7) maddesidir. Reklamlarla ilgili bir diğer etik kod Basın İlan Kurumu’nun ilkelerinde yer almaktadır. Söz konusu ilke şöyledir: “İlân veya reklâm niteliğindeki haber, resim ve yazıların, tereddüte yer bırakmayacak şekilde ilân veya reklâm olduğu belirtilir.” (EK-8) Aynı madde Basın Konseyi’nin Basın Meslek İlkeleri’nde de aynen yer almaktadır. (EK-6)

TGC’nin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde reklamlar ve gazetecilerin korunması gereken tavrı ile ilgili yargı şu şekildedir: “Gazeteciler ilan, reklam, tanıtıcı reklam veya sponsorlu metinleri yazmamalı, reklamlarda yüzü ya da sesiyle yer almamalı, sosyal medya hesaplarında, web sitelerinde, bloglarında vs. de reklam, tanıtım, ürün yerleştirme yapmamalıdır. Tanıtım veya reklam yüzü olarak algılanmasına sebep olacak durumlardan kaçınmalıdır.”(EK-7) Bu madde, daha çok köşe yazarlarının, köşelerine reklam alması ve reklam yüzü olmaları ile ilgilidir ve çalışmanın ‘Köşe Yazarlığı’ bölümünde detaylıca ele alınacaktır.

3.5. Armağan ve Geziler

Gazetecilerin haber kaynakları ile ilişkilerinde sorunlu olan ve sınır çizilmesi gereken konulardan biri de armağanlar ve gezilerdir. Haber kaynakları olan özel ve tüzel kuruluşlar, gazetecilere armağan verebilmektedir. TGC’nin Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde gazetecinin armağan kabulüne dair bir madde bulunmaktadır. İlgili madde “Yayın öncesi kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir”(EK-7) şeklindedir.

Bu konuda gazetecinin, bir armağanla karşılaştığı durumda bunun karşılıklı bir çıkar ilişkisi yaratıp yaratmayacağını düşünmesi gerekmektedir. Haber kaynağından alınan bir armağan, gazetecinin kaynakla ilgili yapacağı bir haberi etkileyebilir. Haber kaynağı ile ilgili olumsuz bir haberin yapılmasının önüne geçebilir veya kaynakla ilgili olumlu bir haberin önünü açabilir.

Gazetecinin armağan kabul edip etmeyeceği, edebilecekse bunun sınırının ne olduğu sadece basın meslek ilkeleriyle değil, gazetecinin çalıştığı kurum tarafından belirlenmelidir. Örneğin, New York Times ve Chicago Tribune gazetelerinde çalışan muhabirlerin, 25 doların üstünde bir değere sahip olan herhangi bir hediye almaları yasaktır. Muhabirlerin, haberlerini yaptıkları kişi ya da kurumlardan adlarına gelen çiçeklerin karşılığında, çiçeği

gönderenlere bir teşekkür notu iletmeleri ve çiçeklerin bir hayır kurumuna veya bir hastaneye gönderildiğini belirtmeleri de zorunludur (Uzun, 2007:76).

Gazetecilik meslek ilkelerinde armağanlarla ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. TGC'nin Hak ve Sorumluluk bildirgesinde bulunan "Siyasi parti ve profesyonel spor kulüplerinde aktif görevde bulunmamalı, ticari bir kuruluşun danışma veya yönetim kurulunda görev almamalı, kişi ve kurumlardan hediye, maddi çıkar sağlamamalıdır."(EK-7) ve "Yayınlarla ilgili ön yargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir." (EK-7) maddeleri bu alanı düzenlemektedir.

Demirören Medya Grubu'nun yayın ilkelerinde armağan kabulü ile ilgili "Yayına konu edilen veya edilmesi düşünülen kişilerden veya kurumlardan meslek etik ve geleneklerine aykırı hiçbir hediye veya ayrıcalık kabul edilemez." maddesi bulunmaktadır.

Türkiye'de medya sektöründe faaliyet gösteren bir diğer kuruluş olan Turkuvaz Holding'in yayın ilkelerinde ise "Turkuvaz Medya Grubu çalışanları, hiçbir koşul altında tedarikçilerden ve yayına konu edilen veya edilmesi düşünülen kişilerden ve kurumlardan kişisel fayda sağlayamaz ya da teşvik amaçlı ürün ya da hizmetleri kabul edemezler. PİAR amaçlı masrafları üçüncü şahıslar tarafından karşılanan bir geziye katılma önerileri üst düzeyde bir yöneticinin onayına bağlıdır." şeklinde bir hüküm bulunmaktadır.

Aynı şekilde Doğuş Yayın Grubu da yayın ilkeleri ile ilgili hazırladığı kılavuzda, çalışanlarına, haber kaynaklarından gelebilecek hediyelerle ilgili "İş kararlarınızı etkilemek amacıyla gönderildiğini düşündüğünüz bir hediyeyi veya daveti asla kabul etmeyin. Genel görgü kurallarına uymayan ve makul bir değer üstündeki her türlü hediyeyi ve daveti geri çevirin ve yönetimi bilgilendirin." uyarısında bulunmuştur.

Tartışmalı olan bir diğer konu da gazetecilerin haber kaynakları tarafından düzenlenen yurtiçi ve yurt dışı gezilere katılmasıdır. Gazetecilerin evrensel meslek ilkelerinin de öngördüğü şekilde bu tür gezilere ve davetlere katılması uygun görülmemektedir. Çoğu büyük yayın kuruluşu gazetecinin bedava gezilere katılmasını yasaklayan ilkeler getirmiştir. Örneğin, gezi yazısı yazan bir gazetecinin bedava gezilere katılması yasaktır. Gazetecinin çalıştığı kurumun bu gezi masraflarını karşılaması beklenmektedir.

Demirören Grubu'nun yayın ilkelerinde bedava gezilerle ilgili bölüm şöyledir: "DYH çalışanları, bağlı oldukları birim yöneticisinin izni olmadan üçüncü şahısların gezi davetlerini kabul edemezler ve onlarla seyahat edemezler". İlgili maddede görüldüğü gibi

tamamen bir yasaklama söz konusu değildir, katılım durumu yöneticinin onayına bağlanmıştır. Turkuvaz Medya Grubu'nda da aynı şekilde, "PIAR amaçlı masrafları üçüncü şahıslar tarafından karşılanan bir geziye katılma önerileri üst düzeyde bir yöneticinin onayına bağlıdır." maddesiyle durum yönetici onayına bırakılmıştır.

Burada görülen ilkeler daha çok, açık ve net olarak kendi tanıtımının yapılması amacıyla haber kaynağı tarafından gelen gezi davetlerini işaret etmektedir. Ancak Türkiye'de, üzerinde çok durulmayan ve medya sektöründe olağanlaşmış bir durum olan, neredeyse hiçbir gezinin masraflarının kurum tarafından karşılanmaması geleneği mevcuttur.

Özellikle siyasi partilerin seçim dönemlerinde çeşitli illerde gerçekleştirdikleri seçim gezilerini izleyen gazetecilerin yol ve konaklama masrafları siyasi partiler tarafından karşılanmaktadır. Aynı şekilde devlet kurumlarının, bakanlıkların, cumhurbaşkanlarının, bakanların düzenlediği özel ziyaret ve gezileri takip eden gazetecilerin yol, konaklama ve hatta vize gibi ücretleri kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Masrafların karşılanmasının ötesinde özellikle son yıllarda, cumhurbaşkanlığının düzenlediği yurt dışı ziyaretlerde seçilmiş gazeteci, köşe yazarı ve üst düzey medya yöneticileri cumhurbaşkanlığının özel uçağıyla seyahat etmektedirler. Haber kaynaklarıyla ilişki bağlamında bu durum gazetecilik mesleğinin tarafsızlığına olan güvene gölge düşürebilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, gazetecilik meslek ilkeleri ve medya kuruluşlarının yayın ilkeleri gazetecilerin armağan ve gezi kabulüne dair kurallar içermektedir. Ancak özellikle medya kuruluşlarının yayın ilkelerinde yer alan ifadeler oldukça muğlaktır. Örneğin "iş kararınızı etkilemek maksadıyla gönderildiğini düşündüğünüz hediyeler" ve "makul bir değer üstündeki" gibi ifadeler, bu noktada gazeteciye sorumluluğu yüklemekte ancak kesin kurallar ve sınırlandırmalar getirmemektedir. Bu durum, gazetecinin iş kararını etkilemediğini söyleyerek veya makul bir değer tanımındaki değeri üst düzeyde tutarak armağan kabul etmesine neden olabilmektedir.

3.6. Haber Kaynağı Gazeteci İlişkisinde Güven-Teyit Mekanizması

Gazetecilik mesleğinde, gazeteciliğin en önemli kurallarından biri olarak görülen en az iki kaynaktan haber teyit etme kuralı bulunmaktadır. Gazetecilik eğitimi alan alaylı veya mektepli her gazetecinin güvenilirliğini sağlamak için başvurduğu ve uygulamakla yükümlü olduğu bir kuraldır. Haberin en az iki kaynaktan doğrulması, haberin gerçekliğini ölçer ve okuyucuya doğru haberin ulaşmasını sağlar. Gazetecilikte var olan bu kural, hem

gazetecilik mesleğinin güvenilirliğini sağlamak hem de gazetecinin kendisini olası hatalardan korumak adına önemlidir.

Çoğu kaynakta gazetecinin teyit etme zorunluluğunu göz ardı ettiği olası durumlara örnekler verilmektedir. Bu örneklerden en yaygınının, gazetecinin sıcak haber servis etme endişesiyle yaptığı hızdan kaynaklı ihmaller olduğu söylenmektedir (Tokgöz, 2017). Gazeteciler, çoğunlukla televizyon haberciliği yapanlar, sıcak gelişmeleri, son dakikaları rakiplerinden önce aktarabilmek adına bu hatayı yapabilmektedir. Gazetecilik, doğası gereği hız gerektirmektedir. Ancak hızlı ve yanlış bir bilgi, güvenilirlik kaybından başka bir şey getirmeyecektir.

Gazetecinin teyit etme zorunluluğunu göz ardı ettiği bir diğer durum ise haber kaynağına duyduğu güven olmaktır. Gazeteci, geliştirdiği ilişkilerle haber kaynağına yakınlık duyabilmekte ve aldığı bir bilginin doğru olduğuna güvenebilmektedir. Gazetecinin haber kaynağına duyduğu güvenin, doğrulamasına gerek olmadığı yönünde bir algıya dönüşmesi, meslek etiği açısından yanlışlara yol açacaktır.

Gazetecinin teyit etme zorunluluğu, meslek ilkelerinde yer almaktadır. Basın Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri'nde "Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayımlanamaz."(EK-6) maddesi yer almaktadır.

Gazetecinin haber kaynağıyla geliştirdiği ilişkilerden doğan güven, gazeteciyi kaynağının yönlendirmesine ve istediği bilgiyi yaymasına yönelik bir araç haline getirebilir. Gazeteciyi, kaynağın sesi haline gelmiş pasif bir araca dönüştürme tehlikesi olan bu durum, sadece haberin doğruluğuna değil tarafsızlığına da gölge düşürebilmektedir. Haber kaynağıyla geliştirilen ilişki gazetecinin teyit etme sorumluluğunun yanı sıra, haberde karşıt görüşlere yer vererek yanlışlığı ortadan kaldırmasına da engel yaratabilir.

3.7. Haber Kaynağını Yanıltıcı Yöntemlerin Kullanımı

Gazeteciler bilgi elde etme amacıyla bazı durumlarda haber kaynağını yanıltıcı yöntemlere başvurabilmektedir. Haber kaynağını yanıltıcı yöntemler, haber kaynağından gazeteci kimliğini gizleme veya kendini farklı bir kimlikle tanıtmada şeklinde olabilmektedir. Gazetecilik mesleğinde dürüstlük ilkesi, gazetecinin hem okura karşı hem haber kaynaklarına karşı dürüst olmasını zorunlu kılar. Gazeteci okurunu aldatamayacağı gibi haber kaynağını da aldatmamalıdır.

Gazetecinin haber kaynağına karşı sorumluluğu vardır. Etik ilkeler çerçevesinde de belirlenmiş olan bu sorumluluk, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin yayınlamış olduğu Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde şöyle yer almaktadır: “Gazeteci; bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.” (EK-7) Benzer bir şekilde, Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri'nde yer alan “Gazeteci, görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır” ifadesi aynı sorumluluğa atıfta bulunmaktadır. (EK-6)

Haber kaynağını aldatmaya yönelik davranışları Jennifer Jackson ikiye ayırır. Bunlardan ilki, kasıtlı ve doğrudan olmayan davranışlardır. Örneğin, bir muhabir gazetecilerin hoş karşılanmadığı bir ülkede, saldırıya uğrama veya sınır dışı edilme gibi durumların önüne geçebilmek için gazeteci gibi görünmemeyi tercih edebilmektedir. Aldatmaya yönelik ikinci davranış biçiminde ise karşısındakini yanlış olana inandırmaya yönelik bir kasıt bulunmaktadır. Örneğin, bilgi etmek için gazeteci kimliğini gizleyip, kendini bir doktor olarak tanıtan bir gazeteci kaynağı aldatmaya yönelik kasti bir davranış sergilemektedir (Jackson, 2011).

Daha çok araştırma gazetecilik alanında çalışan gazeteciler tarafından başvuru kaynağı yanıltmaya yönelik yöntemler oldukça tartışmalı etik ihlallerden biridir. Yalan söylemenin hangi noktada kabul edilebilir olduğu, yalanın kamusal bir yarar sağlamak için mi söylendiği, yalanın haklı gerekçeleri ve bahane olarak kullanılması gibi konular üzerine tartışılmaktadır.

Jackson(2011), haber kaynağı gazeteci ilişkisinde kaynağı yanıltıcı yöntem olarak yalan söylemenin haklı sayılabilecek nedenleri üzerinde durur (Jackson, 2011). Bazı durumlarda gazetecinin, yalan söyleyen veya gerçeği saklayan haber kaynağına söyleyeceği yalanların haklılaştırılması söz konusudur. Bir gazetecinin, halkın haber alma hakkını gözetenek bir yolsuzluğu, usulsüzlüğü ortaya çıkarabilmek için yalan söylemesi kimi gazeteciler tarafından haklı görülebilmektedir. İçinde bulunulan durumlar bir gazeteciye ahlaki olarak yalan söyleme eylemine itebilmektedir. Bir gazeteci söylediği yalanların yol açacağı yarar ve zararları öngörebilmelidir. Halka karşı sorumluluğunun haber kaynağına karşı olan sorumluluklarına baskın geldiği anlar yaşanabilmektedir.

Gazetecinin karşısına çıkabilecek bu gibi ikilemlerde, her bir durum tek başına değerlendirilmelidir. Gazetecinin temelde haber kaynağını yanıltmaması, kimliğini saklamaması, kaynağına yalan söylememesi esastır ve gazetecilik etik kodlarında yer

almaktadır. Ancak yukarıda bahsedildiği gibi özel durumlar yaşanabilmektedir ve gazetecinin davranışları olay bazında değerlendirilmelidir.

Gazetecilerin yanıltıcı yöntemler kullanımıyla ilgili düzenlemeler meslek ilkeleriyle yapılmıştır. TGC'nin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde, "Sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü, ancak doğrudan kamu yararı bulunması ve başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmesi halinde alınabilir." (EK-7) Maddesiyle düzenlenmiştir. İlgili bir başka madde ise "Gazeteci, bilgiye erişim faaliyeti sırasında ve sosyal medyada kimlik gizleme gibi yanıltıcı yöntemler kullanamaz." şeklindedir.

3.8. Haber Kaynağının Gizliliği

Gazetecilik etik davranış kodlarında, haber kaynaklarına karşı gazetecinin sorumluluklarından biri kaynağın gizliliğinin korunmasıdır. Bazı durumlarda, gazeteciye bilgi veren haber kaynağı kimliğinin açıklanmamasını isteyebilir. Ancak gazetecinin okuyucuya karşı güvenilirliğini sağlamak için haberin kaynağını açıkça belirtmesi de bir gazetecilik kuralıdır. Böyle bir durumda gazeteci ya haberi yazmayacaktır ya da kaynağı anonim olarak sunacaktır. Haber kaynağının gizlilik isteğini reddedip haberde verdiği anda, haber kaynağının güvenini yitirecek ve bir daha o kaynaktan bilgi elde edemeyecektir.

Haber kaynağının güvenini yitirmesinin ötesinde, gizlilik isteğini yok sayan bir gazeteci haber kaynağını tehlikeli durumlara sürükleyebilmektedir. Haber kaynağının verdiği gizli bilgi nedeniyle işini kaybetmesine veya çatışma bölgesindeyse verdiği bilgi nedeniyle hayati tehlike altına girmesiyle sonuçlanabilir. Gazetecinin olası tüm durumları göz önüne almalı ve prensip olarak asla kaynağını açıklamaması gerekmektedir.

Kaynağın gizliliğine verilen önem gazetecilik etik kodlarında da yer almaktadır. Basın Konseyi'nin oluşturduğu basın Meslek İlkeleri'nin 11. Maddesinde "Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır." (EK-6) İfadesi bulunmaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde ise haber kaynağının gizliliği ile ilgili "Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarılarda bulunur." (EK-7) maddesi bulunmaktadır. Kaynak gizliliğiyle ilgili bir diğer madde "Gazeteci; kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını ve elindeki belgeleri açıklamaya, tanıklık yapmaya zorlanamaz. Gazeteci ancak kaynağının izin vermesi ve kaynağı tarafından yanıltılmış olması hallerinde kaynağını açıklayabilir." (EK-7)

şeklindedir. Gazetecilerin mahkeme karşısında dahi olsa kaynaklarını açıklamama hakları ve sorumlulukları vardır. Aynı konu benzer şekilde, Basın İlan Kurumu'nun Basın Ahlak Yasası'nda "Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur, kendisine verilen sırları ve kaynağını açıklayamaz"(EK-8) olarak yer almaktadır. Gazetecilerin haber kaynağını açıklamaya zorlanamayacağına dair Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin(AİHM) tavsiye kararı bulunmaktadır.

Kaynak gizliliğinin basın özgürlüğüyle doğrudan bir bağı bulunmaktadır ve basın özgürlüğünün en önemli öğelerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü, kaynak gizliliğinin ihlal edildiği ya da gazetecinin ihlal etmeye zorlandığı durumlar yaygınlaştıkça, gizli kaynakların verebilecekleri önemli bilgiler asla gazetecilere ulaşmayacaktır. Kaynaklar isminin ortaya çıkacağından çekinerek, gizli fakat belki de kamuoyu için çok önemli olan bilgileri gazetecilerle paylaşmayacak ve bu da kamuoyunun bilgilenmesinin, basının denetleyici özelliğinin önünde bir engel oluşturacaktır.

Kaynak gizliliğinin korunması ve gazetecilerin haber kaynaklarını açıklamama hakkı konusunda 8 Mart 2000 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi üye devletlere tavsiye kararı almıştır. Bu kararda, "Gazetecilerin haber kaynaklarını korumalarının, gazetecilerin olduğu kadar medyanın da özgürce çalışabilmesinin en önemli şartlarından biri olduğu" belirtilmektedir.

Kaynak gizliliği konusu gazetecileri zor duruma da sokabilmektedir. Haber kaynağı, gazeteciye ve dolaylı olarak kamuoyunu yanıltacak bir bilgiyi paylaşarak, sorumluluğunu sadece gazeteciye yükleyebilir. Burada gazetecinin manipüle edilerek kullanılması söz konusudur. Gazetecinin böyle tuzaklara düşmemesi gerekir ancak eğer böyle bir olay yaşanmış ve kaynağı onu yanıltacak, yalan bir bilgi paylaşmışsa, gazeteci kaynağının kimliğini açıklama hakkına sahiptir.

3.9. Off the Record Bilgiler ve Ambargolu Haberler

Gazetecinin haber kaynağına karşı sorumlulukları vardır ve kaynak gizliliğinde olduğu gibi haber kaynağının isteklerine uymak durumundadır. Haber kaynakları gazetecilere bazen off the record bilgiler verebilmektedir. Off the record bilgiler, haber kaynağının yazılmamak üzere gazeteciye paylaştığı bilgiler anlamına gelmektedir. Bazı durumlarda kaynak, gazeteciye bilmesinde yarar gördüğü ancak yazılmasını istemediği bilgiler vermektedir. Gazeteciler bu gibi off the record bilgiler karşısında zor durumda kalabilmektedir.

TGC'nin belirlediği meslek ilkelerinde off the record bilgilerle ilgili “Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.” maddesi bulunmaktadır. Aynı şekilde Basın Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri'nde “Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.” (EK-6) maddesi yer almaktadır.

Bazı durumlarda ise, haber kaynağı verdiği bilginin belli bir süre sonra haber olarak yayımlanmasını isteyebilir. Bu gibi haberlere ambargolu haber denmektedir. Gazeteciler kaynağın istediği ambargolu haber isteğine uymalıdır. Ambargolu haberler, TGC'nin ilkelerinde “Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır.” maddesiyle düzenlenmiştir.

3.10. Haber Kaynağı ile İlişkilerde En Çok Sorun Yaşanan Uzmanlık Alanları

3.10.1. Ekonomi Gazeteciliği

Türkiye basınında ekonomi gazeteciliği geçmişi çok eskiye dayanmayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Abdi İpekçi dönemin Milliyet Gazetesi'nde, 1963 yılında yarım sayfa olarak başlayan ekonomi bölümü, o dönem kalkınma ve sanayileşmeye yönelik haberleri içermekteydi. 1970'lerde genişleyerek diğer gazetelere de sıçrayan ekonomi bölümü, 24 Ocak 1980 tarihli kararların ardından basında sayfa sayılarını artırdı. Serbest piyasa ekonomisine geçişin ilk adımı sayılan 24 Ocak kararlarının ardından ekonomi ajansları, ekonomi gazete ve dergileri kuruldu. Dönemin ekonomi alanını, gazeteci Zülfikar Doğan şöyle aktarır:

“ANAP hükümetleri döneminde ve bilhassa Turgut Özal'ın başbakanlığıyla ekonomi alanında yapılan yenilikler, serbest piyasanın oluşturulması, özelleştirme, Toplu Konut, Kamu Ortaklığı İdaresi, Savunma Sanayii Müsteşarlığı gibi yeni birimlerin oluşturulması, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, ihracata dayalı büyüme stratejisi ile birlikte dış ticaretin, Eximbank'ın devreye girmesi vb. gelişmeler ekonomi sayfalarını büyüten, içeriğini zenginleştiren gelişmeler oldu.” (Doğan, 2003).

1980'lerden itibaren gazetecilik alanında sahiplik yapısında da değişimler görülmeye başlandı. Bu döneme kadar gazetecilik kökenli olan gazete sahiplerinin yerini giderek, ticaret, bankacılık, müteahhitlik gibi alanlardan gelen medya patronlarına bırakmaya başladı. Özel sektördeki faaliyetlerinin dışında medya sektöründe de yer almaya başlayan patronlar medya-siyaset ve medya-ekonomi ilişkilerinin değişimine neden oldu.

Bu dönemde görülmeye başlanan borsa, yatırım, finans, tüketici ve şirket haberleri gibi içeriklerle sayfa sayıları artan ekonomi bölümleri, bu alanda ihtisaslaşmayı da beraberinde getirerek ekonomi gazeteciliğinin ortaya çıkmasına neden oldu. Haber ajansları ve basın

kuruluşları kendi içlerinde ekonomi servisleri oluşturmaya başlarken, bu alanda çalışacak, doğrudan ekonomi eğitimi almış ve yabancı dil bilen muhabirler çalıştırmaya başladılar.

Ekonomi sayfalarının yazılı basında tuttuğu yerin arttığı, ekonomi gazeteciliğinin bir alan olarak ortaya çıktığı bu dönemde gazetecinin kimliği de değişim göstermiştir. Mesleği gazetecilik olmayan ve gazetecilik eğitimi almamış kişiler ekonomi servislerinde çalışmaya başladı. Bu dönemde bankacı, akademisyen, bürokrat ve iş adamları, kendi mesleklerinin haricinde gazetelerde yazarlık yapmaya başladılar. Bir kısmı özel şirketlerde ve bankaların yönetiminde yer alan, finans danışmanlığı yapan kişiler sektöre girdi.

Ekonomi gazeteciliğinin odak noktası ilk dönemlerde kitleleri ilgilendiren ve popüler haberler iken, 2000'li yıllara gelindiğinde iş dünyası ve piyasa haberlerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu dönemden sonra ekonomi sayfalarında kitlesel ekonomi haberciliği yerine, iş dünyasından insanların demeçleri, girişimleri yer bulmuştur.

Günümüze gelindiğinde ekonomi haberlerinin içeriğinin 2000'li yılların başında ortaya çıkan aynı akım doğrultusunda devam ettiğini görmekteyiz. Bugün ekonomi haberlerinin içeriği, iş ve ekonomi dünyası ile ilişkiler çerçevesinde oluşturulmaktadır. İş dünyasının reklam verme gücü, ekonomi haberlerinin yönünü belirleyen bir kıstas haline gelmiştir. Ekonomi haberleri iş insanlarının sorun, talep ve girişimlerinin yer aldığı, gazetecilerin iş dünyasının sorunlarını kendi sorunları gibi savundukları bir alana dönüşmüş durumdadır. Ekonomi gazeteciliği alanında yaşanan bu gelişmelerle, gazetecinin eleştirel ve soru soran tavrında gerilemeler meydana gelmiştir.

Türkiye'de ekonomi gazeteciliği alanında etik sorunlarla karşılaşılmaktadır. Haber içeriğine yansıdığı fark edilen bu sorunları, kurumun veya gazetecinin haber kaynağıyla olan ilişkilerinden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Medya kuruluşlarında, ekonomi alanında çalışanların büyük bir kısmının gazetecilik eğitimi almamış kişilerden oluşması da yaşanan etik sorunların bir nedeni olmaktadır. Ekonomi gazeteciliğinin ilk ortaya çıktığı yıllarda meslek kuruluşları karşı çıksalar da, reklam şirketi yöneticileri, uzmanlar, özel sektörde faaliyet gösteren finansal danışmanlık şirketi sahipleri gibi gazeteci kimliği haricindeki kişilerin sektöre girmesini engelleyememiştir (Doğan, 2003)

Türkiye medyasının sahiplik yapısında yaşanan değişimler de yaşanan etik sorunlardan bağımsız düşünülmemelidir. Gazeteci gazete sahiplerinden, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren holding sahiplerine geçen medya kuruluşları da ekonomi gazeteciliğini etkileyen bir diğer durumdur. Gazete genel yayın yönetmenleri, yazarları ve editörleri

günümüzde, şirket, holding ve bankaların yönetiminde ve yönetim kurulunda görev almaktadır. Bu nedenle medya, holding sahiplerinin reklamlarını yapacağı bir alan, rakip şirketlere karşı kullanılacak bir silah olarak elde bulundurulmaktadır.

Ekonomi gazeteciliğinde yaşanan etik sorunlara örnek olarak, holding sahiplerinin medya savaşları gösterilebilir. Böyle dönemde gazetelerde rakip şirketler hakkında eksik, yanlı, çarpıtılmış haberler ve köşe yazıları görülebilmektedir. Gazetelerin ekonomi sayfalarında ya da televizyon kanallarında, kurumun bağlı olduğu holdinge ait diğer şirketler hakkında eleştirel veya olumsuz bir habere rastlanmaz. Bağlı şirketin işçilerinin yaptığı grev ya da eylemler, holdingin sahip olduğu özel hastanede yaşanan bir skandal veya sahip olduğu bir seyahat firmasının karıştığı kaza medyada yer bulamamaktadır (Bildirici, 2018).

3.10.2. Spor Gazeteciliği

Spor gazeteciliği söz konusu olduğunda, Türkiye’de akla ilk gelen spor dalı futbol olmaktadır. Bora ve Uluğ’a(2003) göre 1970’lere gelinceye dek Türkiye basını olimpiik anlayışa uygun bir tutum sergilemekteydi. Bahsedilen bu olimpiik dengeden kasıt, gazetelerin spor sayfalarında hemen hemen her bransa yer verilmesiydi. Güreş, boks, atletizm, basketbol, yüzme gibi spor dalları spor sayfalarında yer bulmakta, alan muhabirleri sporcu ve antrenörlerle röportajlar gerçekleştirmekteydi. Bora ve Uluğ, takip eden yıllarda televizyon yayınının başlaması ve 1972 Münih Olimpiyat Oyunları’nın Türkiye’de naklen yayımlanmasıyla spor gazeteciliğinde bir kırılma yaşandığını söylemektedir. Bora ve Uluğ’a göre Türkiye’nin, basında çıkan olumlu haberlerin aksine, canlı yayınlanan olimpiyat oyunlarında hiçbir başarı elde edememesi, spor basınının olimpiik anlayışı terk etmesine neden olmuştur (Bora ve Uluğ, 2003).

Bu dönemden sonra futbol ve ikinci sırada gelen basketbolun dışında kalan diğer spor dalları, uluslararası organizasyonlar veya önemli gelişmeler söz konusu olmadıkça medyada çok fazla yer almaz. Medya kuruluşlarının spor servisleri çoğunlukla “Futbol servisi” olarak çalışmaktadır. Ancak spor sayfalarında karşılaşılan brans dengesizliği, futbol özelinde de yaşanmaktadır. Futbolda ilgi genelde süper liginle sınırlı kalmakta, hatta süper ligde de İstanbul takımları olan Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş büyük yer tutmaktadır (Bildirici, 2018).

Bildirici(2018), futbol dilinin gazeteciliğin diğer alanlarında görülen dilden farklı olduğunu söyler. Futbol haberleri çoğunlukla günlük ve serbest dilde, çoğunlukla saldırgan

ve provokatif bir üslupla yazılır. Erkek sporu olarak görülen futbolda, yazarların kullandığı dil de erkeklikle özdeşleşmektedir.

Spor gazeteciliğinde sorunlu konulardan birisi de kadının temsilidir. Kadın sporcular da erkek egemen spor basınında fazla yer bulamamakta, yer bulduklarında ise başarısından çok kadınlığı ön plana çıkarılarak resmedilmektedir.

Spor gazeteciliğinde köşe yazılarının haricinde haberler de geleneksel gazetecilik kurallarının dışına çıkmaktadır. Spor karşılaşmalarının haberleştirilmesinde tarafsızlık, nesnellik gibi temel kurallar göz ardı edilerek, yorum, gözlem ve analizin iç içe geçtiği haberler ortaya çıkarılmaktadır. Gazeteciliğin tarafsızlığını, haberin nesnellliğini gölgeleyen bu duruma gazeteciliğin hiçbir alanında izin verilmezken, Türkiye’de spor gazeteciliğinde olağan karşılanmaktadır.

Bildirici’nin(2018) aktardığına göre, Türkiye basınında 1990’lardan itibaren gazetecilerin belli bir takımın taraftarı olduğunu ilan etmesi kabul görmüş ve “taraftar gazeteci” kavramı ortaya çıkmıştır (Bildirici, 2018). Türkiye’de spor gazeteciliğinde taraftar gazeteciler/yazarlar oldukça çoğalmış, taraftarı olmadığı takımı izleyen, yazan gazeteciler neredeyse hiç kalmamıştır.

Futbol takımının taraftarı olmanın ötesinde, yazdığı takımla bağları bulunan gazeteciler de vardır. Bu durum, bir spor gazetecisinin haber kaynağı olan spor kulüpleriyle profesyonellik dışı ilişki geliştirmesine somut bir örnektir. Uzun, spor gazeteciliğinde yaşanan kulüp taraftarlığını şu şekilde değerlendirir:

“Spor yazarların kulüp taraftarlıklarını yazılarına yansıtmaları, bunun da ötesinde bazı yazarların üç büyük kulüpte kongre üyesi olarak ve yönetimde yer alarak, tarafsızlığını güçleştirecek ilişkilere girmesi, spor basınında etiğe ilişkin sonuçlar doğurmaktadır (...) Gerçekte, kulüp yazarlığı, gazetecilikteki uzmanlaşma sürecinin spor basınına yansımalarıdır. Alanlarında uzmanlaşan, birikim sahibi olan gazeteciler, haber kaynaklarıyla daha sıkı ilişkiler kurarak daha ayrıntılı ve günlük rutinin ötesine geçerek daha verimli habercilik yapabilirler. Ancak, belli bir konuda uzman olmakla taraf olmak aynı şey değildir.” (Uzun, 2004).

Spor gazetecilerinde haber kaynağıyla ilişkiler, sadece kulüp taraftarlığı ile sınırlı kalmamaktadır. Spor yazarlarının gazete köşelerindeki güçlerini kullanarak elde ettikleri oldukça pahalı hediyeler, kulüpler ve yöneticiler tarafından sağlanan olanaklar ve hatta yazarlara maaş bağlanması spor gazeteciliğinde karşılaşılan etik sorunlardandır. Yazarların zaman zaman gazetelerdeki köşelerini istekleri için bir araç olarak kullanması da karşılaşılan bir diğer durumdur. Bu duruma örnek olarak, Yücelman, eski Fenerbahçe Teknik Direktörü

Otto Bariç'in sözlerini şöyle aktarır: "Benden yemek ısmarlamamı isteyen, belki de kadın isteyen gazeteciler var. Gazetecilere para harcamayı sevmiyorum. O zaman da bu tür şeyler yazıyorlar. Tek silahları bu." ifadesiyle, spor gazeteciliğindeki etik dışı davranışlardan yakınmaktadır" (akt, Yücelman, 1998).

Gazetecinin mesleğini kullanarak çıkar elde etmesinin bir diğer örneği ise, spor muhabiri ve yazarlarının futbolcu transferlerinden komisyon alması durumudur. Kulüp ve futbolcu arasında aracılık yapan bu kişiler, transfer gerçekleşikten sonra futbolcudan veya kulüp başkanından komisyon, para, araba gibi çıkarlar sağlamaktadır.

Taraftar gazeteci/yazar anlayışının bu denli yerleştiği spor gazeteciliği alanında, tarafsız kalma tavrı sergileyen gazeteciler ise katıldıkları toplantılarda ve basın açıklamalarında eleştirel bir soru sorduklarında, kulüpler ve yöneticileri tarafından terslenmelere maruz kalabilmekte, hatta kulüp tesislerine girişi yasaklanabilmektedir. Taraf olmanın artık bir gereklilik olarak görüldüğü bu alanda, haber kaynağıyla korunması gereken mesafe hiçe sayılmaktadır.

Spor gazeteciliği, gazetecilik mesleğinin tüm alanları içerisinde belki de etik açıdan en sorunlu alan olarak göze çıkmaktadır. Diğer alanlarda okurlar, haber kaynakları ve basın kuruluşları tarafından tepki görecektir davranışlar, spor gazeteciliğinde içselleştirilmiş, okur ve medya sektöründe de kabul edilmiş görülmektedir.

3.10.3. Parlamento Muhabirliği

Benzer bir durum parlamento muhabirliği için de geçerlidir. Parlamentoda siyasetçilerle sürekli aynı havayı soluyan gazeteciler, belki de haber kaynaklarını haber elde etme amacı dışında en fazla gören alanda gazetecilik yapmaktadırlar. Gazetecinin çalışma alanına ve gizliliğine gösterilmesi gereken saygı, Türkiye'de çok tartışılan bir konu olmamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında bulunan ve basın kuruluşlarının bürolarının bulunduğu "basın koridoru" çoğunlukla siyasetçilerin uğrak noktası olmaktadır. İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde, köklü ve yaygın etik kodları olan basın kuruluşları gazetecinin çalışma alanını önemser ve bu alana ziyaretçi girişini kısıtlar. Örneğin dışarıdan gelen bir ziyaretçi, siyasetçi dahi olsa gazetecinin çalışma alanına giremez. Ancak Türkiye'de, parlamento muhabirleri sadece çalışma alanı bakımından bile etik sorunlara çok açık bir noktadadır. Öyle ki, siyasetçilerin basın açıklamalarını gerçekleştirdiği toplantı salonu dahi basın koridorunun tam ortasında yer almaktadır.

Haber elde etme amacıyla genel olarak haber kaynağı ile sürekli temas halinde olan parlamento muhabirlerinin haberleri, çoğunlukla siyasilerin demeçlerinden, görüşlerinden, partilerin meclisteki faaliyetlerinden, komisyon raporlarından oluşmaktadır. Bir siyasetçinin, riskli veya önemli bir konuda bir gazeteciye konuşması için aralarında gelişmiş bir güvene ihtiyaç duyulmaktadır. Burada bahsedilen güven sadece profesyonel iş ilişkisi ile sağlanabilecek bir güven olabilir. Gazeteci, kaynağına güvenilir bir gazeteci olduğunu iş ilişkisi sınırları dahilinde zamanla kanıtlayabilir. Gazeteci off the record alınan bir bilgiyi haberleştirmeyerek, kaynağın gizlilik isteğine uyararak, ambargolu alınan bir haberin şartlarına uyararak, yani aslında sadece etik gazetecilik yaparak haber kaynağına güven verebilir.

Parlamento muhabirlerinin, siyasetçilerle geliştirdikleri ilişkiler her zaman profesyonel iş ilişkisi sınırları içerisinde kalmamaktadır. Gazeteciler, günlük yaşamlarının çoğunluğunu siyasetçilerle bir arada geçirmektedir. Burada gazetecinin haber kaynaklarıyla sadece haber alma üzerine iletişim kurmalarını beklemek zor olacaktır. Gazeteci ve siyasetçinin haber alış-verişi dışında sohbet etmesi, fikir alış-verişinde bulunması, günlük olaylar üzerine konuşması insani bir durumdur. Fakat burada bir sınır çizilmesi gerekmektedir. Parlamento muhabirliği, siyasetçi-gazeteci ilişkisinin bir güç dengesini gerektirdiği bir alandır.

Siyasetçinin medyada yer almak için gazeteciye, gazetecinin haber elde etmek için siyasetçiye tabi olduğu parlamento muhabirliği alanında kişisel yakınlık haberin önüne geçmemelidir.

3.10.4. Köşe Yazarları

1980'lerde başlayan serbest ekonomi dönemiyle birlikte, tüketimi artırmaya yönelik girişimler de hız kazanmıştır. Tüketicinin doyum noktasına ulaşmasının önüne geçmek, tüketimin cazip hale getirilmesi için basın, olduğundan daha kullanışlı hale getirilmek istendi. Bu dönemin ilerleyen yıllarında 'basın'dan 'medya'ya gerçekleşen dönüşüm, tüketim sektörünün canlandırılmasında ve canlı tutulmasında büyük bir rol üstlendi. Ancak önceki dönemde olduğu gibi basılı reklam ve ilan faaliyetleri çekiciliğini korumasıyla birlikte ve yeni yönelimlere ihtiyaç duyuluyordu. Tam da bu noktada, çözüm advertoriallar ve köşe yazarları olarak görüldü.

Advertoriallar, yani haber formatında okuyucuya-izleyiciye sunulan reklamlar, günlük lüks tüketimlere yönlendiren bazen reklamı yapılan yerin adres ve telefonlarını içeren

içeriklerden oluşmaktaydı. Bir diğer yandan ise köşe yazarları, yazılarında aynı şekilde lüks tüketim ürünlerinin tanıtımına, lüks tüketim yapan toplum kesimine övgülere yazılarında yer vermeye başladılar. Yavaş yavaş tüketim toplumuna doğru evrilmeye başlayan bu dönemde, gazeteler genç ve gelir düzeyi ortalamanın üzerinde olan okuyucuları hedef kitlesi olarak görmeye başladı. Buna yönelik olarak, vasatın üzerinde zevklere sahip, hayattan nasıl keyif ve haz alınabileceğine dair “hafif” yazılar kaleme alan genç köşe yazarları gazetelerde yer tutmaya başladı (Bali, 2003).

Köşe yazarlarının yükselişiyle aynı döneme denk düşen bir diğer durum ise iş insanlarının yeni seçkinlere dönüşmesidir. Serbest ekonomi piyasası içinde birdenbire yükselen ve büyük şirket sahibi olan iş insanlarının da kendi reklamlarını yapabilmeleri için medyaya ihtiyaçları vardı. O dönem yüksek tiraja sahip gazetelerin ekonomi sayfaları ve köşe yazarları bu iş için biçilmiş kaftan olarak görüldü. Gazetelerin ekonomi sayfalarında iş insanlarının görüşlerinin alınması, haberleştirilmesi, köşe yazarlarının çok saygın iş insanı dostlarına ve iştiraklerine köşelerinde yer vermesi normal karşılanan bir durum haline dönüştü. Bu dönem iş insanları, sponsorluk kavramını keşfederek, kültür sanat festivallerini ve organizasyonlarını desteklemeye başladılar. Sıradan insanlara değil, sözü geçen, önde gelen seçkinlere yönelik bu tür organizasyonların elbette ilk davetlileri köşe yazarları olacaktır.

Büyük şirketlerin sponsorluğunda düzenlenen ve yüksek kültürlü kesime yönelik bahsi geçen bu organizasyonlar, yazarların köşelerinde sıklıkla övülür hale geldi. Şirket ve bankaların düzenlediği ve çoğunlukla sınırlı sayıda davetlisi olan organizasyonlara katılan seçkin yazarlar, köşelerinde bu şirketlerin de açıkça adını vererek yazılar kaleme aldı.

Köşe yazarlığı, Türkiye özelinde bakıldığında bir gazetecinin gelebileceği en üst mertebe olarak görülür. Bir sosyal statü göstergesi olarak algılanan köşe yazarlığını Bali şöyle anlatır:

“Köşe yazarlığına terfi eden gazeteci ya da yazarın kendini birdenbire önemli hissetmesinden hemen sonra kendisini önce tebrik eden ve daha sonra samimiyet kuran çevre, onun gerçekten önemli biri olduğunu çeşitli vesilelerle teyit etmeyi ihmal etmez. Bu sosyal statü yükselmesinin birinci göstergesi, yazarın iş dünyasının düzenlediği çeşitli davetlerin protokol listesine dahil edilmesidir. İş dünyasının önde gelen adlarıyla samimiyet kurar ve her an onlara ulaşabilme ayrıcalığına sahip olur. Artık sadece çok özel kişilere açıklanan bilgilerin ve raporların muhtevalarına herkesten önce vakıf olur, konunun uzmanı durumuna terfi eder.” (Bali, 2003, s. 186)

Türkiye’de köşe yazarlığının 1980’lerden başlayan bu yönelimleri, günümüzde de çok farklılık göstermemektedir. Köşe yazarları birer seçkin ve uzman olarak, köşelerinde

trendlerden, yüksek zevklerden ve ‘neyi tüketmek lazım?’ sorusuna verdikleri cevaplardan oluşan yazılar kaleme almaktadırlar. Bu yazılarda reklam-yazı ayırımının yapılması gerekliliği bulunmaktadır. Ancak bahsedilen süreçte, reklamın sınırlarının belirsizleşmesi sorunu ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de köşe yazarlığı iş dünyasıyla iç içe geçmiş ilişkileri barındırmaktadır. Bu ilişkilerde çoğunlukla haber kaynağı olarak rol alan taraf şirketler ve iş insanları olmaktadır. Reklam sınırlarının belirsizleşmesiyle, köşe yazarları kendi köşelerini birer reklam alanına dönüştürerek çıkar sağlamaktadır. Bu çıkarlardan bazıları çeşitli organizasyonlara davet edilmek gibi bir statü getirisi olabilirken, bazen maddi çıkarları da barındırabilmektedir. Köşe yazarları, ellerinin altında bulundurdukları reklam alanları sayesinde çeşitli hediyeler, bedava seyahatler elde edebilmektedir. Türkiye’de bazı örnekler göstermektedir ki, bu ilişkilerden sağlanan faydalar sadece hediye ve seyahatle sınırlı kalmamakta, resmi reklam anlaşmaları yapılarak köşe yazarları ek bir kazanç elde etmektedir.

Türkiye’de eleştiri konusu olan köşe yazılarında reklam yapma durumu ile sıkça karşılaşmaktadır. Okuyucuyu yönlendirmeye yönelik ürün tanıtımları, restoran övgüleri, şirket ve organizasyon tanıtımına yönelik ‘tavsiye’ yazıları çok tirajlı gazetelerin köşelerinde karşımıza çıkmaktadır. Belli bir otelin sponsorluğunda gerçekleşen yaz tatilinden sonra kaleme alınan köşe yazıları, bir otomotiv şirketi tarafından tahsis edilen otomobille yapılan test sürüşleri sonrası markaya yapılan övgüler, çağırılan bir davet sonrası sponsor şirketlerin başarılarına köşe yazılarında yapılan atıflar bu duruma verilebilecek örneklerden bazılarıdır.

3.11. Medya Patronları ve Üst Düzey Görevlerde Bulunan Gazeteciler

Gazetecilik mesleğinde yaşanan etik ihlaller, her zaman muhabir düzeyinde yaşanmamaktadır. Çoğu zaman medya patronuna yakın, medya kuruluşunda üst düzey görevlerde bulunan gazeteciler, muhabir düzeyinde yaşanan etik ihlallerden çok daha fazlasını gerçekleştirebilmektedir. Medya patronu için iş takipçiliğine kadar varan bu durumlara, geçmişte yaşanmış olaylardan örnekler verilebilir. Gazetecinin, haber kaynağı konumunda olan siyasetçilerle ilişkileri aslında bu örneklerin temelini oluşturmaktadır.

Bir gazetecinin haber kaynağın konumundaki kişilerle geliştirdikleri ilişkiler her zaman haber odaklı olmamaktadır. Yukarıdaki örneklerde bahsedildiği gibi, bir gazetecinin haber elde etmek için kaynaklarla belli derecelerde yakınlık kurmanın dışında, bu ilişkilerin haber dışında çıkar sağlama boyutu da olabilmektedir. Gazeteci-siyasetçi arasındaki ilişki ve bunun ekonomik boyutları, Türkiye’de 1998 yılında yaşanan ve sonrasında açığa çıkan bir

olayla örneklenebilir. Medya kuruluşlarına sağlanan devlet desteğinin amaçları dışında kullandıkları iddiasını araştırmak için kurulan Meclis Araştırma Komisyonu, o yılda gerçekleştirilen usulsüzlükleri ve gazeteci-siyasetçi ilişkisini göz önüne sermiştir. Komisyon raporuna göre, yeni matbaa yatırımları için devletten teşvik alan Milliyet Gazetecilik AŞ'nin, bu teşvikle matbaa yatırımı yapmadığı, yurt dışından inşaat malzemesi temin ettiği ortaya çıkıyor. Yine benzer biçimde Sabah Yayıncılık AŞ'nin de aldığı devlet teşviği ile inşaat malzemesi ithal ettiği, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ'nin eski model bir ofset baskı makinesini yeni makine göstererek ithal ettiği saptanıyor.

Meclis Araştırma Komisyonu raporu ve verilen soru önermesine dönemin Devlet Bakanı Güneş Taner'in verdiği cevaplar doğrultusunda, yaklaşık 10 yıl süren bir dönemde devlet eliyle medyaya yapılan ekonomik teşviklerin yüzde 90'ının iki büyük medya grubuna yapıldığı ortaya çıkıyor. Bu olaylar sırasında, devlet ve yayın grubu arasından gerçekleşen bu ilişkinin, devlet görevlileri ve medya patronları arasında olmadığı, bizzat gazetecilerin sürece dahil olduğu görülmektedir. Gazeteci Ertuğrul Özkök ile Devlet Bakanı Güneş Taner'in yaptığı görüşmeler ve aralarında bahsi geçen konu ile ilgili yapılan pazarlıklar, o dönem yaygın olan bir tele-kulak skandalı ile ortaya çıkıyor. Gazete yöneticisi konumunda bir gazeteci olan Özkök, dönemin bakanıyla çalıştığı kurum arasında aracılık görevi üstleniyor. Yine aynı şekilde gazeteci Sedat Ergin ve dönemin Maliye Bakanı arasında geçen konuşmalar ve yapılan pazarlıkların haber sansürleme ricasına kadar gittiği kayıtlara yansıyor (Balcı, 2003).

Genel olarak genel yayın yönetmeni, köşe yazarı, temsilci gibi görevlerde bulunan gazetecilerin patron adına gerçekleştirdikleri bu davranışlar ve Türkiye'den örnekleri, derinlemesine görüşmelerin analizlerinin verildiği bölümde detaylandırılacaktır.

Türkiye'de günümüzde çok karşılaşılan ve medya patronu ve üst düzey çalışanların haber kaynaklarıyla bire bir ilişkilerinden kaynaklanan bir diğer durum da talimatla haber yapımıdır. Talimatla haber yapma durumu her zaman haber kaynağının haber yapacak olan gazeteciye bire bir ricasıyla gerçekleşen bir durum olmamaktadır. Üst düzey yetkililer, siyasetçiler, şirket sahipleri, spor kulüpleri haber olmasını istediği bir durum için, gazeteciye rica yoluyla değil doğrudan medya kurumuyla irtibata geçerek isteklerini iletebilmektedir. Bu kurumda çalışan gazeteci de üstünden gelen bu talimatı yerine getirerek haber yapabilmektedir. Bu durumlarda siyasetçiler, medya patronları aracılığıyla talimatlarını verebilmektedirler. Yine şirket sahipleri, holding yöneticileri, medya kuruluşlarındaki üst düzey tanıdıkları sayesinde gazetecilere talimatla haber yaptırabilmektedirler.

4. YÖNTEM VE ARAŞTIRMA BULGULARI

Gerçekleştirilen araştırmanın, iki ayrı veri toplama tekniği bulunmaktadır. Söz konusu veri toplama teknikleri bu bölümde açıklanacak ve ilerleyen bölümlerde elde edilen verilerin analizleri sunulacaktır.

4.1. Yöntem

Çalışma, gazetecilerin haber kaynaklarıyla ilişkilerini ve haber kaynağıyla ilişkileri düzenleyen etik kodlara ilişkin algılarını ölçmeye yönelik araştırmaları kapsamaktadır. Yapılacak olan araştırmada iki farklı veri toplama tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın daha kapsamlı ve derinlikli olması amacıyla anket ve görüşme yöntemleri uygulanmıştır. Nitel ve nicel verilerin bir arada kullanıldığı bu çalışmada, anketler aracılığıyla toplanan nicel veriler, sonrasında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerde katılımcılara yöneltilecek soruların oluşturulmasına kılavuzluk etmiştir. Bir diğer yandan iki farklı veri toplama tekniği kullanılması, anket çalışmasında gerçekleştirilen ölçümlerin güvenilirliğini ve geçerliliğini test etmesi açısından önemlidir. Robert Merton ve Patricia Kendall'ın(1956) da ifade ettiği gibi, sosyal bilimlerde nitel ve nicel veriler arasında seçim yapma yapaylığından kurtulunmalı ve daha ziyade her birinin değerli yönlerinin kullanılarak birleştirilmesi ile ilgilenilmelidir (Mert, 2015: 88).

Anket yani Türkçe diğer kaynaklarda kullanılan diğer adlarıyla sormaca, yoklama iletişim alanında yapılan araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Anaakım/liberal yaklaşımın temsilcilerinden Paul Felix Lazarsfeld ile iletişim alanında yaygınlaşmaya başlanan bu yöntem, o dönem medyanın kitleler üzerindeki etkisini araştıran ve bireylerin oy kullanma, satın alma gibi tutum ve davranışlarındaki değişimleri irdeleyen çalışmalarda kullanılmıştır. Yeni medyanın gelişimiyle birlikte web tabanlı gerçekleştirilebilen çevrimiçi anketler de bilimsel çalışmalarda sıkça kullanılan bir veri toplama tekniği haline gelmiştir. Çevrimiçi anketler, araştırmacıya elde edilen verilerin analizi noktasında kolaylık sağlamaktadır. Çevrimiçi anketin en güçlü yanı, araştırmacının analiz için kullandığı belirli istatistik programlarına veri girişi aşamasını ortadan kaldırmasıdır (Mert, 2015).

Yapılan çalışmada, gazetecilerin haber kaynaklarıyla ilişkilerine dair genel bir durum saptaması yapabilmek amacıyla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Web tabanlı olarak gerçekleştirilen anket, 24.04.2019-01.05.2019 tarihleri arasında yapılmış ve gazetecilere sosyal medya, gazeteci mail grupları, gazetecilerin haberleşme amacıyla kullandıkları Whatsapp grupları aracılığıyla ulaştırılmıştır. Yapılan anket çalışmasında, öncelikle

gazetecilerden yaş, cinsiyet, mesleki deneyim, aktif çalışma durumu, görev yaptığı pozisyon bilgileri istenmiştir. Daha sonra gazetecilerden, Likert ölçeğine göre hazırlanmış, gazetecilerin haber kaynağı ile ilişkilerine karşı tutumlarını ölçmeye yönelik yargı cümlelerini 1(Hiç Katılmıyorum)-5(Tamamen Katılıyorum) arası bir skalada değerlendirmeleri istenmiştir. Anket çalışmasının ilerleyen bölümünde, gazetecilere, meslek hayatları boyunca karşılaştıkları olay ve durumlardan yola çıkarak, evet-hayır biçiminde cevaplayacakları sorular yöneltilmiştir. Bu kısmın ilk 12 sorusu gazetecilerin, kendileri haricinde meslektaşlarının gerçekleştirdikleri etik ihlallere yönelik iken, sonraki 12 soru ise gazetecilerin meslek hayatlarında haber kaynakları ile ilişkilerinde etik kodların dışına çıkıp çıkmadığını öğrenmeye yöneliktir. Anket çalışmasının en son kısmında ise “Katkı ve Görüşler” adında açık uçlu bir bölüm oluşturulmuş ve gazetecilerin çalışmaya yapabilecekleri olası katkıları almak amaçlanmıştır.

Yapılan anket çalışmasından sonra, elde edilen veriler göz önünde bulundurularak araştırmanın bir sonraki aşaması olan görüşmeler için gazetecilere yöneltilen açık uçlu sorular oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan ikinci teknik olan görüşme, araştırmada cevabı aranan sorular hakkında bilgi elde etmek için ilgili kişilerden veri toplama olarak ifade edilebilir. Görüşme, en az iki kişi arasında yürütülen sözlü iletişim süreci olarak tanımlanabilir. Görüşmeler grup görüşmesi veya bireysel görüşme olarak yapılabilir. Görüşme tekniği, araştırmanın konusu veya araştırma soruları ile ilgili derinlemesine bilgi sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2018). Görüşmeler oldukça esnek bir veri toplama aracıdır ve araştırmanın her basamağında kullanılabilir. Örneğin, hipotez üretmek için çalışmanın başlangıcında, diğer veri toplama araçlarının doğrulanmasında, temel veri toplama aracı olarak veya verilerden elde edilen sonuçların temsil edilebilirliğinin kontrolünde kullanılabilir. Görüşmelerden elde edilen veriler çalışmanın ana temasını oluşturur. Görüşme tekniği, bilgi sahibi katılımcıların ilk açıklamalarını koruması yönünden avantajlıdır. Aynı zamanda görüşmeci ve katılımcı arasında bire bir iletişim olması dolayısıyla, karmaşık ve hassas konuların ifade edilebilmesi açısından derinlemesine bilgi toplanmasını sağlar (Gürbüz,2018).

Bir veri toplama yöntemi olan görüşmenin, yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış olmak üzere üç türü bulunmaktadır (Creswel, 2013). Çalışmada seçilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme türü, belli sabit soruların bulunduğu fakat katılımcıların sorular çerçevesinde açık uçlu yanıtlar verebildiği bir görüşme türüdür. Bu türde, seçilen açık uçlu sorular, katılımcılardan elde edilmek istenen verileri ortaya çıkarmaya odaklı

olmalıdır. Görüşmeler gerçekleştirildikten sonra, katılımcılardan elde edilen verileri analitik bir yaklaşım olan, içerik analizi veya yazım analizi ile değerlendirilir. Görüşme verilerinin analizinde en yaygın kullanılan yöntem içerik analizidir.

Söz konusu araştırmada yapılan görüşmelerde, gazetecilerin haber kaynaklarıyla ilişkileri hakkında derinlemesine bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bir önceki safhasında gerçekleştirilen anket çalışmasında elde edilen verilerle hazırlanan sorular en az bir yıl deneyim sahibi gazetecilere yöneltilmiştir. Çalışmada gazetecilere haber kaynaklarıyla ilişkilerini irdeleyen 10 açık uçlu soru sorulmuştur. Gazetecilerden yanıt istenen sorularda, meslek ilkelerine bakış açılarıyla ilgili öznel görüşleri, meslek hayatlarında kişisel olarak edindikleri deneyimler ve gazetecilik mesleğinde geçirdiği yıllarda karşılaştıkları, haber kaynağı-gazeteci ilişkisine dair anılardan bahsetmeleri amaçlanmıştır. Gazetecilerden toplanan bilgiler, görüşmelerin sonunda analiz edilerek, verilen yanıtlar belli başlıklar altında araştırma bulguları kısmında serimlenmiştir.

Çalışmada nicel ve nitel araştırmaların birlikte kullanılması elde edilen verilerin birbirini doğrulaması açısından önemlidir. Aynı zamanda anket çalışması ile elde edilen nicel verilerin yorumlanması noktasında, sadece araştırmacının değil, ankete katılmış olan aynı meslek grubundan kişilerin görüşlerini içermesi bakımından çalışmayı zengin kılmıştır.

Creswell, nicel ve nitel yöntemlerin kullanıldığı karma desenleri dörde ayırmaktadır; zenginleştirilmiş desen, açıklayıcı desen, keşfedici desen ve gömülü desen. Yapılan çalışmanın deseni, öncelikle nicel verilerin toplanıp analiz edildiği, sonrasında sonuçların toplanan nitel verilerle desteklendiği açıklayıcı desendir (Creswell, 2013). Nicel ve nitel araştırmaların birlikte kullanımı, çalışmayı zenginleştirir. Zenginleştirme kavramı, çeşitleme olarak da adlandırılabilir ve temelde verilerin toplanmasında kullanılmaktadır. Aynı çalışma içinde anket, ölçek gibi nicel araçların kullanılmasının yanı sıra görüşme, gözlem gibi nitel yöntemlerden uygun olanlarının kullanılması bir çeşitlemedir (Büyüköztürk, 2014).

Çalışmanın modeli, belli bir durumu saptamaya ve betimlemeye çalışması nedeniyle bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmasını bir metodoloji olarak ele alan Craswell, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir durum ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış durumlar hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla, detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşım olarak nitelemektedir (Craswell, 2018).

Nitel bir araştırma yöntemi olan durum çalışması, güncel bir olguyu kendi içinde anlamaya çalışır. Durum çalışmaları, örnek olay çalışması olarak da bilinmektedir. Durum çalışması, bir olayı meydana getiren ayrıntıları görmek, bir duruma veya olaya ilişkin olası açıklamalar geliştirebilmek veya bir durumu değerlendirmek amacıyla kullanılabilir. Durum çalışmaları, diğer araştırmalarda olduğu gibi söz konusu problemin belirlenmesi ve ortaya konulması ile başlar. Araştırma alanı belirlendikten sonra, katılımcılar seçilecektir. Katılımcılar araştırmanın ana problemine cevap sunabilecek bireyler veya gruplardan seçilmelidir. Katılımcılarla gerçekleştirilecek görüşme, gözlem veya sormacalarla elde edilmek istenen verilere ulaşmaya çalışılır ve veriler analiz edilir. Durum çalışmalarının yaşamda belli bir kesite dair derinlemesine bilgi sunabilme avantajı vardır ve durumların irdelenmesine olanak sağlar.

Söz konusu çalışma, gazetecilik etiğinin uygulanmasında görülen bir sorunu araştırma problemi olarak belirlemiştir. Gazetecilerin haber kaynakları ile ilişkilerinde yaşanan etik ihlaller, betimlenmesi ve irdelenmesi gereken bir durumlar dizisini işaret etmiştir. Çalışmada, veri toplama aşamasında anket ve görüşmelerde, gazetecilere yöneltilen her bir soru ve değerlendirilmesi istenen yargı, gazetecilik mesleğinde karşılaşılan etik ihlallerden kaynaklanan durumların genel bir resminin yansıtılması ve betimlenmesine yöneliktir.

4.2. Araştırma Bulguları

4.2.1. Gazetecilerle Haber Kaynaklarıyla Yaşanan Etik Sorunlar Üzerine Yapılan Anket Çalışması

Araştırmanın nicel verilerini oluşturan anket çalışması, çevrimiçi anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin üç bölümden oluşan anket sorularıyla elde edilmesi amaçlanmıştır. Anketin ilk bölümü, yaş, cinsiyet, mesleki deneyim, çalışıp çalışmama durumu, son çalıştığı kurum ve son çalıştığı pozisyon/alan sorularından oluşmaktadır. Bir sonraki bölümü oluşturan sorular beşli Likert ölçeğine göre hazırlanmış, haber kaynağı ile ilişkileri düzenleyen etik kodları içeren sorulardan oluşmaktadır.

Anketin üçüncü bölümünde ise katılımcılara belli etik ihlalleri içeren durumlar verilmiş, kendi deneyimlerinden ve tanık olma durumlarından yola çıkarak evet-hayır şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Anketin son bölümünde, “Katkı ve Görüşler” başlığıyla bağımsız bir alan açılmış ve isteğe bağlı olarak katılımcıların düşüncelerini iletme şansı verilmiştir.

Hazırlanan sorular, Google Forms aracılığıyla anket haline getirilmiş ve çevrimiçi olarak dağıtımını sağlanmıştır. Google Forms, Likert ölçeğine uygun sorular oluşturabilme, soru sayısında sınırlama getirmemesi ve toplanan verileri kolayca tasnif edebilme şansı vermesi nedeniyle tercih edilmiştir. Çevrimiçi anket, katılımcılara zaman ve mekâna bağımlı kalmaksızın ulaşabildiği için araştırmada kolaylık sağlamıştır. Bu araştırmada anket çalışmasının hedef kitlesi en az 1 yıllık mesleki deneyime sahip gazeteciler olarak sınırlıdır. Çevrimiçi yapılan anketlerde hedef kitleye ulaşamama ya da hedef kitlenin dışında kalan katılımcıların olması gibi sorunlarla karşılaşılabilir. Bu nedenle araştırmanın çevrimiçi anket yöntemiyle yapılmasına getirilecek eleştirilerin önüne geçmek amacıyla, anketin dağıtımının büyük bir kısmı, gazeteci meslek örgütlerinin mail gruplarıyla, belli alan muhabirlerinin kullandığı Whatsapp haberleşme grupları aracılığıyla yapılmıştır. Bunun dışında gazetecilerle bire bir iletişim kurularak anketin dağıtımını sağlanmıştır.

Hazırlanan çevrimiçi anket, 24 Nisan 2019 - 30 Nisan 2019 tarihleri arasında katılımcılara sunulmuştur. Yedi günlük veri toplama süreci içerisinde toplam 307 katılımcı çevrimiçi anketi cevaplamıştır. Verilerin elde edilmesinden sonraki inceleme ve tasnif sürecinde üç katılımcının gazeteci olmadığı vermiş olduğu cevaplarda saptanmış ve verileri çalışmadan çıkarılmıştır. Bir katılımcının mesleki deneyim ve yaş sorularına verdiği cevaplarda tutarsızlık görülerek, çalışmanın güvenilirliği açısından verileri araştırmaya dahil edilmemiştir. Son olarak araştırmaya dahil edilen katılımcı sayısı 303 olmuştur.

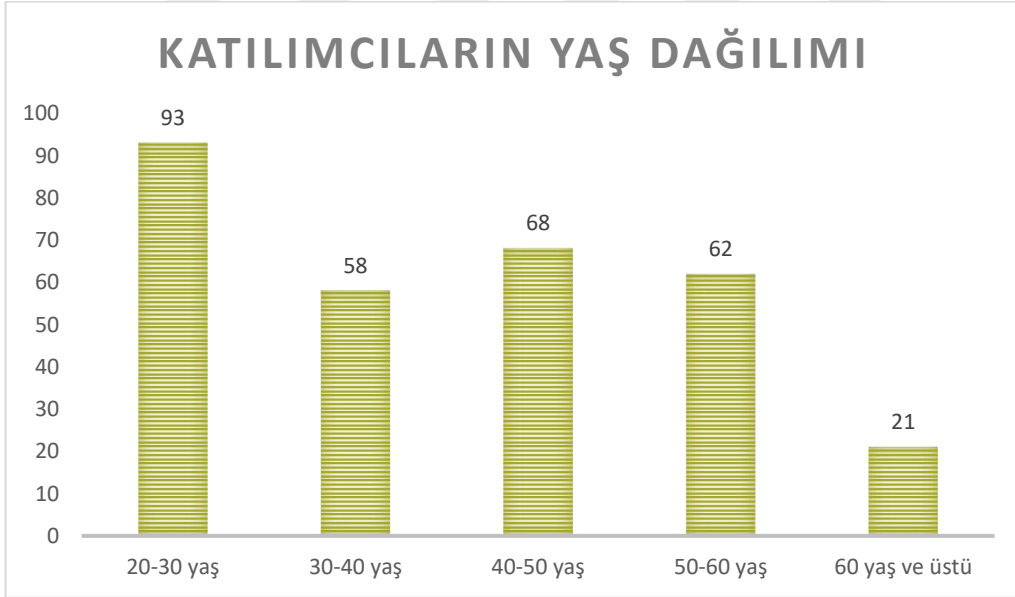
4.2.1.1. Çevrimiçi ankete katılan gazetecilerin demografik bilgileri

Araştırmaya dahil edilen çalışma grubunda en az bir yıllık gazetecilik deneyimi gözetilmiş, anketin ilk bölümünde demografik veriler elde edebilmek amacıyla sorular yöneltilmiştir. İlk bölümde yer alan sorular sırasıyla; cinsiyet, yaş, mesleki deneyim, çalışma durumu, son çalıştığı kurum ve son çalıştığı pozisyon bilgilerini saptamaya yöneliktir. Toplamda altı sorudan oluşan anket çalışmasının ilk bölümünde toplanan veriler grafiklerde gösterilmiştir.

Grafik 4.1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

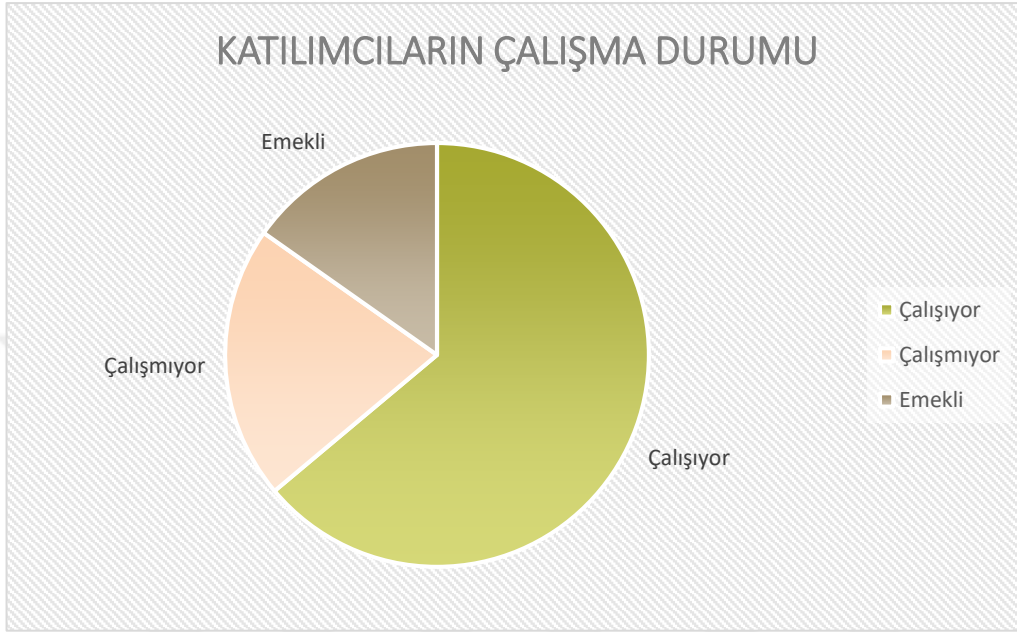
Ankete katılan 303 gazetecinin cinsiyet dağılımı 117 kadın, 186 erkek şeklinde olmuştur. Ankete katılım çevrimiçi gerçekleştirildiği için yarı yarıya bir cinsiyet dağılımı sağlanamasa da, %38,28 kadın ve %61,58 erkek gazeteci katılımcı oranı sağlanmıştır.

Grafik 4.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

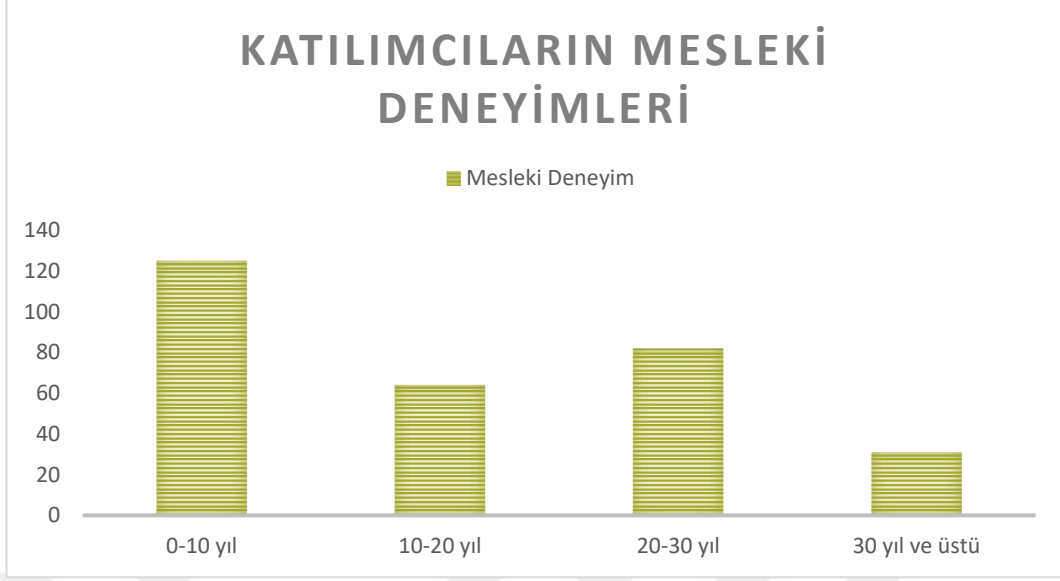
Çevrimiçi ankete katılan gazetecilerin yaş dağılımı değerlendirildiğinde, en yoğun katılımlı grubun 20-30 yaş arası gazetecilerden oluştuğu görülmektedir. 20-30 yaş arası gazeteciler 93 kişiden oluşmakta ve araştırma örnekleminin %30,79'unu oluşturmaktadır. Yoğunluğu en fazla olan ikinci grup, 40-50 yaş aralığındaki 68 gazeteciden oluşmakta ve örneklemin %22,51'ini temsil etmektedir. Ankete katılan gazetecilerin geri kalanı ise sırasıyla 50-60 yaş arasında 62, 30-40 yaş arasında 58 ve 60 yaş üzeri 21 katılımcı

şeklindedir. Bu yaş grupları sırasıyla çalışmanın, %20,52, %19,2 ve %6,95'lik dilimlerini oluşturmaktadır. Yapılan araştırmada 20-30 yaş aralığındaki gazeteci sayısının en yüksek dilim olmasının olası bir nedeni çevrimiçi anket yönteminin kullanılması olarak tahmin edilmektedir.

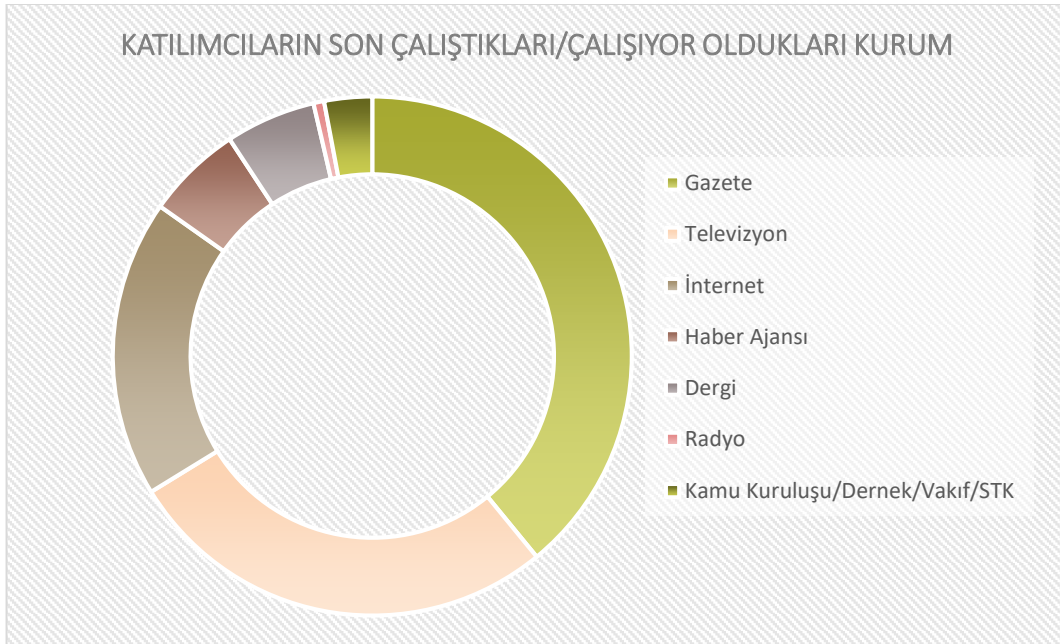
Grafik 4.3. Katılımcıların Çalışma Durumu

Çevrimiçi ankete katılan gazetecilerin çalışma durumu Grafik-3'te verilmiştir. Elde edilen verilere göre 193 gazeteci anketin yapıldığı tarihte aktif olarak mesleğini yapmaktadır ve katılımcıların geneline oranı %63,9'dur. Katılımcı gazetecilerin %20,86'sı anket tarihinde çalışmamaktadır ve sayıları 63 olarak belirlenmiştir. Geriye kalan %15,23'lük dilimdeki gazeteciler ise anketin gerçekleştirildiği tarihte emekli durumdadır ve sayıları 46'dır.

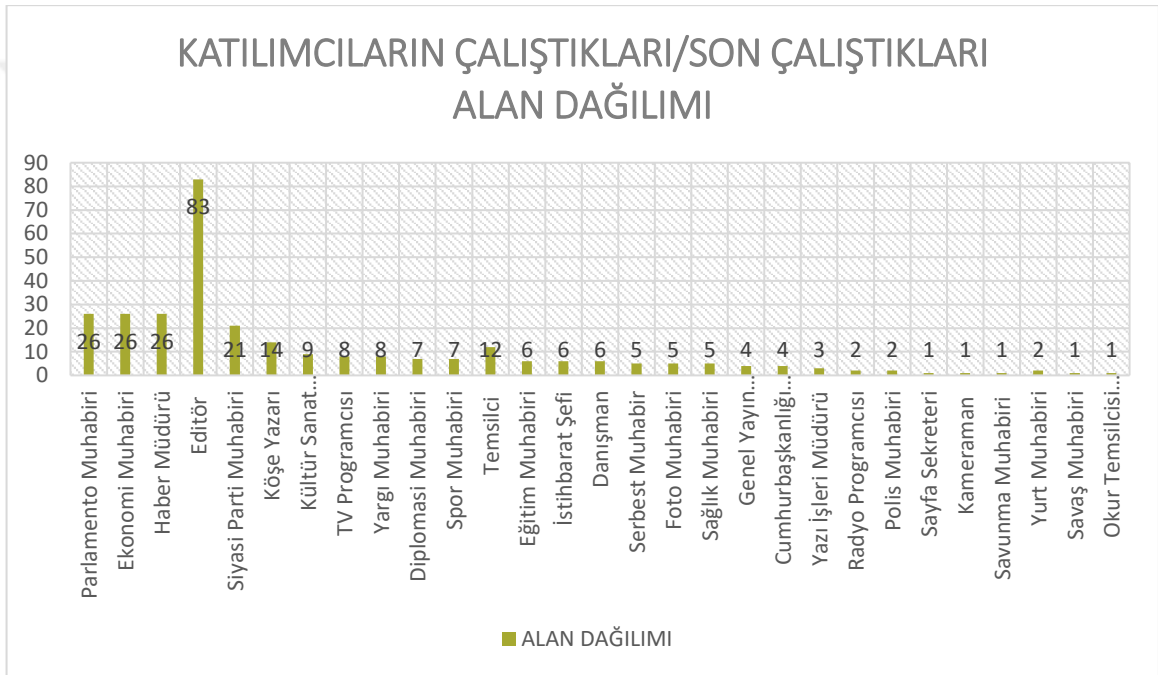
Grafik 4.4. Katılımcıların Mesleki Deneyimleri

Araştırmaya katılan gazetecilerin mesleki deneyimleri incelendiğinde, katılımcıların yaş grafiğine bağlı olarak 0-10 yıl arası deneyim sahibi gazetecilerin en büyük grubu oluşturduğu görülmektedir. 0-10 yıl deneyim sahibi gazetecilerin sayısı 125 ve bu grubun katılımcılar arasında oranı %41,39 olarak hesaplanmaktadır. Sırasıyla 10-20 yıl arası mesleki deneyim sahibi 64 gazetecinin genele oranı %21,19, 20-30 yıl arası deneyim sahibi 82 gazetecinin oranı %27,15 ve son olarak 30 yıl ve üzeri deneyim sahibi 31 gazetecinin katılımcılar arasındaki oranı %10,26 olmuştur.

Grafik 4.5. Katılımcıların Son Çalıştıkları/Çalışıyor Oldukları Kurum

Araştırmaya katılan gazetecilerin son çalıştıkları veya çalışıyor oldukları kurumlar Grafik-5’te verilmiştir. Katılımcılar arasındaki en büyük grubu 118 kişi ile gazetede çalışan basın çalışanları oluşturmaktadır ve genel katılımcılar içinde %39,07’lik bir yer kaplamaktadır. Katılımcıların ikinci büyük grubunu ise 82 kişi ile televizyon gazetecileri oluşturmaktadır ve genel dağılıma oranı %27,15 olmuştur. Daha sonraki grupları ise büyüklük sırasına göre %18,54 ile internet, %5,96 ile haber ajansı, %5,62 ile dergi, %2,98 ile kamu kuruluşu/dernek/vakıf/STK ve %0,66 ile radyo çalışanları oluşturmaktadır. Yine sırasıyla, gazetecilerden oluşan bu grupların katılımcı sayısı internet 56, haber ajansı 18, dergi 17, kamu kuruluşu/dernek/vakıf/STK 9 ve radyo 2 katılımcı şeklindedir.

Grafik 4.6. Katılımcıların Çalıştıkları/Çalışıyor Oldukları Alan Dağılımı

Gazetecilerin çalıştıkları/son çalıştıkları alan dağılımı Grafik-6’da verilmiştir. Katılımcıların tek bir alanda yığılmadığı, toplamda 29 farklı alana yayılan bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Kendisini editör olarak değerlendiren gazetecilerin büyük bir kısmı internet üzerinden yayın yapan kurumlarda çalışmaktadır. İnternet yayını yapan kurumlarda, tek bir muhabir birçok alana birden baktığından uzmanlaşma çok fazla söz konusu olamamaktadır. Katılımcılara arasında en yoğun gazeteci içeren alan grupları editörler, haber müdürleri, parlamento muhabirleri, ekonomi muhabirleri ve siyasi parti muhabirleri olmuştur. Haber kaynaklarıyla yaşanan etik ihlallerde sorunlu olarak görülen alanların çevrimiçi ankete yoğun olarak katıldığı gözlemlenmektedir. Bu durumun, anketin sorunlu görülen alanlarda çalışan muhabirlerin görüşlerini içermesiyle araştırmayı güçlendireceği düşünülmektedir.

4.2.1.2. Gazetecilerin etik kodlara karşı tutumları

Katılımcılarla gerçekleştirilen anketin ikinci bölümünde, gazetecilere beşli Likert ölçeğine göre hazırlanmış sorular yöneltilmiştir. Gazetecilik etiğine dair verilen cümleler katılımcıların etik kodları nasıl değerlendirdiklerini ölçmeye yöneliktir. Katılımcılardan, verilen yargı cümlelerini onaylama durumuna göre 1’den (Hiç Katılmıyorum) 5’e (Tamamen Katılıyorum) kadar verilen bir skalada işaretleme yapmaları istenmiştir. Toplamda 22 sorudan oluşan anket çalışmasının ikinci bölümünde toplanan veriler grafiklerle görselleştirilmiştir.

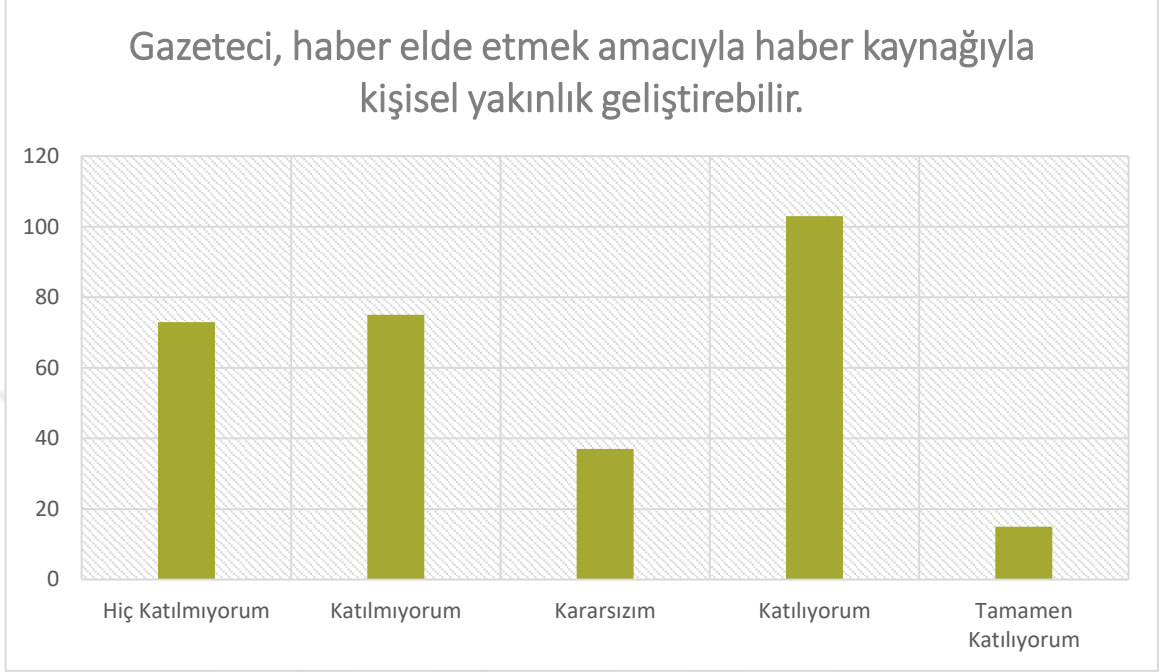
Gazetecilik etiğine dair tutum ölçmeye yönelik soruların ilkinde “Gazeteci ile kaynak arasında yeterli güven sağlanmışsa, haber ikinci bir kaynaktan teyit edilmek zorunda değildir.” yargı cümlesi gazetecilerin değerlendirilmesine sunulmuştur.

Grafik 4.7. Gazeteci-Kaynak-Teyit İlişkisi

Gazetecilerin bu yargı cümlesine verdiği cevaplar Grafik-7’de sunulmuştur. Ankete katılan gazetecilerin 63’ü “Hiç katılmıyorum”, 128’i “Katılmıyorum”, 27’si “Kararsızım”, 72’si “Katılıyorum” ve 13’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Toplamda bakıldığında katılımcı gazeteciler arasında, haber kaynağıyla ilişkiden doğan güvenin gazeteciliğin en az iki kaynaktan teyit etme kuralının önüne geçmesini doğru bulmayanların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Anket katılımcılarına değerlendirilmesi için sunulan bir sonraki yargı cümlesi “Gazeteci, haber elde etmek amacıyla haber kaynağıyla kişisel yakınlık geliştirebilir.” olmuştur.

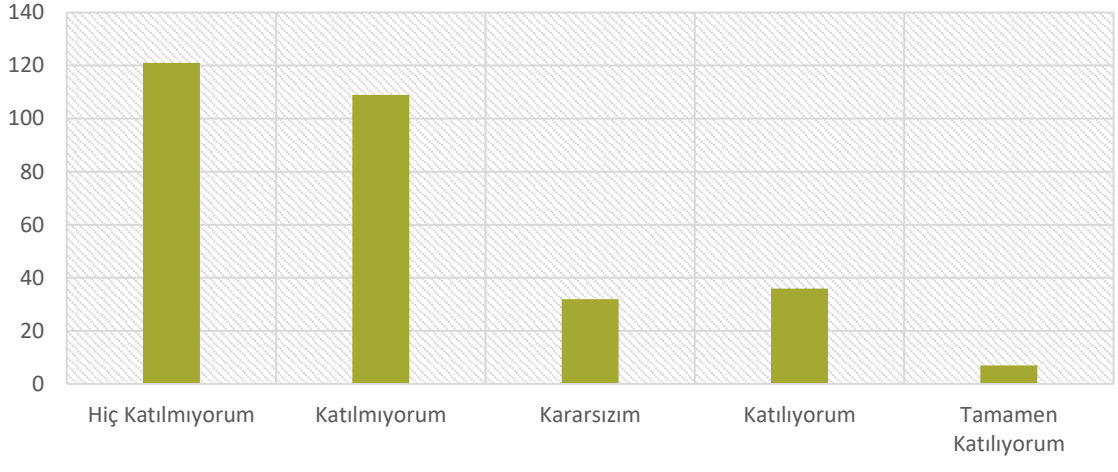

Grafik 4.8. Kişisel Yakınlık Geliştirme

Gazetecilerin bu yargı cümlesine verdiği cevaplar Grafik-8’de verilmektedir. Katılımcı gazetecilerin 73’ü “Hiç katılmıyorum”, 75’i “Katılmıyorum”, 37’si “Kararsızım”, 103’ü “Katılıyorum” ve 15’i “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcı gazetecilerin verdikleri cevaplar kararsızlar çıkarılarak değerlendirildiğinde, gazetecinin haber kaynağıyla yakınlık geliştirmesine olumsuz yaklaşan 148, olumlu bakan 118 gazeteci sayısına ulaşılmıştır.

Gazetecilere değerlendirmeleri için verilen diğer yargı cümlesi “Siyasi parti muhabirliği yapan bir gazetecinin siyasi görüşünün, baktığı partiye yakın olması olumlu bir durumdur.” şeklindedir.

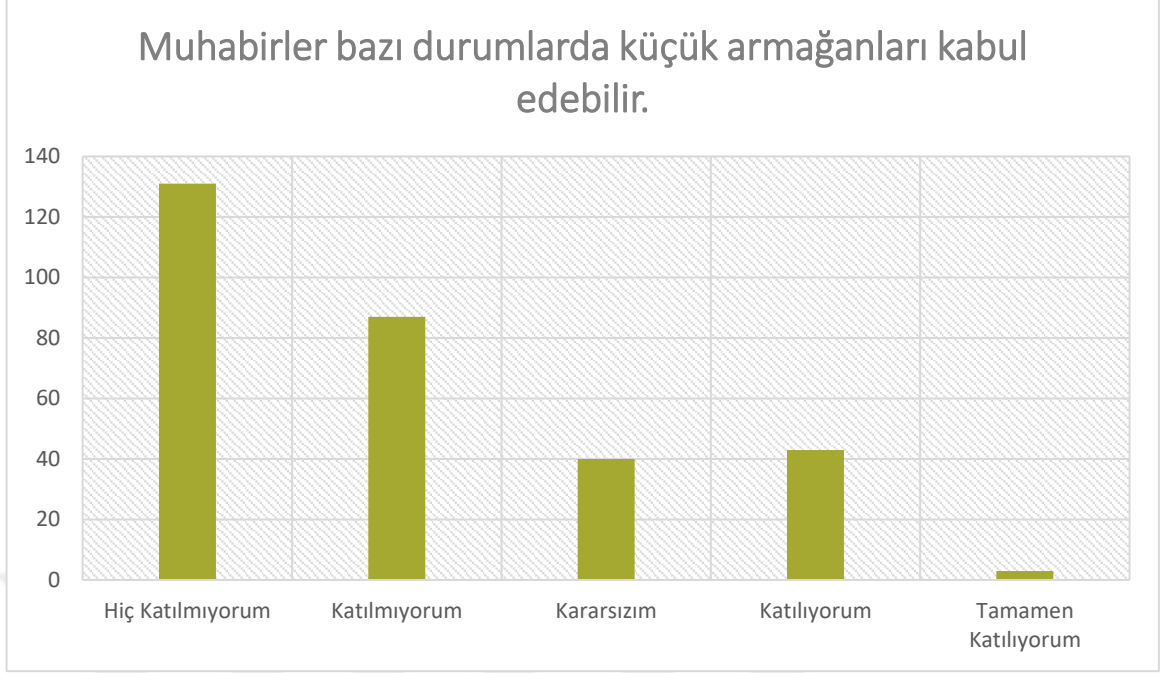
Siyasi parti muhabirliği yapan bir gazetecinin siyasi görüşünün, baktığı partiye yakın olması olumlu bir durumdur.

Grafik 4.9. Gazetecinin Siyasi Görüşü

Gazetecilerin değerlendirmesine sunulan bu yargı cümlesine verdiği cevaplar Grafik-9’da verilmiştir. Ankete katılan gazetecilerin 120’si “Hiç katılmıyorum”, 109’u “Katılmıyorum”, 32’si “Kararsızım”, 36’sı “Katılıyorum” ve 7’si “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde gazetecilerin, siyasi parti muhabirlerinin siyasi görüşünün kendi alanındaki partiye yakın olmasını olumlu bir durum olarak değerlendirmediği görülmektedir.

Katılımcıların görüş sunması istenen bir diğer yargı cümlesi “Muhabirler bazı durumlarda küçük armağanları kabul edebilir.” olmuştur.

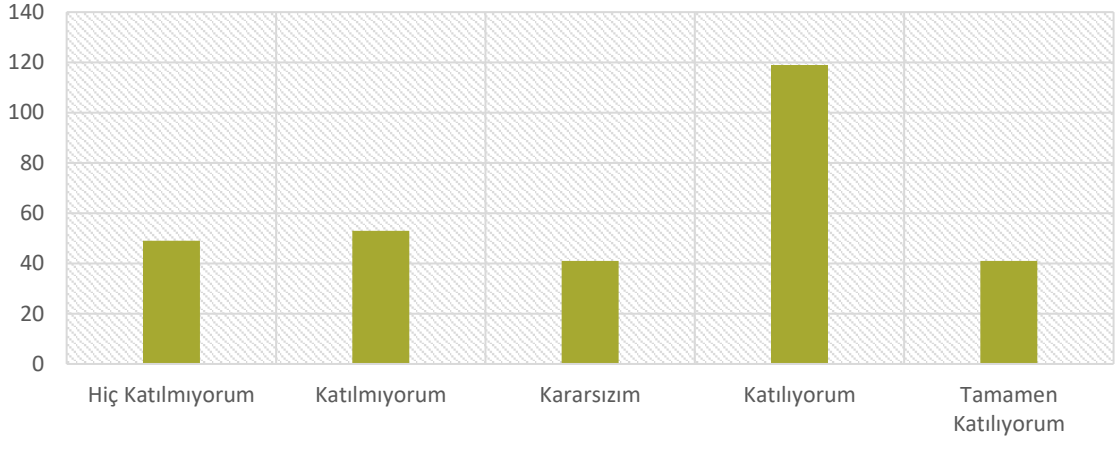

Grafik 4.10. Armağan Kabulü

Verilen yargı cümlesine gazetecilerin verdiği cevaplar Grafik-10’da sunulmuştur. Ankete katılan gazetecilerin 131’i “Hiç katılmıyorum”, 86’sı “Katılmıyorum”, 40’ı “Kararsızım”, 43’ü “Katılıyorum” ve 3’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında gazetecilerin armağan kabulü konusunda olumsuz bir tutuma sahip oldukları görülmektedir.

Bir sonraki soruda katılımcı gazeteciler “Muhabirler devlet kurumları veya siyasi partiler tarafından düzenlenen yurtiçi ve yurtdışı programlara ücretsiz gidebilirler.” cümlesini değerlendirmişlerdir.

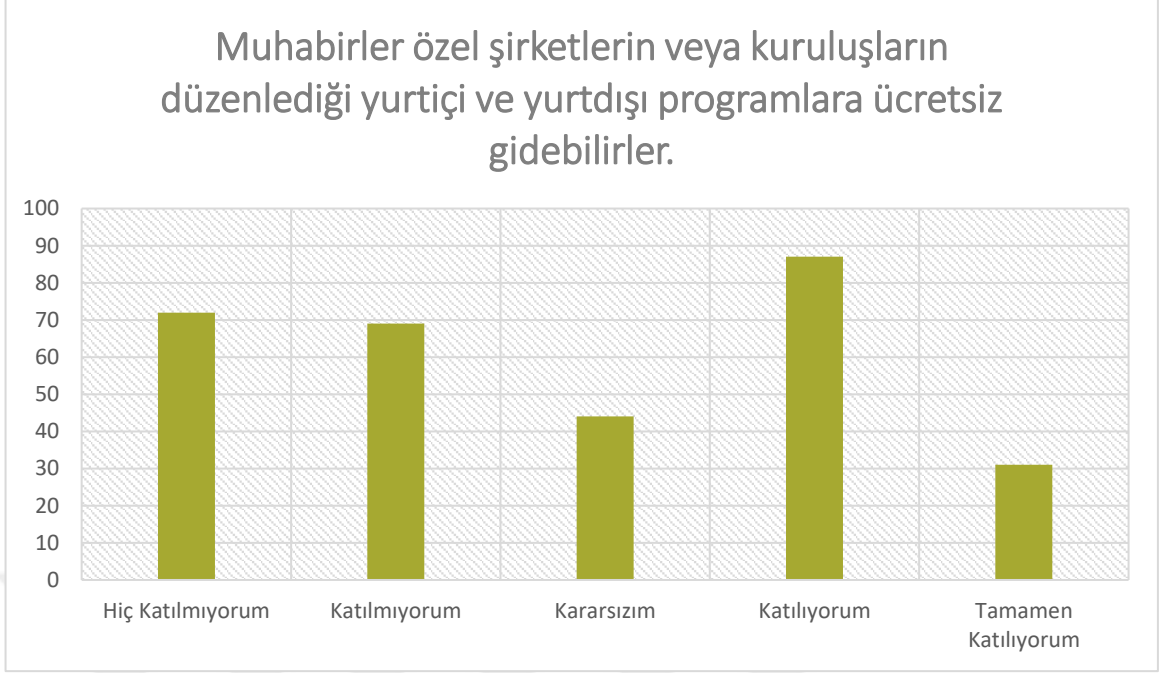
Muhabirler devlet kurumları veya siyasi partiler tarafından düzenlenen yurtiçi ve yurtdışı programlara ücretsiz gidebilirler.

Grafik 4.11. Siyasi Parti ve Devlet Kurumlarının Ücretsiz Gezileri

Katılımcı gazetecilerin bu yargı cümlesine verdiği cevaplar Grafik-11’de gösterilmiştir. Ankete katılan gazetecilerin 49’u “Hiç katılmıyorum”, 53’ü “Katılmıyorum”, 41’i “Kararsızım”, 119’u “Katılıyorum” ve 41’i “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kararsızlar çıkarılarak, gazetecilerin devlet kurumları tarafından düzenlenen gezilere ilişki tutumuna bakıldığında bu duruma olumlu bakan gazetecilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Bir sonraki soruda gazetecilere değerlendirmeleri üzere öncekiyle benzer bir yargı cümlesi verilmiştir. Gazetecilerin düzenlenen gezilere bakış açısını anlayabilmek için sunulan yargı “Muhabirler özel şirketlerin veya kuruluşların düzenlediği yurtiçi ve yurtdışı programlara ücretsiz gidebilirler.” şeklindedir. Katılımcı gazetecilerin verdikleri yanıtlar Grafik-12’de gösterilmiştir.

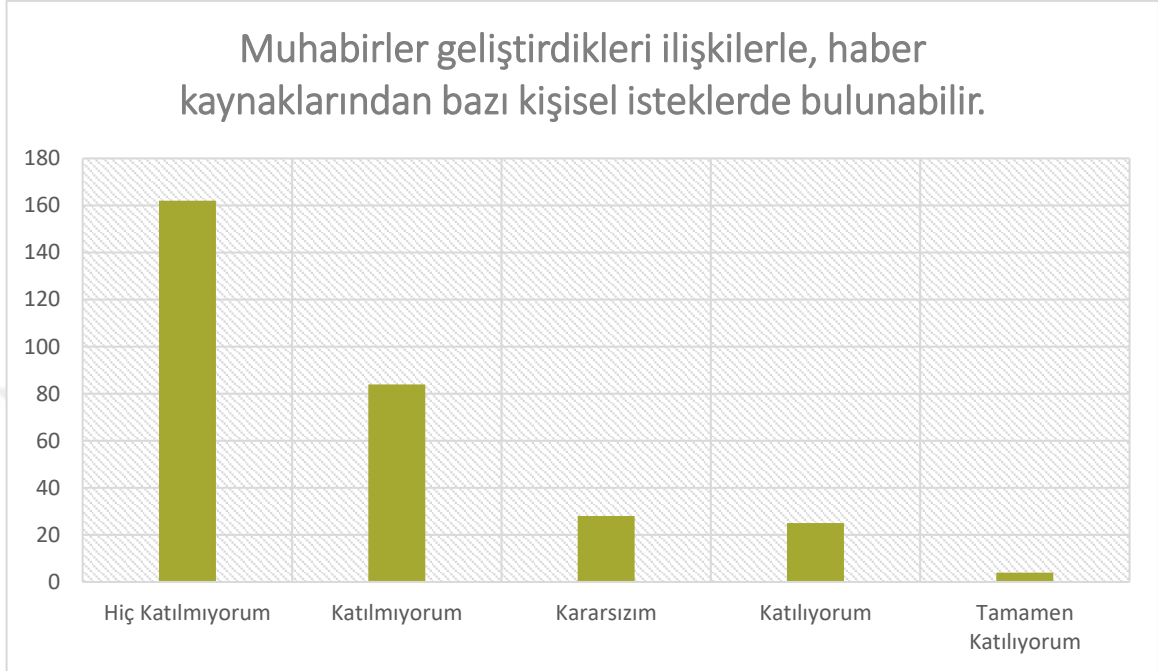
Grafik 4.12. Özel Şirketlerin Ücretsiz Gezileri

Ankete katılan gazetecilerin 72’si “Hiç katılmıyorum”, 69’u “Katılmıyorum”, 44’ü “Kararsızım”, 87’si “Katılıyorum” ve 31’i “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kararsızlar çıkarılarak, gazetecilerin özel şirketler tarafından düzenlenen gezilere ilişki tutumuna bakıldığında bu duruma olumsuz bakan gazetecilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Gazetecilerin verdiği cevaplar doğrultusunda değerlendirildiğinde bedava gezileri düzenleyen kuruma göre tavırlarını değiştirdikleri görülmektedir. Geziyi düzenleyen haber kaynağının bir devlet kurumu veya siyasi parti olması, gazetecilerin etik kodlara bakış açısını değiştirmekte ve geziye katılma durumunu normalleştirebilmektedir. Ancak özel bir şirket ya da kuruluş gazetecileri bedava bir geziye davet ettiğinde, gazetecilerin tavrının değiştiği gözlemlenmektedir.

Ancak burada not düşülmesi gereken bir nokta, Türkiye’de siyasi parti ve devlet kurumlarının gazetecileri parti otobüsleriyle veya tahsis edilmiş uçaklarla geziye götürme geleneğinin var olan ve yadırganmayan bir durum olmasıdır. İki durumda da gazeteciye karşı konumu haber kaynağı olmasına rağmen, gazetecilere, siyasi parti ve devlet kurumlarının gezilerine katılmanın özel şirketlerin gezilerine katılmaktan daha makul olduğunu düşündüren nedenlerden birinin bu gelenek olduğu düşünülebilir.

Katılımcılara verilen sonraki yargı cümlesi “Muhabirler geliştirdikleri ilişkilerle, haber kaynaklarından bazı kişisel isteklerde bulunabilir.” olmuştur. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-13’te gösterilmiştir.

Grafik 4.13. Haber Kaynağından Kişisel İstekler

Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar 162’si “Hiç katılmıyorum”, 84’ü “Katılmıyorum”, 28’i “Kararsızım”, 25’i “Katılıyorum” ve 4’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklindedir. Katılımcı gazetecilerin haber kaynaklarından kişisel isteklerde bulunma konusunda tavrının büyük bir farkla olumsuz olduğu görülmektedir. Gazetecilerin verdikleri bu cevabın ayrıntılı değerlendirilmesi araştırmanın mülakat kısmında yapılacak, haber kaynağından talep edilen isteklerin detaylandırılmasına gidilecektir.

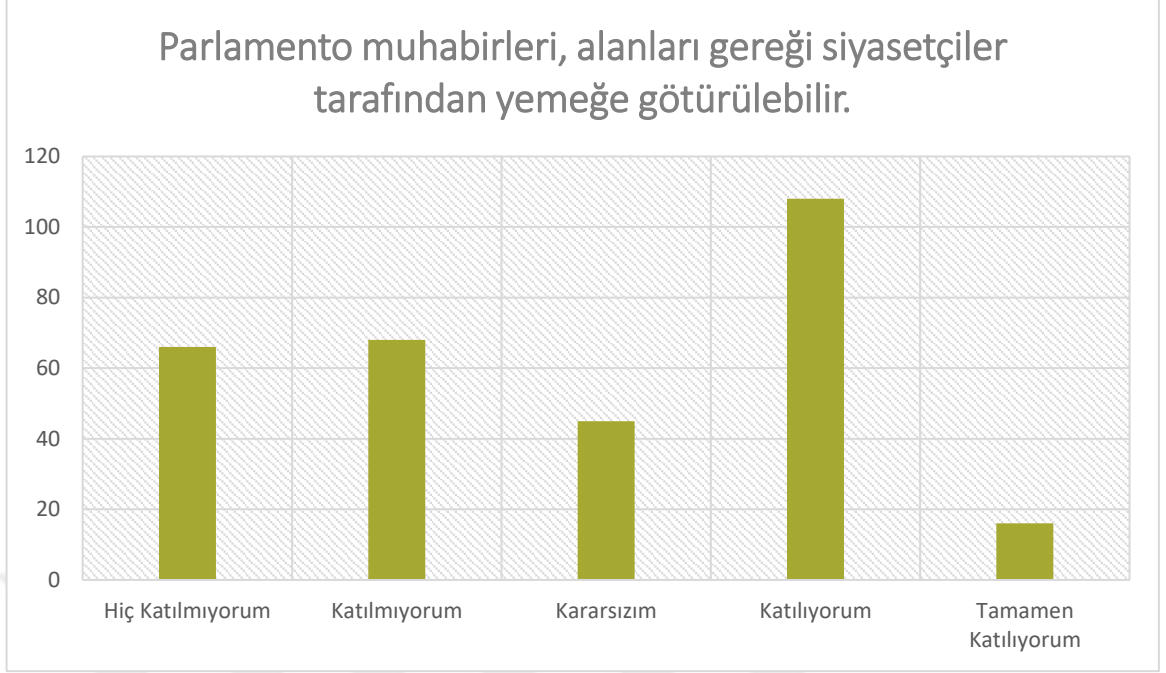
Anket katılımcılarına sorulan bir diğer soru, belirli bir alanla ilgilidir. Verilen yargı cümlesi “Spor muhabirliği yapan bir gazetecinin desteklediği spor kulübünün, baktığı spor kulübüyle aynı olması gazeteci için olumlu bir durumdur.” şeklindedir. Gazeteciler arasında spor muhabiri katılımcı az olsa bile, gazetecilerin meslek kurallarını göz önünde bulundurarak değerlendirme yapması beklenmiştir.

Grafik 4.14. Spor Muhabirinin Taraftarlığı

Bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 97'si “Hiç katılmıyorum”, 99'u “Katılmıyorum”, 49'u “Kararsızım”, 49'u “Katılıyorum” ve 9'u “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında, spor muhabirinin baktığı spor kulübüyle, desteklediği spor kulübünün aynı olması olumlu bir durum olarak görülmemektedir. Spor muhabirliği ile ilgili detaylı değerlendirme araştırmanın mülakat kısmında yapılacaktır.

Değerlendirilmesi istenen bir diğer yargı cümlesi ise “Parlamento muhabirleri, alanları gereği siyasetçiler tarafından yemeğe götürülebilir.” olmuştur. Önceki soruda olduğu gibi yine uzmanlık gerektiren bir alana yönelik yargı içerse de, gazetecilerin etik kodları göz önünde bulundurarak, mesleği ile ilgili kendi görüşlerini yansıtmaları istenmiştir.

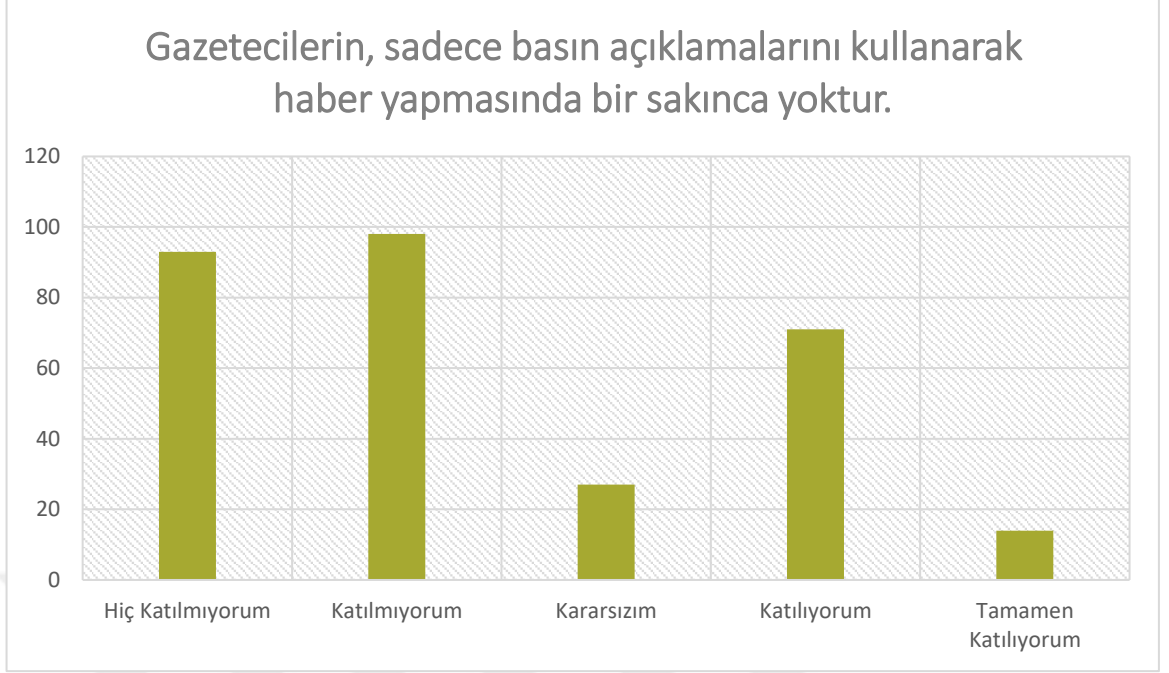

Grafik 4.15. Parlamento Muhabirleri Yemek Daveti

Gazetecilerin verdiği yanıtların Grafil-15’te verilmektedir. Bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 66’sı “Hiç katılmıyorum”, 68’i “Katılmıyorum”, 45’i “Kararsızım”, 108’i “Katılıyorum” ve 16’sı “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlara kararsızlar değerlendirmeden bakıldığında, neredeyse bir eşitliğin söz konusu olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ve siyasilerle yoğun ilişkisi olan gruplardan ikisi parlamento muhabirleri ve siyasi parti muhabirleridir. Bu iki grubun, kendi alanları ile ilgili yaptıkları değerlendirmenin ne şekilde olduğunu görmek yararlı olacaktır. Siyasi parti ve parlamento muhabirlerinin görüşlerine bakıldığında, gazetecilerin 4’ü “Hiç katılmıyorum”, 13’ü “Katılmıyorum”, 3’si “Kararsızım”, 24’ü “Katılıyorum” ve 3’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında parlamento ve siyasi parti muhabirlerinin siyasetçiler tarafından yemeğe götürülme durumuna karşı tutumunun olumlu olduğu görülmektedir.

Gazetecilere değerlendirilmesi üzere yöneltilen bir diğer yargı cümlesi “Gazetecilerin, sadece basın açıklamalarını kullanarak haber yapmasında bir sakınca yoktur.” şeklindedir. Ankete katılan gazetecilerin bu duruma karşı tutumları Grafik-16’da verilmektedir.

Grafik 4.16. Basın Açıklamalarının Haberleştirilmesi

Bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 93'ü "Hiç katılmıyorum", 98'i "Katılmıyorum", 27'si "Kararsızım", 71'i "Katılıyorum" ve 14'ü "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Gazetecilerin haber kaynağından alınan bilgiyi doğrudan kullanarak haber yapma durumuna karşı tutumunun olumsuz olduğu görülmektedir.

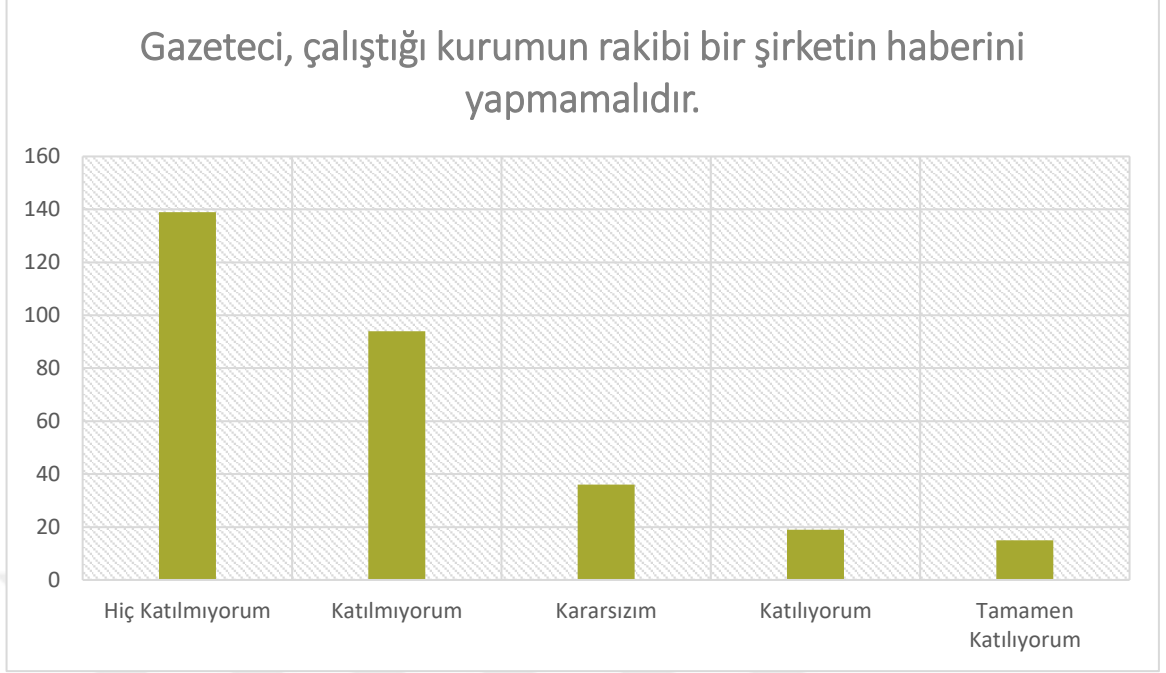
Gazetecilere verilen bir sonraki yargı cümlesi de önceki soruyla benzerlik taşımaktadır. Gazetecilerin haber kaynağı olarak basın bültenlerini kullanma durumu "Gazetecilerin, rutin haberleri dağıtımına çıkan basın bültenlerinden oluşturmalarında bir sakınca yoktur." yargısına verdikleri cevapla ölçülmüştür.

Grafik 4.17. Basın Bültenleri ve Rutin Haberler

Ankete katılan gazetecilerin 76’sı “Hiç katılmıyorum”, 82’si “Katılmıyorum”, 48’i “Kararsızım”, 83’ü “Katılıyorum” ve 14’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kararsızlar çıkarılarak bakıldığında, gazetecilerin rutin haberleri basın bültenlerini haber kaynağı olarak kullanarak oluşturmalarına karşı tutumun olumsuz olduğu görülmektedir. Gazetecilerin bu iki soruya verdikleri cevaplarla, haberlerini oluşturma aşamasında kaynaktan gelebilecek tek taraflı bilginin haberleştirilmesine olumlu bakmadığı görülmüştür.

Katılımcılara verilen sonraki yargı cümlesi “Gazeteci, çalıştığı kurumun rakibi bir şirketin haberini yapmamalıdır.” olmuştur. Gazetecilerin verdikleri yanıtlar Grafik-18’de sunulmuştur.

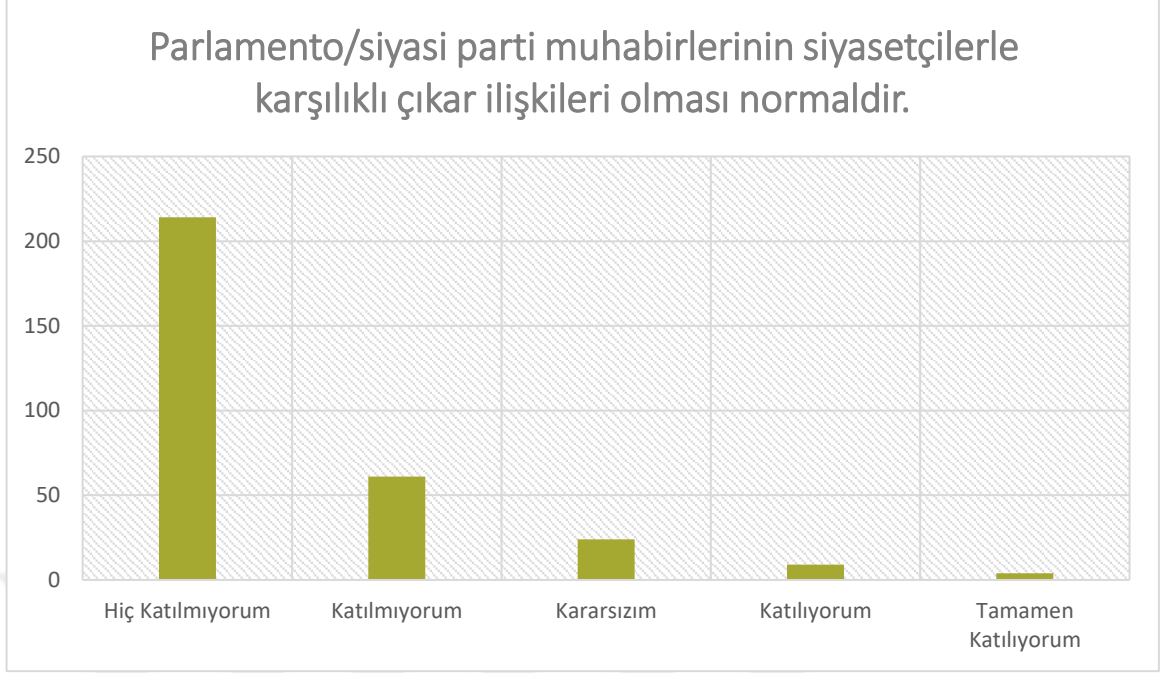

Grafik 4.18. Rakip Şirket Haberleri

Ankete katılan gazetecilerin 139'u "Hiç katılmıyorum", 94'ü "Katılmıyorum", 36'sı "Kararsızım", 19'u "Katılıyorum" ve 15'i "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında gazetecilerin kurumun rakibi olan bir şirketin haberini yapmamasına olan bakışı olumsuz olarak görünmektedir. Buradan sonuçla, gazetecilerin çalışmakta olduğu kurumun rakibi de olsa haberlerinde bu şirketlere yer verilmesi gerektiğini düşündüğü saptanmıştır.

Genel olarak tüm alanlarda çalışan gazetecilerden toplanan veriler doğrultusunda olumsuz sonucuna varılmış olsa da, şirket haberlerinin yoğun üretildiği ekonomi muhabirliği alanına bakmak yerinde olacaktır. Ekonomi muhabirlerinin bu yargıya verdikleri cevaplar, 17'si "Hiç katılmıyorum", 5'i "Katılmıyorum", 1' "Kararsızım", 1'i "Katılıyorum" ve 2'si "Tamamen Katılıyorum" şeklinde olmuştur. Ekonomi muhabirlerinin tutumu da benzer şekilde olumsuz olarak saptanmıştır. Ekonomi muhabirlerinin, rakip şirketler ve kendi kurumu arasındaki ilişkilerin ne şekilde işlediği, araştırmanın mülakat kısmındaki verilerle detaylı olarak incelenecektir.

Araştırma kapsamında gazetecilere değerlendirmesi için verilen bir sonraki yargı cümlesi "Parlamento/siyasi parti muhabirlerinin siyasetçilerle karşılıklı çıkar ilişkileri olması normaldir." şeklindedir. Gazetecilerin verilen bu cümleye karşı tutumu Grafik-19'da sunulmuştur.

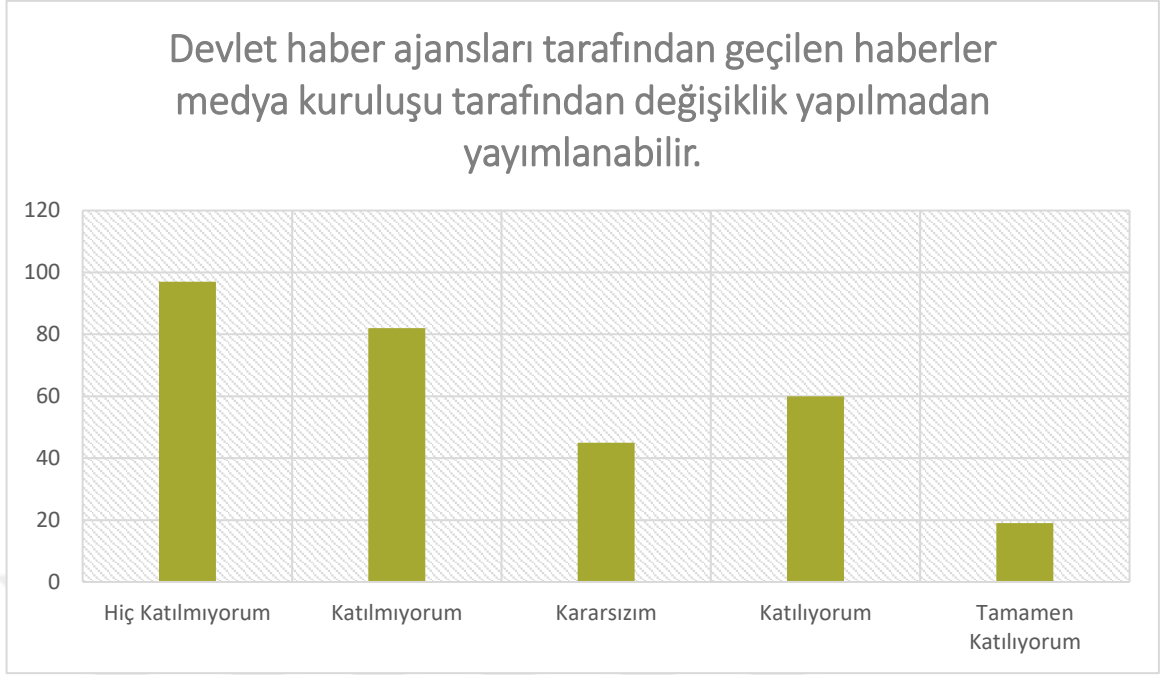

Grafik 4.19. Gazeteci-Siyasetçi İlişkisi

Ankete katılan gazetecilerin 214’ü “Hiç katılmıyorum”, 61’i “Katılmıyorum”, 24’ü “Kararsızım”, 9’u “Katılıyorum” ve 4’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcı gazetecilerin çok büyük bir çoğunluğunun gazeteci-siyasetçi arasında var olabilecek olası bir çıkar ilişkisine karşı tavrının olumsuz olduğu görülmektedir. Gazeteci-siyasetçi ilişkisi haber kaynağıyla ilişkiler bağlamında en sorunlu alanlardan birini oluşturmaktadır. Belli bir uzmanlık alanına yönelik bir yargı cümlesi içermesi nedeniyle parlamento ve siyasi parti muhabirlerinin görüşlerinin ayrıca değerlendirilmeye alınması yerinde olacaktır.

Ankete katılan parlamento ve siyasi parti muhabirlerinin verdikleri cevaplar, 33’ü “Hiç katılmıyorum”, 7’si “Katılmıyorum”, 2’si “Kararsızım”, 3’ü “Katılıyorum” ve 2’si “Tamamen Katılıyorum” şeklinde olmuştur. Parlamento ve siyasi parti muhabirlerinin siyasetçilerle olan karşılıklı çıkar ilişkilerini onaylamadıkları ve olumsuz bir tavır sergiledikleri gözlenmiştir. Türkiye’de gazeteci-siyasetçi ilişkisine dair yapılacak olan değerlendirme, çalışmanın mülakat kısmında detaylı ele alınacaktır.

Gazetecilere yöneltilen bir diğer cümle, “Devlet haber ajansları tarafından geçilen haberler medya kuruluşu tarafından değişiklik yapılmadan yayımlanabilir.” olmuştur. Gazetecilerin bu yargıya karşı tutumları Grafik-20’de verilmiştir.

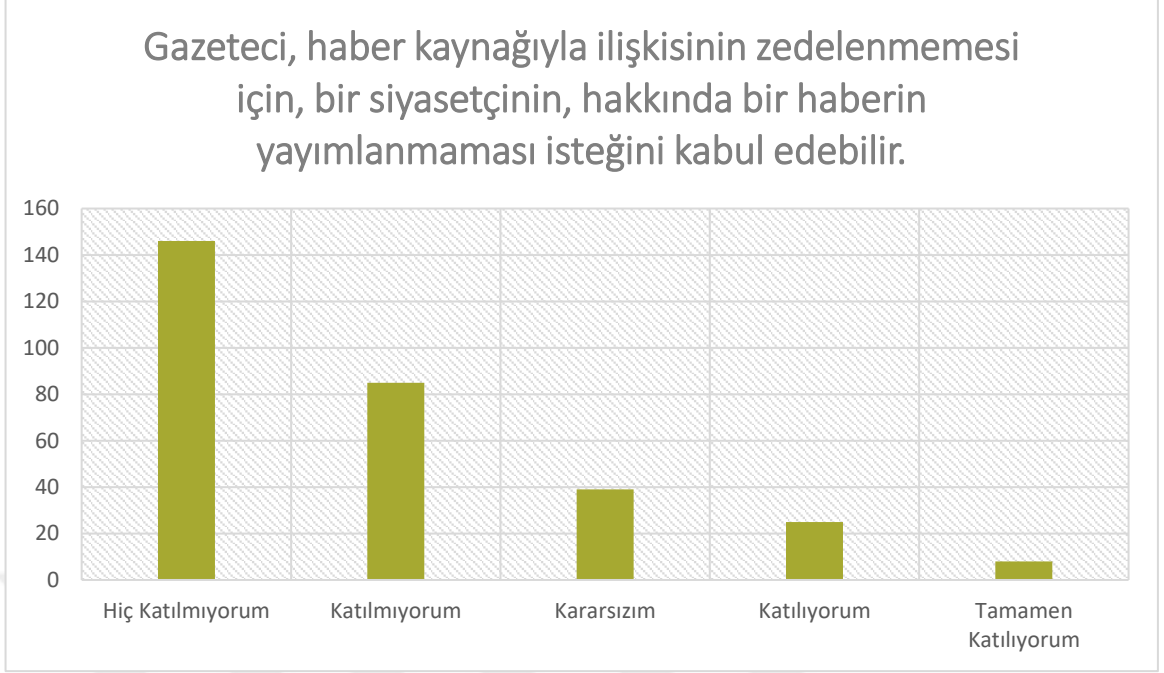
Grafik 4.20. Devlet Haber Ajanslarının Haberleri

Bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 97’si “Hiç katılmıyorum”, 82’si “Katılmıyorum”, 45’i “Kararsızım”, 60’ı “Katılıyorum” ve 19’u “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Verilen yanıtlardan çıkan sonuçlara bakıldığında, katılımcı gazetecilerin çoğunluğunun bu duruma olumsuz baktığı görülmektedir.

Türkiye’de internet gazeteciliği alanında, tek kaynaktan ve özellikle haber ajanslarından alınan haberlerin bire bir haberleştirilmesi sık rastlanan bir durumdur. Bu nedenle internet üzerinden yayın yapan kuruluşlarda çalışan gazetecilerin bu duruma karşı tutumunun incelenmesi yararlı olacaktır. Yapılan araştırmaya dahil olan ve internet üzerinden yayın yapan bir kurumda çalışan gazetecilerin sayısı 56’dır. Bu gazetecilerin genel katılımcılar arasındaki oranı ise %18,54 olarak saptanmıştır.

Ankete katılan ve internet üzerinden yayın yapan bir kurumda çalışan gazetecilerin 20’si “Hiç katılmıyorum”, 17’si “Katılmıyorum”, 5’i “Kararsızım”, 9’u “Katılıyorum” ve 5’i “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. İnternet gazetecilerinin devlet haber ajanslarından geçilen haberlerin değişiklik yapılmadan yayımlanması konusundaki görüşü olumsuz olmuştur.

Gazetecilere araştırma kapsamında yöneltilen bir diğer soru “Gazeteci, haber kaynağıyla ilişkisinin zedelenmemesi için, bir siyasetçinin, hakkında bir haberin yayımlanmaması isteğini kabul edebilir.” Şeklindedir. Gazetecilerin bu yargı cümlesinde verilen duruma karşı tutumları Grafik-21’de sunulmuştur.

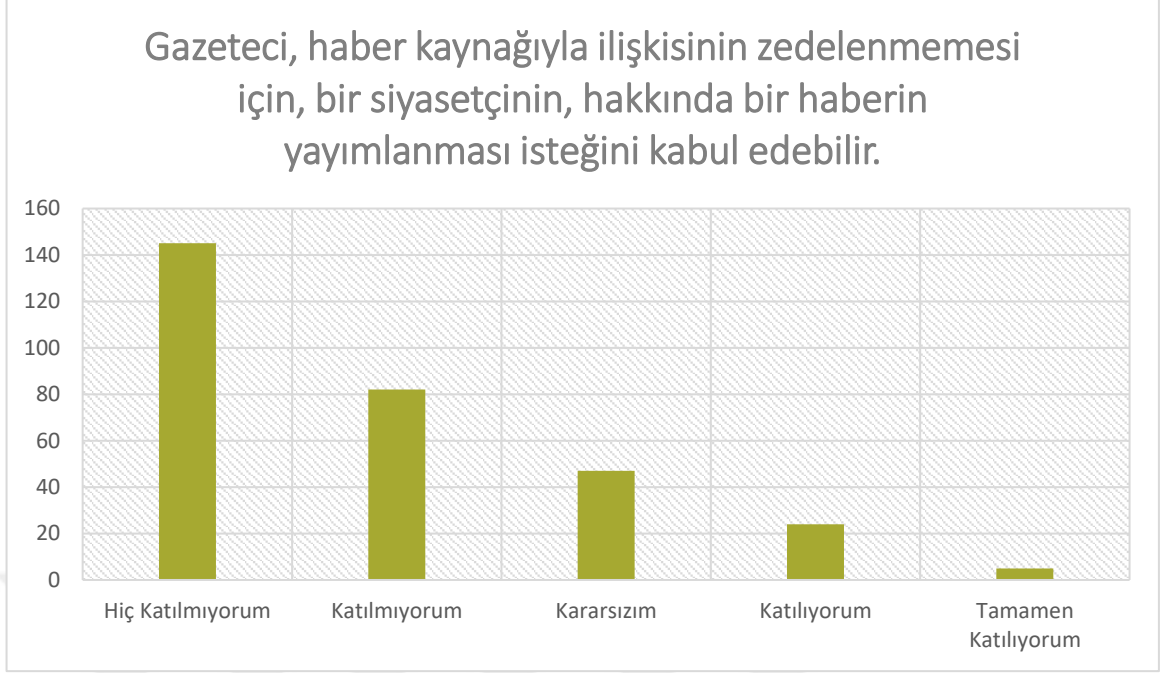

Grafik 4.21. Yakınlık Geliştirilen Siyasetçinin Haberini Yayımlamama

Ankete katılan gazetecilerin 146'sı "Hiç katılmıyorum", 85'i "Katılmıyorum", 39'u "Kararsızım", 25'i "Katılıyorum" ve 8'i "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Gazetecilerin çoğunluğunun gazeteci-siyasetçi ilişkisinde böyle bir durumun yaşanmasını onaylamadığı görülmektedir.

Yine uzmanlık gerektiren bir alana ait bir soru olduğundan, siyasetçi-gazeteci ilişkisinin yoğun olduğu iki alana bakmak yerinde olacaktır. Parlamento ve siyasi parti muhabirlerinin yanıtları incelendiğinde, katılımcıların 21'i "Hiç katılmıyorum", 8'i "Katılmıyorum", 3'ü "Kararsızım", 12'si "Katılıyorum" ve 3'ü "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. 46 gazetecinin görüşlerine bakıldığında çoğunluğunun böyle bir duruma karşı tavırlarının olumsuz olduğu görülmektedir.

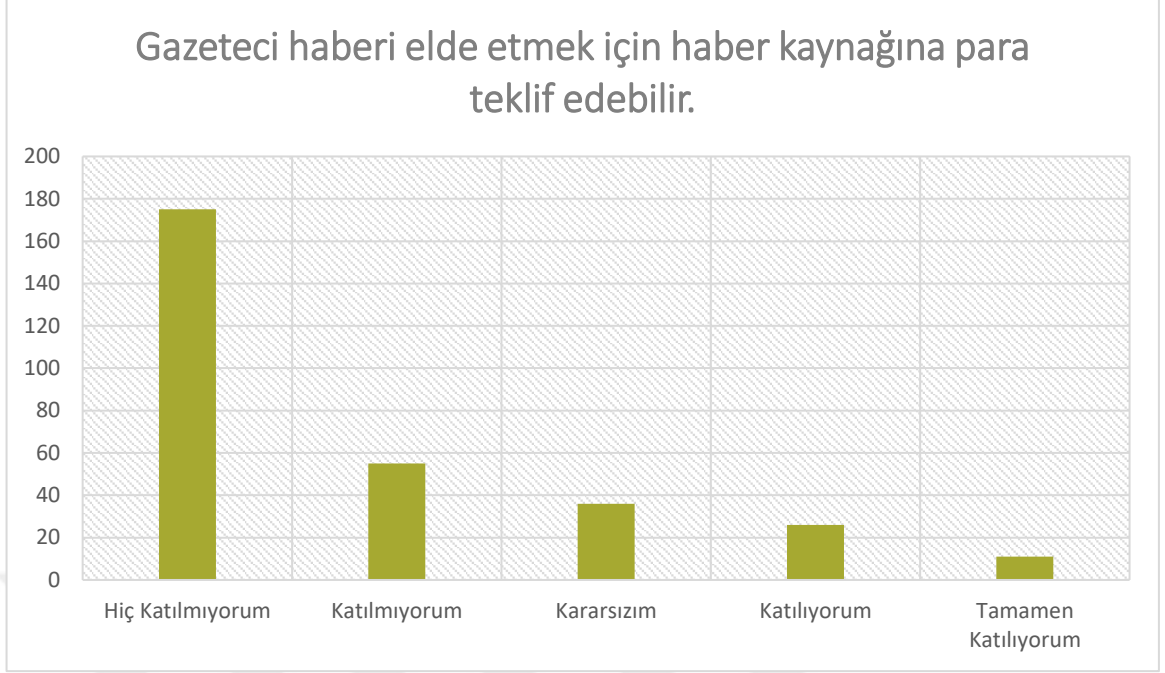
Bir sonraki soruda katılımcı gazetecilere, önceki ile benzer doğrultuda olan bir yargı olan "Gazeteci, haber kaynağıyla ilişkisinin zedelenmemesi için, bir siyasetçinin, hakkında bir haberin yayımlanması isteğini kabul edebilir." cümlesi verilmiştir. Gazetecilerin bu soru üzerine yanıtları Grafik-22'de verilmiştir.

Grafik 4.22. Yakınlık Geliştirilen Siyasetçinin Haberini Yayımlama

Ankete katılan gazetecilerin 145'i "Hiç katılmıyorum", 82'si "Katılmıyorum", 47'si "Kararsızım", 24'ü "Katılıyorum" ve 5'i "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Önceki soruda olduğu gibi, gazetecilerin çoğunluğunun gazeteci-siyasetçi ilişkisinde böyle bir durumun yaşanmasını onaylamadığı söylenebilir.

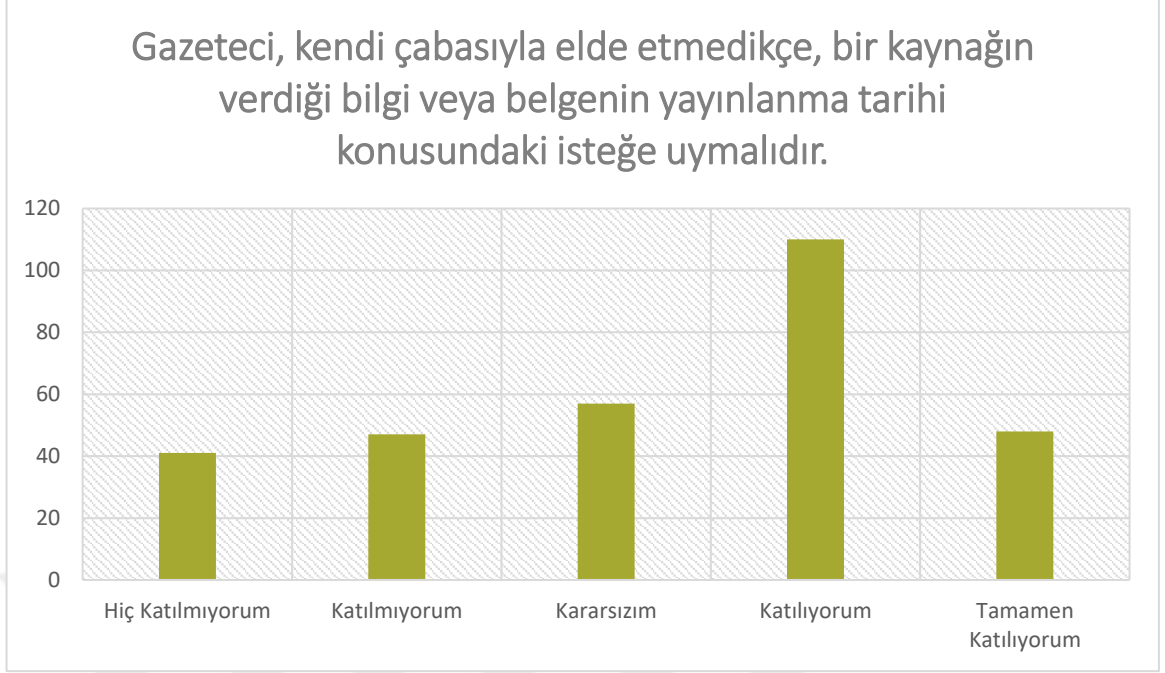
Katılımcılara değerlendirilmesi üzere sunulan bir diğer yargı cümlesi "Gazeteci haberi elde etmek için haber kaynağına para teklif edebilir." olmuştur. Araştırmaya katılan gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-23'te sunulmuştur.

Grafik 4.23. Kaynağa Para Teklif Etme

Bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 175'i "Hiç katılmıyorum", 55'i "Katılmıyorum", 36'sı "Kararsızım", 26'sı "Katılıyorum" ve 11'i "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Türkiye'de gazetecilik alanında para ile bilgi etme geleneği çok yaygın değildir. Yapılan ankette de bunu doğrular sonuçta gazetecilerin olumsuz görüşleri ön plana çıkmaktadır. Ancak haber elde etmek için para teklif etme durumunun istisnaları, gazetecilerin görüş ve deneyimlerine yer verilen mülakat kısmında ayrıntılı olarak incelenecektir.

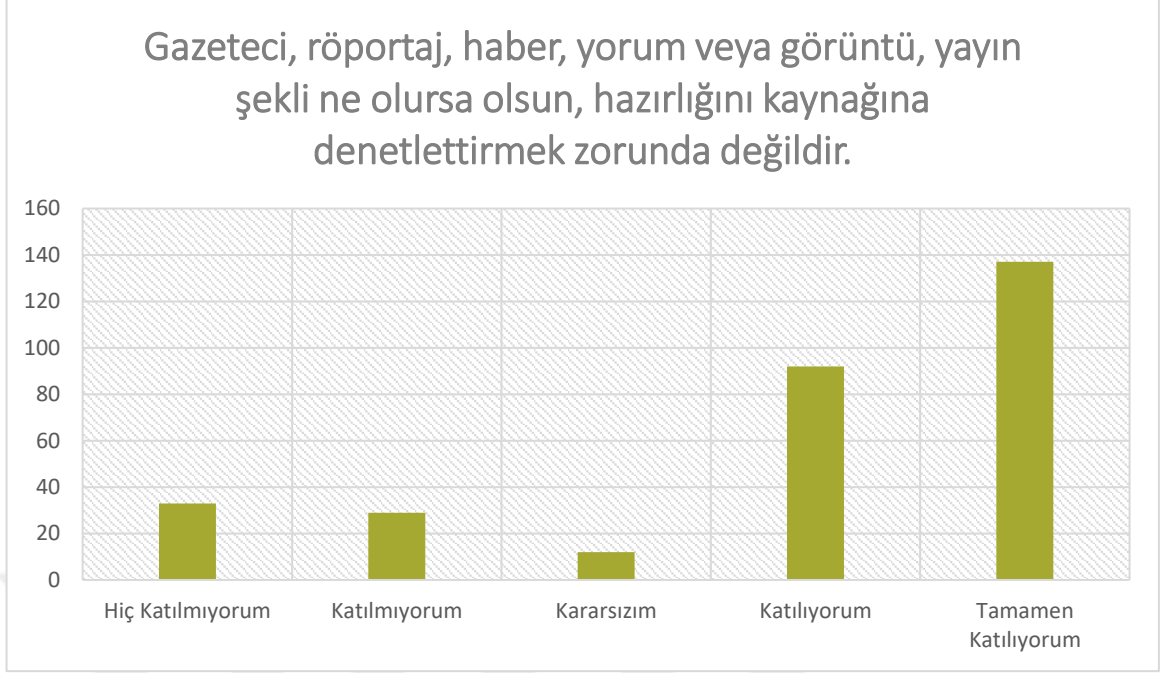
Bir sonraki soruda gazetecilere değerlendirmesi üzere "Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır." yargısı verilmiştir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri cevaplar Grafik-24'te verilmiştir.

Grafik 4.24. Ambargolu Haberler

Değerlendirmeye sunulan bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 41'i "Hiç katılmıyorum", 47'si "Katılmıyorum", 57'si "Kararsızım", 110'u "Katılıyorum" ve 48'i "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Genel kanaya baktığımızda gazetecilerin haber kaynağının koyduğu ambargoya uyma yönünde bir tavır sergilediği görülmektedir. Ambargolu haber kavramı, gazetecilerin belgenin yayınlanma tarihine getirilen sınırlandırmayı nasıl değerlendirdikleri ve yaşanan istisnaî durumlar çalışmanın ilerleyen bölümünde gazetecilerin görüşleriyle detaylandırılacaktır.

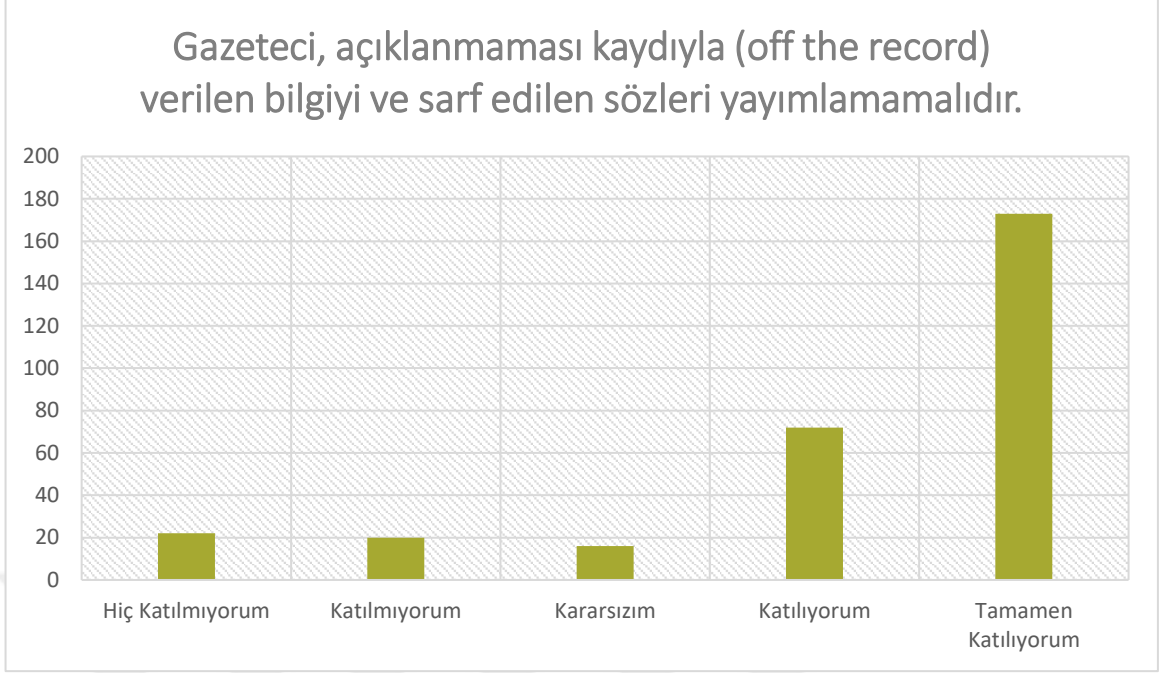
Gazetecilerden değerlendirmeleri üzere yöneltilen bir diğer yargı "Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını kaynağına denetletirmek zorunda değildir." şeklindedir. Gazetecilerin verdiği yanıtlar Grafik-25'te sunulmuştur.

Grafik 4.25. Haber Kaynağının Denetimi

Ankete katılan gazeteciler bu soruya, 33’ü “Hiç katılmıyorum”, 29’u “Katılmıyorum”, 12’si “Kararsızım”, 92’si “Katılıyorum” ve 137’si “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Genele bakıldığında gazetecilerin büyük çoğunluğunun bu yargı cümlesine karşı tavrı olumlu olmuştur. Gazeteciler, haber üretim aşamasında yaptığı hazırlığı ve yayımlanmak üzere hazırladığı haberi kaynağının denetimine sunmaya karşı çıkmaktadır. Gazetecilerin meslek yaşamlarında bu tür durumlar içeren deneyimleri ve sahip olduğu ilkeler araştırmanın mülakat kısmında detaylandırılacaktır.

Araştırmaya katılan gazetecilerin değerlendirilmesi istenen bir diğer yargı “Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayımlamamalıdır.” olmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar Grafik-26’da gösterilmiştir.

Grafik 4.26. Off the Record Bilgiler

Değerlendirmeye sunulan bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 22’si “Hiç katılmıyorum”, 20’si “Katılmıyorum”, 16’sı “Kararsızım”, 72’si “Katılıyorum” ve 173’ü “Tamamen Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Gazetecilerin off the record bilgilerin yayımlanmaması konusunda olumlu bir tavrı olduğu görülmektedir. Çalışmanın bir sonraki aşamasında off the record bilgilere karşı gazetecilerin tavrı ve bu bilgiyi ne şekilde kullandıkları, istisnaların nasıl olabileceği detaylandırılacaktır.

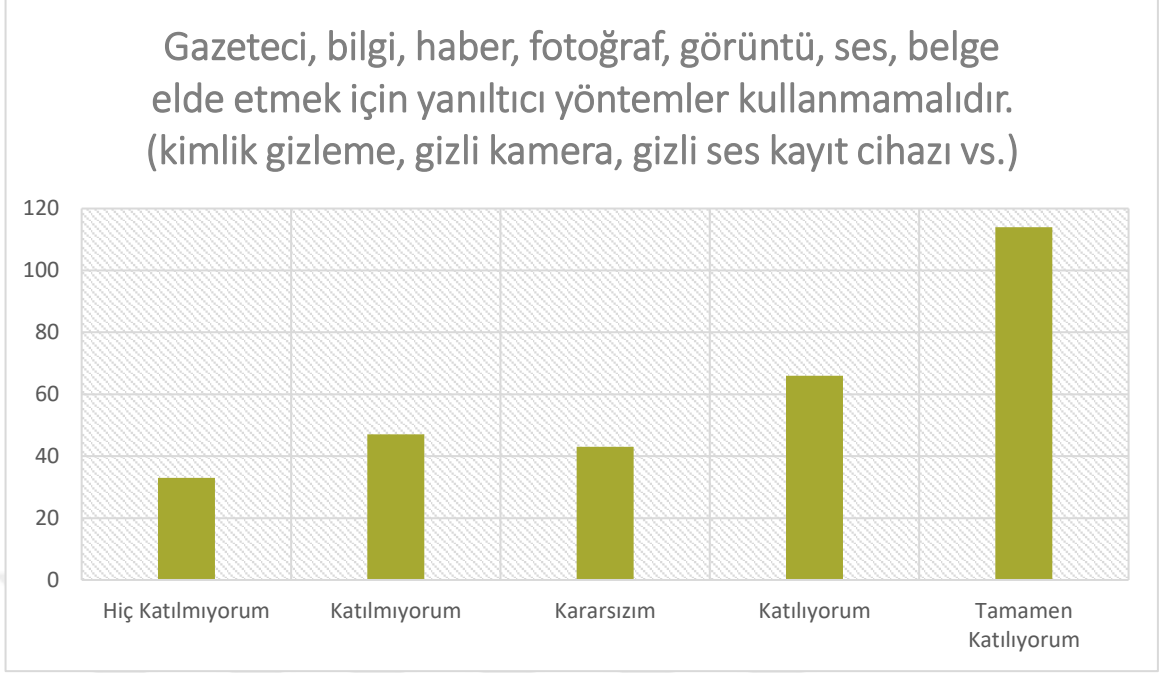
Araştırmada değerlendirilmesi istenen bir diğer durum “Gazeteci, kendisine güvenilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kaynağın izni olmadığı sürece açıklamamalıdır.” şeklinde ifade edilmiştir. Gazetecilerin kaynak gizliliği konusunda yaptıkları değerlendirme Grafik-27’de sunulmuştur.

Grafik 4.27. Haber Kaynağının Gizlenmesi

Katılımcıların değerlendirilmesine sunulan bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 13'ü "Hiç katılmıyorum", 14'ü "Katılmıyorum", 15'i "Kararsızım", 63'ü "Katılıyorum" ve 198'i "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Gazetecilerin yanıtlarına bakıldığında büyük bir çoğunluğunun kaynaklarını açıklamama noktasında hemfikir olduğu saptanmıştır. Gazetecilerin haberlerini oluşturduğu bilgi ve belgelerin kaynaklarını açıklama konusundaki tavrı olumsuz olmuş, gazetecilerin kaynak gizliliği konusunda etik ilkelere uyduğu görülmüştür.

Gerçekleştirilen anketin ikinci bölümünde gazetecilere yöneltilen son soru "Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanmamalıdır. (kimlik gizleme, gizli kamera, gizli ses kayıt cihazı vs.)" olmuştur. Katılımcı gazetecilerin bu yargıya yaptıkları değerlendirme Grafik-28'de verilmektedir.

Grafik 4.28. Yanıltıcı Yöntemlerin Kullanımı

Yöneltilen bu soruya, ankete katılan gazetecilerin 33'ü "Hiç katılmıyorum", 47'si "Katılmıyorum", 43'ü "Kararsızım", 66'sı "Katılıyorum" ve 114'ü "Tamamen Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Genel kanıya baktığımızda gazetecilerin kaynağı yanıltıcı yöntemlere başvurmaması gerektiği yönünde bir sonuç karşımıza çıkmaktadır. Bu yargı cümlesi ile ilgili detaylı değerlendirme, gazetecilerin görüş ve deneyimlerine başvuru bölümünde yapılacaktır.

Gazetecilerin etik kodları değerlendirmesinin beklendiği çevrimiçi anketin bu bölümünde, sorulara verilen cevapların katılımcıların demografik bilgileriyle karşılaştırması yapılmıştır.

Her bir soru için gerçekleştirilen analizler sonucunda, cinsiyet faktörü ele alındığında, sorulara verilen cevaplar kadın veya erkek gazetecilerde anlamlı bir fark ortaya çıkarmamıştır. Farkın belirgin olduğu sadece iki soru tespit edilmiştir. Sorulardan biri olan "Parlamento muhabirleri, alanları gereği siyasetçiler tarafından yemeğe götürülebilir." yargısına kadın gazetecilerin eğiliminin "Katılıyorum" yönünde olduğu, erkek gazetecilerin çoğunluğunun ise "Katılmıyorum" yönünde olduğu gözlenmiştir. Bir diğer soru olan "Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanmamalıdır. (kimlik gizleme, gizli kamera, gizli ses kayıt cihazı vs.)" yargısına ise erkek gazetecilerin eğiliminin "Katılmıyorum" yönünde, kadın gazetecilerin ise

“Katılıyorum” yönünde olduğu saptanmıştır. Bunun haricindeki yargılara verilen cevaplara bakıldığında dengeli bir dağılım söz konusudur.

Gazetecilerin yaş ve deneyim bilgileri, birbiriyle doğru orantılı şekilde olmuştur. Bu nedenle demografik bilgilerden sadece deneyim faktörü ele alındığında iki değişken için de aynı sonuçları verecektir. Çevrimiçi ankete katılan gazetecilerin deneyim yılları ve sorulara verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Her bir yargı için deneyim kriteri baz alınarak gerçekleştirilen analizlerin sonucunda, genel değerlendirmeye bakıldığında deneyim yılının gazetecilik etik kodlarına hakimiyet noktasında anlamlı bir farka neden olmadığı gözlenmiştir.

4.2.1.3. Gazetecilerin mesleki deneyimlerini içeren değerlendirmeler

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen anketin üçüncü bölümünde, katılımcılara belli etik ihlalleri içeren durumlar verilmiş, kendi deneyimlerinden ve tanık olma durumlarından yola çıkarak evet-hayır şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Gazetecilere öncelikle, belirlenen etik kuralların ihlal edildiği durumlara tanıklık edip etmediği sorulmuştur. Bu sorularda amaçlanan, gazetecilerden meslek hayatlarını göz önünde bulundurarak, içinde buldukları gazetecilik camiasında, verilen etik ihlallerle karşılaşmış ve karşılaşmadıklarını öğrenmektir. Soruların ikinci kısmında ise aynı etik ihlalleri içeren durumlar verilerek, gazetecilerin kendilerinin bu ihlallerden birini ya da bir kısmını gerçekleştirip gerçekleştirmediği sorgulanmıştır. Toplamda 12 sorudan oluşan anketin üçüncü bölümünde toplanan veriler Grafik-29’da verilmiştir.

Anketin üçüncü bölümünde gazetecilere değerlendirmesi üzere verilen ilk soru “Gazetecilerin çıkar karşılığı haber yaptıklarına tanıklık ettim.” şeklindedir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Grafik 4.29. Çıkar Karşılığı Habere Tanıklık

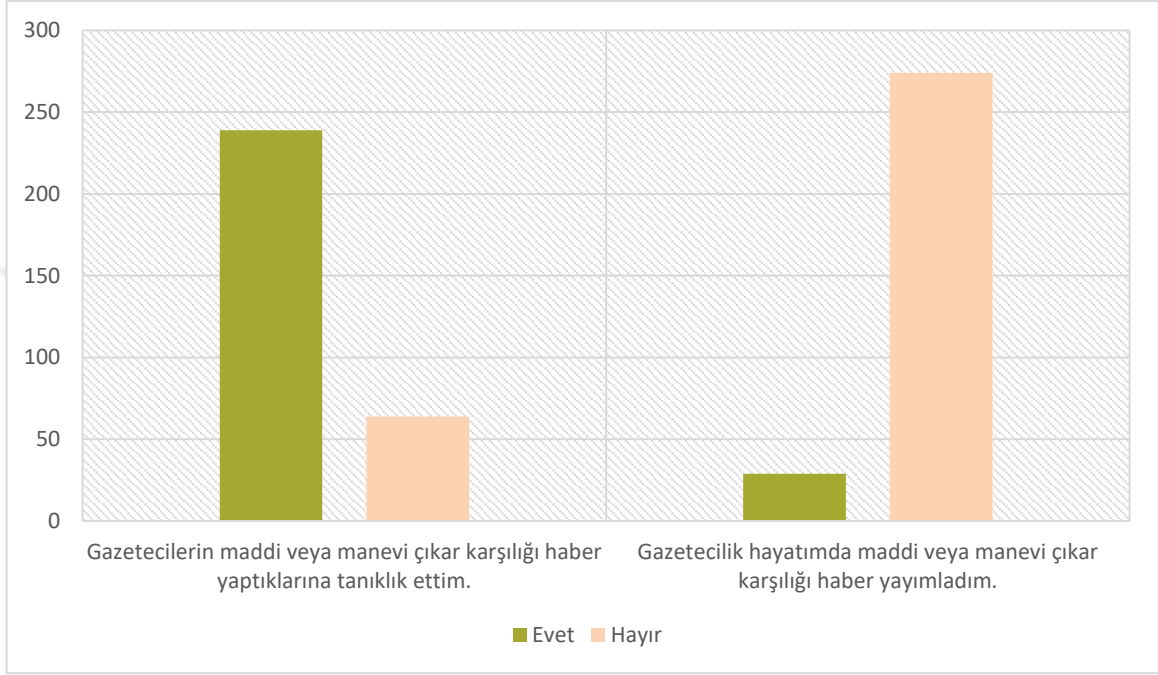
Gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun, mesleki deneyimlerinden yola çıkarak maddi çıkar karşılığı haber yapıldığına tanıklık ettiği görülmektedir. Gazetecilerin aynı eylemi kendilerinin yapıp yapmadığını öğrenmek amacıyla “Gazetecilik hayatımda çıkar karşılığı haber yayımladım.” sorusu yöneltilmiştir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

Grafik 4.30. Çıkar Karşılığı Haber Deneyimi

Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlarda, çoğunluğun olumsuz yanıt verdiği görülmüştür. Gazeteciler meslek yaşamlarında çıkar karşılığı haber yapmadığı yönünde bilgi vermişlerdir.

Gazetecilerin tanıklık etme ve kendi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerinin karşılaştırması Grafik-31’de verilmiştir:

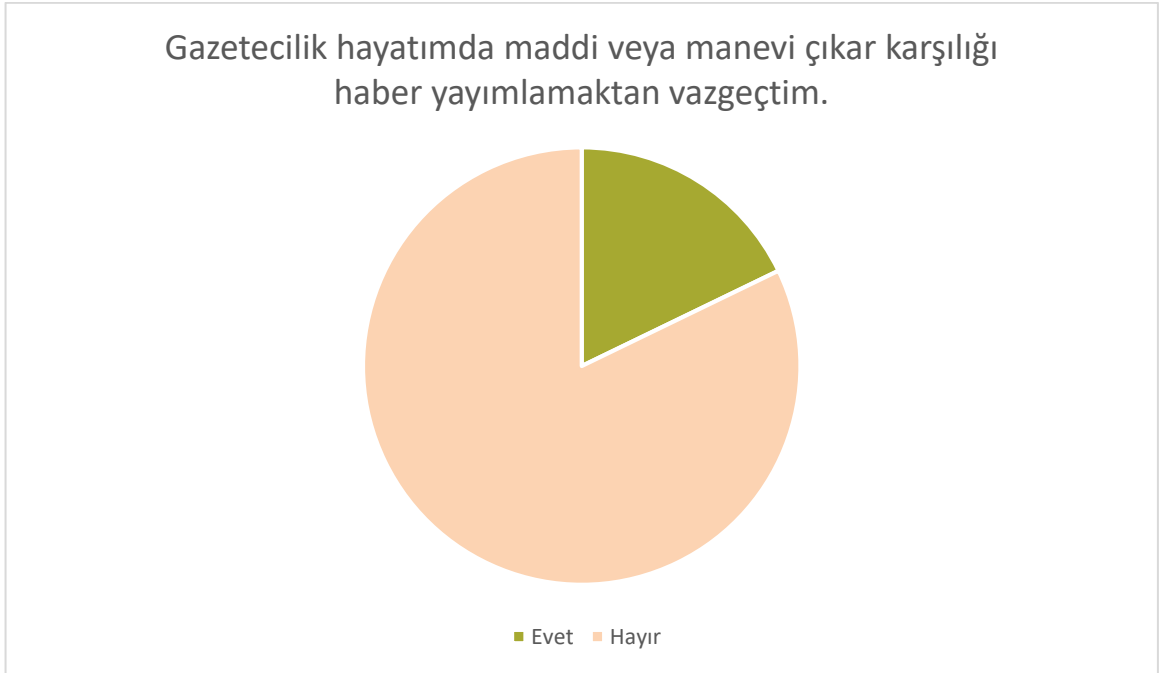
Grafik 4.31. Çıkar Karşılığı Haber Yayımlama Karşılaştırma

Gazetecilere değerlendirmesi üzere yöneltilen ikinci soru, “Gazetecilerin çıkar karşılığı haber yayımlamaktan vazgeçtiğine tanıklık ettim.” şeklindedir. Gazetecilerin verdiği yanıtlar Grafik-32’de sunulmuştur.

Grafik 4.32. Çıkar Karşılığı Haberdan Vazgeçme Tanıklık

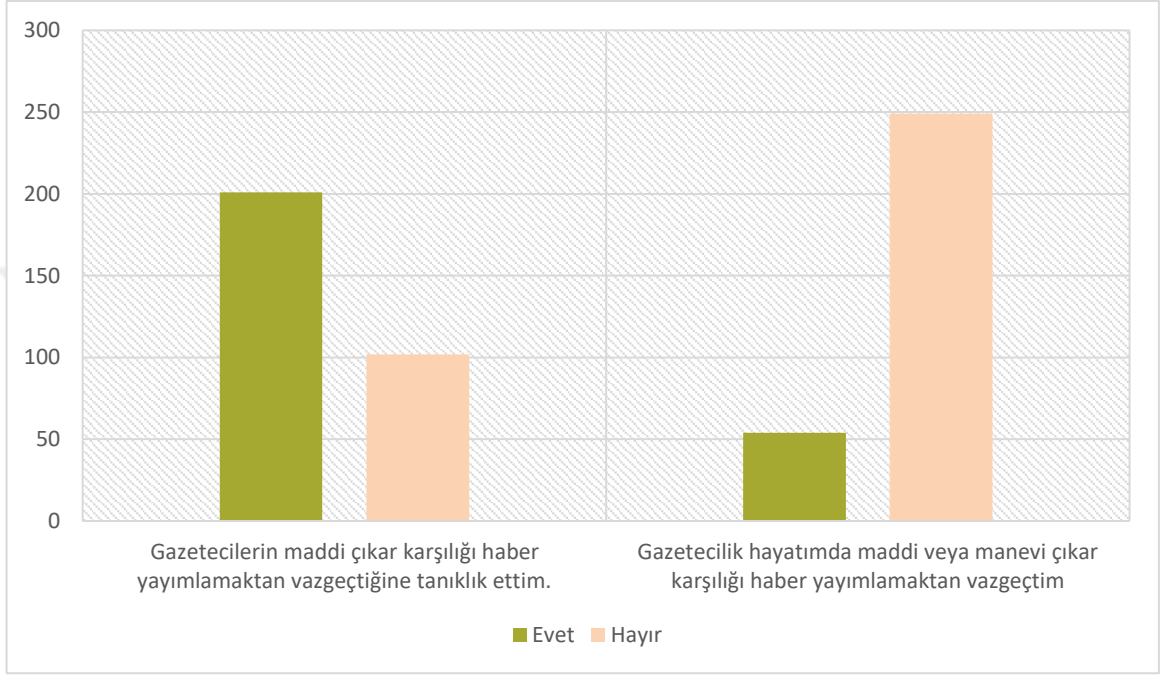
Gazetecilerin verdiği yanıtlarda 201 evet, 102 hayır şeklinde bir oran saptanmıştır. Gazetecilerin neredeyse üçte ikisi, etrafındaki gazetecilerin maddi çıkar karşılığı haber yayımlamaktan vazgeçtiğine tanıklık ettiğini söylemiştir. Gazetecilerin aynı eylemi kendilerinin yapıp yapmadığını öğrenmek amacıyla “Gazetecilik hayatımda çıkar karşılığı haber yayımlamaktan vazgeçtim.” sorusu değerlendirilmeye sunulmuştur. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtların dağılımı şöyledir:

Grafik 4.33. Çıkar Karşılığı Haberdan Vazgeçme Deneyimi

Gazetecilerin 249'u bu soruya "Hayır" yanıtı verirken, 54'ünün "Evet" dediği görülmektedir. Gazetecilerin çıkar karşılığı haber yayımlamaktan vazgeçme eylemine karşı tutumu olumsuz olarak saptanmıştır.

Gazetecilerin tanıklık etme ve kendi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerinin karşılaştırması Grafik-34'te verilmiştir:

Grafik 4.34. Çıkar Karşılığı Yayımlamaktan Vazgeçme Karşılaştırması

Katılımcı gazetecilere yöneltilen bir diğer soru "Gazetecilerin haber kaynaklarının talimatı ile haber yaptıklarına tanıklık ettim." olmuştur. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-35'te verilmiştir.

Grafik 4.35. Talimat ile Haber Yapma Tanıklık

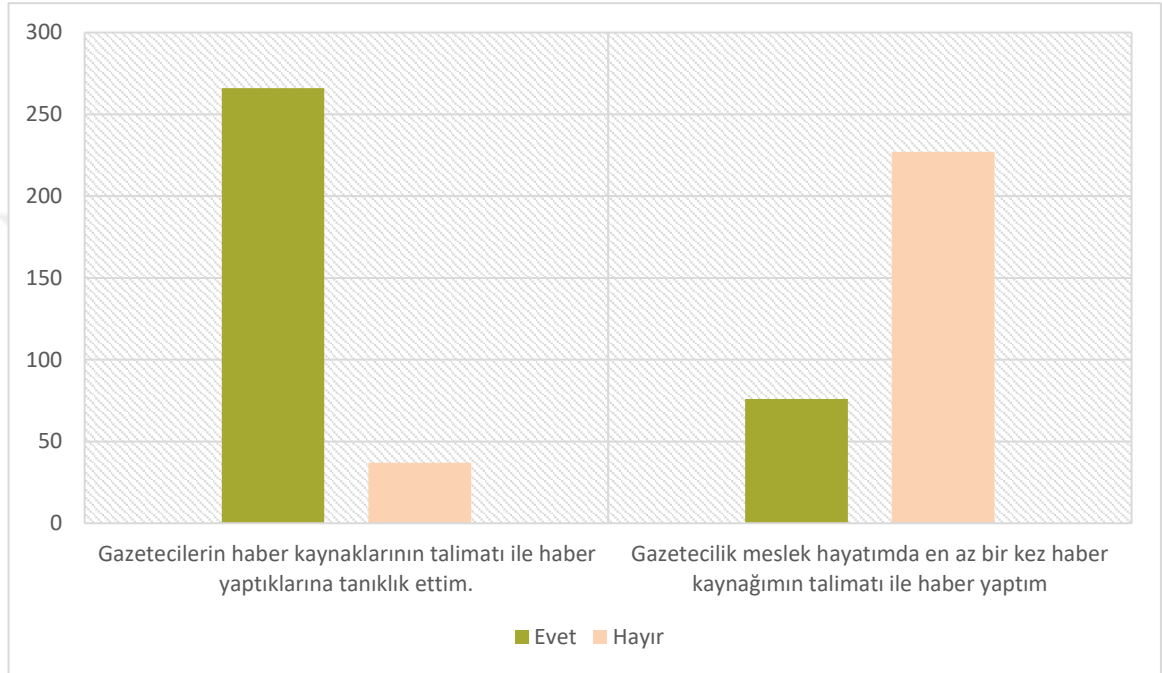
Ankete katılan 303 gazetecinin 266'sı bu soruya "Evet" derken, sadece 37'si "Hayır" yanıtını vermiştir. Gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun meslek yaşamlarında haber kaynağının talimatı ile haber yapılmasına tanık olduğu saptanmıştır. Aynı gazetecilere aynı eylemi kendilerinin yapıp yapmadığını öğrenmek amacıyla "Gazetecilik meslek hayatımda en az bir kez haber kaynağının talimatı ile haber yaptım." sorusu yöneltilmiştir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-36'da verilmiştir.

Grafik 4.36. Talimat ile Haber Yapma Deneyimi

Katılımcı gazetecilerin çoğu kendi meslek yaşamlarında haber kaynağının talimatı ile haber yapmadığını söylemiştir. Değerlendirmeye sunulan yargıya verilen cevapların 76'sının “Evet” olduğu görülürken, çoğunluk olan “Hayır” cevaplarının sayısı 227 olarak belirlenmiştir.

Gazetecilerin bu sorular için, tanıklık etme ve kendi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerinin karşılaştırması Grafik-37’de verilmiştir:

Grafik 4.37. Talimatla Haber Yapma Karşılaştırması

Bu bölümde gazetecilere yöneltilen bir diğer soru “Gazetecilerin hediye, para, bedava seyahat kabul ettiklerine tanıklık ettim.” olmuştur. Anket katılımcılarının bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-38’de gösterilmiştir.

Grafik 4.38. Hediye, Para, Seyahat Tanıklık

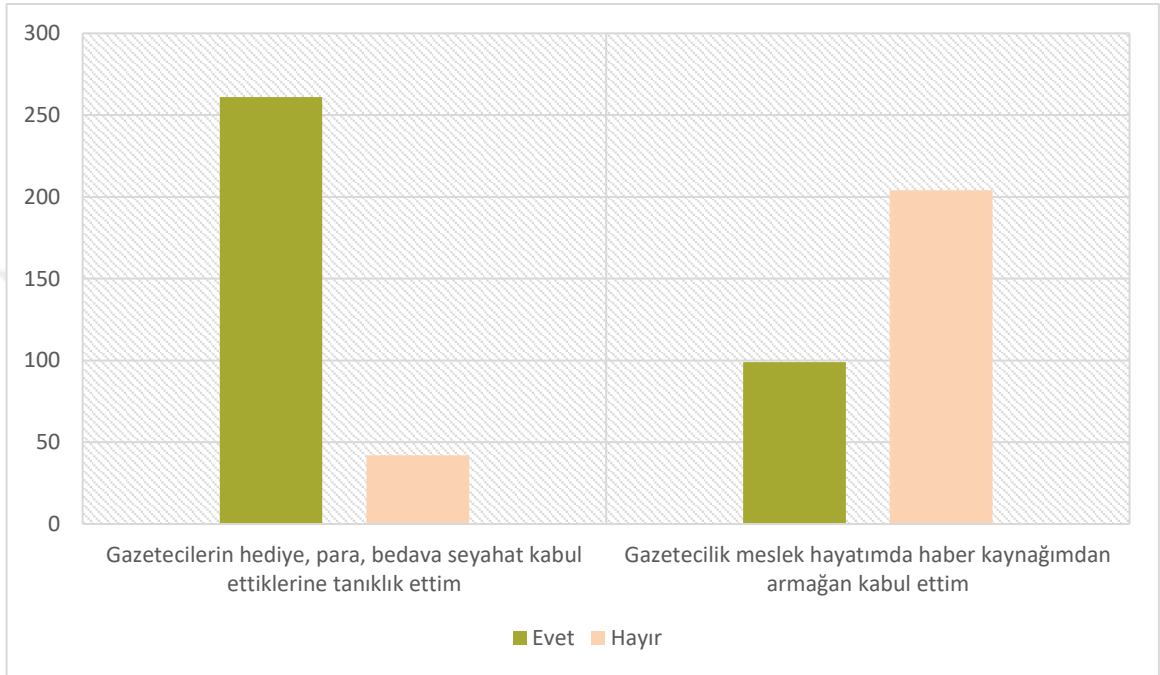
Gazetecilerin verdikleri yanıtlara bakıldığında, 303 gazetecinin “Evet”, 42 gazetecinin ise “Hayır” yanıtı verdiği görülmektedir. Gazetecilik mesleğinde hediye kabul edildiğine tanıklık etme durumu araştırma örneklemini içerisinde yüksektir. Aynı gazetecilere aynı eylemi kendilerinin yapıp yapmadığını öğrenmek amacıyla “Gazetecilik meslek hayatımda haber kaynağımdan armağan kabul ettim.” sorusu yöneltilmiştir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-39’da sunulmuştur.

Grafik 4.39. Hediye Deneyimi

Gazetecilerin büyük bir çoğunluğu meslek yaşamları boyunca haber kaynağından hediye kabul etmediğini belirtmiştir. Katılımcı gazetecilerin 99'u bu soruya "Evet" yanıtı verirken, 204 gazeteci "Hayır" yanıtı vermiştir.

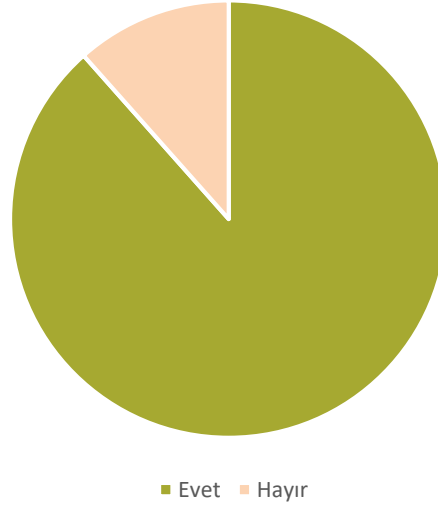
Gazetecilerin bu sorular için, tanıklık etme ve kendi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerinin karşılaştırması Grafik-40'ta verilmiştir:

Grafik 4.40. Hediye Kabul Etme Karşılaştırması

Gazetecilere yöneltilen bir diğer soru "Gazetecilerin haber kaynakları ile profesyonel iş ilişkisi dışında ilişkiler geliştirmesine tanıklık ettim." olmuştur. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıt Grafik-41'de gösterilmiştir.

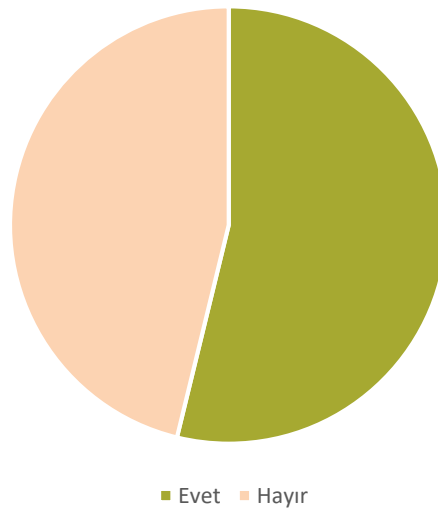
Gazetecilerin haber kaynakları ile profesyonel iş ilişkisi dışında ilişkiler geliştirmesine tanıklık ettim.

Grafik 4.41. İş Dışı İlişkiler Tanıklık

Gazetecilerin çoğunluğu, meslek yaşamlarında diğer gazetecilerin haber kaynağı ile profesyonel iş ilişkisi dışında ilişkiler geliştirilmesine tanıklık ettiğini söylemiştir. Bu soruya “Evet” yanıtı veren 268 gazeteci varken, “Hayır” diyen gazetecilerin sayısı 35 olmuştur. Aynı gazetecilere aynı eylemi kendilerinin yapıp yapmadığını öğrenmek amacıyla “Gazetecilik meslek hayatımda haber kaynaklarımla iş dışında da ilişkilerim oldu.” sorusu yöneltilmiştir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-42’de sunulmuştur.

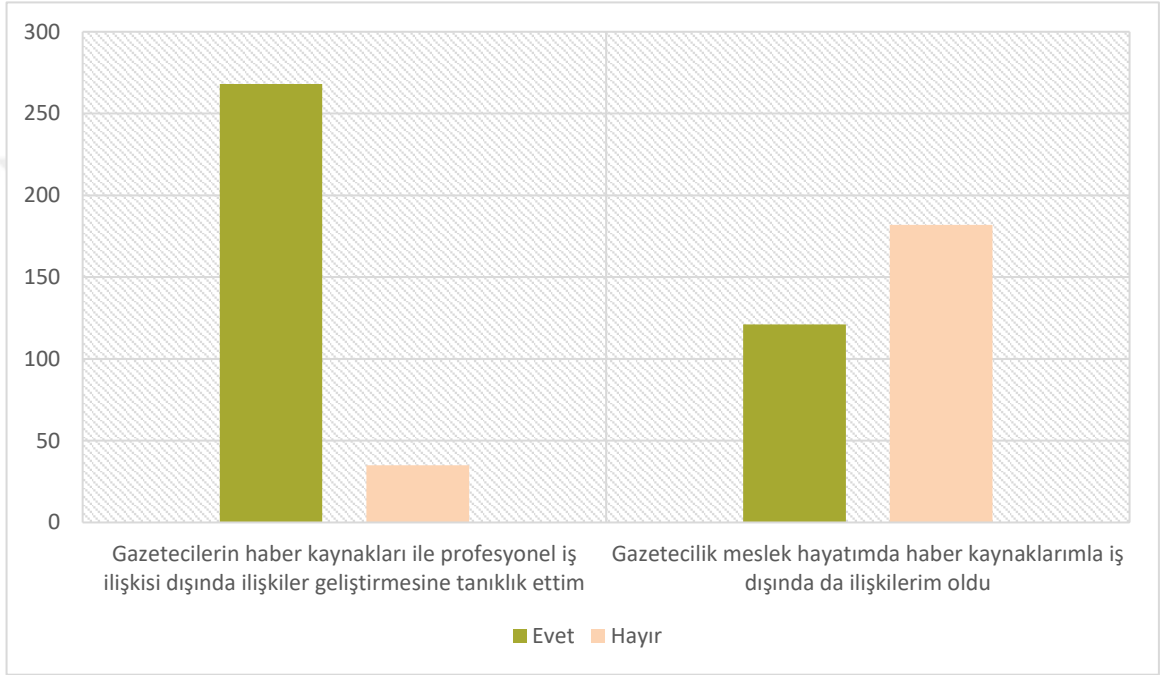
Gazetecilik meslek hayatımda haber kaynaklarımla iş dışında da ilişkilerim oldu.

Grafik 4.42. İş Dışı İlişkiler Deneyimi

Örnekleme oluşturan gazetecilerin 121'inin "Evet" yanıtı verdiği görülürken, "Hayır" yanıtlarının sayısı 182 olmuştur. Gazetecilerin kendi eylemlerinin değerlendirildiği sorular arasında, en yüksek "Evet" yanıtının saptandığı soru bu olmuştur. Gazetecilerin üçte birinden fazlası meslek hayatlarında haber kaynaklarıyla iş dışı ilişkiler geliştirdiklerini söylemişlerdir.

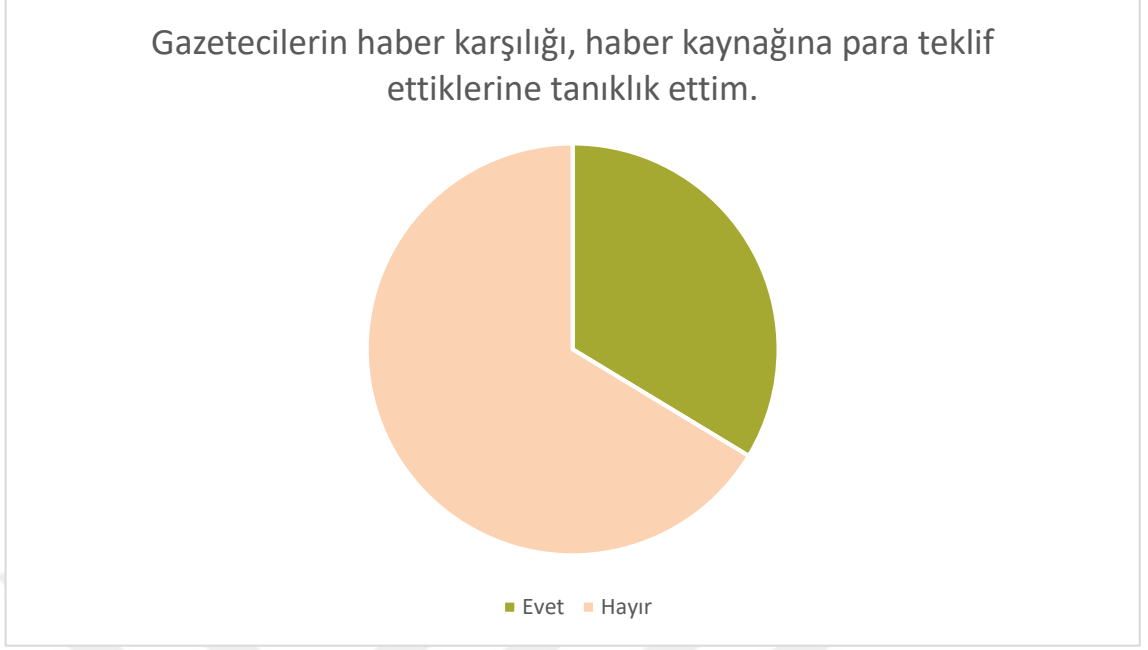
Gazetecilerin bu sorular için, tanıklık etme ve kendi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerinin karşılaştırması Grafik-43'te verilmiştir:

Grafik 4.43. Gazeteci Haber Kaynağı İlişkisi Karşılaştırma

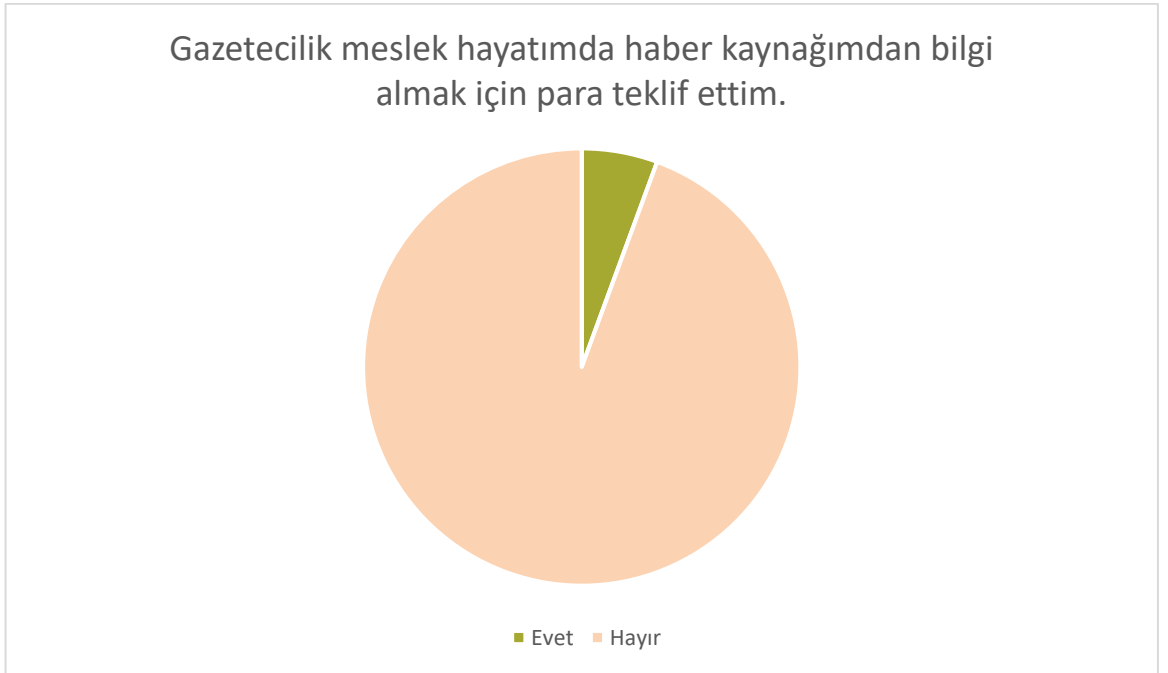
Üçüncü bölümdeki tanıklık ve eylem sorularına bakıldığında, birbirine en yakın "Evet" cevabının gözlendiği soru haber kaynağından hediye kabul etme sorusu olmuştur.

Gazetecilere yöneltilen bir diğer soru "Gazetecilerin haber karşılığı, haber kaynağına para teklif ettiklerine tanıklık ettim." şeklindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-44'te verilmiştir.

Grafik 4.44. Para Teklif Etme Tanıklık

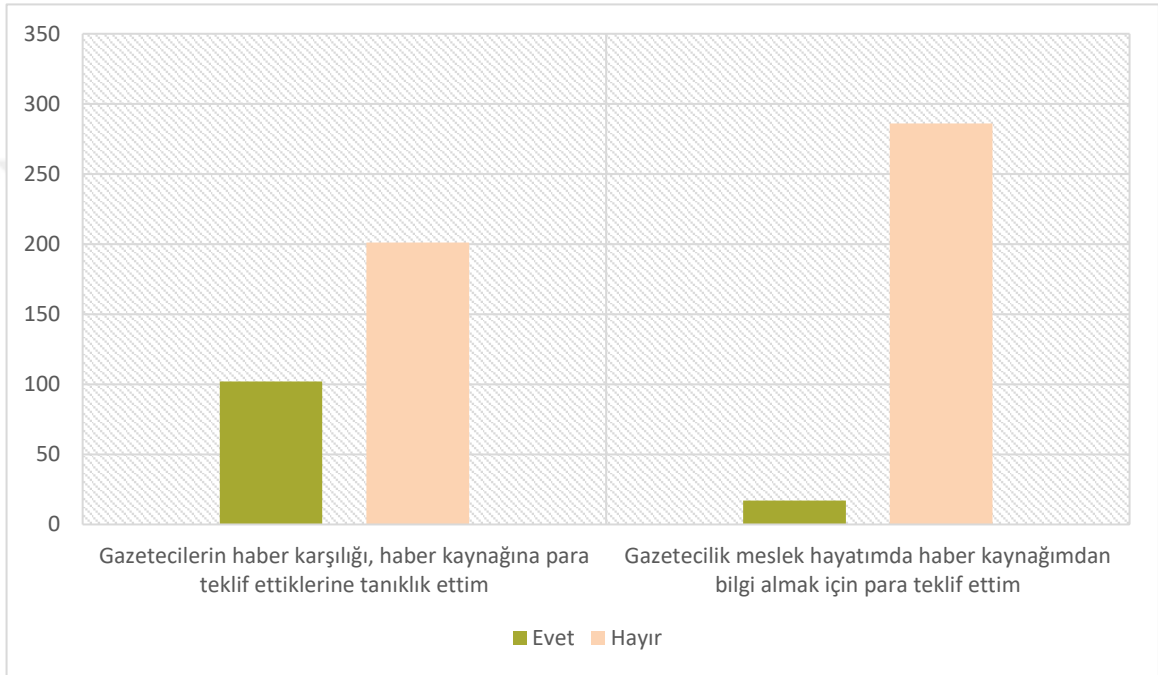
Verilen grafikte görüldüğü üzere gazeteciler meslek yaşamlarında, meslektaşlarının bilgi almak için haber kaynağına para teklif ettiklerine tanık olmuşlardır. Gazetecilerin 102'si bu soruya “Evet” yanıtı verirken, 201'i “Hayır” olarak cevaplamıştır. Aynı gazetecilere aynı eylemi kendilerinin yapıp yapmadığını öğrenmek amacıyla “Gazetecilik meslek hayatımda haber kaynağımdan bilgi almak için para teklif ettim.” sorusu yöneltilmiştir. Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar Grafik-45'te verilmiştir.

Grafik 4.45. Para Teklif Etme Deneyimi

Haber kaynağına para teklif etme konusunda yöneltilen soruya verilen cevaplara bakıldığında, gazetecilerin sadece 17'sinin “Evet” yanıtı verdiği görülürken, “Hayır” yanıtı verenlerin sayısının 286 olduğu görülmektedir. Türkiye’de çok yaygın olduğu düşünülmeyen haber kaynağına bilgi için para teklif etme durumunun istisnaları ve nedenleri araştırmanın mülakat kısmında detaylandırılacaktır.

Gazetecilerin bu sorular için, tanıklık etme ve kendi eylemleri hakkındaki değerlendirmelerinin karşılaştırması Grafik-46’da verilmiştir:

Grafik 4.46. Kaynağa Para Teklif Etme Karşılaştırma

Çevrimiçi anket çalışmasının bu bölümünde gazetecilerin verdikleri yanıtlar, katılımcıların demografik bilgileri değişken olarak kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcı gazetecilerin verdikleri yanıtlar ilk olarak cinsiyet kriterine göre değerlendirilmiştir. Verilen yanıtlarda sadece bir soruda anlamlı bir farka rastlanmıştır. “Gazetecilik meslek hayatımda haber kaynaklarımla iş dışında da ilişkilerim oldu.” sorusuna “Evet” yanıtı veren katılımcıların büyük bir kısmının erkeklerden oluştuğu saptanmıştır. Aynı yanıtı kadın ve erkek gazetecilerin en çok farkla cevap verdiği soru bu olmuştur.

Katılımcıların bu bölümdeki sorulara verdikleri cevaplar deneyim kriteri baz alınarak da incelenmiştir. Her bir soruya verilen cevaplar incelendiğinde, tanıklık ve deneyim farketmeksizin, deneyimi az olan gazetecilerin çoğunlukla “Hayır” cevabı verdiği gözlenmiştir. Çevrimiçi anketin bu bölümündeki sorular tanıklık ve deneyim durumları üzerine olduğu için bu durum anlamlı görünmektedir.

Gerçekleştirilen çevrimiçi anketle toplanan verilere genel olarak bakıldığında, araştırma örnekleminin büyük çoğunluğu gazete, televizyon ve internet üzerinden yayın yapan kurumlarda çalışan ve 29 farklı alandan gazetecilerden oluştuğu görülmektedir. Yaklaşık olarak %40-%60 kadın-erkek gazeteci dağılımı sağlanan örnekleme, katılımcıların çoğunluğu anketin yapıldığı zaman diliminde aktif olarak gazetecilik yapmaktadır. 20-30 yaş arası grup, en yüksek sayılı katılımcı grubu olsa da 21-78 yaş aralığında olabildiğince dengeli bir dağılım sağlanmıştır. En az bir yıllık deneyim sahibi gazetecilerden oluşan araştırma örnekleminde, mesleki deneyim bakımından yaklaşık %40 “10 yıl ve altı”, yaklaşık %60 “10 yıl ve üstü” deneyim oranı sağlanmıştır. Gazetecilerin mesleki deneyimlerinin, etik kodlara hakimiyet noktasında anlamlı bir bağ kurmasa da, anketin üçüncü bölümünde meslek yaşamında tanık olunan etik ihlalleri ölçen sorularda etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen çevrimiçi anketin ikinci bölümünde, gazetecilerin değerlendirilmesine sunulan yargı cümleleri temel olarak gazetecilik etik kodlarından oluşmaktadır. Bu yargılar, gazetecilerin özellikle haber kaynaklarıyla ilişkilerini düzenleyen meslek ilkelerinden oluşturulan ve özel durumları betimleyen cümlelerden oluşmaktadır. Gazetecilerin verilen durumlara yaptıkları değerlendirmelerden yola çıkarak, etik kodlara karşı olan tutumunu ölçmek amaçlanmıştır. Beşli Likert ölçeğine göre hazırlanan sorulara, gazetecilerin 1’den (Hiç Katılmıyorum) 5’e (Tamamen Katılıyorum) kadar bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Katılımcı gazetecilerin, verilen 22 soruya yaptıkları değerlendirmelere bakıldığında, çoğu soruda gazetecilerin etik kodlara uygun yanıtlar verdiği görülmektedir. Bahsi geçen sorularda, gazetecilerin etik kodların dışına çıkan bir tavır gösterdiği 3 başlık karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, gazetecilerin “Gazeteci, haber elde etmek amacıyla haber kaynağıyla kişisel yakınlık geliştirebilir.” sorusuna verdikleri yanıtta görülmektedir. Bu duruma olumlu ve olumsuz bakan gazetecilerin sayısı diğer sorulardan farklılık göstererek birbirine yakın saptanmıştır. Benzer bir diğer değerlendirme ise “Muhabirler devlet kurumları veya siyasi partiler tarafından düzenlenen yurtiçi ve yurtdışı programlara ücretsiz gidebilirler.” durumu için yapılmıştır. Bu durum için olumlu değerlendirme yapan gazetecilerin sayısının, olumsuz değerlendirme yapanlardan fazla olduğu görülmektedir. Son olarak “Parlamento muhabirleri, alanları gereği siyasetçiler tarafından yemeğe götürülebilir.” durumuna gazetecilerin yaptığı değerlendirmede, genelden farklı bir sonuç karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı gazetecilerin

yaptıkları değerlendirmelerde, bu duruma karşı alınan olumlu ve olumsuz yanıt sayısının eşit olduğu gözlenmiştir.

Çevrimiçi anket çalışmasının üçüncü kısmında, gazetecilere mesleki deneyimlerinden yola çıkarak sorular yöneltilmiştir. Öncelikli olarak, verilen belirli etik ihlallere tanık olup olmadıkları sorulmuş, sonra ise aynı etik ihlalleri kendilerinin gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri sorusu yöneltilmiştir. Gazeteciler verilen her bir etik ihlal için, çoğunlukla, meslek yaşamlarında kendisi dışında gazetecilerin yaptıklarına tanıklık ettiklerini ancak kendilerinin yapmadıklarını söylemişlerdir. Katılımcı gazetecilerin, en yüksek sayı ile kendilerinin ihlal ettiğini söylediği konu haber kaynağı ile yakınlık geliştirme olmuştur. Gazetecilerin kendi eylemlerinin değerlendirildiği sorular arasında, en yüksek “Evet” yanıtının saptandığı soru bu olmuştur. Gazetecilerin üçte birinden fazlası meslek hayatlarında haber kaynaklarıyla iş dışı ilişkiler geliştirdiklerini söylemişlerdir.

Gazeteciler “Katkı ve Görüşler” başlığıyla açılan dördüncü ve bağımsız bölümde en çok, hediye kabul etmenin gazeteciliğine bir etkisi olmadığına ve hediye kabul etmenin normalleşiğine değinmişlerdir. Yine aynı bölüme not düşen gazeteciler, yurtiçi ve yurtdışı gezilerin haber kaynakları tarafından karşılanmasının Türkiye’de yerleşmiş bir durum olduğundan bahsetmişlerdir.

4.2.2. Gazetecilerle Haber Kaynaklarıyla Yaşanan Etik Sorunlar Üzerine Yapılan Derinlemesine Görüşmeler

Yapılan araştırmada, anket çalışmasından sonra ikinci veri toplama yöntemi olarak derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Anket sonuçlarından da faydalanılarak, gazetecilerle yarı yapılandırılmış soruların yöneltildiği görüşmeler sağlanmıştır. Anket çalışmasında ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilerek, gazetecilerin haber kaynakları ile yaşadıkları etik problemler üzerinde durulmuştur. Araştırmanın derinlemesine görüşme bölümünde, daha çok gazetecilerin meslek hayatları süresince karşılaştıkları haber kaynaklarıyla ilişkilerden doğan etik ihlaller saptanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra alan muhabirliklerinde yaşanan belli başlı etik sorunlar üzerinde durulmuş, Türkiye’de gazetecilik mesleğinin etik ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Aynı zamanda, yapılan görüşmelerde gazetecilerden Türkiye’de gazeteciliğin dünü ve bugünü hakkında değerlendirmeler alınmıştır.

Derinlemesine görüşmeler, Türkiye’de gazetecilik yapan 12 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Gazetecilerin cinsiyet, yaş, mesleki deneyim ve çalıştığı alanlar Tablo-1’de verilmiştir.

Görüşülen gazetecilerin bir kısmı, şu an aktif olarak çalışıyor olmaları nedeniyle isimlerinin açıkça verilmesini istememiştir. Görüşmeye katılan bazı gazeteciler ise, meslek yaşamlarında tanıklık ettikleri etik ihlallerin bir kısmını sadece kendilerinin biliyor olması nedeniyle isimlerinin verilmemesini istemiştir. Bu nedenle çalışmada derinlemesine görüşme yapılan gazeteciler, kodlama yöntemiyle isimlendirilecek ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu şekilde anılacaklardır.

	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Deneyim	Çalıştığı Alan
K1	ERKEK	49	28	Parlamento Muhabiri
K2	KADIN	51	29	Siyasi Parti Muhabiri
K3	KADIN	53	32	Parlamento Muhabiri
K4	ERKEK	57	38	İstihbarat Şefi
K5	KADIN	52	29	Haber Müdürü
K6	KADIN	50	27	Parlamento Muhabiri
K7	ERKEK	63	39	Okur Temsilcisi
K8	ERKEK	52	30	Ekonomi Muhabiri
K9	KADIN	51	28	Ekonomi Muhabiri

K10	ERKEK	47	25	Siyasi Parti Muhabiri
K11	ERKEK	38	14	Müzik Yazarı
K12	KADIN	50	26	Parlamento Muhabiri

Tablo 4.1. Derinlemesine Görüşme Yapılan Gazetecilerin Demografik Bilgileri

4.2.2.1. Gazetecilerin haber kaynaklarıyla profesyonel olmayan ilişkileri

Gazeteciler, haber kaynaklarıyla mesleki sınırlarının dışında ilişkiler geliştirmesi yaygın bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetecilerin geliştirdikleri etik ihlallere neden olabilecek bu tür ilişkilerin, yapılan anket çalışmasında Türkiye basınında sık karşılaşılan bir durum olduğu görülmüştür. Bu nedenle, yapılan görüşmelerde katılımcı gazetecilere, gazetecilerin haber kaynaklarıyla profesyonel iş ilişkisi dışında ilişkiler geliştirmelerine dair düşünceleri sorulmuştur. Bu noktada gazetecilerden, söz konusu etik ihlalle ilgili neler düşündüklerini ve meslek yaşamlarında karşılaştıkları örnekleri anlatmaları istenmiştir.

Türkiye’de bazı alan muhabirliklerinde kaynakla özel ilişkilerin sıkça karşılaşılan bir durum olduğunu söyleyen ve kendisi uzun yıllar parlamento muhabirliği yapmış olan K3:

“Örneğin, bir siyasi partiye bakan bazı erkek muhabirlerin, o partinin yöneticilerine ‘ağabey’ diye hitap edip, kol kola girip, kulis koridorlarda yürüdüklerine tanıklık ettim. Akşamları sıkça yemeklere gitmelerine tanıklık ettim. Haber kaynağıyla yaşanan bu fazla samimi ilişkilerin, tarafsız habercilik açısından sıkıntılı bir durum olduğunu düşünüyorum.”

Benzer bir şekilde, deneyimli bir gazeteci ve istihbarat şefi olan K4:

“Meslek yaşamım boyunca meslektaşlarımın, siyasilerle ve iş adamlarıyla profesyonel iş ilişkisi dışında ilişkiler geliştirdiklerine tanıklık ettim. Örneğin, siyasi parti muhabirliği yapan gazetecilerin bir süre sonra kendilerini partili gibi hissetmeye/duyurmaya çalıştıklarını ve kurdukları ilişkiler sonucu yemek ısmarlatmaktan otel faturasını ödetmeye; yakınlarının adına kurduğu şirketler aracılığıyla partilerin

seçim kampanyalarını yürütmekten, milletvekili olmaya kadar bir dizi çıkar sağladıklarını gözlemledim.”

Uzun yıllar parlamento muhabirliği ve haber müdürlüğü yapan bir başka katılımcı olan K5 ise:

“Gazetecilerin haber kaynağı olan siyasetçilerle karşılıklı bir çıkar ilişkisi içerisine girdiğine çok tanıklık ettim. Ancak şöyle bir durumdan da bahsetmek isterim, çok yakın bir gazeteci arkadaşım siyasete girdi ve onunla ilişkim hala devam ediyor. Haber kaynağı olarak o kişiyle görüşmemeyi tercih ediyorum ama önceden tanıdığım arkadaşımın şu an politikacı olması nedeniyle hayatımdan çıkarmam.”

Gazeteci-haber kaynağı ilişkilerinde aşk ilişkisinin de görülebildiğini söyleyen K5:

“Hala mecliste olup gazetecilik yapan, siyasetle gönül ilişkileri olan gazeteciler var. Eski dönemlerde bilgisayarlar yeni hayatımıza girdiğinde kendine bilgisayar aldırın, para alan vs. böyle ilişkilere sahip meslektaşlarımız oldu. Hatta biri, gönül ilişkisi yaşadığı siyasetçiye evini döşetti, değeri yüksek takılar kabul etti ve gazetecilik yapmaya devam ediyor.”

Gazeteci-haber kaynağı arasındaki aşk ilişkilerine örnek veren bir diğer katılımcı olan K10 :

“Belirli bir siyasi partiyi izleyen bazı muhabirlerde, o partiden daha kolay bilgi almak adına, çok fazla yakın ilişkiler kurulduğuna zaman zaman tanık olabiliyoruz. Bu yaklaşmanın sonucunda gazeteci siyasetçi ile koruması gereken ilişki sınırını aşabiliyor. Zaman zaman siyasetçi ile o alana bakan gazeteciler arasında aşk ilişkileri de gelişebiliyor. Geçmişte baktığı siyasi partinin milletvekiliyle evlenen bir gazeteciye de rastladık.”

K7:

“Gazetecilik meslek hayatımda haber kaynaklarımla iş dışında da ilişkilerim oldu. Bu da açıkçası normal bir durum olarak karşılanmalı. İnsanlar senin kim olduğunu bilmeden konuşmuyor. Onlarla vakit

geçirmek iyi birşeydir diye düşünüyorum. Diğer bir konu da özellikle siyasi parti muhabirliğinde yaşanıyor gözlemlerime göre. 4-5 muhabir bir grup kuruyor. Aynı anda parti binasına gidiyor, aynı soruyu aynı manşeti atıyorlar. Ancak belirli süreç sonunda bu kişiler partileri savunur hale gelmiş durumda. Ofis içerisinde o partiyle alakalı savunmalara geçiyorlar. Haber kaynakları ile son derece seviyesiz konuşmalar olabiliyor bazen. Bu durum da ofistekilerce acaba doğru kişilerle doğru işi mi yapıyoruz sorusunu akıllara getiriyor.”

Bir diğer katılımcı olan K1 ise:

“Farklı bir bakış açısıyla yaklaşacak olursak, gazeteci ile haber kaynağı arasındaki çizgilerin kesin olarak belirlenemeyeceğini, birçok faktörün bu konuda etkili olduğunu düşünüyorum. Kaynakla geliştirilen ilişkilerin her zaman gazeteciliği etkilemeyecebileceğini düşünmekteyim. Meslek yaşantımda, aynı anda yakın aile dostum diyebileceğim pek çok haber kaynağım oldu. Ne dostluklarından ne de haber kaynağım olmalarından vazgeçmedim. Meslekle özel yaşam arasında, sınırları taraflarca bilinen bir mesafe korundukça, meslek etiğine hiçbir aykırılık yaşanmadığını söyleyebilirim.”

Siyasi parti muhabiri olan K9:

“Haber kaynağı ile gazeteci ilişkisinin sosyal yaşamda diğer ilişkilerden ayrı düşünülemediğini düşünüyorum. Meslek yaşamımda haber kaynakları ile dostluk ilişkisi çerçevesinde ilişkiler geliştirdim ancak bu hiçbir zaman gazeteci kimliğimin önüne geçmedi. Gazeteci-haber kaynağı ilişkisi belli bir zamanın ardından iş dışı arkadaşlık ilişkisine dönüşebilmesi gayet doğaldır. Bu durum, yayımlanan haberlerin içeriğini etkilemediği sürece etik bir sorun teşkil etmez.”

Yine siyasetçilerle yoğun ilişkilerin olduğu parlamento muhabirliğinden gelen K12:

“Meslek yaşamımı boyunca bu tür ilişkilerden özellikle uzak durdum. Etik anlamda gazeteciliğine gölge düşürecek böylesi ilişkilerden uzak bir meslek yaşamı geçirdim, ancak parlamento muhabirliğinde bu gibi ilişkilerle çok karşılaşılıyor. Samimiyet geliştiren bazı gazeteci arkadaşlar var. Alan gazetecisi olan bazı gazeteciler bakanlarla

samimiyet geliştirip kahvaltıya, yemeğe, yurtdışı gezilere gidiyorlar. Daha çok ekonomi muhabirleri ve parlamentodan yapan bazı arkadaşlar var. Birçok kez bakanlara ‘Şu ülkeye gezi ayarlasak, çok merak ediyorum’ dendiğine bile tanık oldum.”

Gazeteci haber kaynağı arasındaki ilişkiler üzerine yorum yapan K1:

“Siyasilerle duygusal anlamda ilişki kurmak doğal karşılanabilir, sonuçta insani ilişkidir. Siyasilerle duygusal ilişki, aşk ilişkisi; etik anlamda toplumun genel ahlak kurallarından ayrı bir sorun olarak görülmemelidir. Ancak, bu ilişkinin meslek yaşamına yansıtılması, mesleki etik açısından kaygı vericidir. Türkiye’de bir televizyon muhabirinin bir bakan ile ilişkisi nedeniyle o bakanı sık sık ekrana çıkartarak, o bakanın kariyerinde yükselmesine katkıda bulunması ve bir süre sonra aynı bakanın araya girmesiyle medya kuruluşlarında üst düzey görevlere atanması buna verilebilecek en somut örnektir.”

Siyasi parti ve parlamento muhabirliği özelinde bakıldığında, gazeteci ve haber kaynağı ilişkisi çok karmaşık ilişkilere sahne olabilmektedir. Geçmişte ve bugün gazeteci-siyasetçi ilişkisine dair katılımcılardan görüşleri istenmiştir.

Deneyimli bir gazeteci olan K8 bu konuyla ilgili,

“1980 sonrası Özal döneminde yaşanan, o dönemin ANAP gazeteciliği kavramı vardı. ANAP gazeteciliği o dönemin en prestijli gazeteci gruplarından biriydi. Özal, o dönem medya patronlarına karşı savaş açmasına rağmen, o kurumlarda ANAP’a bakan ve kendine yakın çalışan muhabirleri maddi çıkarlarla, birtakım güzelliklerle onore etti. Özal medya patronlarıyla kavgalı olsa bile, muhabirlerle arkadaşlık ilişkisi kurardı. Akreditasyon uygulamazdı. Böyle oldukça ve Özal’ın ANAP muhabirlerine sağladığı olanaklar görüldükçe, ANAP muhabirliği geleneği oluştu. Bu çok fazla etik ihlal barındıran bir dönemdir. ANAP muhabirleri asla aleyhte bir haber yayımlamazdı. Aynı dönemde gazeteciler hediye, seyahat, giyim çeki gibi çıkarların yanı sıra pek çok ayrıcalığa da kavuştu. İktidara bakan gazetecilerin kurduğu Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık Muhabirleri Derneği’ne, devlet tarafından Ankara Bahçelievler semtinde sağlık ocağı tahsis edildi. Yine

aynı dönem Gazeteciler Cemiyeti'ne Antalya'nın Kaş ilçesinde arazi tahsis edildi. Yozlaşmayla dolu olarak nitelediğim bu dönemde, iktidara yakın olan ve meslektaşlarımız arasında çok da ciddi gazetecilik yaptığı düşünülmeven birtakım gazeteciler, köşe yazarlığı, genel yayın yönetmenliği gibi pozisyonlara getirildi.”

Haber kaynağı ile profesyonel olmayan ilişkilere tanıklık eden bir diğer gazeteci olan K2:

“Bir dönem belediye başkanlarının maaşa bağladığı gazeteciler oldu. Ankara'da gerçekleşen bu olayda, belediyenin aleyhinde haber yapılmaması ve röportajlara yer verilmesi şartıyla gazeteciler belediyeden maaş alıyordu. Yine aynı dönem, dönemin başbakanının bir kombi fiyatına ev sahibi yaptığı gazeteciler vardı. Başbakan elindeki yetkiyi kullanarak yapılacak olan site için arsa tahsisi sağladı, iktidara yakın bir şirket de kat karşılığı konut yaptı. O dönemin iktidar partisine bakan gazeteciler bu siteden ev sahibi oldular.”

K10 ise benzer bir ilişkiye örnek vermiştir:

“Bir dönemin milletvekili kooperatiflerinde gazetecilere kontenjan verilerek bir ayrıcalık sağlanmıştı. O dönem Emin Çölaşan'ın yazılarına da konu olmuştu hatta bu durum. Tabii bunlar gazetecilerin siyasetçilerle geliştirdiği sıkı bağlar sayesinde gerçekleşti.”

Gazeteci siyasetçi ilişkilerini değerlendiren K6:

“İktidara yakın olan gazetecilerin kendini devlet kurumu olan TRT ve Anadolu Ajansı'na transfer ettirme gibi bir istekleri her zaman vardı. Medya sahiplerinin zamanla yargıda da halletmesi gereken işler olmaya başladı. Güçler ayrılığının o dönem fiilen var olması, sadece iktidara yakın olmanın her kapıyı açmadığı yıllardı. Bu nedenle yargı çalışanlarının yakınları gazetelerde, televizyon kanallarında istihdam edilmeye başlandı. Hatta iki yıllık gazetecilerin temsilci konumuna getirildiğine tanıklık ettik.”

K6:

“Bir dönemin ‘Baykal muhabirleri’ olarak geçen bir grup gazetecinin bu ilişkilerden çok çıkar sağladı. O dönem Baykal, özel kalemi istemediği sürece hiçbir gazeteciyle görüşmezdi. Ancak Baykal muhabirleri denen bir grup gazeteci vardı ve haberler sadece bu 4-5 kişiden oluşan ekibe veriliyordu. Gazeteciler, Baykal’dan kritik bir haber aldığı anda bunu servis etmeden, gazeteye geçmeden önce borsadan hisse alıp satıyorlardı. Buna bire bir tanıklık ettim.”

Kültür sanat alanındaki ilişkiler konusunda görüş sunan K11:

“Geliştirilen ilişkiler çok masum değil, bu işten çok para kazanamıyorlarsa başka sektörlere yöneliyorlar. Bir şirketle organik bir bağ kurmaya başlıyorlar ve ona karşı olumsuz bir yayın yapma şansı ortadan kalkıyor. Organizasyon işinde, hem bir şirketin PR’ında çalışıp dergi ve organizasyon firmaları arasında aracı görevi üstlenip bir yandan da dergide yazı yazan insanlar var. Müzik şirketleri ilan vererek reklam yapmak yerine röportaj isteğiyle gelebiliyor. Ya da örneğin bir şirket sene boyunca bir dergiye tam sayfa reklamlar veriyorsa, o şirketin sponsorluğunda yapılan bir organizasyon gazetede çok yer alır. Bu yazılı bir kural değil fakat Türkiye’de bir gelenek, sadece kültür sanata da özel değil. Bir müzik yazarı, kişisel arkadaşlık geliştirdiği insanların köşelerinde reklamını yapabiliyorlar. Ya da magazin muhabirliğinde olduğu gibi kaynağıyla yakınlık geliştirerek haber elde etme konusunda yarar sağlayabiliyor.”

Gazetecilerle yapılan görüşmelerin sonucunda, geçmişten bugüne gazeteci ve haber kaynağı arasında gelişen ilişkilerin süregeldiğini görmekteyiz. Özellikle siyasetçilerle temas halinde olan parlamento muhabirliği, siyasi parti muhabirliği gibi alanlarda gazetecilerin siyasilerle karşılıklı çıkar ilişkisine girmeye yatkın olduğu görülmüştür. Bu ilişkiler çıkara dayalı olmayan dostluk ilişkisinden, aşk ilişkisine kadar gitmekte, gazeteciler tarafından elde edilen çıkarlar bazen doğrudan, bazense bilgiye yakın olma durumundan kaynaklı dolaylı çıkarlar şeklinde olabilmektedir.

4.2.2.2. Çıkar karşılığı yapılan/yapılmayan haberler

Gazetecilerin çıkar karşılığı haber yayımlaması ya da yayımlamaktan vazgeçmesi, anket çalışmasında gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun meslek yaşamlarında tanık

olduğunu söylediği bir durumdu. Buradan yola çıkarak, katılımcı gazetecilerle yapılan görüşmelerde konu başlığı olarak ele alındı. Gazetecilerden, bir gazetecinin çıkar karşılığı haber yayımlaması ya da yayımlamaktan vazgeçmesi hakkında neler düşündüklerini ve deneyimlerini paylaşmaları istendi.

Katılımcılardan K3:

“Bir gazetecinin çıkar karşılığı böyle bir durumun içine asla girmemesi gerekir. Gazetecilik kamu yararına yapılan bir meslektir, herhangi bir çıkar sağlama düşüncesi gazetecilik mesleği için aşağılayıcı bir durumdur. Esas amacı haber vermek ve bilgilendirmek olan gazetecinin, teklif edilen herhangi bir şey karşılığında bu görevini yapmaması kabul edilemez. Bana meslek yaşamım boyunca böyle bir teklif gelmedi, ancak bazen gazetecilerin baktığı siyasi partiyle özdeşleşmesi bu durumu doğurabiliyor. Bazı gazetecilerin izledikleri siyasi parti ile fazla yakınlaşıp, o partinin sözcüsü ya da koruyucusu gibi davrandıklarına da tanıklık ettiğimiz zamanlar çok oldu. Bazı gazetecilerin, baktığı siyasi parti hakkında eriştiği bir haberi ‘Bunu yazarsam partiye sıkıntı olur’ gerekçesiyle görmezden geldiklerine ve haberi yazmadıklarına tanıklık ettim.”

Gazetecilerin çıkar karşılığı haber yayımlayıp yayımlamama konusunda K5:

“Meslek yaşamım boyunca böyle bir olayı gerçekleştirmedim. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, kendini böyle bir duruma sokanın gazetecinin kendisidir bence. Gazeteci yazdığı veya yazacağı herhangi bir haberi kurumu dışında kimseye denetletirmek, haberin elinde olduğunu söylemek zorunda değildir. Haber kaynağına gidip de ‘Elimde aleyhine böyle bir haber var’ dersin, gelebilecek her türlü engelleme riskine girersin. Bir diğer bakış açısıyla, kaynağını elindeki haber konusunda bilgilendiriyorsan ‘Sen ne teklif ediyorsun?’ demek gibi bir şey olur bu.”

Bir diğer katılımcı olan K8:

“Bu konuyla ilgili meslek yaşamımda tanıklık ettiğim ve herkesin bildiği bir örnek vereyim. Sektörde gazetecilik yapan çoğu meslektaşımız bu olayı bilir. Bugün hala gazetecilik yapan ve

gazetecilikleri övülen iki gazeteci etik olarak hiç doğru bulunmayan bir olaya imza attılar. Türkiye'de iki gazeteci, medya kuruluşunda çalıştıkları patronun özel bilgilerine sahip dosyaları rakibi işadamına sunarak, onun medya organına yüksek ücretlerle transfer olmuştur. O dönem Uzan Grubu'na ait Star Gazetesi'nde çalışan iki muhabir, Uzanların telekomünikasyon şirketi Telsim'in en büyük rakibi olan Karamehmet'e ait Turkcell aleyhinde dosya toplamakla görevlendirildiler. Turkcell aleyhine dosyaları toplayan iki muhabir, beklenmedik bir şekilde ellerindeki dosyaları Karamehmet'e götürerek pazarlık masasına oturdular. Bunun karşılığında o dönem Karamehmet'in olan Akşam Gazetesi'nde temsilcilik ve köşe yazarlığı elde ettiler. O dönem transfer olan bu iki kişi Ankara gazetecileri tarafından protesto edildi tabii, ancak hala meslekteler.”

K1:

“Gazetecilerin, ellerinde bulundurduğu haberle çıkar sağlamasına en somut örneklerden biri, 19 Şubat 2001 tarihinde Çankaya Köşkü'nde yapılan Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı'nda Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında yaşanan ‘Anayasa fırlatma krizi’ sırasında yaşananlardır. Bu kriz sırasında, toplantıyı izleyen gazetecilerden bir kısmının, özellikle koalisyon ortaklarından birinin muhabirliğini yapanların, krizin çıktığı duyulur duyulmaz (-ki krizin çıktığı an ile kamuoyunu duyurulduğu an arasında epey zaman vardır) olayı çalıştıkları medya organlarına ve kamuoyuna duyurmak yerine telefonla aracı şirketleri arayarak borsada işlem yapmayı tercih ettikleri, meslektaşları arasında dilden dile dolaşmıştır. O gün toplantıyı izleyen gazetecilerin kimlikleriyle, o gün İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem yapanlar karşılaştırıldığında, söz konusu isimleri belirlemek olanaklıdır.”

Görüş bildiren bir diğer katılımcı olan K12:

“Çıkar karşılığı haberin yayından kaldırılması durumu, haberi yapan muhabirin dışında kurum sahibi ve yöneticilerine yapılan baskı veya tehdit nedeniyle yaşanabiliyor. Şahsen ben bu durumu pek çok kez deneyimledim.”

Gazetecilerin deneyimlerini paylaştığı, çıkara bağlı olarak haber yayımlama ve yayımlamaktan vazgeçme durumu Türkiye basınında örnekler barındırmaktadır. Görüşmeci gazetecilerin aktadıklarına göre, bireysel olarak ihlal edilen bir meslek ilkesi olmanın yanı sıra, bu durum basının sermaye yapısından da kaynaklanabilmektedir. Gazeteciler bu gibi durumlarda, gazetecinin kendisine sorumluluğun yüklenilmesinden çok kurumlara yüklenilmesi ve odaklanması gerektiğini söylemişlerdir.

4.2.2.3. Gazetecilerin taraf olması

Katılımcılarla görüşülmesine karar verilen bir konu, gazetecilerin tarafsızlığı/tarafgirliği olmuştur. Örneğin, bir siyasi parti muhabirinin siyasi görüşünün baktığı siyasi partiyle aynı doğrultuda olmasının faydalı mı sakıncalı mı olacağı ve bunun gazetecinin tarafsızlık ilkesiyle pratikte çatışıp çatışmayacağı konuşulmuştur. Özellikle siyasi parti ve parlamento muhabirlerinin görüşlerinin önemsendiği bu konuda, gazetecilerin meslek yaşamlarından varsa örnekler sunmaları da istenmiştir.

K3, konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Bu durum gazetecinin siyasi görüşünün ne olduğuyla değil, gazetecinin karakterinin nasıl olduğu ve mesleğini profesyonel biçimde yapıp yapmadığıyla ilgilidir. Gazetecinin siyasi görüşünün muhabirliğini yaptığı partiye yakın olması, eğer gazeteci meslek ilkelerini sürekli göz önünde tutabilecek bir yapıya sahipse fazla sorun yaratmayabilir. Ancak, uygulamada, bu durumun dışına çıkıldığı zamanlar olabiliyor. Baktığı siyasi partiye görüş olarak kendisini yakın hisseden bir gazeteci, o partiyle ilgili haber niteliği taşıyan olumsuz bir konuyu ‘Bunu yazarsam parti zarar görür’ gibi gerekçelerle görmezden gelebiliyor. Ya da siyasi görüş olarak yakın olmasa bile o siyasi partideki haber kaynakları ile ilişkilerinin bozulmasına neden olabileceği endişesiyle bazı haberleri yazmaktan kaçınabiliyor. Çünkü, böyle bir durumda haber alması zorlaşacağından, çalıştığı kuruma da haber götürememe endişesi gibi nedenlerle bazı haberlere otosansür uygulayabiliyor. Yıllarca kendi siyasi görüşüme zıt siyasi partilere baktım, bu durumun herhangi bir yararını veya zararını görmedim. Gazetecilik mesleği kendi yaşam görüşünden bağımsız profesyonel bir meslek, kendi siyasi görüşümün karşısında bir partiye baksam da bundan rahatsızlık duymadım.”

Bu konuyla ilgili meslek yaşamında bir örnekle karşılaştığını söyleyen K5,

“Haber müdürlüğü yaptığım sırada bir siyasi parti muhabirinin partizanlaştığına tanık oldum. Siyasi parti muhabirliğine yeni başlayan bu muhabirin haber dili ve dünya görüşü giderek baktığı partiye benzemeye başladı. Baktığı alanla özdeşleşen muhabirlerle karşılaştım. Bu sözünü ettiğim muhabir giderek nesnel haber yazmaktan uzaklaşıyordu. Haber almak için fazla tabi olmuş ve eleştirel haber yazamıyordu, hatta parti ağzıyla haber yazıyordu. İşinden olmasın diye yazdığı haberlerin hepsini düzeltiyordum. Kişi ya da kurum farketmez, gazetecilik mesleğinin nasıl olduğunu unuttur, profesyonellikten uzaklaşıp yalakalık yaparak haber alırsan, kurum ya da kişi senin ensene çöker ve haberine müdahale eder.”

K10:

“Muhabir açısından genelde bunun bir önemi yok benim için. Türkiyede birçok partiye baktım, bu daha çok kişilerle ilgili bir şey. Siyasi görüşünün yakın olması nedniyle daha rahat sohbet ediyorsundur ama diğer partilerle de bir gazeteci olarak aynı şekilde iletişim kurabilmen gerekir. Hatta çalıştığın kurumun ya da senin ideolojik görüşünün yakın olması bazen sorunlara bile yol açabiliyor. Nazının geçeceğini düşündüğü için daha sıkıntılı bile olabiliyor. Ancak genel olarak gazetecilikte siyasi görüşünün bir önemi yok.”

K4:

“Gazetecinin profesyonel olduğu sürece bunu işine yarayacak bir fırsata çevirebileceğini düşünüyorum. Gazeteci, muhabirliğini yaptığı siyasi parti ile aynı siyasal görüşte olabilir. Bu, o muhabirin, parti içerisindeki haber kaynaklarına ulaşımında kolaylık sağlar. Eğer, partiyle ilgili sadece siyasal görüşü doğrultusunda gelişmeleri değil, tüm gelişmeleri haberleştiriyorsa ya da parti ile ilgili siyasal görüşüne uygun olmayan gelişmeleri haberleri gizlemiyorsa, muhabirin siyasi parti ile aynı siyasal düşüncede olması etik açıdan bir sorun oluşturmaz. Ancak gazeteci tüm bu koşulları sağlasa dahi, baktığı siyasi partiye karşı nesnel olmasının da bazı olumsuz sonuçları olabilir. Parti ile ilgili olumsuz

gelişmeleri de haberleştiren objektif bir gazeteci, bizzat parti yöneticileri tarafından dışlanabilir ya da çalıştığı kurum yöneticilerine şikayet edilerek görevinden uzaklaştırılması sağlanır. O nedenle ki Türkiye'de siyasi parti ile aynı görüşü paylaşmayan muhabirlerin o partinin muhabiri olarak çalışması ya da aynı görüşü paylaşırsa bile, baskılar sonucu objektif kalabilmesi çok zordur. Kaldı ki, son dönemde 'akreditasyon' adı altında gazetelere ve gazetecilere getirilen kısıtlamalar, en büyük tehditlerden biridir.”

Kültür-Sanat alanında çalışan K11:

“Hayranlık kurumu bir müzik yazarının yazılarını etkileyebilir. Bir grubu sevdiği için yazılarında yer alabiliyor. Sonrasında aynı grubun organizasyonunda yer alabiliyor ya da bunun karşılığında yurtdışında grubu, sanatçıyı izleyebiliyor.”

4.2.2.4. Ekonomi muhabiri-haber kaynağı ilişkisi

Ekonomi gazeteciliği serbest ekonomi piyasasının yükselişiyle, bugünkü anlamıyla ilk ortaya çıktığı dönemden bu yana etik ihlallere çok konu olan bir alan olagelmiştir. Ekonomi gazetecilerinin özellikle haber kaynağı olan şirketlerle ve kurumlarla yakın ilişkisi araştırmanın bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu kısımda ekonomi gazeteciliği özelinde yaşanan etik ihlaller, katılımcı gazetecilerle tanıklık ettikleri etik ihlal içeren olaylar ele alınmış, ekonomi gazeteciliğinin geçmişi ve bugünü tartışılmıştır.

Bu konuda görüşülen K3:

“Gazetecilerin etik davranış kodlarını her alanda benimsemesinin gereklidir. Ekonomi muhabirlerinin de haber kaynaklarını oluşturan özel şirket sahipleri ile ilişkilerinde meslek ilkelerini gözeterek davranmaları elbette beklenir. Bir ekonomi alanına bakan, her gün ekonomiyle ilgili halkı aydınlatma adına bir çok yorum yapan bir televizyoncunun, bir GSM firmasının reklamında oynadığına tanıklık ettik. Bu bana göre etik ilkelere son derece aykırı bir durum. O televizyoncu, önüne reklamına çıktığı firmayla ilgili bir haber geldiğinde bunu halka duyurma konusunda ne kadar dürüst davranabilecektir mesela... Ekonomi haberlerini izlerken birdenbire aynı programda sunuculuk yapan gazetecinin bir reklamı giriyor. O sırada anlayamıyorsunuz program

devam mı ediyor yoksa bu bir reklam mı. İlerledikçe farkediliyor ki bir GSM firmasının reklamıymış. Bir gazetecinin reklam yüzü olması ve haber kaynağı olan şirketlerle ilgili böyle bağlarının bulunmasını doğru bulmuyorum”

K5:

“Ekonomi muhabirliği özelinde hediye ve bedava seyahat kültürünün daha yaygın. Ekonomi muhabirleri şirketlerin düzenlediği seyahatlere, organizasyonlara katılmaya çok açıklar. Özellikle İstanbul gazetecilik piyasası bunu normalleştiriyor. Büyük şirketlerin yoğun olduğu bir kentte gazetecilik yapmaları nedeniyle ekonomi gazeteciliği alanında etik ihlallerin İstanbul’da daha çok yaşandığını düşünüyorum.”

K8 ise şöyle görüş sunmuştur:

“Ekonomi muhabirliği geçmişi olan bir gazeteci olarak, meslek yaşamında karşılaştığı etik ihlallerden örnekler vereyim. Ekonomi gazeteciliğinin ilk yıllarında kurulan Ekonomi Muhabirleri Derneği ile mesleki etik sınırlar çizilmeye çalışılsa da bunun çok başarılı olamadı. Şöyle bir olaydan bahsedeyim: Derneğin İstanbul şubesinin davetiyle İstanbul’a gittik. Etkinlik düzenlemişler, çok lüks bir restoranda yemek yendi, yine hatırı sayılır lüksükte bir otelde konakladık. Sonradan öğrendik ki bu gezimizin tüm masraflarını TÜSİAD karşılamış.”

Konuyla ilgili olarak K12:

“İstanbul ekonomi muhabirleri halkla ilişkiler ve reklam ajansı gibi çalışıyorlar. Şirketlerden basın danışmanlığı yaparak para aldıklarına dair söylentiler var. Zaten bunların söylentiyle kalmadığı, bir kısım gazetecinin şirketlerin reklamlarında boy göstermesinden bile anlaşılıyor artık. Şirketlerin PR çalışmalarına yardımcı oluyor ve çalıştığı medya kuruluşuyla şirket arasında bir aracı görevi görerek gazetecilik sıfatlarından nemalanıyorlar.”

Katılımcı gazeteciler ekonomi gazeteciliği alanında yaşanan etik ihlalleri anlatmış, özellikle ekonomi muhabirliği kökenli gazetecilerin deneyimleri Türkiye basınında, ekonomi gazeteciliği özelinde yaşananları göstermiştir. Ekonomi muhabirlerinin şirketlerle

bire bir ilişkilerine vurgu yapan görüşmeci gazeteciler, medya patronlarının da özel şirketlerle olan ilişkilerinin etik ihlallere neden olabildiğini söylemişlerdir.

4.2.2.5. Talimatla yapılan gazetecilik

Gazetecilerle görüşülen bir diğer konu başlığı ise haber kaynağının talimatı ile haber yapma olmuştur. Katılımcı gazetecilerin görüş ve deneyimleri alınmıştır.

Bu konu ile ilgili konuşan K3:

“Haberin içeriğine sadece gazetecinin karar verebilir ancak bu konuda da etik ihlaller sıkça yaşanıyor. Mesleğini hakkıyla yapan hiçbir gazeteci haber kaynağının talebi ile haber değeri olmayan bir şeyi haber yapmaz ve de yapmamalıdır. En azından ben yapmadım. Haber kaynağı ‘Şöyle bir şey var’ diyerek bir konuyu anlatır, haber değeri taşıdığını düşünüyorsanız, bunu haberleştirirsiniz. Ancak son yıllarda, medyada, özellikle basın danışmanlarının gönderdiği mailerle haber yapıldığına tanıklık ettim. Basın danışmanları, bir konuyu haberleştirip, hatta metnini bile yazıp, bunu da kendilerini izleyen muhabirlere gönderiyorlar. Gazeteciler de bunu alıp, sorgulamadan haber olarak çalıştığı kuruma veriyor. Bu olay, haberin tek yanlı olması yanında, gazetecinin de pasif hale gelmesine, adeta gazetecilerin tek elden neredeyse yönetilmesine neden oluyor.”

Aynı konuda konuşan K4 ise:

“Haber kaynağının talimatı ile haber yapmanın gazetecilik ilkelerine aykırıdır fakat talep edilen haberin gerçekten haber değeri varsa haberleştirilebilirsiniz. Gazetecinin haber kaynağının talebiyle haber yapması, eğer haber yapılması istenen konu, gerçekten haber değeri taşıyorsa, kabul edilebilir bir durumdur. Haberi yapan kişi, sadece haber kaynağının verdiği bilgiyle yetinmeyip, konuyla ilgili tüm ayrıntıları değerlendiriyorsa, gazetecinin pasif hale geldiğini söylemek olanaklı değildir. Ancak, gazeteci haberi, sadece haber kaynağının verdiği bilgiyle sınırlı tutuyorsa, adeta onun dikte ettirdiklerini haberleştiriyorsa, bu durumda gazetecinin pasifleşmesinden söz edilebilir. Günümüz Türkiye'sinde, özellikle siyasi haberler konusunda gazetecilerin pasifleştiğini söylemek olanaklıdır. Türkiye'de artık siyaset

muhabirleri, özellikle de iktidar muhabirliği yapan gazeteciler, liderlerin söylediklerini haberleştirmekten başka haber üretmeyen gazeteciler haline gelmişlerdir. Onlar için gazetecilik, ‘liderin söylediklerini atlamama’ boyutuna indirgenmiştir. Bu, gazetecilik değil, ‘vak'anüvislik’tir.’”

Müzik yazarı olan ve yazılarının son halinin haber kaynağı tarafından bazen istendiğini söyleyen K11:

“Yazdığım yazının ya da yaptığım röportajın son halini kimseye göstermedim, bazı istekler gelebiliyor. Yabancı sanatçılarla yaptıklarım da hiç böyle bir istekle karşılaşmadım ama Türkiye’deki sanatçılarda bu durum olabiliyor. “

Haber kaynağının talimatı ile haber yapma konusu, genel olarak gazetecilerin sıcak bakmadığı, ancak kaynağın haberleştirilmesi üzerine getirdiği bir bilginin eğer haber değeri taşıyorsa değerlendirilebileceği şeklinde karşılık bulmuştur. Gazetecilerin, çıkar karşılığı haber yayımlama/yayımlamama konusunda olduğu gibi, bazı durumlarda gazetecinin pasif konumda olduğu söylenmiştir.

4.2.2.6. Reklam alan köşe yazarları

Katılımcı gazetecilerle konuşulan bir diğer konu ise gazeteci ve köşe yazarlarının günümüzdeki durumu olmuştur. Gazetecilik kökeni olsun ya da olmasın bir medya çalışanı olan köşe yazarlarının, köşelerini; gazetecilerin haberlerini birer reklam alanı olarak kullanmaları hakkındaki görüşlerine başvurulmuştur.

Konu hakkında görüşlerini sunan K3:

“Köşe yazarlarının ve gazetecilerin asıl mesleklerini unutmaması gerekir ancak maalesef en çok etik ihlalin yaşandığı alanlardan biri bu. Bir gazetecinin esas görevi, haberini olabildiğince tarafsız yapıp, halka o konuda doğru bilgiler sunmaktır. Bazı sosyal sorumluluk projeleri, halk yararına çalışan, parayla ilgisi olmayan kurumlar dışında, hiçbir gazeteci maddi karşılığı olan hiçbir işe girmemelidir. Gazeteci, parasını çalıştığı kurumdan alır ve haberini yapar. Eğer birinden para alır ve bunun karşılığında yazı yazar ya da haber yaparsa, bunun doğruluk payının ne düzeyde olduğundan okuyucu ya da izleyici nasıl emin olacaktır. Yani,

karşılığında para aldığınız bir kuruma karşı ne kadar dürüst ve tarafsız bir gözle bakabilirsiniz ki. Kesinlikle doğru olmadığını düşünüyorum.”

K4:

“Gazeteci ve köşe yazarlarının günümüzdeki durumunu etiksel açıdan doğru bulmuyorum. Köşeyazarı ve gazetecilerin, mesleklerini icra ederken, yazı ve haberlerinde gizli ya da açık reklam yapması meslek etiğine uygun değildir. Bütün yaşamı boyunca hastaları ile diyaloglarında, yazdığı yazılarda ve yaptığı televizyon programlarında, işlenmiş gıdanın insan sağlığına ne kadar zararlı olduğunu anlatan bir tıp profesörünün, ‘Balık sağlıklıdır’ sloganıyla işlenmiş gıda olan bir balık konservisi reklamı yapması kadar, hedef kitlesini aldatma sonucunu doğurur. Aynı yazarın bir köşesinin de bulunması göz önüne alındığında bu son derece yanlış bir durumu doğurmaktadır. Aldatma karşılığında, maddi çıkar elde edilmesinin ise etik ile birlikte anılması olanaklı değildir.”

Köşe yazarlarının özellikle seyahat yazılarına vurgu yapan K5,

“Köşe yazarlarının köşelerinde kaleme aldığı gezinin haber değeri var mı o önemli. Köşe yazarının sponsorlu gezilere katılarak bunu köşelerinde reklam konusu yapmasını doğru bulmam. Köşe yazarlarının ekonomik özgürlüğü biz gazetecilerden çok daha fazladır. Sırf maddi çıkar elde etmek için bunların yapılması kamuoyunun güvenini de sarsmaktadır.”

K9:

“Belli uzmanlıkları nedeniyle köşelerde yer tutan yazarların yaptığı reklamlar, fikrine kıymet veren okurları yanlış yönlendirebilmektedir. Sağlık alanında uzman olan bazı yazarlar, zayıflama kamplarının ya da gıda ürünlerinin reklamlarını köşelerinde yapabilmektedir. Bu durum en başta toplumun medyaya güvenini zedelemekte, hatta uzmanların genel geçer görüşler sunması halk sağlığını bile tehdit edebilmektedir.”

Müzik yazarı olan K11:

“Festivaller döneminde bir yandan köşe yazarları bu organizasyonlar hakkında yazılar yazmaya başlar. Çünkü bu noktada akreditasyon, davetiye isteme işi devreye girer. Bunun için kültür sanat gazetecisi olmasına gerek yok, köşe yazarları bunu daha çok yapıyor.”

Gazetecilerin, köşe yazarlarının köşelerini kullanarak reklam yapması ve para kazanmasına karşı tutumu olumsuz olmuştur. Özellikle belli alanlarda bilir kişi, uzman olan köşe yazarlarının bu konuda daha fazla eleştirildiği görülmektedir.

4.2.2.7. Kabul edilen armağanlar ve zorunlu geziler

Etik anlamda tartışmalı ve anket sorularında da birçok katılımcı gazetecinin “Katkı ve Görüşler” bölümünde açıklama yaptığı konu olan, gazetecinin armağan kabul etmesi, bedava seyahatlere katılma konusu gazetecilerle görüşülmüştür. Bu konuda gazetecilerin deneyimlerinden faydalanılmış ve Türkiye’de armağan ve gezi kültürünün nasıl işlediğine dair bilgiler alınmıştır.

Armağan ve seyahat konusunda görüş belirten K3:

“Gazetecilerin haber kaynaklarından hediye, para ve bedava seyahat kabul etmesi konusunun biraz açılması gerekebilir. Örneğin, parlamento ve siyasi parti muhabirliği özelinde konuşacak olursam, haber kaynakları gazeteciye durduk yerde bedava seyahat hediye etmezler. Bu yaygın bir durum değildir. Ama, bir siyasi partinin kendi alanına bakan gazetecilerin masraflarını karşılayarak götürmesi çok sık rastlanan bir durumdur. Örneğin, seçim dönemlerinde, partiler, gazetecileri miting programlarına götürürler. Aracı parti tahsis eder, eğer konaklamalı ise, bazen bunu da parti karşılar. Akşam genel başkanının ya da yöneticilerin katılacağı bir yemek programı varsa, gazeteciler de bunu izleyecekse yemeğe katılırlar. Ama bütün bunlar, gazeteciye seyahat hediye etme kapsamında değerlendirilir mi, bence hayır. Siyasi partiler bazen de basını götürme gibi bir program yapmazlar. Bu durumda da, o medya kuruluşu, eğer o programı izletmek istiyorsa, gazeteciyi görevlendirir ve bütün masraflarını karşılar. Bu da sıkça rastlanılan bir durumdur.”

Armağan kabul etmenin kıstaslarına ve gazetecilerin bu konudaki tutumlarına değinen K6:

“Türkiye’de önceki dönemlerde hediyeler çok yaygındı. Gazetecileri, yılbaşı, bayram ya da bazı özel günlerde çeşitli hediyelerin gönderilmesine de sıkça rastlanır. Bundan 25-30 yıl önce, özellikle yılbaşlarında, gazetecilere içki, anahtarlık, kalem, cüzdan gibi çeşitli hediyeler çeşitli kamu ya da özel kurumlar tarafından gönderilirdi. Bugün bunlar oldukça azalmış durumda. En yaygın olarak hala gönderilen hediyelerden biri kalemdir. Onun dışında, altın, kıyafet çeki etik kurallara aykırı sayılabilecek nitelikte maddi değeri yüksek hediyelerin verildiği dönemler de olmuştur. Örneğin, dönemin başbakanı Tansu Çiller tarafından partisini izleyen muhabirlere, lüks bir firmanın kıyafet çeki hediye olarak verilmek istenmiş, muhabirler bu çekleri kabul etmeyip, partiye iade etmişlerdir.”

Armağanların maddi değerine vurgu yapan K4:

“Armağanlar basın toplantılarına gazetecilerin katılımını sağlamak için, haber kaynakları tarafından çekici unsur olarak sunuluyor. Türkiye’de oldukça yaygın görülen bir durumdur. Hatta o kadar yaygındır ki, basın toplantısı duyurusu yapan bazı kuruluşların, çağrı metninin altına ‘Toplantıya katılacak gazetecilere birer armağanımız olacaktır’ notunu düştikleri bile görülmüştür, görülmektedir. Burada temel sıkıntı, verilen hediyein değeridir. Bir gazetecinin işine yarayacak kitap, çok değerli olmayan bir kalem, bir bloknot veya defter gibi hediyeler kabul edilebilir hediyelerdir. Ancak, bunların ederi kadar da olsa para, asla kabul edilemez”

K4:

“Siyasi parti muhabirliği özelinde değerlendirdiğimde seyahatleri biraz farklı görüyorum. Gezilerde bazı durumlarda, masrafların karşılanması kabul edilebilir. Eğer, haberini izlediğiniz kişi ya da kurum, özel bir ulaşım aracı kullanıyorsa ve siz de o araca sadece haber amacıyla o araca biniyorsanız, sorun yoktur. Bunun en somut örneği seçim gezilerinde yaşanmaktadır. İzlediğiniz siyasi parti lideri, günümüz koşullarında ayı günde 4-5 miting yapabilmektedir. Bunların her birine yetişmek için, o liderin bindiği uçağa binmeniz, işinizi kolaylaştırır. Çünkü, masraflarınızı kurumunuz karşılasa bile başka olanaklarla,

yetişememe riski nedeniyle yapacağınız haberi riske atabilirsiniz. Bu durumda, siyasi partinin kiraladığı uçağa binmek, en mantıklı çözümdür ve bunun için parti sizden para istemez.”

K4, yapılan görüşmede seyahatlerin habere yansımalarının sakıncalı olduğunu vurgulamaktadır.

“Seyahat ve konaklama ücretinin haber kaynağı tarafından karşılanması siyasi parti muhabirliği özelinde Türkiye’de yaygın ve normalleşmiş bir durumdur. Konaklama masraflarını da genelde haber kaynağı kurumlar karşılar. Bu konularda temel ölçü, hediye veya masrafların karşılanması, habere nasıl yansıdığıdır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer ayrıntı da, ulaşım veya konaklama masrafları karşılanan seyahatin reklam amacıyla yapılıp yapılmadığıdır. Bir şirketin reklamı için düzenlenen bir gezi eğer sonucunda habere dönüştürülüyorsa, bu gezi, masrafları karşılanmasa bile etik anlamda kabul edilebilir değildir”

Bedava seyahatler ve armağanlar konusunda konuşan K5,

“Yılbaşında eskiden yılbaşı paketleri, cüzdan, giyim çeki gibi hediyeler gelirdi. Bunları genelde belediyeler, bakanlıklar gönderirdi. Biz bunların karşılığında haber yapmadık, rüşvet olarak görmedik. Bunlar zaten gazete bürosunda tüketilir ya da herkes arasında paylaşır, stajyerlere verilir. Gazeteci maddi değerı yüksek olmayan hediyeleri kabul edebilir ancak para kabul edemez. Bana gelen en değerli hediye stajyerken bir saat firmasının düzenlediği bir toplantıda verilen saatti. Alınan hediye haber müdürüne söyledik, onay verdi. Böyle durumlarda bir üstüne durumu bildirirsin ve o karar verir, izah edemeyeceğim bir hediye gelmediği için, almamamı istedikleri olmadı.”

Konu hakkında görüşülen bir diğer gazeteci K9:

“Hediyeler gazetecinin haberlerini etkilemediği sürece bir sakıncası olmadığını düşünüyorum. Hediye kabul etmenin etik dışı olduğunun bilincindeyim ancak meslek dışında kişisel karakterim nedeniyle böyle şeylerden etkilenmediğimi düşünüyorum ve şimdiye kadar aldığım hediyelerin haberimi olumlu ya da olumsuz şekilde

etkilemediğini düşünüyorum. Hediyesini aldığım halde haber kaynağımın hoşnut olmayacağı şekilde haberlerini yaptığım da oldu. Ancak yine de hediye kabulünü savunmuyorum.”

Ekonomi muhabirliği özelinde armağan ve geziler hakkında konuşan K8:

“Dernekteyken (Ekonomi Muhabirleri Derneği) şirket ve kurumlardan birçok hediye geliyordu. Hatta tepki gösteren bir gazeteciye diğer ekonomi muhabirleri karşı çıkmıştı böyle şeyler kabul edilebilir diye. Seyahat konusunda da ekonomi muhabirliği çok elverişli bir alandır. Şirketler alıp muhabirleri gezilere götürür, her şeyini kendi karşılar. Rusya’da bir otel inşaatı olan bir şirket Rusya gezisine götürmüştü hatta ben de katılmıştım. Gazetecilerin haricinde bu geziye katılan temsilciler ve hatta eşleri bile vardı.”

Gazetecilerin armağan kabulü konusunda geçmişteki tanıklıklarından örnek veren K7:

“Bir dönem belli bir partinin muhabirlerine, başbakan altın dağıtmıştı. Bunu duyan diğer bazı gazeteciler de koşa koşa ‘Bize yok mu?’ diye gitmişlerdi. Yine Özal döneminde, bizzat Turgut Özal gazetecilere son model fotoğraf makineleri armağan etmişti. Sonrasında çok lafı edildi tabii bunun. Turgut Özal’ın korumalarıyla yaşadıkları bir sorundan dolayı gazeteciler birlik olup eylem yapma kararı aldılar ve Özal’ın geçişi sırasında fotoğraf makinelerini yere bıraktılar. Özal, eşi Semra Hanım’a dönüp ‘Yahu bunlar bizim makineler değil mi?’ dedi ve yürüyüp gitti.”

Yine armağanlar konusunda K7:

“Hediyeler her zaman para, fotoğraf makinası şeklinde olmayabiliyor. Gazeteciye sağlanan bazı ayrıcalıklar, torpiller de hediyedir. Eşimin doğum yaptığı hastanede başımıza gelen bir şeyi anlatayım. Doğum için bir hastaneye gittik o dönemde, artık çıkış yapacağız gideceğiz evimize. Her şeyi hallettikten sonra başhekime uğradım, öğrendim ki meğer o dönem bizim gazetecilerin hiçbiri beş kuruş ödemiymiş o hastaneye. Gazeteciliklerinin arkasına sığınıp kendine yoktan armağan var edenler de var böyle.”

Gazetecilerin çoğu armağan konusunda belli standartlara sahip olduklarını aktarmışlardır. Ancak istisnai durumlar olsa da yine çoğu özellikle siyasi partilerin düzenlediği gezilerde ulaşım ve konaklamanın haber kaynağı tarafından karşılandığını söylemiştir.

4.2.2.8. Haberin teyit edilmesi

Gazetecilerle yapılan görüşmelerde bir diğer konu başlığı, temel bir gazetecilik kuralı olan en az iki kaynaktan teyit etme kuralıdır. Bu kuralın, gazeteci ve haber kaynağı arasında gelişen ilişki nedeniyle göz ardı edilip edilmediği noktasında gazetecilerin görüşleri istenmiştir.

Teyit etme kuralının gazetecilerin mesleği için asla göz ardı edilemeyecek bir konu olduğunu söyleyen K5:

“Bu kuralın yok sayılması gazeteciye sıkıntılı durumlara sokabilir. Haber kaynağına güven teyit etmenin önüne geçiyor maalesef. Örneğin, kulis haberde tek kişiye güvenemezsin. Belgeli bir şeyse buna gerek duymuyorsun ama değilse, kuliste adam çoğunlukla kendi bakış açısını anlatıyor. En az üç kişinin fikrini alırım doğruluğu için, güvenemem. Kendine güvenip yazamazsın böyle bir durumda, her zaman ‘ya beni yanıltıyorsa’ diye düşünürüm, kendi adımları lekelemem için teyit ederim.”

Aynı konu hakkında görüşülen ve yine parlamento muhabiri olan K3:

“Özellikle ‘perde arkası’ denilen ve basına kapalı olarak gerçekleşen toplantıların içeriğiyle ilgili bilgi alırken, en az iki ve daha fazla kaynaktan teyit etmek zorunda kalırsınız. Çünkü yanlış bilgilendirilme riskiniz çok yüksektir. Güvendiğiniz bir haber kaynağının verdiği bir bilgi bile olsa, onun en iyi niyetle olayı yanlış anlamış ya da anlatmış olma ihtimaline karşı mutlaka başka birilerine daha sorarsınız. Çünkü ertesi günü gazetede haberinizin yanlış çıkma olasılığı vardır, bu da bir gazeteci açısından en istenmeyen durumdur. Bu gibi nedenlerle mutlaka teyit edersiniz.”

K4:

“Gazetecilerin salt haber kaynaklarına güven duyarak haber yapması gazetecilik açısından kabul edilebilir değildir. Gazetecinin her zaman şüphe duyması gerekir. Gazetecinin, şüphecilik refleksi kaybolduğu anda, ismini lekeleyebilecek hatalara sürüklenebilir. Maalesef, gazeteciliğin temel kurallarından biri olan bu kurala uyanların sayısı gün geçtikçe azalıyor Türkiye’de. En somut örneklerden biri, Eski başbakanlardan Bülent Ecevit’in GATA Hastanesi’nde tedavi görülürken, bir gazetenin ‘öldü’ manşetini atmasıdır. Teyit konusunda yaşanan sorunu, yalanlanan haberlerin sayısındaki artıştan gözlemlemek olanaklı. İki taraflı görüşmelerde bile bırakın her iki taraftan ikişer teyit almayı, ‘tek taraftan tek teyit almak’ bile haberleştirmeye başlandı. ‘Tek taraftan tek teyit almak’ deyince de, taraflardan birine mensup bir kişinin söylediklerin dikte etmek anlamını taşıyor. Son dönemde, Türkiye-ABD ilişkileri konusunda yalanlanan haberlerin sayısı dikkat çekicidir. Yalanlanan haberlerin, ABD’de temsilcisi olan medya organlarında da yer alması düşündürücüdür.”

4.2.2.9. Ambargolu haber, off the record bilgiler ve kaynağı yanıtma

Gazetecilerle son olarak ambargolu haberler, off-the record bilgiler ve kaynağı yanıtıcı yöntemler gibi konu başlıkları konuşulmuştur. Gazetecilerin meslek yaşamlarında deneyimlediği olayları anlatmaları ve bu konu başlıkları altındaki olası durumları değerlendirmeleri istenmiştir.

Katılımcı gazetecilerden K3:

“Gazeteci kimliğimi gizleyerek haber elde etmedim. Off the record olarak verilen bir bilgiyi haberleştirdiğim zamanlar oldu. Ama haberi aldığım kişinin kimliğini gizleyerek, kimden aldığım belli olmayacak şekilde o bilgiyi kullanarak haber yaptım. Çünkü, zaman zaman o bilgiyi size veren kişiler, bilgilerin değil, kendi kimliğinin gizli kalmasını isterler. Yani kimin bu bilgiyi aktardığının bilinmemesini isterler. Ambargolu haberlerde ise, kaynağın isteğine her zaman uydum.”

Parlamento muhabirliğinde deneyimli bir diğer gazeteci olan K5:

“Off the record bilgileri yazmışlığım var. Bilgiyi elde tutarım ve başka kaynaklardan ulaşmaya çalışırım. Başka bir olayla bağlantılı hale

geldiğinde isim vermeden bu bilgiyi, ondan aldığım belli olamayacak şekilde haberde veririm. Zaten kuliste sohbet esnasında konuşuruz, yazma derse yazmam. İsimsiz yazabilir miyim diye sorarım. Bilgi tek kişideyse yazamazsın ama bir bilgi sana geldiyse mutlaka haberi oluştururken kullanabiliyorsun. Siyasi muhabirler kendimize inanılmaz bir dil geliştirdik. Bazen haberin aşağısına saklarız bu önemli bilgiyi, manşete çeksen büyük patırtı koparabilir. Manşete çekmezsin ama yuvarlak ifadelerle habere yediririz. Kaynak belli değildir, mesela partinin görüşü olarak belirtebilirsin. Parti içinde bir grup olarak ifade edebilirsin. O bilgiyi verirsin ama okur onu analiz olarak okur. Background elde edersen, kendi süzgecinden geçirip okura sunarsın.”

Haber kaynağını yanıltıcı yöntemlerin kullanımı hakkındaki deneyimlerden bahseden

K4:

“Meslek hayatımda, gazeteci kimliğimi gizleyerek bilgi edindiğim oldu. Gazeteci kimliğini gizleyerek haber yapmanın, etik olmadığı düşünülebilir ilk bakışta. Ancak, Türkiye gibi basın özgürlüğünün kasıtlı olduğu ülkelerde, haber üretme sürecinde gazeteci kimliğine karşı bir direnişten de söz etmek mümkündür. Özellikle iktidar ve sermaye karşıtı bir haber araştırması yapıyorsanız, sizin bilgiye ulaşmanızın önüne - gözaltı- dahil her türlü engel çıkarılır. Eğer yaptığımız haberin kamu yararı taşıyan bir değeri varsa, kamunun yararınaysa, o takdirde gazeteci kimliğini gizlemenizin, etik açıdan bir sakıncası olamaz, olmamalıdır. Yine, off the record olarak verilen bilginin haberleştirilmesinde de benzer bir şekilde kamu yararı ölçütü kullanılmalıdır. Ben bu şekilde bir haber yapmadım ama, yapmam gerekseydi yapardım. Ambargolu haberler konusunda ise haber kaynağının isteğine uymanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Konulan ambargo genelde süreye ilişkindir. Örnekleme gerekirse, bir konuşmanın önceden dağıtılan metninin, konuşmadan önce haberleştirilip kamuya sunulması, doğru bir davranış olmayacaktır. Kaldı ki, bu, kamu tarafından da garipsenecektir.”

Bir diğer katılımcı olan K8:

“Vahşi gazetecilik olarak tanımladığım dönemde, -özel televizyonların yaygınlaşmaya başladığı dönemi kastediyorum-

televizyon gazetecilerinin, gazeteci kimliklerini saklayarak haber yapmalarına çok tanık olduk. Gizli kamera kullanımının yaygın olduğu bu dönemde, rüşvet alışverişi, büyücüler, hocalar gibi konular haberleştirildi ve ana haber bültenlerinde bunları sıkça izledik. Yine benzer şekilde hasta kılığında dolandırıcı doktorlara gitme olayları veya gizli kamerayla huzurevi, bakımevi, yetimhane gibi kurumlarda yaşanan kötü muamele ve skandalların ortaya çıkarıldığını gördük. Açıkçası kamu yararı olduğu sürece kaynağı yanıltıcı yöntemleri etik açıdan yanlış bulmuyorum. Biz de geçmişte, Alo Fetva hattını vatandaş gibi arayarak bilgi almış ve verilen tuhaf bilgileri haberleştirmiştik.”

Son olarak, çevrimiçi ankete katılan bir gazetecinin verdiği bilgileri bu bölümde aktarmanın yararlı olacağı düşünülmüştür. Anket çalışmasının “Katki ve Görüşler” kısmında çatışma bölgesinde görev yapan bir gazeteci deneyimlerini şöyle aktarmıştır:

“Benim alanım çatışma, kriz ve savaş bölgeleri ağırlıklı olduğu için daha özel koşulları içeriyordu. Örneğin haber için para teklif etmek, bir yere gitmek, bir milisle ya da bir tutukluyla görüşmek gibi, o bölgelerde pek çok zaman adeta bir gerekliliktir. Yanı sıra mülteci kampları ya da geçici tutuklama merkezleri gibi yerlerde gizli kamera çekimi yapmak yine adeta bir zorunluluktur.”

4.2.2.10. Medya sektörünün ekonomi politik yapısından kaynaklanan sorunlar

Gazetecilerle yapılan görüşmeler sırasında katılımcılar, konu başlıklarının bir çoğunda, medyada yaşanan etik sorunların kaynağının medyanın sermaye yapısı olduğunu söylemişlerdir. Meslek yaşamları boyunca, doğrudan böyle örneklerle karşılaştıklarını aktarmışlardır. Gazetecilik mesleğinde, bazı gazetecilerin medya patronuyla olan bağı nedeniyle patronların iş takibini bile yapabildiklerini söylemişlerdir. Medya sektörünün yapısından kaynaklanan gazetecilerin iş güvencesinin olmayışı, düşük ücretlerle çalışma gibi durumlar da etik ihlallere zemin hazırlayabilmektedir.

Özellikle ekonomi muhabirliğinde haber kaynağı konumundaki şirketlerle olan ilişkilerin sadece muhabire bağlı olmadığını söyleyen K1:

“Ekonomi muhabirlerinin, özel şirket sahipleri ile ilişkide olmaları, para alma, para karşılığı haber yapma, para karşılığı haberleştirmeme ya da onların lehine lobcilik faaliyeti yürütmeleri gibi kavramlar, ilişkinin belirleyicisi olmaması durumunda sıkıntı oluşturmaz. Ancak, bu ilişki genelde olması gerektiği gibi yürümez. Bunda, tek belirleyici, ekonomi muhabiri ile şirket sahipleri değildir. Şirket sahiplerinin, meydanın patronu ile olan ilişkileri de, muhabirden bağımsız olarak, muhabir-şirket sahibi ilişkilerine yansıyabilmektedir. Özetle söylemek gerekirse, ekonomi muhabiri, kendi isteğiyle bu ilişkiyi paraya dayalı bir ilişkiye taşıyabilir ya da patronunun talebi doğrultusunda bu ilişkiyi sürdürebilir. Tabii ikincisinde ilişkiden kazanç elde etme durumunda olan medya patronudur.”

Gazetecinin talimatla haber yapması konusunda K1:

“Gelen bu talimatlar genelde gazeteci ve haber kaynağı ilişkisinden kaynaklanmıyor. Bu ilişkiler artık gazeteci düzeyinde değil, medya patronu düzeyinde kuruluyor ve bir haberin medyada yer alması isteniyorsa gazeteciye kurumundaki üstünden talimat geliyor.”

K4:

“Gazetecilikte, haber yayımlamama gibi eylemlerin hem halkın haber alma hakkının gaspı anlamına gelir, hem de çıkar karşılığı haber yayımlamanın gazetecilikten çok halkla ilişkiler faaliyeti olduğunu düşünüyorum. Bu durumlar sadece gazeteci-haber kaynağı ilişkisinden kaynaklanmıyor. 1980’lerden itibaren medyanın sermaye yapısı değişim gösterdi. Haber kaynağı-gazeteci-kamu üçgeninde yürümesi gereken işleyiş artık, haber kaynağı-gazeteci-sanayici-iktidar-kamu eksenine kaymıştır. Bunun anlamı çok açıktır. Gazeteci haber kaynağından aldığı bilgiyi kamuya ulaştırmadan önce sanayici patronunu bilgilendirmek zorundadır. Sürecin bundan sonraki aşamasında sanayici patron ve patronun medyadaki temsilcileri, kendisine iletilen bilginin medya sektörünü dışındaki ilişkilerine bir zarar getirip getirmeyeceğinin hesabını yapar. Ggazetecinin elinde ne kadar kamuyu ilgilendiren, ne kadar ses getirecek bir haber olursa olsun, çalıştığı kurum ve kurumun ekonomi politik ilişkileriyle çatışıyorsa bunu yayımlamasının

olanaksızdır. Medya patronu, kendisine iletilen bilginin ne kadar ‘zararlı’ olabileceğinin hesabını yaparken, ‘iktidar ile ilişkiler’ süzgecinden de geçirir. Hatta emin olamadığı durumlarda, bizzat iktidara danışır. Sonuç olarak günümüzde, haber yayımlayıp yayımlamama konusunda inisiyatif artık haber kaynağı gazeteci-medya kuruluşu ilişkisinde değil, sanayici medya patronu-iktidar ilişkisindedir.”

K8:

“Etkin pozisyonlara, yüksek mevkilere gelebilmek için bakanlarla birlikte olan kadın gazeteciler vardı. Bunun da ötesinde kendi çıkarı bile değil, çalıştığı medya patronunun çıkarları için siyasetçilerle birlikte olan ve patronun ticari işlerini yürütmesine bu şekilde hizmet eden gazetecilerle karşılaştık.”

K1:

“Çoğu gazeteci hediye almayı etik olarak yanlış bulur. Haberine etki edeceğini düşünür fakat gidilen programlardan ya da farklı kurumlardan gelen hediyeleri havada kapar, hatta kendi aralarında yarıştırmır, “bana niye gelmedi” diye kıskananlar bile olur. Söylem ve eylemsellik açısından arada çok fark var. Ekonomik olarak uzun süre sömürülen, daha sonra çok düşük maaşlarla, güvencesiz çalıştırılan sonra bir şekilde istihdam edilen basın çalışanlarının, ekonomik koşulları da bu duruma davetiye çıkarmaktadır. Ama etik ihlallerin bütünüyle sebebi bu değil tabii ki. Çok az maaşa çalışıp, hiçbir kurum kuruluşun etkisi altında kalmadan işini doğru yapan bir çok arkadaşımız var. Evrensel etik kodların her kurum tarafından çalışanlarına bildirmesi gerekir aslında ama ilk ihlal eden yine kurum olur. Etik ihlallerin yaşanmasında ‘Mecburen çalışmak zorundayım. İşsiz kalırsam’ kaygısı da gazeteciler üzerinde bir kıskaç görevi görmektedir.”

K2:

“Gazetecilik alın teri, araştırma, çaba göstererek doğru haberi yapma mesleği olmaktan çıktı. Talimatla haber yapılıyor, talimatla habere gidiliyor. Gazetecilik yapılmıyor maalesef. Patron gazeteyi satınca, gelen patronun isteklerine uymak gerekiyor, onun siyasi çizgisi

doğrultusunda ya da istediği siyasi doğrultuda haber yapmak şu an şart. Hiç kimse karşı çıkamaz buna, çıkan işinden olur.”

K12:

“Günümüzde gazetecilik, etik ilkelere göre değil, çalışılan kuruluşun yakını olduğu siyasi partilerin belirlediği kurallara göre yürütülmektedir. O nedenle muhabir sempati duyduğu ve savunabileceği değerlere sahip olamayacağı medya kuruluşunda ya işe başlayamamakta ya da kısa sürede duygusal emek sonucu yaşadığı tükenmişlik duygusuyla işten ayrılmakta dahası patronaj tarafından işten çıkarılmaktadırlar. Gazetecilik ilkelerine uygun haber yapan muhabirler var ama yöneticiler ve patronlar yönlendirici ve karar verici durumda. Özellikle patronların iktidarla kurduğu çıkar ilişkileri belirleyici oluyor. Muhabir iş kaygısı ile sessiz kalmak zorunda kalıyor”

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gazetecinin haber kaynakları ile ilişkileri etik anlamda sorunlu bir alandır. Karmaşık ve çoğunlukla çıkara bağlı temasların bulunduğu, etik kodlarla çizilen mesleki sınırların çoğu zaman aşıldığı ilişkiler yaşanabilmektedir. Var olan bu ilişkilerin gazetecilik etiği çerçevesinde değerlendirilmesi amacıyla söz konusu araştırma yapılmıştır.

Türkiye’de gazetecilik alanında yaşanan etik sorunların önemli bir kısmını oluşturan haber kaynağı ile ilişkilerin hangi biçimlerde gerçekleştiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Gazetecilik meslek ilkelerinin getirdiği belli kurallar çerçevesinde gerçekleşmesi beklenen bu ilişkilerin sınırlarının çizilmesi temelde ilişkinin iki tarafına bırakılmış durumdadır. Gazetecilik mesleği, toplumun doğru ve güvenilir haber almasının sağlayıcısı konumundadır. Bu nedenle haber kaynağı ve gazeteci arasındaki ilişkiler, gazetecilik mesleğinin kamusal bir görevi olmasından dolayı sadece meslek üyelerini değil toplumu da ilgilendirmektedir. Haber kaynağı ile kurulacak profesyonellik dışı ilişkiler, gazetecilik mesleğinin saygınlığını ve güvenilirliğini zedeleyecektir.

Türkiye’de gazetecilerin haber kaynaklarıyla ilişkilerinde sorunlu görülen durumlar çalışmanın ikinci bölümünde incelenmiştir. Temelde profesyonellik dışı olan, belli çıkarlara dayalı ilişkiler, gazetecilik mesleğinde etik anlamda sorunlu olaylara neden olabilmektedir. Gazetecilerin içinde bulunduğu bu durum ve olaylar, Türkiye’den ve dünyadan örneklerle birlikte tartışılmıştır. Bu olay ve durumlar noktasında, gazetecilik meslek ilkelerinin getirdiği kurallar verilmiş, en çok sorunun yaşandığı belli gazetecilik türleri irdelenmiştir. Bahsedilen bazı etik ihlal içeren durumların salt gazetecinin haber kaynağı ile kurduğu ilişkiden kaynaklanmadığına, medyanın ekonomi politik yapısından kaynaklanan ilişkiler ağının, gazeteciyi etik dışı davranmaya sürüklediğine değinilmiştir.

Çalışmanın temel sorunu olan Türkiye’de gazeteciler ve haber kaynakları arasındaki ilişkileri anlayabilmek amacıyla gazetecilerle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Gazetecilerin, haber kaynağı ile ilişkileri düzenleyen etik kodlardan haberdar oluşu, etik davranışın ön koşuludur. Çünkü gazetecilik meslek ilkelerinden haberdar olmayan gazetecilerin, etik anlamda doğru davranışta bulunmaları olanaklı değildir. Bu nedenle gazetecilere ilk olarak, etik kodlara hakimiyeti ölçen sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan etik kodları değerlendirmeleri istenen sorularda, gazetecilerin verdikleri yanıtlara bakıldığında, gazetecilerin meslek ilkelerinden haberdar oldukları ve uygulamada neyin doğru neyin yanlış olduğunun farkında oldukları anlaşılmaktadır. Gazeteciler verilen yargı cümlelerine, istisna olmaksızın meslek ilkelerinin işaret ettiği şekilde cevap vermişlerdir.

Gerçekleştirilen anket çalışmasında toplanan cevaplar değerlendirildiğinde, mesleki deneyim yılı karşılaştırılarak kontrol edildiğinde, yıl farketmeksizin gazetecilerin aynı eğilimle cevap verdiği görülmüştür. Gazetecilerin meslek ilkelerine hakimiyeti açısından, mesleki deneyim bir fark oluşturmamaktadır.

Gazetecilerin meslek yaşamlarında, haber kaynakları ile ilişkiler noktasında hangi etik ihlalleri gerçekleştirdikleri veya bu ihlallere tanık oldukları, Türkiye’de gazetecilik alanında yaşanan bu sorunları belirlemekte yardımcı olacaktır. Bu nedenle anket çalışmasında katılımcılara etik ihlal içeren her bir durumlar hakkında deneyimleri sorulmuştur. Türkiye’de haber kaynaklarıyla yaşanan etik sorunları saptamak amacıyla yöneyletilen sorulara katılımcı gazetecilerin verdiği cevaplar, ilginç bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Gazeteciler, istisnai bir soru olmaksızın, her bir etik ihlal için çoğunluklu olarak tanık olduklarını belirtmişlerdir. Aynı etik ihlali kendilerinin yapıp yapmadığını soran her bir soruya ise, çoğunlukla “hayır” yanıtı vermişlerdir.

Gazetecilerin, araştırmanın anket aşamasında verdiği cevaplardan yola çıkarak yapılan değerlendirmede, Türkiye’de gazetecilik alanında karşılaşılan etik ihlallerle ilgili önceki çalışmalar da göz önüne alındığında beklenmedik bir sonuç elde edilmemiştir. Ancak anket çalışmasıyla elde edilen sonuçlar, derinlemesine görüşmelerde yöneltilecek sorular konusunda yönlendirici olmuştur. Özellikle çevrimiçi ankette açılan “Katkı ve Görüşler” bölümüne gazeteciler yoğun olarak geri bildirim göndermişlerdir. Katkı ve Görüşler kısmında gazetecilerin sorunlu gördüğü alanlar ve paylaştıkları deneyimler, görüşme bölümü için hazırlanan sorularda yol gösterici olmuştur.

Gazetecinin haber kaynakları ile ilişkilerinde yaşanan etik sorunlara dair yapılan anket çalışması, araştırmanın gelişmesine katkı sunmuştur. Analiz edilen sonuçlar, gazetecilerle yapılacak derinlemesine görüşmeler için kılavuz olmuştur. Gazetecilerle bire bir görüşülen bu süreçte, katılımcı gazetecilerin özellikle sorunlu görülen alan muhabirlerinden olması tercih edilmiştir. Bir diğer kriter ise katılımcıların, deneyim sahibi gazeteciler olmasıdır. Bu kriterle amaçlanan, gazetecilerin deneyim sahibi olması nedeniyle karşılaştığı etik ihlal içeren olay sayısının fazla olacak olmasıdır. Bir yandan da, Türkiye’de gazeteciliğin bugünkü durumunu konuşmanın yanı sıra, geçmişine dair de bir karşılaştırma sunabilecek olmalarıdır.

Katılımcı gazetecilerle yapılan görüşmelerde, Türkiye’de basının 1980’lerden bugüne içinde bulunan gazeteciler katkılarını sunmuşlardır. Katılımcı gazetecilerin deneyimleri göz önüne alındığında, kendilerinin de belirttiği gibi gazetecilik tarihinin ortalama son 30 yılına

tanıklık etmişlerdir. Gazeteciler siyasal yapı, medya sermaye yapısı ve hatta teknolojik birçok gerecin meslek yaşamları süresince değişim gösterdiğini söylemişlerdir. Daktilo ile haber yazılan, video kasetlerin uçak ya da otobüsle büroya ulaştırıldığı dönemde gazeteciliğe başladıklarını söyleyen katılımcı gazeteciler, o günlerden günümüze birçok şey değişse de gazetecilikte yaşanan etik sorunların ve çıkmazların değişim göstermediğini söylemektedir.

Gazeteciler, çalışmanın başlangıcında etik anlamda sorunlu olduğu öngörülen durum ve olaylar hakkında görüş ve deneyimlerini sunmuş, bir anlamda doğrulamasını yapmışlardır. Soru yöneltilen bazı konu başlıklarının özellikle üzerinde durmak istedikleri görülmüştür. En çok sorun yaşanan alanlarda çalışmış veya çalışan katılımcı gazeteciler, kendi alanlarına dair etik sorunlara değinmişlerdir. Derinlemesine görüşme yapılan gazeteciler, özel olarak haber kaynaklarıyla yaşanan ilişkilerde, geçmişten bugüne verdikleri örneklerle, gazetecilik mesleğinde meslek ilkelerine aykırı durumların var olduğunu ve olmaya devam ettiğini belirtmişlerdir.

Gazetecilerin yakın geçmişten verdikleri örneklere bakıldığında, gazetecilerin profesyonel olmayan ilişkiler içinde buldukları anlaşılmaktadır. Gerek bireysel, gerek dernek, cemiyet, kurum olarak gazetecilerin geçmiş dönemlerden bu yana çıkar arayışı içinde olduğu görülmektedir. Özellikle parlamento ve siyasi parti muhabirliği alanında çalışan gazetecilerin, geçmiş dönem iktidarlarının basına sağladığı ayrıcalıklardan çok fazla yarar sağladığı anlaşılmaktadır. Gazeteci-siyasetçi ilişkisinin geçmiş dönemlerde hayli gelişmiş olduğu, gazetecinin bazen doğrudan, bazen dolaylı olarak mesleğinin getirilerini çıkar sağlamak için kullandığı görülmüştür.

Gazetecilerin kendi alanları ile ilgili verdikleri bilgiler araştırma için önemli olmuştur. Parlamento ve siyasi parti muhabirliğinde olduğu gibi ekonomi muhabirliğinde etik anlamda yaşanan sorunlar, geçmiş ve bugünden olaylarla birlikte çalışmada yer almaktadır.

Çevrimiçi anketlerde ve derinlemesine görüşmelerde gazetecilerin bir sorun olarak gördüğü ama üzerinde mutlaka durmak istediği bir konu ise armağan ve geziler olmuştur. Özellikle çavrimiçi ankete katılan gazetecilerin armağan ve geziler konusunda diğer etik ihlallerden daha çok duyarlılığa sahip olduğu gözlenmiştir. Gazetecilerin geri dönüşlerine bakıldığında, gazeteciler armağan kabul etmenin bir etik ihlal olduğunun farkında görünmektedir. Derinlemesine görüşme yapılan her gazeteci, istisna olmaksızın meslek yaşamlarında armağan kabul ettiğini söylemiştir. Örneklerle de açıklayan gazeteciler, değeri yüksek olmayan kalem, ajanda, genelde gazete bürosunda paylaşılan yılbaşı paketi, çikolata gibi armağanların gazeteciliklerinin saygınlığına gölge düşürmeyeceği konusunda görüş

beyan etmiştir. Bunun dışında maddi değeri yüksek olan herhangi bir mal, miktarı ne olursa olsun para gibi teklif edilen armağanların asla kabul edilemeyeceği konusunda hemfikirdirler. Katılımcılar tarafından üzerinde çokça durulan bir diğer konu olan bedava gezilerde ise, gazeteciler, geziyi düzenleyen kim olduğu ve ne amaçla yapıldığı sorularını sormanın gerekli olduğunu söylemektedirler. Türkiye’de parlamento ve siyasi parti alanında çalışan gazeteciler için, özellikle seçim dönemlerinde siyasi partilerin seçim otobüsleriyle seçim gezilerine katılmak ekseriyetle normal karşılanan bir durum olmaktadır. Basın sektörü ve kültürü gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, tüm seyahat ve konaklama masraflarının basın kurumu tarafından karşılanması durumu Türkiye’de çok yaygın görülmemektedir. Aksine Türkiye’de basın geleneğinde, bu tür geziler her zaman siyasi partilerce organize edilmiştir. Katılımcı gazetecilerin bedava geziler konusunda hemfikir olduğu diğer durum, özel şirketlerce düzenlenen gezilere gazetecinin katılmaması, katılıyorsa da kurum tarafından masrafların karşılanması gerektiğidir.

Gazetecilerin üzerinde ısrarla durduğu bir diğer konu, yaşanan etik ihlaller her zaman gazetecinin bireysel davranışlarından doğmayabileceği olmuştur. Basın sektöründeki şartlar, gazetecinin editoryal bağımsızlığının olmayışı, medyanın sahiplik yapısı ve medya sahiplerinin iktidarla, diğer özel şirketlerle karmaşık sermaye ilişkileri de, gazetecileri istemedikleri halde meslek ilkelerini çiğnemeye zorlayabilmektedir. Söz konusu araştırma özelinde, aslında bir bakıma yaşananların dış çeperi olan ekonomi politik yapıdan da bahsedilmiştir. Gazeteciler, yapılan görüşmelerde, çoğu etik ihlalin medyanın sermaye yapısından kaynaklandığını söylemişlerdir.

Gazetecilerin yaptıkları değerlendirmelerin geneline bakıldığında, Türkiye’de basın sektöründe gazetecilerin haber kaynağı konumunda olan kişi ve kuruluşlarla geliştirdikleri ilişkilerde, birçok meslek ilkesinin ihlal edildiği görülmektedir. Bu çalışma, gazetecilerin bireysel ilişkilerine, çıkar sağlama amacıyla doğrudan ihlal ettikleri meslek ilkelerine ve yaşanan örneklere odaklanmıştır. Türkiye’de haber kaynağı-gazeteci ilişkisinin geçmişi ve bugününe, gazetecilik etiği perspektifinden bakarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülen bu çalışma, belki yaşanan etik ihlallerin farklı nedenlerini ele almak için bir giriş niteliğinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adaklı, G. (2010). Gazetecilik etiğini belirleyen yapısal unsurlar: Mülkiyet ve kontrol sorunu (Editör: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel). Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: Fersa Matbaacılık. 61-96.
- Akarsu, B. (1998). *Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Alemdar, K. (1999). *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*. İstanbul: AFA Yayıncılık.
- Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı Basında Özdenetim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Altun, A. (1995). *Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteciler*. Ankara: ÇGD Yayınları.
- Alver Füsün (1998), "Medya ve Politika", İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 7, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 39-52
- Arslan, M. (2005). İş ve Meslek Ahlakı (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Atabek, N. (2005). *Okur Temsilciliği: Türk Basınında Okur Temsilcisi Köşeleri Üzerine Bir Araştırma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Balcı, K. (2003). Türkiye'de Gazeteci-Politikacı İlişkisi: Bir Çürümenin Perde Arkası. d. D. Tılıç içinde, *Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım* (s. 90-106). Ankara: ÇGD Yayınları.
- Bali, R. N. (2003). Yeni Aristokratlar: Köşe Yazarları. d. D. Tılıç içinde, *Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım* (s. 169-187). Ankara: ÇGD Yayınları.
- Barkow, J. H. (2002). Davranış Kuralları ve Evrimin Davranışı. (Editör: Jean-Pierre Changeux). Etiğin Doğal Temelleri (1. Baskı). (Çev: Nermin Acar). Ankara: Doruk Yayınları. 79-94.
- Başpınar, N. Ö., Çakıroğlu, D. (2012). *Meslek Etiği*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bayar Ekren, D. (2006). The practice of journalism in Turkey as to the views of Turkish parliament journalists. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Belsey, A. (1998). Journalism and Ethics: Can They Co-Exist" . d. M. Kieran içinde, *Media Ethics* (s. 1-14). London: Routledge.
- Belsey, A. ; Chadwick, R. (2002). Medyada Kalitenin Bir Aracı Olarak Etik. (Der: Süleyman İrvan). Medya Kültür Siyaset. Ankara: Alp Yayınevi. 423-441
- Belsey, A., Chadwick, R. (2011). *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*. (N. Türkoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berkowitz, D. ; Limor, Y. (2003). Professional Confidence and Situational Ethics: Assessing the Social-Professional Dialectic in Journalistic Ethics Decisions. *J&MC Quarterly*, 783-801.

- Berkowitz, D. ; Terkeurst, J. V. (1999). Community as Interperative Community; Rethinking the Journalist-Source Relationship. *International Communication Association*, 125-136.
- Bertrand, C. J. (2000). *Media Ethics and Accountability Systems*. USA: Transaction Publishers.
- Bertrand, J. C. (2004). Medya Etiği (1. Baskı). (Çeviren Adı Yok). Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Bildirici, F. (2018). *Günahlarımızda Yıkandık*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Binark, M. (2007). Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorunlar ve Yöntem Sorunu. (Der: Mutlu Binark). Yeni Medya Çalışmaları (1.Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları, 21-44.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (2011). *Profesyonel Gazetecilik ve Özdenetim*. (M. Derneği, Dü.) Türkiye.
- Bora, T. ; Uluğ, Y. (2003). Samandıra, Florya, Fulya... Türkiye'de Spor/Futbol Medyasının Son Yirmi Yılı Üstüne. D. Tılıç içinde, *Türkiye'de Gazetecilik* (s. 211). Ankara: ÇGD Yayınları.
- Bülbül, R. (2001). *İletişim ve Etik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Changeux, J. P. (2002). Etiğin Doğal Temelleri (1. Baskı). (Çev: Nermin Acar). Ankara: Doruk Yayınları.
- Cohen-Almagor, R. (2002). İfade, Medya ve Etik (1. Baskı). (Çev: S. Nihat Şad). Ankara: Phoenix Yayınevi
- Craswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çaplı, B. (2002). Medya ve Etik (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Çığ, Ü. ; Çığ, E. Ç. (2011). Haber Endüstrisi ve Gazetecilik Etiği. *İş Ahlakı Dergisi*, 26-60.
- Davis, A. (2009). Journalist-Source Relations, Mediated Reflexivity and the Politics of Politics. *Journalism Studies*, 204-219.
- Dedeoğlu, G. (2001). Etik ve Bilişim (1. Baskı). Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Yayınları.
- Dedeoğlu, G. (2004). Etik Düşünce ve Postmodernizm (1. Baskı). İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Demir, V. (2006). Medya Etiği (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım.
- Deuze, M. (2002). National News Cultures: A comparison of Dutch, German, British, Australian and US Journalists. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 134-149.

- Deuze, M. (2003). "The Web and its Journalisms: Considering the Consequences of Different Types of Newsmedia Online." *New Media & Society* 5(2): 203–230.
- Doğan, Z. (2003). Ekonomi Nasıl Haber Oldu? Nasıl Haber Oluyor? D. Tılıç içinde, *Türkiye'de Gazetecilik* (s. 137). Ankara: ÇGD Yayınları.
- Duran, R. (2005). Dünyada ve Türkiye'de Medya Etiği. (Der. Sevda Alankuş). Medya, Etik ve Hukuk. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları. 109-130.
- Durkheim, E. (1949). *Meslek Ahlakı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Encabo, M. N. (2002). Gazetecilik Etiği ve Demokrasi. D. S. İrvan içinde, *Medya Kültür Siyaset* (s. 443-464). Ankara: Alp Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2006) Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı: 23, Yaz-Güz 2006, 1-26.
- Fransez, M. (2004). *Spinoza'nın Taosu*. İstanbul: Yol Yayınları.
- Gans, H. (1980). *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*. New York: Vintage.
- Gencil Bek, M. (2003), "Küreselleşme, Ulus-Devlet ve İletişim: Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki İletişim Politikalarına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme", Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları, Ümit Yayıncılık, Ankara
- Geray, H. ; Aydoğan, A. (2010). Yeni iletişim teknolojileri ve etik. (Editör: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel). Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: Fersa Matbaacılık. 305-321.
- Gieber, W. ; Johnson, W. (1961). *The City Hall "Beat": A Study of Reporter and Source Roles. Journalism Quarterly, 38(3), 289–297.*
- Habermas, J. (1993). *Structural Transformation of Public Sphere*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Hafez, K. (2002). Journalism Ethics Revisited: A Comparison of Ethics Codes in Europe, North Africa, the Middle East and Muslim Asia. *Political Communication, 225-250.*
- Harris, N. G. (2011). Gazeteciler İçin Davranış Kodları. A. Belsey, & R. Chadwick içinde, *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* (s. 85-101). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Irwin, C. (2002). Doğalcı Etikler ve Grup Çatışmasının Denetlenmesi. (Editör: Jean-Pierre Changeux). Etiğin Doğal Temelleri (1. Baskı). (Çev: Nermin Acar). Ankara: Doruk Yayınları. 205-239.
- Işık, M. (2018). *İletişim ve Etik*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- İçel, K. (1990). *Kitle Haberleşme Hukuku*. İstanbul: Beta.

- İlkiz, F. (2005). Gazetecinin Haber Kaynağını Açıklamama Hakkı. S. İrvan, R. Duran, & F. İlkiz içinde, *Medya Etik ve Hukuk* (s. 131-151). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- İnal, A. (2010). Tarihsel gelişimi içinden gazetecilik etiğini yeniden düşünmek (Editör: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel). *Televizyon Haberciliğinde Etik*. Ankara: Fersa Matbaacılık. 27-44.
- İnal, K. (1996). Sosyalist Etik. *Gelecek*, 43.
- İnternet; Eryılmaz, T. (Ocak 1999). Gazeteci Kendine de Sormalı. *Birikim Dergisi*, Sayı 117. http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5321/gazeteci-kendine-de-sormali#.XS_cKQgzBIU (14.06.2019)
- İrvan, S. (2003). Medya Etiği: İlkelerin İçeriği ve Uygulamadaki Sorunlar. d. D. Tılıç içinde, *Türkiye'de Gazetecilik* (s. 391). Ankara: ÇGD Yayınları.
- İrvan, S. (2005). Medya ve Etik. D. S. Alankuş içinde, *Medya Etik ve Hukuk* (s. 65). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Jackson, J. (2011). Araştırmacı Gazetecilikte Dürüstlük. A. Belsey, & R. Chadwick içinde, *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* (s. 120-139). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York, NY: New York University Press.
- Jensen, J. V. (1997). *Ethical Issues in the Communication Process*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Kaplan, R. (2006). The News About New Institutionalism: Journalism's Ethic of Objectivity and Its Political Origins. *Political Communication*, 173-185.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keeble, R. (2004). *Ethics for Journalists*. Routledge.
- Kılıç, D. (1999). Türkiye'de Parlamento Muhabirliğinin İncelenmesi ve TBMM'de Bir Uygulama. *Kurgu*.
- Kılıç, D. (2005). Haber Yapma Sürecinin Belirleyici Unsurları. *Selçuk İletişim*, 130-141.
- Kuçuradi, İ. (2006). Etik (4. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Kuçuradi, İ. (2009). Felsefi Etik ve "Meslek Etikleri". (Haz: Harun Tepe). Etik ve Meslek Etikleri (2. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu. 27-43
- Köylü, H. (2006). Press ethics and practice of journalism in Turkey: A case study on Turkish journalists' self evaluation of their codes of practice. Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Kunczik, M. (2000). Freedom of the Press: Where to Draw the Line? 5 16, 2019 tarihinde <http://library.fes.de/fulltext/iez/00710a.htm> adresinden alındı

- Laitila, T. (2015). Journalistic Codes of Ethics in Europe. *European Journal of Communication*, 527-544.
- Larsson Örebro, L. (2010). Journalists and Politicians: A relationship requiring manoeuvring space. *Journalism Studies*, 21-33.
- Leisinger, K. M. (2000). İşletme Etiği, Çokuluslu Şirketler ve Gelişmekte Olan Ülkeler. (Y. H. Tepe, Dü.) *Türkiye Felsefe Kurumu*, 75-102.
- Lukes, S. (1998). Marksizm ve Ahlak (Birinci Basım). (Çeviren: Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mancini, P. (1993). *Between Trust and Suspicion: How Political Journalists Solve the Dilemma*. *European Journal of Communication*, 8(1), 33-51.
- Matelski, J. M. (1996) TV Haberciliğinde Etik, Bahar Öcalan Düzgören (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- McChesney, R. (2013). Digital disconnect: How capitalism is turning the internet against democracy. New York, NY: The Free Press.
- McQuail, D. (1979), "The Influence and Effects of Mass Media", Mass Communication and Society, James Curran, Michael Gurevith and Janet Woollacott (eds.), New York, Methuen
- Mert, E. (2014). "Anket, Çevrimiçi Anket Tekniği ve Çevrimiçi'nde Anket Uygulaması" (der. Mutlu Binark) Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Morresi, E. (2006). Haber Etiği (1. Baskı). (Çev: Fırat Genç). Ankara: Dost Yayınları.
- Neveu, E. (2002), "Four generations of political journalism", Political Journalism: New challenges, new practices, Raymond Kuhn & Erik Neveu (eds.) London & New York, Routledge
- Nielsen, K. (2004). Din Dışı Etik. (1. Baskı). (Editör: Nesrin Kale). Etik Sorunsallar ve Eğitim (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık. 177-188
- Oktay, M. (1990). Kitle İletişim Araçlarının Uluslararası Sorumluluğu ve İletişim Ahlak Kuralları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- O'Neill, D. ; O'Connor, C. (2008). The Passive Journalist. *Journalism Practice*.
- O'Neill, J. (2011). Piyasada Gazetecilik Yapmak. A. Belsey, & R. Chadwick içinde, *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* (s. 31). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Örs, F. (Dü.). (2016). *Medya Etik*. İstanbul: Sentez yayıncılık.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özer, Ö. (2008). Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği (1. Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özgen, M. (2002). Medya Etiği (Haz: Serhan Yedig-Haçim Akman). İnternet Çağında Gazetecilik (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları. 118-126.

- Peiser, W. (2002). Setting The Journalist Agenda: Influences from Journalist' Individual characteristics and From Media Factors. *Journalism and Mass Communicaton Quarterly*, 77.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Saçaklıoğlu, F. (2002). Olağan Dışı Durumlarda Etik. (Haz: Ankara Tabip Odası Etik Komisyonu). Yaşama Dair Etikçe Bir Bakış (1. Baskı). Ankara: Ankara Tabip Odası Yayınları. 13-27.
- Schudson, M. (1978). *Discovering The News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Schwobel, J. (1982). *Basın, İktidar, Para*. (C. Yamaç, Çev.) Ankara: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Seib, P. ; Fitzpatrick, K. (1997). *Journalism Ethics*. USA: Harcourt Brace Collage Publishers.
- Selsam, H. (1999). Etik-Yeni Değerler ve Özgürlük (1. Baskı). (Çev: Yüksel Demirekler). Ankara: Yaba Yayınları.
- Shin, J. ; Cameron, G. (2003). The potential of online media relations to address false consensus between source and reporter: A co-orientational analysis of PR professionals and journalists in Korea. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 80(3), 583–602.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE Publication.
- Singer, P. (1999). *A Companion to Ethics*. Blackwell Publishing.
- Sönmez, S. (2005). John Locke ve Etik Anlayığı. (Derleyen: Gülsun Dülger). Ahlak Felsefesi Seminerleri. Adana: Solfej Sanat Yayınları. 29-39.
- Sperber, D. (2002). Ahlaki Göreceliğe Ğliğkin Antropolojik Notlar. (Editör: Jean-Pierre Changeux). Etiğin Doğal Temelleri (1. Baskı). (Çev: Nermin Acar). Ankara: Doruk Yayınları. 289-303.
- Tepe, H. (2009). „Basın Etiği“ ya da Basının Etik Sorunları (Haz: Harun Tepe). Etik ve Meslek Etikleri (2. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu. 141-158
- Tılıç, D. (2001). *2000ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*. İstanbul: Su Yayınları.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi* (Birinci Baskı). Ankara: Dost Kitabevi.
- Tokgöz, O. (2017). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Tunstall, J. (1996) *Newspaper Power: the national press in Britain*, Oxford: Oxford University Press.
- Tutar, H. ; Yılmaz, M. K. (2003). *Genel İletişim: Kavramlar ve Modeller*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Uzun, R. (2004). Türkiye’de Spor Basınının Etik Anlayışı. *İletişim*.

- Uzun, R. (2011). *İletişim Etiği: Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Dipnot.
- Uzun, R. (2014) Medya-Siyaset İlişkileri: Türkiye’de Savunucu Gazetecilik Olgusunun İncelenmesi, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* - Sayı 39/Güz, 129-147.
- Uzun, R. (2017). Haber Alma Hakkının Yanıltılması: Aldatmanın Haber Biçiminde Dolaşımı . *Yeni Medya Çalışmaları 3. Ulusal Kongre* (s. 342). Ankara: Alternatif Bilişim.
- Ünlüer, A. O. (2006). Medyada Etik Söylem ve Medya Etiğini Biçimleyen Temel Belirleyiciler Üzerine Bir Değerlendirme. *Küresel İletişim Dergisi*, 1-15.
- Wilkins, L. ; Brennen, B. (2004). Conflicted Interests, Contested Terrain: Journalism Ethics Codes Then and Now. *Journalism Studies*, 297-309.
- Wilkins, L. ; Christians, C. G. (2009). *The Handbook of Mass Media Ethics*. Michigan: Routledge.
- Yeşil, M. (2014). Gazeteciliğin Etik Kuralları, İhlaller ve Olası Önlemler: Gazetecilerin Etik Algılaması, Görüş ve Önerileri-Nitel Bir Araştırma. *Turkish Studies*, 1665-1684.

EKLER

EK-1: BORDEAUX DECLARATION/GLOBAL CHARTER OF ETHICS FOR JOURNALISTS

[The IFJ Global Charter of Ethics for Journalists was adopted at the 30th IFJ World Congress in Tunis on 12 June 2019. It completes the IFJ Declaration of Principles on the Conduct of Journalists (1954), known as the ""Bordeaux Declaration"]

Preamble

The right of everyone to have access to information and ideas, reiterated in Article 19 of the Universal Declaration of Human Rights, underpins the journalist's mission. The journalist's responsibility towards the public takes precedence over any other responsibility, in particular towards their employers and the public authorities. Journalism is a profession, which requires time, resources and the means to practise – all of which are essential to its independence. This international declaration specifies the guidelines of conduct for journalists in the research, editing, transmission, dissemination and commentary of news and information, and in the description of events, in any media whatsoever.

1. Respect for the facts and for the right of the public to truth is the first duty of the journalist.
2. In pursuance of this duty, the journalist shall at all times defend the principles of freedom in the honest collection and publication of news, and of the right of fair comment and criticism. He/she will make sure to clearly distinguish factual information from commentary and criticism.
3. The journalist shall report only in accordance with facts of which he/ she knows the origin. The journalist shall not suppress essential information or falsify any document. He/she will be careful to reproduce faithfully statements and other material that non-public persons publish in social media
4. The journalist shall use only fair methods to obtain information, images, documents and data and he/she will always report his/her status as a journalist and will refrain from using hidden recordings of images and sounds, except where it is impossible for him/her to collect information that is overwhelmingly in the public interest. He/she will demand free access to all sources of information and the right to freely investigate all facts of public interest.
5. The notion of urgency or immediacy in the dissemination of information shall not take precedence over the verification of facts, sources and/or the offer of a reply.
6. The journalist shall do the utmost to rectify any errors or published information which is found to be inaccurate in a timely, explicit, complete and transparent manner.

EK-1(DEVAM)

7. The journalist shall observe professional secrecy regarding the source of information obtained in confidence.

8. The journalist will respect privacy. He/she shall respect the dignity of the persons named and/or represented and inform the interviewee whether the conversation and other material is intended for publication. He/she shall show particular consideration to inexperienced and vulnerable interviewees.

9. Journalists shall ensure that the dissemination of information or opinion does not contribute to hatred or prejudice and shall do their utmost to avoid facilitating the spread of discrimination on grounds such as geographical, social or ethnic origin, race, gender, sexual orientation, language, religion, disability, political and other opinions.

10. The journalist will consider serious professional misconduct to be • plagiarism • distortion of facts • slander, libel, defamation, unfounded accusations

11. The journalist shall refrain from acting as an auxiliary of the police or other security services. He/she will only be required to provide information already published in a media outlet.

12. The journalist will show solidarity with his/her colleagues, without renouncing his/her freedom of investigation, duty to inform, and right to engage in criticism, commentary, satire and editorial choice.

13. The journalist shall not use the freedom of the press to serve any other interest and shall refrain from receiving any unfair advantage or personal gain because of the dissemination or non-dissemination of information. He/she will avoid - or put an end to - any situation that could lead him/her to a conflict of interest in the exercise of his/her profession. He/she will avoid any confusion between his activity and that of advertising or propaganda. He/she will refrain from any form of insider trading and market manipulation.

14. The journalist will not undertake any activity or engagement likely to put his/her independence in danger. He/she will, however, respect the methods of collection/dissemination of information that he / she has freely accepted, such as "off the record", anonymity, or embargo, provided that these commitments are clear and unquestionable.

15. Journalists worthy of the name shall deem it their duty to observe faithfully the principles stated above. They may not be compelled to perform a professional act or to express an opinion that is contrary to his/her professional conviction or conscience.

EK-1(DEVAM)

16. Within the general law of each country the journalist shall recognize in matters of professional honour, the jurisdiction of independent self-regulatory bodies open to the public, to the exclusion of every kind of interference by governments or others.

EK-2: International – Munich Declaration of the Duties and Rights of Journalists (1971)

Munich Declaration of the Duties and Rights of Journalists, adopted by six syndicates of journalists of the six countries of the European community in Munich, 23-24 November 1971.

Preamble

The right to information, to free speech and to criticism is one of the most fundamental freedoms of every human being. The whole complex of duties and rights of journalists derives from this right of the public to know facts and opinions. The responsibility of journalists vis-a-vis the public has precedence over any other responsibility, in particular towards their employers and the public power. The mission to inform necessarily includes the limits journalists spontaneously impose on themselves. This is the subject of the present declaration of duties. Yet these duties can be effectively respected in the exercise of the journalist profession only if the concrete conditions of professional independence and dignity are implemented. This is the subject of the declaration of rights quoted here.

- 1) Respecting the truth no matter what consequences it may bring about to him, and this is because the right of the public is to know the truth.
- 2) Defending the freedom of information, of commentaries and of criticism.
- 3) Publishing only such pieces of information the origin of which is known or – in the opposite case – accompanying them with due reservations; not suppressing essential information and not altering texts and documents.
- 4) Not making use of disloyal methods to get information, photographs and documents.
- 5) Feeling obliged to respect the private life of people.
- 6) Correcting any published information which has proved to be inaccurate.
- 7) Observing the professional secrecy and not divulging the source of information obtained confidentially.
- 8) Abstaining from plagiarism, slander, defamation and unfounded accusations as well as from receiving any advantage owing to the publication or suppression of information.
- 9) Never confusing the profession of journalist with that of advertiser or propagandist and not accepting any consideration, direct or not, from advertisers.
- 10) Refusing any pressure and accepting editorial directives only from the leading persons in charge in the editorial office. Every journalist worthy of this name feels honoured to observe the above-mentioned principles; while recognising the law in force in each country, he does accept only the jurisdiction of his colleagues in professional matters, free from governmental or other interventions.

EK-3: [Resolution on the Ethics of Journalism \(1993\)](#)

Author(s): Parliamentary Assembly

Origin - Assembly debate on 1 July 1993 (42nd Sitting) (see [Doc.6854](#), report of the Committee on Culture and Education, Rapporteur: Mr Núñez Encabo). Text adopted by the Assembly on 1 July 1993 (42nd Sitting).

The Assembly affirms the following ethical principles for journalism and believes that they should be applied by the profession throughout Europe.

News and opinions

1. In addition to the legal rights and obligations set forth in the relevant legal norms, the media have an ethical responsibility towards citizens and society which must be underlined at the present time, when information and communication play a very important role in the formation of citizens' personal attitudes and the development of society and democratic life.

2. The journalist's profession comprises rights and obligations, freedoms and responsibilities.

3. The basic principle of any ethical consideration of journalism is that a clear distinction must be drawn between news and opinions, making it impossible to confuse them. News is information about facts and data, while opinions convey thoughts, ideas, beliefs or value judgments on the part of media companies, publishers or journalists.

4. News broadcasting should be based on truthfulness, ensured by the appropriate means of verification and proof, and impartiality in presentation, description and narration. Rumour must not be confused with news. News headlines and summaries must reflect as closely as possible the substance of the facts and data presented.

5. Expression of opinions may entail thoughts or comments on general ideas or remarks on news relating to actual events. Although opinions are necessarily subjective and therefore cannot and should not be made subject to the criterion of truthfulness, we must ensure that opinions are expressed honestly and ethically.

EK-3 (DEVAM)

6. Opinions taking the form of comments on events or actions relating to individuals or institutions should not attempt to deny or conceal the reality of the facts or data.

The right to information as a fundamental human right - Publishers, proprietors and journalists

7. The media's work is one of "mediation", providing an information service, and the rights which they own in connection with freedom of information depends on its addressees, that is the citizens.

8. Information is a fundamental right which has been highlighted by the case-law of the European Commission and Court of Human Rights relating to Article 10 of the European Convention on Human Rights and recognised under Article 9 of the European Convention on Transfrontier Television, as well as in all democratic constitutions. The owner of the right is the citizen, who also has the related right to demand that the information supplied by journalists be conveyed truthfully, in the case of news, and honestly, in the case of opinions, without outside interference by either the public authorities or the private sector.

9. The public authorities must not consider that they own information. The representativeness of such authorities provides the legal basis for efforts to guarantee and extend pluralism in the media and to ensure that the necessary conditions are created for exercising freedom of expression and the right to information and precluding censorship. Moreover, the Committee of Ministers is aware of this fact, as demonstrated by its Declaration on the Freedom of Expression and Information adopted on 29 April 1982.

10. When dealing with journalism it must be borne in mind that it relies on the media, which are part of a corporate structure within which a distinction must be made between publishers, proprietors and journalists. To that end, in addition to safeguarding the freedom of the media, freedom within the media must also be protected and internal pressures guarded against.

11. News organisations must consider themselves as special socio-economic agencies whose entrepreneurial objectives have to be limited by the conditions for providing access to a fundamental right.

EK-3 (DEVAM)

12. News organisations must show transparency in matters of media ownership and management, enabling citizens to ascertain clearly the identity of proprietors and the extent of their economic interest in the media.

13. Inside the news organisation, publishers and journalists must co-exist, bearing in mind that the legitimate respect for publishers' and owners' ideological orientations is limited by the absolute requirements on truthful news reporting and ethical opinions. This is essential if we are to respect the citizens' fundamental right to information.

14. These requirements are such that we must reinforce the safeguards of the journalist's freedom of expression, for they must in the last instance operate as the ultimate sources of information. In this connection we must legally expand and clarify the nature of the conscience clause and professional secrecy vis-à-vis confidential sources, harmonising national provisions on this matter so that they can be implemented in the wider context of democratic Europe.

15. Neither publishers and proprietors nor journalists should consider that they own the news. News organisations must treat information not as a commodity but as a fundamental right of the citizen. To that end, the media should exploit neither the quality nor the substance of the news or opinions for purposes of boosting readership or audience figures in order to increase advertising revenue.

16. If we are to ensure that information is treated ethically, its target audience must be considered as individuals and not as a mass.

The function of journalism and its ethical activity

17. Information and communication as conveyed by journalism through the media, with powerful support from the new technologies, has decisive importance for the development of the individual and society. It is indispensable for democratic life, since if democracy is to develop fully it must guarantee citizens participation in public affairs. Suffice it to say that such participation would be impossible if the citizens were not in receipt of the information on public affairs which they need and which must be provided by the media.

EK-3 (DEVAM)

18.The importance of information, especially radio and television news, for culture and education was highlighted in Assembly [Recommendation 1067](#). Its effects on public opinion are obvious.

19.It would be wrong to infer from the importance of this role that the media actually represent public opinion or that they should replace the specific functions of the public authorities or institutions of an educational or cultural character such as schools.

20.This would amount to transforming the media and journalism into authorities or counter-authorities ("mediocracy"), even though they would not be representative of the citizens or subject to the same democratic controls as the public authorities, and would not possess the specialist knowledge of the corresponding cultural or educational institutions.

21.Therefore journalism should not alter truthful, impartial information or honest opinions, or exploit them for media purposes, in an attempt to create or shape public opinion, since its legitimacy rests on effective respect for the citizen's fundamental right to information as part of respect for democratic values. To that end, legitimate

investigative journalism is limited by the veracity and honesty of information and opinions and is incompatible with journalistic campaigns conducted on the basis of previously adopted positions and special interests.

22.In journalism, information and opinions must respect the presumption of innocence, in particular in cases which are still sub judice, and must refrain from making judgments.

23.The right of individuals to privacy must be respected. Persons holding office in public life are entitled to protection for their privacy except in those cases where their private life may have an effect on their public life. The fact that a person holds a public post does not deprive him of the right to respect for his privacy.

24.The attempt to strike a balance between the right to respect for private life, enshrined in Article 8 of the European Convention on Human Rights, and the freedom of expression set forth in Article 10, is well documented in the recent case-law of the European Commission and Court of Human Rights.

25.In the journalist's profession the end does not justify the means; therefore information must be obtained by legal and ethical means.

EK-3 (DEVAM)

26. At the request of the persons concerned, the news media must correct, automatically and speedily, and with all relevant information provided, any news item or opinion conveyed by them which is false or erroneous. National legislation should provide for appropriate sanctions and, where applicable, compensation.

27. In order to harmonise the application and exercise of this right in the member states of the Council of Europe, we must implement Resolution (74) 26 on the right of reply – Position of the individual in relation to the press, adopted by the Committee of Ministers on 2 July 1974, and also the relevant provisions of the European Convention on Transfrontier Television.

28. In order to ensure high-quality work and independence on the part of journalists, they must be guaranteed decent pay and proper working conditions and facilities.

29. In the relations which the journalist must maintain in the course of his duties with the public authorities or the various economic sectors, care should be taken to avoid any kind of connivance liable to affect the independence and impartiality of journalism.

30. In journalism, controversial or sensational items must not be confused with subjects on which it is important to provide information. The journalist must not exploit his duties for the principal purpose of acquiring prestige or personal influence.

31. In view of the complexity of the process of providing information, which is increasingly based on the use of new technologies, speed and conciseness, journalists must be required to have appropriate professional training.

Rules governing editorial staff

32. Within the newspaper business, publishers, proprietors and journalists must live side by side. To that end, rules must be drawn up for editorial staff in order to regulate professional relations between the journalists and the publishers and proprietors within the media, separately from the normal requirements of labour relations. Such rules might provide for the setting up of editorial boards.

Situations of conflict and cases of special protection

EK-3 (DEVAM)

33. In society, situations of tension and conflict sometimes arise under the pressure of factors such as terrorism, discrimination against minorities, xenophobia or war. In such circumstances the media have a moral obligation to defend democratic values: respect for human dignity, solving problems by peaceful, tolerant means, and consequently to oppose violence and the language of hatred and confrontation and to reject all discrimination based on culture, sex or religion.

34. No-one should remain neutral vis-à-vis the defence of democratic values. To that end the media must play a major role in preventing tension and must encourage mutual understanding, tolerance and trust between the various communities in regions where conflict prevails, as the Secretary General of the Council of Europe has set out to do with her confidence-building measures in the former Yugoslavia.

35. Having regard to the very specific influence of the media, notably television, on the attitudes of children and young people, care must be taken not to broadcast programmes, messages or images glorifying violence, exploiting sex and consumerism or using deliberately unsuitable language.

Ethics and self-regulation in journalism

36. Having regard to the requisite conditions and basic principles enumerated above, the media must undertake to submit to firm ethical principles guaranteeing freedom of expression and the fundamental right of citizens to receive truthful information and honest opinions.

37. In order to supervise the implementation of these principles, self-regulatory bodies or mechanisms must be set up comprising publishers, journalists, media users' associations, experts from the academic world and judges; they will be responsible for issuing resolutions on respect for ethical precepts in journalism, with prior commitment on the part of the media to publish the relevant resolutions. This will help the citizen, who has the right to information, to pass either positive or negative judgment on the journalist's work and credibility.

EK-3 (DEVAM)

38. The self-regulatory bodies or mechanisms, the media users' associations and the relevant university departments could publish each year the research done a posteriori on the truthfulness of the information broadcast by the media, comparing the news with the actual facts. This would serve as a barometer of credibility which citizens could use as a guide to the ethical standard achieved by each medium or each section of the media, or even each individual journalist. The relevant corrective mechanisms might simultaneously help improve the manner in which the profession of media journalism is pursued.

EK-4: BASIN AHLAK YASASI - 24 TEMMUZ 1960

1. Bir toplumsal kurum olan gazetecilik, bu mesleğin dışında kalan özel veya ahlaka aykırı amaç ve çıkarlara alet edilemez ve devletin çıkarlarına [zarar](#) verici bir şekilde
2. kullanılamaz.
3. Yazı, haber, fotoğraf vb. yapılacak yayınlarda şu kurallara uyulur:
 - a) Ahlaka aykırı yayında bulunulamaz.
 - b) Kişi, kurum ve sınıfları hedef tutan yazılarda kötü kelimeler kullanılamaz, onur ve şereflerine karşı haksız yayın yapılamaz.
 - c) Toplum ilgilendirmeyen hâllerde kişilerin özel yaşamları küçük düşürücü şekilde haber yapılamaz.
 - d) Kişilere ve kurumlara karşı iftira ve suçlamada bulunulamaz.
 - e) Din istismar edilemez.
4. Haberlerde ve olayların yorumunda gerçekleri saptırarak veya kısaltma yoluyla kasıtlı haber yapılamaz, doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.
5. Gazetenin veya gazetecinin şahsi veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilemez.
6. Haber başlıklarında, haberin ihtiva ettiği hususlar tahrif edilemez.
7. Toplumun yararı olmadıkça gizli bilgiler yayımlanamaz.
8. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini koruyacak ve kendine verilen sırlara saygı gösterecektir.
9. Haber, yazı ve resim kaynaklarının, yayın tarihi için koydukları [zaman](#) kaydı ihlal edilmez.
10. İlan, reklam mahiyetindeki haber, resim ve yazıların; ilan veya reklam oldukları tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
11. Yanlış bilgilerden dolayı yollanacak haklı cevap veya düzeltmeler, cevap veya düzeltmeye sebep olan yazının etkisini tamamıyla giderecek şekilde en kısa bir zamanda yayımlanır.

EK-5: 4 Şubat 1972 tarihinde Gazeteciler Cemiyeti tarafından kabul edilen Basın Ahlak Kuralları

1. Gazeteci ve gazete yazarları halka kesin ve doğru haber vermeye dikkat etmeye mecburdurlar. Bunlar haberlerin ayrıntılarıyla doğru olduğunu kontrol etmekle mükelleftirler. Esaslı bir noktanın isteyerek değiştirilmesi veya unutulması yasaktır.
2. Gazetecilik halk yararına hizmet etmelidir. Halk yararı aleyhine şahsi bir çıkar aramak veya özel bir yarara üstünlük vermek gazetecilik mesleği ile kabili telif değildir.
3. Basın yoluyla namus ve haysiyet kırıcı yazılar yazmak veya iftira ve isnatlarda bulunmak, hakaret etmek, hediyeler kabul etmek ve sahibinin haberi olmadan aktarma yapmak ağır mesleki suçlar teşkil eder.
4. Halk lehine iyi niyet taşımak ve göstermek mesleki vazifelerin temelini teşkil eder. Neşri sırasında doğru olmadığı açık surette görülen yanlış haberlerin, onu neşredenler tarafından derhal hakikatin yayınlanması suretiyle tashihi mecburidir. Doğruluğu teyit edilmemiş bütün rivayet ve haberler bu kayıtla neşredilmelidir.
5. Bir gazeteci ancak haysiyet vakarını tarafsızlığını ispat edebileceği bir vazifeyi kabul etmelidir.
6. Bir haber veya yorumun muharriri yazısının doğruluğunu garanti ettiğini belirtmedikçe onun mesuliyetini taşır.
7. Herkesin namus ve itibarına hürmet etmek icab eder. Bir kimsenin şeref ve şöhretini zedeleyecek şekilde hususi hayatıyla ilgili haber ve yorumlar yapmak yasaktır. Yalnız memleket ve amme yararına yapılan bu çeşit neşriyat bu yasağın dışındadır. Bir kimsenin itibarını zedeleyecek böyle bir haber yayımlandığı takdirde bu neşriyatta bahis konusu olan kimsenin yapılan neşriyata cevap vermesine müsaade edilmelidir.
8. Yabancı bir memleketteki hadiselerin tasvir ve tahlilini ancak bu memleketler hakkında, bu hadiseleri ve yorumları sahih ve tarafsız yorum yapabilecek imkanı veren gazeteciler tarafından yapılmalıdır.
9. Gazeteci bir haberi veya fotoğrafı almak için namuskarane usullere başvurmalıdır

EK-6: BASIN KONSEYİ-BASIN MESLEK İLKELERİ

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yada incitici yayın yapılamaz.
3. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.
7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.
8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.
10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.
14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

EK-6 (DEVAM)

15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

EK-6 (DEVAM)

16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

EK-7: Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi

Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün, meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelini oluşturur. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın - yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır. Dolayısıyla basın yayın organları yöneticileri ve gazeteciler; medya ve dijital ortamda meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir.

Gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi; dijital platformlarda yapılan yayıncılık, gazete ve dergilerin sosyal medyadaki faaliyetlerini de kapsar.

A-Gazeteci tanımı

Günlük yahut süreli, yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir.

Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdığı gazetecileri hukukun gazetecilere tanıdığı sendikal örgütlenme de dahil olmak üzere tüm haklardan yararlandırmak zorundadır.

B- Gazetecinin sorumluluğu

Gazeteci; basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüstçe kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve oto sansürle mücadele eder. Gazeteci, önce halka ve gerçeğe karşı sorumludur. Bu sorumluluk kamu otoriteleri ve işverenine olan sorumluluklarından önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal nitelik taşır. Gazeteci, iletmediği haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

C-Gazetecinin hakları

1. Gazeteci; tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı

EK-7 (DEVAM)

ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller, hukuka ve uluslararası normlara uygun olmalıdır.

2. Gazeteci; doğruluğuna, tarafsızlığına ve nesnellğine inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanmamalıdır.

3. Gazeteci; basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.

4. Gazeteci; ekonomik bağımsızlığını güvence altına alacak bir ücret almalıdır. Gazeteci, örgütlenme hakkına sahiptir.

5. Gazeteci; kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını ve elindeki belgeleri açıklamaya, tanıklık yapmaya zorlanamaz. Gazeteci ancak kaynağının izin vermesi ve kaynağı tarafından yanıtlanmış olması hallerinde kaynağını açıklayabilir.

D- Gazetecinin temel görevleri

1. Gazeteci; halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüğünü kullanırken kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçekleri çarpıtmadan aktarmak zorundadır.

2. Gazeteci; başta barış, demokrasi, hukukun üstünlüğü laiklik ve insan hakları olmak üzere; insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur.

3. Gazeteci; milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, dil, din, mezhep, inanç, inançsızlık, sınıf, dünya görüşü ayrımcılığı yapmadan tüm uluslar, halklar ve bireylerin haklarını tanır, saygı gösterir.

4. Gazeteci; insanlar, uluslar ve topluluklar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır.

5. Gazeteci; bireylerin, toplulukların ve ulusların kültürel değerlerini, inançlarını veya inançsızlığını saldırı konusu haline getiremez, küçümseyemez, alay edemez.

6. Gazeteci; şiddeti haklı gösterici, özendirici ve savaşı kışkırtıcı yayın yapamaz.

7. Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığına, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarılarda bulunur.

8. Gazeteci; bilgiyi yok edemez, görmezlikten gelemmez, metinler ve belgeleri değiştiremez.

9. Gazeteci; halkın haber alma hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için izin verilmedikçe kimsenin özel yaşamın gizliliğini ihlal edemez.

EK-7 (DEVAM)

10. Gazeteci, yayınlarıyla ilgili her yanlışını en kısa sürede düzeltmekle ve gerektiğinde özür dilemekle yükümlüdür.

11. Gazeteci cevap hakkına, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir biçimde yapılması kaydıyla saygılı olmalıdır.

12. Gazeteci, bilgiye erişim faaliyeti sırasında ve sosyal medyada kimlik gizleme gibi yanıltıcı yöntemler kullanamaz.

13. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi menfaat sağlayamaz; çıkar çatışması yaratmaktan kaçınır. Gazeteci, konumu ne olursa olsun haber kaynağı olarak kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.

14. Gazeteci; mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştırmaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.

15. Gazeteci hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgi ve belgeleri kendi yararına kullanamaz.

16. Gazeteci, ulusal ve uluslararası politikalar hakkında yayın yaparken öncelikle halkın haber alma hakkı, mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi ölçütlerini göz önünde bulundurur.

17. Gazeteci, mağdurun, güçsüzün, yoksulun, ötekileştirilenin ve “sesini duyuramayanların” sesi olmakla yükümlüdür.

2. BÖLÜM GAZETECİNİN DOĞRU DAVRANIŞ KURALLARI

E-İnsan hakları odaklı habercilik ve gazetecinin davranış kuralları:

Haber ile yorum: Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf ve görüntü:

Fotoğraflarda yansıtılan gerçekliği deforme edecek ekleme, çıkarma, kolaj veya montaj yapılmamalıdır. Fotoğraf çekilemeyen özel durumlarda animasyon, illüstrasyon, montaj, canlandırma, dijital oynamalarla üretilmiş fotoğraf ve görsellerin bu niteliği ile güncel olup olmadığı okur/izleyicilerin rahatlıkla fark edebileceği şekilde belirtilmelidir. Kamusal kimliği olmayan kişilerin fotoğraf ve görüntüleri, etkinlik, olay, panel, konser gibi kamuya açık alandaki faaliyetler dışında kamu yararı ve haber değeri söz konusu olmadığı

EK-7 (DEVAM)

müddetçe izinsiz çekilmemelidir. Bu kişilerin dijital ortamlardaki fotoğrafları da izinsiz kullanılmamalıdır.

Cesetleri yakın plan gösteren, kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraflara yer verilmemelidir. Gizli kamera gibi teknolojik yöntemler sadece yayınlanmasında kamu yararı olan ve başka türlü elde edilemeyecek istisnai durumlarda kullanılmalıdır.

Drone gibi insansız hava araçlarıyla fotoğraf ve görüntü çekimi sırasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilir. Hava trafiği ve uçuş güvenliği dikkate alınır, insan ve diğer canlıların hayatını tehlikeye atacak tutum ve davranışlardan kaçınılır.

Haber - İlan (Reklam):

Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak biçimde yapılmalıdır. Ücretle yayımlanan içeriklerde mutlaka “Advertorial” ya da “Bu bir ilandır” ibaresine yer verilmelidir.

“Gazeteciler ilan, reklam, tanıtıcı reklam veya sponsorlu metinleri yazmamalı, reklamlarda yüzü ya da sesiyle yer almamalı, sosyal medya hesaplarında, web sitelerinde, bloglarında vs. de reklam, tanıtım, ürün yerleştirme yapmamalıdır. Tanıtım veya reklam yüzü olarak algılanmasına sebep olacak durumlardan kaçınmalıdır.

Dijital Medya:

Gazeteci, dijital platformlarda mesleki kimliğini dikkate alarak; hak ve sorumluluk bildirgesine uygun olmayan davranışlardan kaçınmalıdır.

Gazeteci dijital platformlarda meslek etik kurallarını zedeleyici üslupla, içerik üretip yaymamalıdır. Gazeteci, haber içeriklerini sosyal medya hesapları, web siteleri ile bloglarında paylaşırken çarpıtma, yanıltma, yönlendirme yapmamalı, kişi ya da kurumları, teyit edilmemiş bilgilerle zan altında bırakmamalıdır.

Dijital platformda unutulma hakkı başvuruları ve düzeltme talepleri titizlikle incelenerek bekletilmeden değerlendirilmelidir.

Gazeteci insanların lekelenmeme hakkına özen göstermek ve korumakla yükümlüdür.

Hedef Gösterme:

Gazeteci, takipçilerini yanıltmamalı, meslektaşlarını hedef gösterici, yaftalayıcı, nefret söylemi ve nefret suçuna zemin hazırlayıcı kışkırtıcı ifadeler kullanmamalıdır.

Dayanışma ve rekabet:

Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar

EK-7 (DEVAM)

vermekten kaçınılmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici ve yanıltıcı davranışlarda bulunmamalıdır.

Gazeteci mesleki nedenlerle zor durumda kalan meslektaşlarıyla dayanışma içinde olmalıdır.

Yargı:

Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır.

Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, şüpheli ya da sanık suçlu ilan edilmemelidir.

Soruşturmayı etkileyecek ya da yönlendirecek ya da suçlanan kişi ya da kişilerin yakınlarını zor durumda bırakacak ifadelerden kaçınılmalıdır.

Yargı sürecinde iddia ve savunmaya ilişkin bilgilerin adil ve dengeli bir biçimde yayımlanmasına özen gösterilmelidir.

Özel hayat alanına giren gizli kayıt ve dinlemeler yargı kararıyla bile elde edilmiş olsa kullanılmamalıdır.

Bilgi-Belge:

Sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü, ancak doğrudan kamu yararı bulunması ve başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmesi halinde alınabilir.

Kimlik veya özel durum:

Kamu yararı olmayan ve olayla doğrudan ilgisi bulunmayan bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel yönelimine, cinsiyet kimliğine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel engelli olup olmasına dayandırılmamalıdır.

Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Çocuk:

Suçta itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır.

EK-7 (DEVAM)

Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.

Kadın:

Kadınlara karşı ayrımcılığa neden olacak, ruhsal ve bedensel açıdan kadını ötekileştirecek veya rencide edecek haberlere yer verilmemelidir. Haberde kadına yönelik şiddeti meşrulaştıracak ve özendirerek gerekçeler üretilmemeli, şiddetin detayları aktarılmamalı, kadınların uğradığı taciz, tecavüze ilişkin haberlerde kadının kimliği korunmalı, fotoğraflarına ve görsel unsurlara yer verilmemelidir.

Cinsel saldırılar:

Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlik bilgileri kesinlikle yayınlanmamalıdır. Bu haberlerde animasyon ve canlandırma da kullanılmamalıdır.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği:

Doğrudan haberin unsuru olmadığı sürece hiç kimse cinsiyet kimliği, cinsel yönelimiyle tanımlanamaz, tanımlanması gereken durumlarda da küçümsenip, aşağılanamaz.

Sağlık:

Sağlık konusunda sansasyondan kaçınmalı, insanları umutsuzluğa sürükleyecek veya sahte umut verecek yayın yapılmamalıdır.

Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayınlanmamalıdır.

Araştırmaları destekleyen kuruluşlar açıkça belirtilmeli, bilimsel kanıta dayalı olmayan tanı ve tedavi yöntemlerine haberlerde yer verilmemelidir.

İlaç tavsiyesinde asla bulunulmamalıdır.

Sağlık kuruluşlarında araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir.

Hasta hakları gözetilerek hastanın ses ve görüntü kaydı izinsiz alınmamalıdır.

Doktor veya hastanelerin suçlandığı haberlerde mutlaka onların da görüşüne başvurulmalıdır.

Kurumsal çıkar ve davetler:

Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" ndeki

EK-7 (DEVAM)

hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci mesleki durumların dışındaki faaliyetlere zorlanmamalıdır.

Gazeteci, çıkar ve nüfuz sağlayacak habercilikten kaçınmalıdır. Mesleğini gölgeleyecek, itibarını sarsacak türden oluşumlar içerisinde yer almamalıdır.

Siyasi parti ve profesyonel spor kulüplerinde aktif görevde bulunmamalı, ticari bir kuruluşun danışma veya yönetim kurulunda görev almamalı, kişi ve kurumlardan hediye, maddi çıkar sağlamamalıdır.

Masraflarını ticari kuruluşların karşıladığı gezilere katılarak karşılığında ürün ve marka tanıtımı içeren yayın yapılmamalıdır. İstisnai durumlarda gidilen ve masrafları karşılanan gezinin haber yapılması halinde de gezinin davet olduğu açıkça belirtilmelidir.

Hediye:

Yayınlarla ilgili ön yargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Özeleştiri:

Gazeteci ile basın - yayın organları, düzeltme ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve özeleştiri yapmalıdırlar.

Taraf olma:

Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf olmaları halinde bu konularını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat:

Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın.
- b) Toplumı kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın.
- c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması.
- d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi.

EK-7 (DEVAM)

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Haber için para:

Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlarda:

Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları:

Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları:

Gazeteci sadece kamuoyunu ilgilendiren politik ya da ünlü kişilerin intiharı ile kriminal öneme sahip intihar vakalarını haber yapabilir.

Bu tür istisnai durumlarda bile intiharın yöntemine ilişkin özendirici ve öğretici ayrıntılara yer verilmemeli, intihara ilişkin fotoğraf ve görsel malzeme ile intihar mesajı kullanılmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi:

Gazeteci yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, elde ettiği ekonomik - mali bilgileri yayınlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır.

Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır.

Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Gazeteci ticari şirket kuramaz. Tacirlik ve esnafılık yapamaz.

Ambargo: Off the record:

Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır.

EK-7 (DEVAM)

Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletirmekle yükümlü değildir.

Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarf edilen sözleri yayınlamamalıdır.

Kaynak gösterme:

Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağını belirtmelidir.

Gazeteci olmayanlar:

Bir yayın organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme:

Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Savunma ve polis muhabirleri, polis/asker veya sözcüsü, spor muhabirleri de kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir ise o partinin üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde yayın yapmamalıdır.

Yurttaş gazeteciliği / Sosyal medyada yayın hakları / Bireylerin özel alanlarının sınırları:

Profesyonel mesleği gazetecilik olmayan, sosyal paylaşım sitelerini haber amaçlı kullanan 'Yurttaş Gazeteciler' de bilgi toplama, haber yapma ve yayma sürecinde meslek ilkelerinden sorumludur.

Barış gazeteciliği:

Gazeteci haber ve yorumlarında çatışmacılığı değil, barış gazeteciliğini esas almalıdır. Taraflara eşit mesafede durarak, sansasyonel habercilikten kaçınmalıdır. Çatışmaların görünür ve anlık etkileri yerine uzun vadeli ve travmatik etkilerine odaklanmalıdır. Barış girişimlerini görmezden gelmemeli, desteklemelidir.

Gazeteci kamuoyunu doğru bilgilendirme hakkı ile terör propagandası arasındaki farkı gözetir.

Terör saldırılarında yaşamlarını yitirenlerin isimleri aileleri öğrenmeden önce yayınlanmaz.

EK-7 (DEVAM)

Ölümlere ilişkin haberlerde sansasyonel ve acıları artıracak üslup kullanılamaz. İnsanlarda travma yaratacak kan ve şiddet içeren fotoğraflara yer vermez, saldırının sonuçlarını korku ve yılgınlık yaratacak biçimde büyütmez.

Nefret Söylemi:

Gazeteci ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden ya da haklı gösteren her türlü ifade biçiminin karşısında olmalıdır.

Nefret Suçu:

Gazeteci ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba, kişilere veya mala karşı işlenen suçların karşısında yer alır.

Gazeteci siyasi çatışma ve gerilimlerde nefret söyleminin yayılmasına aracılık edebilecekleri için bu noktada görev ve sorumlulukları vardır.

Gazeteci nefret söylemine maruz kalan kişilerin haklarının korunması noktasında dengeleyici ifadeler yer vermeli, toplum içinde yayılan bu tarz görüşleri kamuoyunun dikkatine sunma hedefiyle hareket etmelidir.

İfade Özgürlüğü:

Gazeteci kamuoyunun doğru bilgilendirilme hakkından sorumludur. Kendi haberini sansürlememelidir. Gazeteci ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını bilmeli ancak ifade özgürlüğünün sadece olumlu karşılanan, zararsız haber ya da düşünceleri değil, aynı zamanda 'devleti şoke eden, inciten, rahatsızlık veren' düşünceleri de kapsadığının bilincinde olmalıdır.

Hayvan hakları:

Gazeteci, hayvanların yaşam haklarına saygı duymalı ve ticari meta haline getirilmelerine karşı çıkmalıdır. Hayvanlarla ilgili haberleri insan odaklı yazmamalıdır.

Bu haberlerde ticari çıkar gözetmeden çalışan hukukçu, hayvan hakları savunucuları ve uzmanların görüşlerine de yer vermelidir.

Hayvanlara zarar verme potansiyeli taşıyan tüm insan faaliyetlerini sorgulamalıdır. Hayvanları endüstrinin terimleriyle tanımlamamalı, evcil hayvan, test hayvanı, yemelik hayvan veya eğlence hayvanı gibi tanımlardan uzak durmalıdır.

EK-7 (DEVAM)

Çevre ve iklim değişikliği:

Gazeteci, temiz bir çevre ve sürdürülebilir kalkınmanın, insanların yaşam haklarının temelinde yer aldığı bilincinde olmalıdır. Gazeteci, iklim değişikliğinin nedenleri ve olası sonuçları konusunda vatandaşları bilgilendirmeli, kamusal farkındalık yaratmalıdır.

Çevreyi koruma ve iklim değişikliği ile mücadele için toplumu bilinçlendirmeli, çözümler konusunda bilgilendirici yayınlar yapmalı, bu konularda iktidarları uyarmalı ve denetlemeli, hükümetlerin, şirketlerin veya güç odaklarının yönlendirmeleriyle hareket etmemelidir.

Trafik kazaları:

Trafik kazası haberlerinde kamu yararı esas alınmalı, peşin hüküm içeren ifadelerden kaçınılmalıdır. Ölümlü kazaya karışan taşıtın/otobüsün firmasının adı, firma ya da sürücüyü suçlamadan; kazanın oluş şekli ile ilgili kesin ifadeler kullanılmadan yazılmalıdır. Fotoğraf ve görüntülerde firma ismi ve plaka buzlanmamalıdır.

EK-8: BASIN İLAN KURUMU BASIN AHLAK ESASLARI

Karar No: 129 (*) 18 Kasım 1994

(*) Madde 1 – Bir kamu hizmeti olan gazetecilik, kişisel veya ahlâka aykırı amaç ve çıkarlara âlet edilemez ve kamu yararına aykırı bir şekilde kullanılamaz. Haberlerde ve olayların yorumunda gerçeklerden saptırma, çarpıtma veya kısaltma yoluyla amaçlı olarak ayrılmamaz. Doğruluğu kuşku uyandırabilen ve araştırılması gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, araştırılıp doğruluğuna emin olunmadan yayınlanamaz. Bu hizmetin görülmesinde aşağıdaki Basın Ahlâk Esasları'na uyulur:

- a) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve Cumhuriyetin insan haklarına dayalı, demokratik, lâik, hukuk devleti niteliği, Atatürk ilke ve inkılâpları ve Anayasa'nın 174'üncü maddesinde yazılı "İnkılâp Kanunları" aleyhine yayın yapılamaz.
- b) Haberler hukuka aykırı yollardan elde edilemez ve yayınlanamaz.
- c) Hiç kimse, suçlu olduğu kesin yargı kararıyla belirtilmedikçe suçlu olarak ilân edilemez; cezai soruşturma aşamasında veya devam eden davaların konusu olan olaylarla ilgili haber veya yorumlarda "Suçsuzluk" ilkesi ihlâl edilemez; soruşturma ve yargılamanın doğal ve yasal akışını, özellikle hâkimlerin kararını etkileyecek beyan ve yorumlarda bulunulamaz.
- ç) Suça tahrik veya teşvik edecek ve suç ile mücadeleyi etkisiz kılacak yayın yapılamaz.
- d) Şiddet ve terörü özendirerek; uyuşturucu maddeler ve her türlü örgüt suçları ile mücadeleyi etkisiz kılacak yayın yapılamaz.
- e) Küçüklerin ve gençlerin toplum içinde, kişiliklerinin gelişmesini ve korunmasını olumsuz etkileyecek veya onlara yönelik cinsel tacize teşvik eden ve şiddeti özendiren yayın yapılamaz.
- f) Kadınların, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlardaki bütün hak ve yetkilerden eşit olarak yararlanmasını engellemeye özendiren, kadın-erkek ayrımcılığını öngören, kadını sadece bir "cinsel nesne" olarak gösteren yayınlar yapılamaz.
- g) Gazete ve dergiler, verdikleri gerçeğe aykırı bilgilerden dolayı, yollanacak, yayın organına ve üçüncü kişilere hakaret ve suç unsuru içermeyen cevap ve düzeltme

EK-8 (DEVAM)

metinlerini; bunların gönderilmesine sebep olan yazının etkisini bütünüyle giderecek şekilde, günlük süreli yayınlarda cevap ve düzeltme metinlerinin alındığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda ise cevap ve düzeltme metinlerinin alındığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlar.

ğ) Gazete veya dergiler kadro, baskı, dağıtım veya fiilî satış miktarı konusunda yanlış veya yanıltıcı bilgi veremez.

h) Ahlâka aykırı yayın yapılamaz.

ı) Kişi, kurum ve toplum katmanlarına yönelik yayınlarda, eleştiri sınırlarını aşan aşağılayıcı sözcükler kullanılamaz; hakaret edilemez, sövülemez iftira ve haksız isnat yapılamaz.

i) Kamu yararını ilgilendirmeyen durumlarda bireylerin özel hayatlarının gizliliği ihlâl edilemez.

j) Din istismar edilemez.

k) Yayınlarda hiç kimse ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları sebebiyle kınanamaz, aşağılanamaz. Vicdan, düşünce ve anlatım özgürlüklerini hukuka aykırı şekilde sınırlayıcı, sarsıcı veya incitici yayın yapılamaz.

l) Haber başlıklarında, haberin içeriği saptırılamaz ve çelişki yaratılamaz.

m) Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur, kendisine verilen sırları ve kaynağını açıklayamaz.

n) İlân veya reklâm niteliğindeki haber, resim ve yazıların, tereddüte yer bırakmayacak şekilde ilân veya reklâm olduğu belirtilir.

Madde 2 – Gazete ve dergilerin Basın Ahlâk Esasları'na aykırı davrandığına ilişkin ihbar ve şikâyetler, kendilerini ilgilendiren hallerde gerçek ve tüzel kişilerce, genel olarak da 195 sayılı Kanun'un 5'inci maddesinde temsili öngörülen kurum veya kuruluşlarca Basın İlân Kurumu Yönetim Kurulu'na yapılır.

EK-8 (DEVAM)

Yönetim Kurulu gerekli görürse, söz konusu aykırılığı doğrudan doğruya da ele alabilir.

(* Madde 3 – Bir yazı, haber, resim ve benzeri yayının Basın Ahlâk Esasları'na aykırı olduğu yolundaki başvurular, yayın tarihinden itibaren (30) gün içinde yapılmamış ise dikkate alınmaz. Süresi içinde yapılan başvurular, Genel Müdürlük'çe ilgili gazeteye tebliğ edilerek, (10) gün içinde savunmalarını vermesi istenir. Süresi içinde savunma verilmezse, savunma hakkından vazgeçilmiş sayılır. Bu husus, savunma istemini içeren yazıda açıkça belirtilir.

Yönetim Kurulu süresi içinde yapılan başvurular hakkında, savunmanın geldiği veya savunma hakkından vazgeçilmiş sayıldığı tarihten itibaren, (60) gün içinde kesin kararını verir.

Yönetim Kurulu'nun doğrudan doğruya ele aldığı aykırılıklar hususunda birinci fıkradaki (30) günlük süre (60) gündür. Savunma istenmesi ve karar verme konularında bu madde hükümleri aynen uygulanır. Resmî ilân ve reklâm yayınlama hakkına sahip olup da, herhangi bir sebeple buna ara veren mevkutelerde bu dönemde, Basın Ahlâk Esasları'na aykırı yayımlar yapılması halinde; bu maddenin bir ve üçüncü fıkralarında gösterilen süreler içinde başvuru ve inceleme yapılmış olmak kaydı ile, 195 sayılı Yasa'nın 49 uncu maddesinde öngörülen müeyyide, sözkonusu mevkutelerin resmî ilân ve reklâm yayınlama hakkı tekrar doğduğunda uygulanır. Ancak bu müeyyidenin uygulanmasında, zaman aşımı Basın Ahlâk Esasları'na aykırı yayının yapıldığı tarihten itibaren oniki aydır.

Aynı konuda yargı organlarına başvurulmuş olması, Yönetim Kurulu'nun incelemesini ve karar vermesini etkilemez.

Madde 4 – Gazete ve dergilerin, Basın Ahlâk Esasları'na uymadıkları Yönetim Kurulu'nca, kendiliğinden veya başvuru üzerine tespit edildiğinde, 195 sayılı Kanun'un 49'uncu maddesinin (a) bendi uygulanır.

Madde 5 – Yönetim Kurulu, gazete ve dergilerin Basın Ahlâk Esasları'na uyup uymadıklarına karar vermeden önce, gerekli görürse bir veya daha çok uzmanın görüşünü alabilir.

Uzman veya uzmanlar, on yıllık Sarı Basın Kartı sahibi gazeteciler ve tercihan Basın İlân Kurumu'nda temsil edilen fakültelerin öğretim üyeleri arasından seçilir.

EK-8 (DEVAM)

Madde 6 – Resmi Gazete'nin 9/6/1964 tarihli ve 11723 sayılı nüshasında yayımlanan 20/5/1964 tarihli ve 25 numaralı Basın İlân Kurumu Genel Kurul Kararı ile ek ve tâtilleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 – Bu Karar'ın Resmi Gazete'de yayınlanmasından önce işlenmiş fiillere, 25 numaralı Basın İlân Kurumu Genel Kurul Kararı ile ek ve tâtilleri uygulanır.

Madde 7 – Bu Karar, Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KABAN, Ezgi Çisil
Uyruğu : TC
Doğum tarihi ve yeri : 11.04.1991
Medeni hali : BEKAR
Telefon : 05542599635
Faks :
e-mail : ezgicisilkaban@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek	AHBV Üniversitesi Gazetecilik	2019
Lisans	Gazi Üniversitesi Gazetecilik	2015
Lise	Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017	Bursa Teknik Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

le.ahbv.edu.tr